1 7 8 6

224

B 940

a4452357
A254
2T.

M. TVLLII
CICERONIS
CONSOLATIO,
VEL
De luctu minuendo.

Fragmenta eius à Carolo Sigonio, & Andrea Patritio expoſita.

Antonii Riccoboni judicium, quo illam Ciceronis non eſſe oſtendit.

Caroli Sigonii pro eadem orationes duæ.

Conradus Jordan Boclemensis. Emi Helmstadij Ao CIↃ IↃ CXIII.

NORIBERGAE,

In officina Gerlachiana.

Anno

M D XXCIIII.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

VIDI OPVSCVLVM PAVLO ANTE Venetiis excuſum ſub titulo M. T. Ciceronis de Conſolatione, quod intellexi a quibusdam doctis viris germaniſſimum Ciceronis, a nonnullis autem aliis adulterinum exiſtimari, & utrinque rationes, & argumenta adduci. Qua re accenſus librum hunc prælo meo ſubjicere, & impreſſum edere ſtatui. Etenim ſi in plurium virorum, qui notandis, & judicandis ſcriptorum generibus apti ſunt, manus perveniet, facile fiet, ut aut Ciceronis ſine controverſia opus eſſe affirmemus, aut veteris alicuius ſcriptoris, aut ſaltem novi; qui gloriam, quæ vere virtutum eſt merces, quaque maxime omnes delectantur, ſibi multis lucubrationibus, & ingenti labore partam alteri potius concedere, quàm ſibi vindicare velit, quod multum magnumque exiſtimari debere opinor. Vt autem tu lector humaniſſime ad legendum, & ad veritatem inveſtigandam inciteris, nonnulla alia in eam ſententiam monumenta a doctis viris ſcriptis mandata adjeci, ut facilius conjecturæ ſolidiores fieri de hoc opere poſſint. diligenter igitur perpende, & judica, Typographumque tuum, qui vice cotis functus ceterorum ingenia acuit, dilige, eiusque conſilium boni conſule.

ILL.^MO PRINCIPI
ASCANIO COLVMNAE,
CAROLVS SIGONIVS
S.

QVOD SERIVS, QVAM AVT tu expectabas, aut me facere oportebat, ad litteras tuas omni officio, atque humanitate refertas reſcripſerim, cauſſam tribuito, quòd idoneo gravioris ad te epiſtolæ carui argumento. neq; enim convenire, atque adeo æquum eſſe putavi, ut ego te, qui disjunctiſsimis à nobis in locis degis, inanibus, ac nullius ponderis litteris appellarem. quas vero ipse ad me proxime ſcripſeras, quoniam nihil aliud quàm neſcio quas laudes complectebantur meas, eas diuturno ſilentio contegendas, vel perpetua potius oblivione obruendas exiſtimavi. Demum, cum magna mox ſtudiorum noſtrorum felicitate res præter ſpem optatiſsima incidiſſet, digniſsima mihi viſa eſt, de qua ego te primo quoq; tempore facerem certiorem. Hæc autem illuſtris illa, ac ſcriptis veterum tantopere celebrata Ciceronis Conſola-

tio fuit, quam ſuperioribus diebus Venetiis editam, ut me incredibili animi voluptate perfudit, ſic ad te mihi haud ingrati, ut ratus ſum, muneris loco mittendam eſſe conſtitui. Dum autem opportunum tabellariorum tempus expecto, ecce tibi multorum litteris certior fio, eam inter homines opinionem increbuiſſe, librum hunc non à Cicerone ſcriptum, ſed ab aliquo huius memoriæ viro fictum fuiſſe. Quo nuncio accepto tantiſper mihi ſubſiſtendum exiſtimavi, donec quæ tandem iſtos ratio ad hanc impuliſſet ſententiam, agnoviſſem. ut ſi firmam eſſe comperiſſem, plane totum hoc tui munerandi conſilium, propoſitumque deponerem. Atque interim hortantibus amicis patrocinio labantis huius cauſſæ ſuscepto omnia, quibus defenſio confirmari, atque accuſatio infringi videbatur poſſe, duabus orationibus complexus ſum. Quibus confectis nova animum ſubiit cogitatio, haud incommode me facturum, ſi has cum ipsa Conſolatione conjunctas non ſolum ad te mitterem, ſed omnino etiam nomini tuo multo illuſtriſsimo dedicarem. Eſt enim hic mos, ut ſcis, eorum, qui ſe ſcribendi ſtudio dediderunt, primum à Græcis inſtitutus, deinde à Romanis diligentiſsime cultus, ut ſua quisque ingenii monumenta in eorum maxime nomine proferat, quibus certa in primis, atque illuſtria tribuere, vel amoris, vel obſervantiæ ſuæ teſtimonia

monia cupiat. Atque hoc quidem officii genus usque adeo multi quondam non improbarunt, ut non ſolum taciti expetiverint, ſed interdum etiam apertiſſime requiſiverint. Vnde illa ſunt Cœlii ad Ciceronem. Aliquod ex tam multis tuis monumentis extare, quod noſtræ amicitiæ memoriam poſteris quoque prodat, velim. *Tu vero is es, cui ego non hoc ſolum, quidquid eſt, officii, ſed etiam quæcunque à propenſiſſimo proficiſci animo poſſint, præcipue debeam. Etenim ſi amoris veſtigia perſequor, quis te mihi carior eſſe debet, à quo me unice diligi, aſſiduæ tuæ ad me miſſæ ex media usque Hiſpania litteræ fidem faciunt? ſi obſervantiæ, quem tibi in deferendo honore anteponere poſſum, qui claram maiorum, clariſſimam patris tui, fortiſſimi viri, dignitatem, ac gloriam ſic perpetuo ſtudio, labore, atque induſtria conſectaris, ut nemo dubitet, quin bellicas eorum laudes, ac militaria decora, immortalitate digniſſima brevi, ac facile illuſtraturus ſis excellenti ingenii, ac doctrinæ magnitudine, & copia? Cuius rei cauſſa cum jam per multos annos in celeberrimo Salmanticenſi gymnaſio, tanquã optimarum artium mercator, ita verſeris, ut decus omne virtutis cum ſumma eruditionis, atque eloquentiæ laude conjunxeris, gratulari tibi potius præclaram iſtam animi indolem, ac ſingularem præſtantiam debeo, quàm te non*

 neceſ-

neceſſario domeſticarum virtutum, rerumque præconio futuræ immortalitatis ſtudio inflammare. ad quam tamen laudem conſequendam ſi quo fortaſſe litterarum, & doctrinæ præſidio, atque inſtrumento egueris, non minimum adjumenti aureum hunc quoq;, quem ad te mitto, libellum nobis divinitus oblatum polliceor allaturum. Vale,

Bononiæ Kalend.

Juliis.

M D LXXXIII.

M. TVL-

M. TVLLII CICERONIS CONSOLATIO,

Vel de luctu minuendo.

QVAMQVAM recentibus morbis medicinam adhibere vetant ſapientes, nihilque adverſi hominibus accidere ſolet in vita, quod aut improviſum, aut inexpectatum videatur; conemur tamen, ſi qua ratione poſſumus, mederi nobiſmetipſis, & domeſticæ ſubvenire calamitati. Si enim quoties uſu venit, conſuluimus cæteris, cur non aliquando nobis ipſis? &, ſi mala, quæ nec vitari, nec averti humanis viribus poſſunt, pertulimus toleranter; cur non ea, ſi poſſumus, ratione leviora faciamus? præſertim cum ad ægritudines, & moleſtias depellendas eò acrius incumbere homines debeant, quo melius eſt, ſine cura vivere, quàm curis, & angoribus oppreſſum, ac circumventum, humanam conditionem ſatis per ſe miſeram, aliis etiam incommodis efficere miſeriorem. quid porro præſtantius, quid utilius eſt, quàm, cum corpore valeas, curare, ut etiam animo valere poßis? ſi quidem Corpus animi gubernaculo, animus autem miniſterio corporis indiget. at neque animus æger bene gubernabit, nec affectum corpus animi recte parebit imperio. Quamobrem prudenter à doctis & ſapientibus viris & cogitatum, & factum eſt, qui de luctu minuendo ante nos ſcripſerunt; quorum extant ſatis multa, ſane ſapienter litteris mandata, inprimiſque à Theophraſto, Xe-

nocrate, & Crantore; quorum libros cum ſæpe animi cauſſa ſumſerimus in manus, admirati eorum ſaluberrimis præceptis refertam, & conditam eloquentiam, tum proximè legimus neceſſario. caſus enim ereptæ nobis filiæ, quam in oculis ferebamus, eximiis & virtutis, & prudentiæ laudibus præſtantem, ita nos vel perculit, vel afflixit, ut ab iis opem ad leniendum, & mitigandum dolorem petere coacti ſimus, quorum maxime doctrina, atq; auctoritate antea movebamur. Itaq; multa, quæ ab illis vel acute cogitata vel eleganter enunciata ſunt, ad dolorem noſtrum abſtergendum colligemus; ut, ſi minus ceteros in tanto mœrore delectare poterimus, quod alias & dicendo, & ſcribendo efficere conati ſumus, & fortaſſe interdum præſtitimus, ſaltem nobis ipſis medeamur. Sed nos etiam in hoc fortiores erimus, quàm cæteri: quibus difficile non fuit, cum doloris expertes ipſi eſſent, alios conſolari, & à mœrore abducere: nos autem dolore afflicti, conſolationem à nobis petentes, nosmetipſos in dolore vincemus, ac naturæ quandam quaſi vim afferemus. quæ utinam tanti ſit, ut ceteros quoque in pari fortuna doceat adverſos caſus patienter ferre: qui quo ſæpius contingunt, eo propiores hominibus putandi ſunt, quaſiq; in ipſa humana natura innati atque inſiti, ideoque levius ferendi. qui enim hominem ſe eſſe agnoſcit, hominisque nomen ſibi vindicat, cur ea, quæ hominis maxime propria ſunt, recuſare, ac rejicere audeat? quod ſimul ut feciſſet, & imprudens, & injuſtus merito haberetur. Atque hic locus à Theophraſto egregie tractatus, & perpolitus eſt: itemque à Xenocrate; quorum uterque eos, qui communes caſus recuſant, imprudentiæ, atq; injuſtitiæ condemnat; alter etiam diis ipſis adver-

adverſos non dubitat appellare. quod etiam gravius crimen eſt, ac vix in homine tolerabile; qui cum omnia Diis immortalibus accepta referre debeat, quorum ope vivit, intelligit, agit; ſi eorum voluntati repugnet, cum Diis, gigantum more, bellare videbitur. hæc autẽ perite, ut dixi, à multis tractata ſunt. Sed ego Crantorem ſequor; cuius legi brevem illum quidem, ſed vere aureum, &, ut Panætio placuit, ad verbum ediſcendum de luctu librum, quo acute univerſam doloris medicinam complexus eſt, ſed humanæ naturæ incommoda ita diligenter, et accurate expreſſit, ut quaſi, luendorum ſcelerum cauſſa naſci homines, & in hanc lucem ingredi, poſſis agnoſcere. Fac enim naſci hominem, & in lucem edi. continuò ſenties, non rerum humanarum dominum, & gubernatorem exortum, ſed verius miſeriarum ſervum, atque incommodorum. Nam infantiam & pueritiam vagitus, lacrymæ, imbecillitas, nullus nec rationis, nec corporis uſus, dolores, moleſtiæque quamplurimæ amplectuntur. Adoleſcentiam ardor quidam excipit ætatis, nec prudentiæ, nec judicii compos; rerum utilium, ac laudabilium contemtio; voluptatis, & ſæpe turpitudinis appetitio; veri boni ignoratio; in pares ferocia, in ſuperiores ſuperbia, in infimos arrogantia. ex his contentiones, rixæ, contumeliæ, aſſiduus deniq; moleſtiarum concurſus exiſtit: ex rebus honeſtis contemtis infelicitas, & infamia; ex turpibus curioſè arreptis, & conquiſitis luctus, morbi, perpetuum denique ſui ipſius odium, ex cognita rerum turpium mercede conflatum. Adde inſanas pecuniarum largitiones, nullam futuri temporis curam, non inopiæ, non liberorum, non uxoris, non poſterorum, non familiæ. quæ ſi quis ætatis potius vitia,

quàm naturæ miſerias, velit appellare; quamquam nominis quæſtionem inducat, non tamen ipſas ab homine miſerias, atque incommoda removebit. Nec vero audiendus erit, qui hæc ab humanæ naturæ miſeriis ſeparanda putet, quòd non in natura inſita ſint, ſed unius, vel aliquorum hominum errores videantur; totius autem naturæ illa eſſe affirmet, quæ à nullo prorſus homine ſejungi poſſunt. quaſi vero humanum non ſit iraſci, quòd multi non iraſcantur, aut humanum loqui, & ſocietatem coire, quòd multi reperiantur, qui nihil difficilius faciant, quam cum hominibus congredi, aut ſermonem cum aliquo conferre. vere autem humanæ miſeriæ ſunt, quòd etſi non omnes in uno, certe omnes in omnibus, & aliquæ in multis, & multæ ſæpe in uno agnoſcuntur. Iam, conſtantis ætatis quot, quantæque miſeriæ ſint, non difficile eſt intelligere, at difficillimum enumerare. hæc enim ex omnibus hominis ætatibus in perturbationes animi, in pericula capitis, famæ, fortunarum una maxime incurrit. ſicut enim cæterarum omnium ætatum, ad res negotiaque tum privata, tum publica peragenda aptiſſima eſt, maximeque idonea; ita etiam una, præ ceteris omnibus, difficultatum, miſeriarumque omnium, quæ ex publica, privataque adminiſtratione oriuntur, particeps, & ſocia eſt. hæc privata amicorum negotia procurat, hæc publica ſuſtinet munera: hæc gloriam, & commodum ex rebus feliciter evenientibus, hæc ærumnas, & moleſtias ex adverſis experitur: huic bonorum civium propugnatio, huic malorum accuſatio propoſita eſt: huic invidia, & æmulatio a bonis imminent, a malis pericula & inſidiæ intenduntur: ætas nunquam pacata, ſemper laborioſa, ſemper anxia, et ſollicita. quæ ſi non aliquos interdum

dum vel utilitatis, vel voluptatis fructus ex aſiduo labore perciperet, ſe ipſam profecto regere, ac tueri non poſſet. Sed miſeriarum numerus multo maior eſt, magnitudo autem tanta, ut neminem a publicis procurationibus non avertere, ac deterrere poſsit. illuſtre præbuit exemplum univerſæ civitati calamitas noſtra, quam ex parta civium ſalute, ex defenſis aris, ac focis, ex proditoribus a Reipublicæ, ac populi Romani cervicibus depulſis contraximus. Sed noſtra fuerit ærumna; civibus contigerit ſalus, & quies; quam etiam, vita ipſa profundenda, ſi opus fuiſſet, libentiſsime redemiſſemus. Nihil neceſſe eſt mihi de me ipſo prædicare. Sed tamen veriſsime affirmare poſſum, eos demum annos me vere vixiſſe, quos in præclaro aliquo patriæ vel commodo, vel ornamento conſumſi, ac, ſi longius mihi vitam producere liceret, non me alia cauſſa ad diutius vivendum, quàm publicæ utilitatis ſtudium, curaque adduceret: quæ una cogitatio in homine glorioſa, & laudabilis eſt maxime. Nunc, quæ extrema de ætatibus ſupereſt, quid ego de ſenectutis incommodis, ac miſeriis loquar? quas plurimas eſſe, & graviſsimas, & nomen ipſum, languoris calamitatisque pleniſsimum, indicat, & aſpectus ipse ſenum hominum patefacit. quid eſt enim aliud, ſenem videre trementem, incurvum, canum, imbecillum, infirmum, quàm cernere morientem vivum, aut viventem mortuum? Ac, ſi nonnullis viſum eſt, magnam eſſe ſenilis ætatis conſolationem, prudentiam, uſu rerum quæſitam, quæ illius ætatis propria eſt; eosdem illos fateri oportet, ex eo ipſo fonte manare etiam ad ſenes non minimum doloris, atque moleſtiæ. qui enim ſe prudentem, rerumque agendarum peritum agnoſcit, cum

non doleat, quæ optimè intelligit, præ ætatis vitio, optime etiam perficere non poſſe? & ſi patriam diligit, cur non angatur, quòd, quam conſilio juvat, opera etiam juvare non poßit? eoque maior prudentium dolor eſt, quod optimorum conſiliorum fructum nulla alia ratione percipi poſſe, quàm ſi optime ad exitum perducantur, intelligunt. quòd, niſi vir optimus patriæq; amantißimus ad agendum accedat, prorſus inania ſint futura. De ætatibus ſatis mihi videor dixiſſe. quid jam de generibus hominum loquar; aut nunquid principes viros, & medios, & infimos æque miſeros eſſe negare poſſum? Reges ipſi quàm miſeri ſint, quantoque opere ſollicitudini, timori, atque inſidiis propoſiti, ſatis oſtendit Dionyſius, cum imminente capiti gladio Damoclem fortunæ ſuæ felicitatem voluit experiri. nec mirum; cum iis bellorum calamitates, agrorũ vaſtationes, populorum cædes, urbium exitia immineant. quæ cum eveniunt, qui victoria potitur, aliquid & ad gloriam, & ad imperium ſemper acquirit; ſed tanta præterea rerum amißio, tantusque ſumtus conſequitur, ut magni conſtet victoria, ac plerumque præſtiterit, nunquã arma ſumſiſſe. ſin profligatio exercitus, aut clades aliqua contingit, nihil eo ſtatu miſerius ne cogitari quidem poteſt. ſiquidem captivitati, inopiæ, luctui, contemtui conjunctus eſt. Sed fac Regem eſſe à bellorum impetu, & à caſtrorum pulvere remotum, ſua pacatè poßidentem, nulla hoſtium incurſione vexatum. non iccirco tutior, & à miſeriis ſecurior? quinimo, ut otium humana natura non fert, ipse ſibi moleſtiam, ac ſollicitudinem exhibebit. nam aut de augendis vectigalibus, aut de producendis finibus, deque urbibus ad imperium acquirendis, aut de jungendis cum potenti-

oribus

oribus propinquitatibus, atque amicitiis cogitabit. quæ qui animo agitat, nec à moleſtia liber eſt, nec alios ſecuros, ac quietos eſſe ſinit. De avaritia vero, maxima animorum peſte, nolim hoc loco pluribus diſputare. quæ in deſide, atque otioſa mente quàm maxime exoritur. eaque erectiores animos, & altiores dignitatis gradus maxime ſollicitat. Huic generi infimum hominum genus opponitur; quod, ut nomine abjectiſſimum, ſic re quoque omnibus calamitatibus, atque angoribus eſt propoſitum. Huic inopia, fames, contumelia, injuriæ, tributorum ſolutio, militiæ incommoda, miſera denique omnia perferenda ſunt: eoque miſerius eſt, quòd cæteris omnibus, cum adverſa fortuna premuntur, permulta tamen ſuppetunt, è quibus conſolationem, dolorisque levationem petunt. at infimam plebem natura ipſa fatali quadam neceſſitate tam abjecto, tamque imo loco collocavit, ut omnibus ærumnis ſubjecta, nulla propemodum ratione erigi, aut ſublevari poſſit. Ne mediocris quidem hominum conditio miſeriarum expers eſſe cognoſcitur, nam inter ſummum, & infimum interjecta, alteri paret, alterum patitur. cui ſi imperare poſſet, certe longius a miſeria diſtaret. Sed quia neq; dignitate præſtat, nec ſummos viribus adæquat, ſuo ſtatu contenta eſſe cogitur. Itaq; multis in civitate perfungitur incommodis, non illis quidem parum Reipub. fructuoſis, aut valde ad ferendum gravibus, atq; aſperis: ſed quæ tamen animum ſollicitent, & humanas miſerias augeant. hæc longiori oratione perſequi, non eſt præſentis inſtituti; ante oculos omnia ſunt, & nobis præcipue re ipſa perſpecta et cognita. Nec vero alia eſt feminarum conditio. aut enim iiſdem, aut parum certe diverſis & moleſtiis, & angoribus vexan-

vexantur. nam & iisdem morbis, quibus viri, & iisdem animi perturbationibus mentisque erroribus objiciuntur. eoque miſerior illarum ſtatus eſt, quò mollior natura, & ad propulſanda incommoda, calamitatesque perferendas infirmior. eaſdem, quas viri, ex parentum, fratrum, ſororum, affinium interitu moleſtias, & dolores hauriunt: maritos ſæpe fatuos, parum de re domeſtica ſollicitos, pecuniam profundentes nanciſcuntur. ex quo paupertas, & luctus. quibus malis eò premuntur gravius, quòd non, ut homines, indagare poſſunt, qua maxime ratione medeantur incommodis, rebusq; ſuis conſulant. Quantum Tullia mea ex patris exilio doloris, quantum ex maritorum ærumnis, et difficultatibus luctus, moleſtiæq; percepit? & quamvis optanda etiam minime pauca in vita viderit; malorum tamen paucorum ſenſus, vel doctiſsimis hominibus judicantibus, ita acerbus eſt, ut bonis vel plurimis, & maximis æquetur, interdum etiam præferatur. Permulta præterea in hoc genere ſunt, quæ reticere præſtat, quàm edere. ſed magna certe, vel hoc uno nomine, feminarum miſeria eſt, quòd, quamdiu vivunt parere ſemper coguntur. aut enim innuptæ parentibus, & affinibus, aut nuptæ maritis parent, & ſerviunt. ſic, quò minus liberæ, eo magis miſeræ, nec unquam liberæ, niſi è vita profectæ. ergo mortuæ beatæ cenſendæ erunt. Nec ſane video, quid aptius dici poſsit. ſed, ut ad nos ipſos redeamus; cui uxor contigit, is, præter communes omnium calamitates præcipuo etiam miſeriæ genere premitur, quòd non ſolum ſuis, ſed etiam domeſticis uxſoris, & familiæ moleſtiis, curisq; vexatur. neq; enim ab ea, qui cum arctiſsimo matrimonii vinculo conglutinatus eſt, aut mente, aut cogitatione ſejunctus eſſe poteſt.

Itaq;

Itaq; tot vexatus calamitatibus, tantisq; miſeriis circumcluſus hominis animus quid egregium, aut eximium ſuscipere, aut cogitare poteſt? mirum, ni ſeſe abjiciat, ac veluti deſperatione percuſſus humi jaceat. Redeo igitur ad illud, quod initio dixi, neminem eſſe, qui ſpiritum ducat, non miſerum, neminem vere felicem. parumq; ſapiunt ii, qui hominem luendorum ſcelerum cauſſa natum felicem, aut beatum audent nominare. noſtra enim, quæ dicitur vita, mors eſt, nec unquam vivit animus, niſi compage ſolutus corporis, liber æternitate potiatur. itaque mortem in beneficii loco tributam a Diis immortalibus iis, quos maxime dilexerunt, traditum eſt; ut, cum, Herodoto auctore, Argia ſacerdos, quod optimum filiis eſſet, a Dea precata, eos reperit mortuos. mortem autem, tanquam optimam, illis eſſe conceſſam, credamus ſane Apollini Delphico, qui exoratus a Trophonio, & Agamede, a quibus templum magnifice Apollini exædificatum Delphis erat, ut, quod eſſet optimum homini, tribueret, poſt diem tertium exanimes ſunt inventi. quo munere indicavit Deus, & Deus is, cui divinationis partes a reliquis Diis ſunt relictæ, mortem homini omnium rerum eſſe optimam. itaque excutiatur jam, & evellatur funditus falſa illa multorum opinio, malam eſſe mortem; quandoquidem, vel Deorum judicio, non modo mala non eſt, ſed omnium rerum optima, & omnium munerum, quæ humano generi dari poſſunt, præſtantiſſima. præclare. nam & miſeriarum omnium, quas viventes pertulimus, finis eſt in morte, & vitatio futurarum, in quas progredientes in vita incurrunt. docemur enim exemplis e propagatione vitæ permultos optimos, & fortiſſimos cives incredibiles hauſiſſe calami-

tates. immerentes dixerit aliquis: ergo non ſunt in miſeriis ponendæ. nihil enim miſerum, quod non culpa contractum. de hoc aliàs viderimus; ſed calamitates certe fuerunt; quarum etiam unica cogitatio, quæ prætervolat, & effugit, non modo ſenſus, qui corpori firmius inhæret, acerbitatis habet plurimum. ex quo vere colligi poteſt, ſapienter feciſſe Thraces, qui, ſi Herodoto credimus, naſcentibus liberis lugere, morientibus lætari ſolebant. exitum videlicet vitæ, ut miſeriarũ finem, & quietis portum, probabant: vitæ initium, ut ingreſſum ad moleſtias & dolores, inviti videbant. Si ergo naſcimur miſeri, morimur beati; quis in hanc lucem edi velit, ut miſeriis opprimatur? quis non potius mori, ut beatam vitam acquirat? &, ſi hoc nobismetipſis, ut optimum, vellemus; cur liberis, & affinibus, diverſum? an melius nobis, quàm iis, quos ſumme diligimus, eſſe velimus, aut potius beate nobis, miſere ipſis & infeliciter? hoc certe nullo modo. quamobrem amanda mors ſemper omnibus, cariſſimis etiam optanda. Ac, ſi quibus mori præſtat, quàm vivere, iis præcipue, quos & acta cum virtute vita claros effecit, & mors ſatis diuturna vita perfunctos, moleſtia afficere non poteſt. Naſci vero non intelligo, quibus expediat. nam in ærumnas, miſeriasque ingredientes quid gratum, quid hilare aſpicimus? qua re potius non offendimur? quod primus ille naſcentium infantium vagitus, & eiulatus ſatis declarat. tributus .n. eſt ab optima parente natura quæ nihil inane ſolet efferre, ac potius iis rebus, quas efficit, admiranda ſemper edit vel pietatis, vel juſtitiæ, vel prudentiæ documenta. Ex quo intelligi licet, non naſci longe optimum eſſe, nec in hos ſcopulos incidere vitæ. proximum autem, ſi natus ſis, quam primum mori, &

ri, &

ri, & tanquam ex incendio effugere fortunæ. Sileni quæ fertur fabula, ſi gravioribus ludicra interdum admiſcere liceat, idem certe confirmat. qui captus a Mida, miſsionem doctrina redemit. docuit autem Regem, nunquam naſci optimum eſſe, ſed celeritatem mortis proximè accedere. idemq; Euripidis teſtimonio, poëtæ ſapientiſsimi, comprobatur. Sed Crantor noſter patri, filii mortem ægerrime ferenti, reſponſum ait datum eſſe in Pſychomantio, filio ſuo bene beateque eſſe, utiliusq; futurum fuiſſe, ſi etiam pater pari ratione fatis conceſſiſſet. Quamobrem, ſi dolorum finem mors affert, ſi ſecurioris & melioris initium vitæ, ſi futura mala avertit, ſi medetur præſentibus, ſi nos ex plurimis vel morborum, vel moleſtiarum, vel acerbitatum periculis educit, cur eam tantopere accuſare, aut dolorem ex ea derivare velimus, ex qua potius conſolationem, ac lætitiam haurire fas eſſet? Niſi ſi, quod mortem ſubſequitur, nos fortaſſe ſollicitos habet. de quo libet pauca dicere, ne hic unus ad moleſtiam, doloremque alendum angulus relinquatur. qui profecto inſipientibus objiciendus non eſt, nec in tanto argumentorum acervo, quibus mortem ipſam nobis obſtringere conamur, committendum, ut hoc uno nomine minus nobis debere videatur. & quamquam hæc futuri poſt mortem temporis cura hominis propria non ſit, ſed Diis immortalibus potius relinquenda, quorum nos vel liberalitati, vel ſapientiæ permittere fas piumq; eſſet: qui enim naſcentium curam ſuſcipiunt, qui viventes protegunt, alunt, tuentur, fovent, cur morientes deſerant? tamen aliquid etiam modeſte de iis exquirere, non eſt inutile. Neceſſe eſt autem, ſit alterum de duobus, ut aut ſenſus penitus omnes mors auferat, aut in alium quendam lo-

cum ex his locis morte migretur. quòd ſi morte ſenſus extinguitur, obitusq; noſter ei ſomno ſimilis eſt, qui nonnunquam etiam, ſine viſis ſomniorum, placatiſſimam quietem affert, quid lucri eſt emori? aut quod omnino tempus reperiri poteſt, quod ei tempori anteponatur, cui ſimilis futura eſt perpetuitas omnis conſequentis ætatis? Sin migrationem malimus eſſe mortem in eas oras, quas è vita profecti incolunt; quid optabilius, quàm ad eos proficiſci, quos mortuos vivens dilexeris, & cum iis perpetua vita perfrui, qui, ut nos in laude viveremus, & libenter moreremur, ſuis & præceptis, et exemplis tantopere laborarunt? mihi certe nihil videtur evenire poſſe gratius, quàm, ſi mors aditum ad alia loca patefaciat, ad eos venire, & cum iis eſſe, quos & maxime dilexi, & nunquam non diligere ac laudare poſſum. Ad meos autem & affines, & amicos ut pervenero, quantopere lætabor? quæ jucundior collocutio, qui ſuavior vel congreſſus, vel complexus? O vitam vere vitalem, ut ait Ennius, omnibus bonis, ac gaudiis circumfluentem: ſed beatam etiam mortem, quæ ad beatiſſimam vitam aditum aperiat. Me quidem, etſi dolore vehementer perculſum & afflictum, his tamen monitis, et præceptis non mediocriter allevari ſentio; itaq; neminem puto fore, quem non rationes, à nobis tam ſtudioſe e ſapientum libris collectæ, juvent, ac delectent. eoq; magis, quo leviores erunt aliorum dolores, quam hic, quo nos tantopere vexati ſumus. nam ſi amor, ſi pietas filiæ, ſi virtus, ſi gravitas, ſi conſtantia, ſi cetera, quæ vix in feminis ſpectari, nedum requiri ſolent, conſideranda ſint; tanta facta jactura, graviſſime dolere debuimus. ſed vincat dolorem conſolatio; nec jam, quid amiſerimus, ſed, quatenus mor-

talem

talem filiam lugere deceat, cogitemus. Hoc nos in mœrore noſtro; quod certe fortis eſt ægroti, non ſolum accipere, ſed etiam exquirere medicinam. At, ſi quis erit, quem dolor a ratione averterit, cui non ſatis firma videantur ea, quæ jam dicta ſunt; is ſe hominem eſſe meminerit; nihil autem humanius eſſe morte, ut, ſi mors ab ipſo divelli, atq; auferri poſſet, diis proprior habendus eſſet, quam hominibus, nec omni ex parte hominis nomen ipſi congrueret, quia communi, & præcipua hominis conditione non uteretur; præterea lacrymis nihil profici, quæ ſi quid adjumenti afferre poſſent, non ſolum effundendæ, ſed ſtudioſe conquirendæ viderentur. Deniq;, non ſolum injuſte, ſed etiam turpiſsime agere qui immodice doleat. turpitudo enim peior eſt dolore; ſiquidem dolor homini a natura inſitus eſt, nihilq; habet infamiæ. turpitudo autem iccirco vituperanda, quòd aliquid ſemper indecorum continet, culpa contractum. at omnis immodicus dolor turpis eſt, & a viro alienus: quandoquidem, ut immodice, præterq; rationem doleas, ſponte efficis. ex quo culpa exoritur: quæ homini maximè fugienda, vitandaq; eſt, ne cogitationibus molliſsimis, quales interdum perdite amantes ſuscipere ſolent, nimium perturbemur, & effeminemur. quin potius nos ad Homerica præcepta referamus:

Corde age ſis firmo, nec te ſubmitte dolori;
Namq; aliquid gravius peiusq; aliquãdo tuliſti.

Nemo videlicet ſuorum funera experitur, cui non adverſa multa antea contigerint; ita variis omni ex parte incommodis humana natura concluditur. cur igitur graviora, vel certe æque gravia fortiter paſſus, cum maximè occaluiſſe, & ad dolorem novum obduruiſſe deberet, deſpondeat animum, ſeq; mœrori tra-

dat? quod etiam injuſtum eſſe, paullo ante dicebamus. natura enim uſuram nobis vitæ dedit, tanquam pecuniæ, nulla præfinita die. quod ſi, cum libet, ſua repetit, ea conditione commodata, ut reſtituenda ſint, cur accuſatur? aut, cur non potius naturæ gratias agis, quòd, cum citius potuiſſet, tardius repetierit, quam, quòd aliquando repetierit, injuſta querela inſequeris? certum eſt enim, non habitandi locum, ſed commorandi diverſorium, nobis eſſe conceſſum; è quo cum migramus, alacres tanquam ex hoſpitio miſeriarum atq; incommodorum pleniſſimo, egredi debemus, ac lætiſſimo animo ad futuram vitam, tanquam ad patriam, evolare. quod ſapientes re ipſa præſtitiſſe memorantur. profectò enim, ſi quid eſt, quod morientes perturbet, aut morientium affines habeat ſollicitos, id totum aut ex falſa quadam opinione oritur, quòd vitæ huius uſum nimis utilem, ac jucundum arbitremur, aut ex nimio in noſmetipſos amore caritateq; provenit. Sed opinionem illam, quam rationes adeo firmæ convellunt, libenter deponere debemus; ab hoc vero amore nimio tanto libentius abhorrere, quando indecentius eſt, vitæ munere perfunctos velle etiam in vita, diis invitis, commorari; communemque omnium, qui ante nos è vita diſceſſerunt, conditionem recuſare; demum, tanta eſſe mollitie, tantaque impudentia, ut ne in morte quidem confirmemur, ac reſipiſcamus. Quòd ſi noſtrorum mortem dolemus, cogitemus aliquando, moriendum ipſis fuiſſe; mortem autem incertam eſſe, nec in hominis arbitrio poſitam, ſed e Deorum voluntate pendere: quos vero lugemus, eos quoque ſuorum mortem vidiſſe, patienterq; tuliſſe; ideoq; ſuo exemplo, quid nos facere velint, præcipere: deni-

que

que id, quod ad conſolandum maximum, ac firmiſſimum eſt, non eos nobis penitus ereptos eſſe, nec prorſus amiſſos, ſed ad præfinitum tempus a noſtris oculis, noſtraq; conſuetudine remotos. itaq;, cum ad eum vitæ terminum, quem natura præſcripſit, nos quoq; pervenerimus, ſtatim eorum conſuetudinem reguſtabimus, & ad ſuaviſſimam vel conſuetudinem, vel convictum redibimus. Mortem ſuis acerbam amaramq; in moriendo eſſe, nonnulli exiſtimant, atque ideo fortaſſe perturbantur. quod me quidem, ſublatis gravioribus dolendi cauſſis, quas jam ſuperiori diſputatione rejecimus, minime angit. ipse enim diſceſſus animi a corpore vel cum nullo, vel certe cum modico dolore fit, & interdum ſine ſenſu; nonnunquam etiam, ſi recte ſapimus, cum voluptate. Sed, quidquid ſit, totum hoc ita leve eſt, qualia ſunt ea, quæ puncto temporis fiunt. nec, ſi mors paullo longior alicui contingat, deſperandum eſt de deorum naturæque benignitate, quin eo quoque tempore properantem e vita diſcedere foveant, atque allevent. cuius rei in morientibus ſæpiſſime ſigna minime dubia cernuntur: cum velut è ſomno exciti, quo tempore extremum ſpiritum edituri ſunt, ita gaudentes & alacres aſpiciunt, ut libentiſſime judices è vita proficiſci. Quamobrem ne hæc quidem ullam æquam doloris afferre cauſſam poſſunt, qui certè comprimendus ac minuendus eſt, quòd, etiam ſi nolis, tempore tamen ipſo extenuatur, & evaneſcit: non, quòd minuendi doloris vis in ipſa die poſita ſit, ſed quod uſus ipse cogitatioq; diuturni temporis doceat, nihil eſſe in morte mali, ideoq; leviter, & patienter ferendam. Sed turpe ſtultumq; eſt homini, tanta tamque varia rerum cognitione inſtructo, non a ſe ipſo potius mature, quàm

ſero ab uſu, & cogitatione doloris remedia expectare: quæ tam firma ſunt, ut neminem fore putem, quem non vehementer non juvent ſolum, ſed etiam permoveant. mihi vero eo magis neceſſaria fuerunt, quo turpius viſum eſſet; me, qui ceteros conſtantiſsime conſolatus eſſem, in meo dolore jacere: voxq; illa exaudiri, & fortaſſe non immerito, potuiſſet:

Hiccine ille Cicero, cuius ob os Graii
ora obvertebant ſua?

Sed nos Philoſophia adverſus omnes vel temporum, vel fortunæ, vel naturæ inſidias munivit; quæ ita fortis eſt, ut nullius injuriæ impetum extimeſcat; ita lenis & ſuavis, ut omnes acerbitates facile mitiget ac molliat; ita demum utilis & fructuoſa, ut totam ſe ad humanas utilitates liberaliſsimè porrigat atq; explicet. nec vero ſecus debet. quæ enim humanarum miſeriarum cumulum optimè norit, & acutiſsime perſpiciat, ſi eas patiatur manare longius, neq; homini mœrore confecto conſilio præſidioq; ſuo præſto ſit, quid illo miſerius? quid vita noſtra laborioſius, aut tetrius? aut quid prodeſſet, adſpectum à natura ad ſupera erectum accepiſſe, ut cœlum contemplari, ut Deorum maieſtatem cogitare, aut a Diis immortalibus mentem & rationem, ut utilia cognoſcere, honeſta à turpibus ſecernere, æqua amplecti, ab iniquis abſtinere poſſemus, voce deniq; ipſa & oratione frui, quæ nullis animantibus conceſſa eſt, quaq; ceteris omnibus, quæ ſub cœlo ſunt, viventium naturis antecellimus? inania hæc videri poſſent, ſi tam multis ex adverſo miſeriis oppreſſa hominis natura neq; ſe ad cœleſtia erigere, nec tantis bonis, quibus maiora eſſe nulla potuerunt, uti poſſet. ſed profecto, ut contra ſerpentium virus pharmacorum

genera

genera multa, contra inopiæ calamitatem ſolertia & induſtria, contra turpitudinis voluptatem pudor & verecundia, ſic contra doloris morſum philoſophia nobis data eſt Deorum immortalium conceſſu atque munere, quàm ut nemo ſatis pro dignitate laudare queat, ſic quam plurimi mentis tranquillitatem, animi moderationem, in voluptates imperium, in acerba omnia ſummam quandam vim ac fortitudinem illi uni acceptam referant neceſſe eſt. Neque nos aut in exſilio patientes, aut in honorum curſu temperantes fuiſſemus, aut nunc in tanto mœrore ſapienter & fortiter verſaremur, niſi tuo philoſophia optima rerum humanarum moderatrix, beneficio. Tu vero felix & beata, Tullia mea, ſi quis tibi in morte ſenſus eſt, quæ tot tantisque miſeriis, quibus propoſita fuiſſes in vita, una morte perfuncta es; à præſentibus malis expedita, ab impendentibus erepta, & in tuto ac tranquillo quietis portu collocata. merito tibi mortem jucundam fuiſſe putem, cum vel ea bona, quibus viventi frui licuit, animo reputas, vel mala, quæ moriens vitaſti, mente, ac cogitatione complecteris. Ego autem, cum te felicem judicem, ac, ſi dicere liceat, pene oculis cernam, cur tua morte excrucier? potius lætabor, ac tibi, tanquam de re optatiſſima, gratulabor. cui niſi moleſtum eſt, me jam ætate confectum in tam perturbata Republica, tamque miſero vitæ genere reliquiſſe, quid jam grave aut acerbum eſſe poſſit? Sed hoc quoque ratione ipſa levius aliquanto efficitur: neque tu nunc, quid me perferre neceſſe ſit, ſed, quam non multo poſt tecum iisdem bonis uſurus ſim, debes cogitare. nihil enim accidere valde grave poteſt iis, qui ſpe jam propinqua futuri boni recreantur, & aluntur. Sed neſcio

 qui

qui nos teneat error, aut miſerabilis ignoratio veri. non enim tantopere bonis delectamur, quàm malis affligimur; ex quo fit, ut hæc etiam nolentes augeamus, bona autem, quæ fruendo, cogitando, gaudendo maiora efficere expediret, etiam deteramus, quod certe minime oporteret. nam, ſi ſerio diſputare volumus, cur dolores resq; adverſas refugiamus, quæ fortitudinem in nobis gignunt, & efficiunt? quæ ſi nulla eſſent; nulla profecto fortitudo agnoſceretur. cur mortem horreamus, quæ aſsidua ſui memoria, nos ut meliores ſimus, admonet? nec patitur, ad ea nos animum adjungere, quæ aliquam nomini noſtro vel intemperantiæ, vel injuſtitiæ notam poſsint inurere. Bona verò, & ea quæ probantur in vulgus, cur tantopere appetamus? quæ conſecuti, molliores plerunque ac deteriores evadimus. itaque his voluptatum lenociniis obruimur, ut diſceſſum ex hac vita impendere, vix aliquando recordemur. Sapienter philoſophorum princeps, & magiſter Plato; quæ ſenſus appetit, aut timet, nihil aliud eſſe, quàm ſomnia. itaq; penitus contemnenda eſſe. mala vero ut vitentur, ad æterna properandum: quo niſi confugias, vitari nunquam poſſe. at ad æterna ne properari quidem poteſt, niſi morte ianitore, ac duce. Quorſum hæc? ut intelligamus, non modo a dolore vacuam, quietam, oportunam, bonam denique eſſe mortem, ſed etiam ſummorum atq; immortalium bonorum liberalem, ac beneficam miniſtrã. itaq; Cato ſic è vita diſceſſit, ut lætaretur, cauſſam ſe nactum eſſe moriendi. Iam nemini dubium eſſe poteſt, quin vir prudentiſsimus, ſi ſua morte lætabatur, mortem etiam optimam eſſe agnoſceret. Certe enim in re ſua, quæ præſertim ſenſu percipiatur, nemo fallitur. quod comprobare poſſum Artabani

tabani Xerſis patrui, viri ſapientiſſimi, teſtimonio. de quo eſt apud Herodotum, cum Xerſes exercitus ſui copias penè innumerabiles, ante ſe in aciem inſtructas intuens collacrymatus eſſet, neminem ex tot militibus ad centum annos ſuperſtitem futurum, illum Xerſi reſpondiſſe; at tam multa ſunt, tamq; miſera, quæ viventes perferunt, ut nemo ſit, quin mori ſæpiſſime cupiat: cum incidentes calamitates, & morbi vitam adeo perturbent ſollicitamq; habeant, ut longiſſima videatur. itaq; mortem perfugium eſſe ærumnoſæ vitæ, dubitare nemo poteſt. nec his contentus addidit etiam illud; deos immortales, cum hominum vitam, quæ adeo miſera ſit, multis bonorum integumentis velarunt & operuerunt, feciſſe quodammodo invidentius, ne mortis ſuavitatem, quanta eſt, omni ex parte deguſtaremus. Amphiaraum fabulæ narrant Iovi atq; Apollini fuiſſe cariſſimum, neque tamen illum ſenium attigiſſe. ex quo quid aliud conjici poteſt, quam mortis celeritatem divinum munus, & lucrum eſſe maximum? itaq; ſcitum eſt illud comicum:

Nam quem tuetur, atque diligit Deus,
Iuvenis ſupremum mortis intrat limitem.

Neminem enim, quem dilexerint Dii, patiuntur eſſe miſerum. quare vitam eis, miſeriarum plenam, adimant neceſſe eſt. quid autem contingere homini tam gratum poteſt, quod eum magnopere in vita retineat? voluptas, credo, quam ex alicuius ſive artis, ſive doctrinæ tractatione percipit. at doctrina æmulationem, omnium rerum moleſtiſſimam, ſi quæris, etiam dolorem parit. non tam enim delectamur, aliquid diſcentes, quàm angimur, multo plura, ac maiora, quæ ſcire vellemus, penitus ignorantes. Artes vero, quas tenuio-

res tractant, quid habent voluptatis, aut quid non potius moleſtiarum, & mœroris? quanta inter eos, qui illas exercent, perfidia? quantum odium? quanta invidia? aut quis eſt ſua ſorte contentus, & non alienæ ſive induſtriæ, ſive fortunæ, æmulator, oſor, detractor? Sin civilem vitam quisquam appetit, & in Reipub. luce vivere pulchrum putat, is ſe exigua, ac penè nulla honoris ſpecie magnas comparare calamitates certo ſciat. quotus enim quiſq; eſt, cui non publica adminiſtratio vel mœroris, vel jacturæ tantũ attulerit, quantum verbis explicare vix queat? ac, ſi de toto vitæ curſu judicare vere volumus, exitum videamus. Vbi optimi Reipublicæ adminiſtratores, ſeu verius parentes, Miltiades, Ephialtes, Cimo, Themiſtocles, Ariſtides? quantum illis fides, charitas, integritas, conſtantia peperit miſeriæ? ut non modo honoribus, dignitate, auctoritate ſpoliarit, ſed etiam in exſilium miſerit. quod contra oportebat; viros optimos, patriæq; amantiſſimos honore affici, in oculis ferri. Scipio Africanus apud noſtros optimam cauſſam amplexus, paucorum immoderatæ libidini repugnans, mane mortuus in lecto eſt inventus. nec abfuit ſuſpicio, quin ab uxſore, quæ Gracchorum ſoror fuit, interfectores eſſent immiſſi. Metello autem Numidico, homine omnium clariſſimo, ac præſtantiſſimo, quid miſerius? qui, ne in legem pernicioſam juraret, in exſilium abire ſit coactus. fateor profecto, inter omnia exſilii genera, atq; omnes miſeriarũ cauſſas maxime honeſtam Numidici fuiſſe conditionem; cui probitas, integritas, in patriam charitas calamitatis cauſſam attulerit; ſed tamen fatendum eſt, graviſſimam fuiſſe calamitatem, pelli patria, avelli a ſuis, bonorum direptionem, liberorum ſive mœſtitiam, ſive ærumnam

rumnam

rumnam videre. M. Regulum, C. Marium, L. Brutum, ob liberandam patriam interfectum, prætereo. nolim in iis commemorandis nimius videri, quorum exitus nemo eſt, quin ex libris, imaginibus, fama deniq; vulgari jam didicerit. quæ cum multa maximeq; gravia ſint; graviſſimum tamen illud debet videri, quòd homine ambitionis vinculis irretito, quiq; è popularib. ſuffragiis totus pendeat, nihil usquam infelicius reperiri poteſt. quantus in eo timor, quanta dubitatio, quantus conatus, quanta ſollicitudo? ut nullam illi a moleſtia vacuam eſſe horam, non immerito ſuſpicari poſſimus. nam, ſi ſervientis ea eſt conditio, ut ex eius, cui ſervit, moribus, voluntate, ingenio propriam ſibi fortunam fingat; qui populo ſerviet, avido, invido, ignaro, ad mutationem proclivi, &, quod caput eſt, ingrato, num aliquando beatus eſſe poterit? an potius, quoties de eius natura cogitabit, toties ſuam ipse calamitatem, ac fortunam conqueretur? præclare vetus Poëta:

Aeterno mixtam luctu mortalibus vitam
Olim conſtituit divum pater, atq; hominũ Rex.

Itaque quamdiu hac luce utimur, vivere quidem videmur, ſed verius aſſidue morimur, aut ſaltem vitam verbo retinemus, re ipſa amiſimus. Equidem non video, quid in hominis vita valde optandum, aut felix eſſe poſſit. multos potius, ne in maiora, quam quæ humana conſuetudo quotidie fert, mala inciderent, mortem ſibi dedita opera conſciviſſe ſcio. quod tamen non iccirco dictum velim, quia probandum putem; ſed, ut ex eo appareat, humana vita quàm multis vndique prematur difficultatibus. Cleomenes Lacedæmoniorum Rex, eiusque filius, morte ultro appetita, præterea Theogenes Numantinus, qui, ne in hoſtium manus veniret,

veniret, primum ſuis, deinde ſibi ipſi mortem attulit, quantoperè vita fugienda ſit, ſatis videntur apertè declaraſſe. Ac niſi turpe videatur, homines a mulierculis, multò certè imbecillioribus, fortitudinis exempla petere, repetamus ex hiſtoriis Asdrubalis uxorem illam, quæ, Carthagine in hoſtium poteſtatem redacta, ſe ipſam cum tribus filiis in conflagrantis patriæ incendium immiſit. Sed præter hæc, quæ jam teſtata ſunt, & illuſtria, fateamur ſane ingenue, tantam eſſe humanæ naturæ miſeriam, ut neque genus ipſum hominum, nec è toto genere ſinguli miſeriarum expertes eſſe poſſint. quod eo magis mirandum eſt, quòd non iis ſolum malis, quibus hominis natura aſsidue affligitur, mala noſtra præſcripta ſunt, ſed ipſi nos, quantum in nobis eſt, miſeriores quotidie reddere conamur. nullum enim aliud in toto terrarum orbe genus animantium reperias, præter unum hominem, quod in proprium genus, atq; in ſe ipſum ſævitiam exerceat ſuam. meritoq; Dicæarchus in eo libro; quem de hominis interitu luculentum & eruditum conſcripſit, nihil habere dubitationis putavit, quin multo plures extincti ſint homines ipſa hominum ſævitia, & acerbitate, quàm omni reliquo genere calamitatis. tanta eſt enim in permultis avaritia, tantum ambitionis, imperii, divitiarũ ſtudium, ut explendæ cupiditatis gratia nihil ſibi non licere putent. atq; hoc malum non jam anguſtis finibus compreſſum videmus, ſed ſuperioribus ſeculis erupiſſe vehementer, & manaſſe latius. non enim certum aliquem hominum numerum, ſed regna ipſa, & totas perſæpe funditus ſuſtulit civitates. At, ſi ad ſingulos homines, quæ proxima ratio eſt, mentem cogitationemque converteris, ne in iis quidem quidquam reperies,

quod

quod valde appetere, aut approbare poſsis. finge enim animo quidquid homini felix, aut beatum ex opinione vulgari poſsit in vita contingere congerantur divitiæ, bona valetudo, honores, potentia, etiã voluptates accedant. cum hæc omnia in hominem contuleris, nihil tamen tribueris ſtabile, aut firmũ, nihil, quod non repentinam, & aſsiduã pati mutationem poſsit. caduca enim & incerta ſunt omnia, non in humanis conſiliis, aut viribus poſita, ſed in fortunæ temeritate, ac temporum viciſsitudine conſtituta. quid autem homini turpius, quam e temporis ac fortunæ mutatione pendere, & ſecundo illius flatu ſublevari, reflatu deprimi & affligi? aut lætis rerum eventis gloriari, adverſis lugere, nec lacrymis temperare poſſe? quid jam interſit inter hominem mutamq; pecudem, ſi nos perinde atq; illa, quibus rationem Natura denegavit, extrinſecus toti pendeamus, in nobis ipſis nihil fortitudinis, nihil firmitatis, nihil habeamus conſtantiæ? quamvis enim homini non mater, ſed verius noverca Natura corpus fragile, infirmumq; tradiderit, animum autem & in moleſtiis anxium, & in timore humilem, & ad labores mollem; plurimos tamen inſevit divinos ingenii judiciiq; igniculos, quorum auxilio & cum dolore luctari, & timori obſiſtere, labores vero omnes nullo negotio vincere, ac perferre poſſemus. itaq; tributum divinitus mentis ignem, & prudentiæ non extinguere, ſed ſopitum fovere, atq; augere debemus. Mors autem, progreſsis in vita longius ſi immineat, nihil eſt, cur magnopere commoveamur; quæ præſertim aut meliorem, quam quo viventes fruimur, aut certe non deteriorem vitæ ſtatum ſit allatura. quis enim negabit, ſi animus omnino intereat, extincto ſenſu nihil eſſe mali; propterea

eaq;

eaq; nullam juſtam doloris cauſſam exiſtere, at, ſi vigeat, corpore ſolutus ac liber; quid jam illa vita beatius, quid divinius? ex quo maxima & veriſsima lætitiæ ac voluptatis exoritur occaſio. Itaq; nihil jam reſtat, quo minus, optimam eſſe mortem, vere affirmare poſsimus, tantumq; abeſſe, ut, cum adeſt, dolenda ſit, ut nunquam fugienda, ſæpe etiam optanda videatur. atq; eo magis, quo diutius in vita homo permanſerit. nam, cũ iis bonis, quæ afferre vita poteſt, ſatiari cœperit, tum ab humanis moleſtiis ſecedens, in beatiſsimam vitam commigrabit. non enim is ego ſum, qui animum ſimul cum homine interire putem, tantumq; mentis lumen è divina natura delibatum, poſſe extingui, ſed potius, certo tempore emenſo, ad immortalitatem redire. quid autem hominem magis deceat, quàm tam multis tamque firmis rationibus nixum, virilem animũ retinere, femineam mollitiem exſuere? Qui vero mortuos nimis lugent, nec humanã conditionem magno elatoq; animo deſpicere poſſunt, in eos illud probri plenũ vere dicetur;

Vos etenim juvenes animũ geritis muliebrem;
Illaque virgo viri.

Multæ enim repertæ feminæ ſunt, quæ in domeſtico luctu ſingularem animi præſentiam, ac magnitudinem præſtiterunt. Sed virilis fortitudo, ut libidini, ſic dolori, non aliter, quam ſervo domina, imperare debet, eamq; coërcere, ac frangere, tanquam vitioſam & imbecillam animi partem. quam ſi emergere patiatur, ſeque paullo altius efferre, non modo rationi præcurret, ſed etiam victrix in animo exſultabit. quo nihil homini turpius, aut pernicioſius ne excogitari quidem poſſit. Gorgias orator, jam ætate confectus, ac morti proximus, rogatus, num libenter moreretur; Maxime verò,

rò, inquit, nam tanquam ex putri, miſeraq́ domo lætus egredior. O virum egregium, dignumq́, cuius vigeat in omnium ore, ac mente ſententia. quid enim potuit præclarius dicere? cum mala, quæ viventem pati neceſſe eſt, cogitaret, miſeriarum finem, quas moriens relinquebat, adeſſe lætaretur? ſic par eſt loqui hominem, qui non libidine vexetur, non voluptatis illecebris irretiatur, nulli deniq; pareat cupiditati. quæ ſumma eſt ratio, & ſapientia, humanæ neceſſitati imperare, non dolori cedere, non deſiderio angi, nihil deniq; humanum extimeſcere. Angamur liberorum aut affinium interitu? quid ita? ut ſtultos imitemur, qui, quæ mutari non poſſunt, quæq; vel nolentes opprimunt, perferre nequeunt; ſaniores, quorum tam multa extant ad æternitatem illuſtria ſive exempla, ſive teſtimonia, negligamus? quid eſt aliud, cæcorum more ambulare, &, cum in celebritate verſari, ac Solis lumine uti poßis, ſolitudinem tamen, ac tenebras quærere? jam enim ad eos, quos æmulare ſatius eſt, quosque nobis imitandos propoſuit antiquitas, noſtra delabatur oratio. Mortem igitur in malis nullo modo eſſe ponendam, ſed in præcipuis bonis numerandam, dubitaturum puto neminem. ſi enim à miſeriis abſtrahit, ſi in meliorem vitam inducit, ſi neque miſera ipſa eſt, nec ullius particeps miſeriæ, cur mala cenſeatur? ſin hoc largitur, ut ſempiternis bonis potiamur, vitamque, quam mortalem habuimus, æternam adipiſcamur, quid morte beatius eſſe poßit? itaque ſapientißimos homines accepimus non modo ſuorum morte non perculſos, neque dolore ullo affectos, ſed etiam ſæpißime lætatos eſſe. Anaxagoræ inter familiares ſuos de natura rerum diſſerenti, filii mortem nunciatam tradunt.

nihilq;

nihilq; aliud ab eo reſponſum, niſi ſe illum genuiſſe mortalem. præclara vero vox, & vere digna, quæ à tanto viro emitteretur. non enim ſane video, quid ſapientius, aut conſtantius dici poſſet. an adoleſcentem illum eſſe mortuum? fracti hoc animi, nec in rebus adverſis admodum firmi ſignum fuiſſet. an angi ſe ſe non ſua, ſed filii cauſſa? num igitur ignorare ſe fateretur, quantis e malis elapſus eſſet filius? an ſe quidem dolere, ſed tamen humanum caſum agnoſcere? ubi ergo hominis gravitas, judicium, ſapientia? aut quid ab imperitorum turba diſtabit? è quibus tamen ſæpe multi nec iis rebus anguntur, quæ neceſſario eveniunt, nec, quo minus eveniant, cum communes omnibus ſint, laborandum ullo pacto cenſent. Ille verò ſapiens, & vere Philoſophus; quem neq; improviſus nuncius perculit, nec a diſputatione abduxit, ſed potius vocem expreſſit, ſummæ indicem fortitudinis, ac ſapientiæ. vellem & hoc ipſum de pluribus ex noſtris dicere liceret: quos ſi interdum fortunæ oppreſſit injuria, nihil aliud judices, quàm proſtratos illos, ac penitus abjectos eſſe. quaſi vero aliquid acciderit, quod vel ante ipſos nemini, aut, quod ipſis, ſi minus hoc tempore, ſaltem paucis poſt annis non eventurum fuerit. ac, cum maxime animo vigere deberent, tum præcipue non ſolum præteritæ patriæq; virtutis, ſed etiam humanæ legis, ac pene obliviſcuntur ſui. tantum in eorum animis mollities poteſt, ac ſervitus quædam doloris, atq; triſtitiæ. An ego illum judicare liberum poſſim, cui dolor imperat? quem repentinus caſus perturbat, impellit, evertit? qui nihil præ doloris magnitudine cogitare, nihil meditari queat? qui nihil in ſe ipſo, in temporibus, atq; in fortuna, quæ ſtabilitatis nihil habet, ſua ponat omnia? ego vero

iſtam

iſtam non modo ſervitutem, ſed pene captivitatem, & quidem miſerrimam cenſuerim. quid enim intereſt inter eum, qui vinctus ab hoſtibus, & carceribus concluſus, obſideatur, & eum qui dolore captus, ſuo prorſus careat arbitrio? at ille quidem, etſi corpore ſerviat, animo tamen liber eſt, nec dubitat aliquando fore, ut libertatem aſſequatur; qui verò dolori paret, nec valet corpore, & animo quàm maxime laborat. non enim amicis frui, non Reipub. prodeſſe, non privatas res curare, non publicis conſulere poteſt, ita in otio, & quidem moleſtiſsimo, nec cuiquam paret, & tamen ſibi non imperat. qui cum aſsiduis, & maximis prematur anguſtiis, alterum eſſe neceſſe eſt, ut quamdiu in dolore verſatur ſemper miſer ſit, alterum fieri nullo modo poteſt, ut, niſi dolere deſinat, à miſeriis eximatur. Quanto ſapientius Xenophon, qui, cum ſacra ſolemnia perageret, maioremq; natu filium in prælio apud Mantineam cecidiſſe audiret, coronam tantùm è capite depoſuit, ſed in ſacris peragendis conſtanter perſtitit. ubi verò cognovit, fortiter pugnantem occidiſſe, coronã rurſus capiti impoſuit, Deosq; ipſos, quibus litabatur, teſtatus eſt, maiorem ſe ex filii virtute voluptatem, quã ex obitu moleſtiam cepiſſe. huic ego non dubitarim, quin omnia, quæcunq; accidere poſſent in vita, nullam eſſent perturbationem allatura. qui enim usq; eo in deorum cultu conſtans, & firmus eſſet, ut neq; filii morte nunciata, ab iis avocari poſſet, cur eum credam filii morte lugenda a Deorum voluntate diſſenſurum fuiſſe? aut qui virtutem, filii vitæ anteferret, non jure credi poſsit, illum & virtutis ſtudio incenſum, & patriæ charitate impulſum, omnes moleſtias, omnesq; calamitates libentiſsimè fuiſſe ſubiturum? ſed quo rariores qui

hoc modo animati ſint, hoc præclariores viri. nihil enim ad laudem illuſtrius, quam in æternam gloriam, aut in patriæ utilitatem intuentem, aut ſaltem fortiter dolores perferentē, & cum fortuna luctantem negligere humana. quæ qui nimium curant, ii laudis ſtudium, civium commoda, deniq; omnia, quæ laudabilia putantur, prorſus è mente, ac cogitatione ejiciant, neceſſe eſt. neq; enim humanis curis implicitus toto animo de patriæ ſalute, atq; utilitate cogitare, aut laudem ſibi præclaris actionibus comparare, vel egregii quidquam ſuſcipere, ac ſuſtinere queat. ſuis autem commodis, ac rationibus proſpiciens, & conſulens cætera omittet, de ſeipſo dies noctesq; cogitabit. ita nec boni civis, nec boni viri fungetur officio. bonum enim virum decet, de cæterorum commodis æquè laborare, ac de ſuis; bonum verò civem ſua omnia poſteriora habere, patriæ commoda, prima & maxima ducere. a quibus neq; dolore, neq; ulla omnino humana avelli perturbatione debemus. Periclem narrant hiſtoriæ intra quatriduum duobus filiis, eximiæ indolis adoleſcentibus, eſſe orbatum. qui uſq; eo fortis, ac conſtans in luctu fuit, ut nihil prorſus de priſtino habitu cultuq; deminuerit, ſed eundem, quem antea, in concionibus habendis morem ritumq; ſervarit; nec unquam coronam è capite depoſuerit. de quo traditum eſt, nihil eum putaviſſe indignius futurum, quam ſi aliquod fracti animi ſignū mœroris cauſſa muliebri more edidiſſet. fortem ſane hominem, & magna laude æternaq; memoria digniſſimum. quem neq; naturæ vis, ad nimium ſæpe amorem trahens, potuerit de ſtatu dimovere, & ad dolorem abducere, nec liberorum deſiderium, quos tamen ſumme dilexiſſe dicitur, ulla ratione perturbarit. nec mirum. vera enim

fortitu-

fortitudo inanes ſollicitudines ejicit, ac depellit: opprimit cupiditates; imperat timori; nihil autem appetit forti viro indignum; nec ab ulla re vel metu, vel inconſtantia repellitur. & quamvis excelſam elatamq; naturam ratio ipſa, doctrinæ præceptis imbuta, confirmet; quod Pericli doctiſsimo homini, maximoq; ingenio prædito ſine ulla dubitatione contigiſſe, prorſus mihi perſuadeo; ipsæ tamen fortitudinis radices in animo præcipue inſident. qui cum humana deſpicit, nec ad humilia, quaſi humi depreſſus, ullo pacto adhæreſcit; facile fit, ut uberiores, & maturiores fructus ferat, cum ad eum, veluti ad agrum optimum cultura, ratio etiam acceſſerit conformatioq; doctrinæ. non enim, ſenſu omni doloris caruiſſe ſummos viros, credendum eſt. qualis enim nihil ſentientis animi, ſenſuq; prorſus carentis eſſe fortitudo potuiſſet? Sed dolorem ſentientes, ad eum opprimendum, ac vincendum ſummam animi contentionem adhibebant, tantumq; nitebantur, ut è pugna diſcederent ſuperiores. verum enim illud eſt, nullam animo maiorem peſtem una remiſsione, poſſe contingere. qui ſi intentus eſt, ſeq; ad reſiſtendum parat, omnia ſuſtinet pondera, omnia vel firmiſsima tormenta facile discutit ac depellit; at remiſsione enervatus, et effœminatus, ita deprimitur, & urgetur, ut ſe ad æquitatem nequeat extollere. Nec vero quisquam doloris impetum excipere ac fortiter perpeti poſſet, niſi ſe prius ad obſiſtendum comparaſſet; aut fortitudinem acquirere, niſi prius doloribus multis acerrime, ac fortiſsime reſtitiſſet. ex quo conſuetudo fit, quæ callum obducit animo, nosq; contra omnes vel naturæ, vel fortunæ impetus armat. An cenſemus Harpagum Medum tantum fortitudinis exemplum, quantum ab Herodoto memo-

riæ mandatum eſt, edere potuiſſe, niſi prius in patientiæ ac fortitudinis exercitatione ſæpiſſime verſatus eſſet? nec ſine maximo fructu, magnaq; potius cum nominis ſui gloria. tantum enim fortitudine, ac prudentia præſtitit, ut acerbiſſimam injuriam ſine ullo plane doloris ſenſu pertulerit, & ſeſe cumulate contra Regis immanitatem ulciſci potuerit. nam, cum eius filium Rex Aſtryages interfectum ad epulandum apponi juſſiſſet, caputq; ei poſt cœnam allatum oſtendiſſet, rogans, cuius feræ viſcera in menſa comediſſet; ille vero nihil perterritus, nec animo ullam in partem dejecto, agnoſco, inquit, quid ſit actum, ac quicquid Regi placuit, mihi quoq; placere pronuncio. hoc autem immaniſſimum genus injuriæ tam diu diſſimulavit, quoad Cyrum ex Perſia in Mediam evocare potuit; quo adveniente, cũ exercitus Imperator contra eum a Rege miſſus eſſet, et Regnum, & Regem illi tradidit: itaq; Aſtyages in Cyri poteſtatem, impietatis ſuæ pœnas daturus, redactus eſt. O factum omnium gentium, ac ſæculorum memoria digniſſimum. ex quo non modo qui dolori cedunt, ad patientiam, ac fortitudinem excitentur, ſed etiam Reges, quiq; hominibus imperant, ne quid impium, aut indecens audeant, erudiantur. nam adverſus injuſtitiam, atq; impietatem tantum eſt odium, tanta invidia, ut ne ipſum quidem cœlum, aut ſydera, etiam ſi homines velint, huiusmodi ſcelera pati, ac diſſimulare poſſint. ac, ſi ſera deorum vindicta ſit, noluerunt tamen impios ipſo in facinore adeo exſultare, ut non angore conſcientiæ, fraudisq; cruciatu, tanquam domeſticis furiis, aſſidue vexentur. tantumq; poteſt impietatis odium, ut Tyrannum extinctum, ac ſæviſſimè excruciatum nemo miſereatur, nemo doleat. nam adver-

ſus

ſus hoc hominum genus, nec in ullo præterea, omnem proſſus vim, omnesq; ſtimulos amittit dolor, qui ſi ratione comprimendus eſt, quod ſupra diximus, multo etiã magis conſuetudine vincetur: cuius tantæ ſunt vires, ut non modo perturbationes animi ſedare, ſed etiam naturæ vim afferre, eamq; ſæpiſsime immutare, ac penitus aliam poſsit efficere. cuius auxilio non modo doloris aculei, ſed etiam fortunæ fulmina depelli, ac contemni facile poterunt. Meditemur igitur, & omnino ſtatuamus, nihil prorſus humanum eſſe dolendum, non mortem, quam jam optimam eſſe cognovimus, non egeſtatem, quæ ſæpiſsime maximi boni cauſſa a diis immortalibus tribuatur, non exſilium, cum orbis terrarum omnibus pateat, non cætera generis eiusdem, quæ vulgi opinione graviſsimis in malis numerantur. nullum enim tam grave malum apparebit, quin ex eo bonum aliquod multo maius, multoq; optabilius magno deorum beneficio aliquando colligatur. Pleni ſunt libri philoſophorum; refertæ argumentis, ac rationibus paginæ fere omnes: tanta autem exemplorum copia, ut nihil poſsit eſſe cumulatius. quæ cum ita ſint, qua jam re terreamur, aut cui dolori cedamus? Dion certè, qui e Platonis ſchola defluxit, cum eius filius in atrium è tecto delapſus interiſſet, non modo non doluit, ſed etiam in eo, quod tum fortè agebat, conſtanter perſtitit. quo facto indicavit, & vir ſapiens, & Platonis diſcipulus, quid cæteros, qui ſapientes haberi volunt, facere oporteat. At Praxaſpes multo fortius. ſiquidem filii morientis, cum ferro trajiceretur, ſine ullo prorſus dolore ſpectator fuit. Cambyſes enim iratus, & ebrius, cum eius filium ſagittis peteret, jamq; pectus recluſum appareret, patrem juſsit inſpicere, num cor percuſſum eſſet. cui

cum pater reſpondiſſet, jam cordi ſagittã eſſe infixam; tum Cambyſes, numquid certam inquit habeo manũ? at pater, nullo doloris ſigno dato, nec uſquam converſa, aut commota facie; ne Apollinem quidem, inquit, certiores ſagittas emiſſurum crediderim. quid hunc patrem putemus facturum fuiſſe, ſi filius in pugna fortiter dimicans occubuiſſet, qui nullius culpæ conſcium filium crudeliſsimè trucidari non doluerit? num credamus, filii mortem honeſtam, ac pro patria ſuſceptam, tali patri futuram fuiſſe jucundiſsimam? nec tamen dubito permultos fore, qui impium illum, ac penè viſcerum ſuorum carnificem vocent. ſed faciant ſane ut lubet; dum hoc mihi concedant, exemplum hoc fortitudinis, ac devicti doloris eſſe præclariſsimum. Quod ſi ita eſt, ut infirmos animos ſpectata cæterorum virtus erigat, & confirmet, quem cenſeamus jam dolori conceſſurum, cum tam multos audiat, qui ſeipſos in dolore ſuperarint. quo circa, tam multa veterum exempla colligere, vereor, ne ſupervacaneum, aut fortaſſe putidum videatur. quòd ſi ceteris tantum, & non nobismetipſis ſcriberemus, fortaſſe breviores in ſcribendo, in exemplis autem recenſendis etiam parciores eſſemus. ſed fit neſcio quomodo, ut ex aliorum caſibus ad mala noſtra ſananda medicinam colligamus. nobis quidem ita videtur; & cum noſtro vulneri medeamur, mirari non debebunt, qui hæc in manus ſument, ſi quid fortaſſe paullo expreſſum uberius invenerint. illud certè propoſitum habemus, ut omnibus nobiſcum prodeſſe, omniumq; dolori, quam accuratiſsime fieri poſsit, conſolationem afferre poſsimus. quamobrem his enumerandis noſtram valde imminui, atq; allevari moleſtiã experimur; cæteris idem optamus, ac, ſi dicere liceat, etiã

ſperamus.nam in tanta vel argumentorum,vel exemplorũ copia,quib. ſe legentes penè obrui ſentient, ecquis ſe immobilem,aut in dolore inexorabilem præbeat?

Deſunt nonnulla.

Nec vero ignoro,nonnulla interdum accidere,quibus ita perturbetur,& opprimatur animus,ut à medicina refugiat. idq; ſi ullo in caſu contingit, certe, cum dolore affligimur,maxime ſolet evenire.quod ex eo fit, quod erepti vel amici,vel affinis,vel filii cogitatio adeo nobis grata eſt,quod illum penè ante oculos conſtituere videatur,ut,etiam ſi dolorem refricet,& lacrymas eliciat,tamen eam deponere nolimus. ac,ſi ad conſolandum remedia ſuppetant,tamen nihil minus,quam conſolantium verba, audiamus. falluntur ſane graviter qui ita agunt: ſed hunc errorem, quo magnopere delectantur,ſibi extorqueri nolunt. Quare ſuum unicuiq; ſtudium,ſuaq; omnibus delectatio relinquatur. non enim vereor,quin,ſi minus in ipſo doloris æſtu remediis utendum homines cenſeant, certe, cum modice dolor reſederit,ac ſe paullum quaſi remittere cœperit,ad extinguendas doloris reliquias monita,præceptaque noſtra adhibeantur.nihil autem utilius eſt,quam hæc eadem in voluptate, ac lætitia pertractare,atq; in manibus habere. ſic enim & legi, atq; ad verbum ediſci, & penitus memoriæ mandari poſſunt, ut cum in animum penitus influxerint, tũ exhauriri ac prorſus elabi, non facile queant. ita fit,ut,cum repente dolor invaſit,tum iis utamur; quæ,niſi ante percepta,& cognita ſint, impetu ipſo doloris incurrente, plane depelli, atq; excludi ſolent. ſenſimus hoc in nobis ipſis; nec parum nobis obfuit, hanc univerſam adverſus dolorem commentationem nõ multo ante animo,ac mente percurriſſe.quam-

vis enim permultos Philoſophorum libros, vel de luctu, vel de morte ſatis accurate legiſſemus, ut Theophraſti, Xenocratis, aliorum, quos commemorare nihil attinet; tamen hoc non ideo feceramus, quòd eventurum putaremus, ut iis ipſis in noſtro mœrore uteremur. itaq; neq; lectionem, quantum oportuiſſet, accuratam, nec memoriam ſatis intentam adhibuimus. caſu autem repentino oppreſſi, non prius ad libros confugere potuimus, quin ante acerbitatis vi proſterneremur. quanquam poſtea tempore ipſo factum eſt, ut dolor nec, ut antea, acrior, & mens ipſa paullo eſſet ſedatior, & ad medicinam accipiendam magis idonea. Sed pergamus ad reliqua, quæ nec multa reſtant, & ſcitu, ac cognitione digniſſima; fructu autem ipſo, quem præcipuè quærimus, gratiora fortaſſe, & uberiora. Quid eſt ergo, quod aliquam nobis afferre dubitationem poſſit, cur nihil omnino noſtrorum morte dolere debeamus? credo, ſi quando nobis in mentem venit, magnam nos ex eorum, quos amiſimus, opera, ac ſtudio utilitatem percepturos fuiſſe. at hoc non ad amicos, aut affines, quorum dolere videmur interitu, ſed ad noſmetipſos pertinebit. mercenarius igitur dolor fuerit, quiq; non ex affinitate, aut benevolentia, ſed ex una proveniat utilitate. quid autem flagitioſius, & indignius, quàm eum, qui ſic doleat, fateri oportere, cum tantopere alicuius morte crucietur, quòd aliqua utilitate privatus ſit, ſi nihil ex eius vita beneficii, ac commodi ſe conſecuturum ſperaviſſet, nihil ſibi omnino dolendum fuiſſe? At videamus, non Perſas, aut Scythas, ſed è media civitate noſtra clariſſimos, & præſtantiſſimos viros, ac cives, qui non modo amicorum, cum quibus conjunctiſſimè vixerant, ſed etiam liberorum, & quidem cariſſimorum, interi-

tum

tum ita fortiter, & conſtanter tulerunt, ut cauſſæ nihil ſit, quin eos ſuperioribus Græcis comparare, atq; etiam anteferre debeamus. atq; hoc multo magis in illis mirandum fuerit, quod in eorum obitu ſe fortiſsimos, & conſtantiſsimos præbuerunt, qui non modo ipſis utiliſsimi, ſi vixiſſent, ſed penè ſoli utiles, ac jucundi eſſe potuiſſent. quid enim utilius filio? quid jucundius unico? at filium, & unicum Q. Fabius, præterea Conſularem, qui jam magnas res geſſerat, et maiores cogitabat, amiſit. neq; ſolum non doluit, quod fortiſsimi animi fuit, ſed etiam mortuo laudationem in foro dixit; quo nihil fortius, aut laudabilius ne ex omni quidem antiquitate recenſeri poteſt. cuius orationem quis non admiretur, inſignem ingenii, judicii, ordinis præſtantia? quo modo ille vel ea, quæ dixit, ſine luctu dicere, aut, quæ ſcripſit, ſine dolore cogitare potuit? cum præſertim hoc in illa laudatione, & admirari, & obſtupeſcere ſoleamus, quòd non ut alii, de cæterorum fortitudine diſputat, ut ſuum ipse dolorem aliorum exemplo minuat, ſed in filio hærens, illius maximè virtutes, propriasq; laudes, quæ vel acerbiorem efficere doloris ſenſum poterant, longiſsimo ſermone proſequitur. Quod ſingularis virtutis exemplum fortaſſe Horatii Pulvilli laudem magna ex parte deminuere videatur: quem tamen ſummum virum ſilentio præterire nefas ducimus, cum in eo ipſo, quòd filii mortem æquiſsimo animo tulit, etiam Iovi Opt. Max. cuius ædem dicabat, gratiſsimum feciſſe videatur. nam Pontifex, inter ſolemnium verborum nuncupationem poſtem tenens, ut filium mortuum audivit, neq; manum à poſte removit, ne ſacra dirimeret, nec vultum a populo avertit, ne ſuum potius dolorem, quam populi utilitatem, ac ſalutem, cogitare

videretur. Iam, quid L. Paullo inſignius, quid illuſtrius? qui filios paucißimis diebus duos ita perdidit, ut nullum pene doloris paullo acrius indicium ediderit. ac potius in ea concione, quam de rebus à ſe geſtis ad populum habuit, lætatus eſt, quidquid Populo R. immineret adverſi, totum id in ſe ipſum à Diis immortalibus eſſe converſum. Cum Sulpitio vero Gallo quis neget actum eſſe præclarißime? cuius innocentiam, ſapientiam, militarem virtutem, etiam inſignis in obitu filii fortitudo illuſtraverit. quem ut nunquam lubens tacitum dimiſerim, ſic ad Catonem properans exſultare videtur animus, & quaſi in portum ex horrida tempeſtate delatus, in ſapientißimi viri nomine, atq; exemplo conquieſcere. neque enim maiori mihi admirationi eſſe ſolent clarißimi hominis res geſtæ, ac virtus, non ſolum in luce patriæ, ſed etiam in congreſſu hoſtium cognita, quam fuit illa in filii morte prætoris deſignati, in oculis omnium civium fortitudo declarata. Atque horum egregia in domeſticis miſeriis, atq; ærumnis facinora, qui fortiter in civitate noſtra imitati ſint, caſusq; fortunæ gravißimos patientißime tulerint, non difficile fuerit oratione complecti. nam & Q. Martius Rex, cum unicum ſummæ pietatis, ſummæq; virtutis filium amiſiſſet, dolorem prudentia pervicit, & eo ipſo die, quo filii rogum ſpectarat, Curiam ingreſſus eſt, Senatumq; juſsit convenire. Craſſus vero in eo prælio, quod cum Parthis commiſit, occiſo filio tantum abfuit, ut doleret, ut etiam exercitum increpaverit, quòd unius militis jactura tantopere commoveretur, hortatusq; ſit, ut patriæ virtutis memores, pro Repub. fortiter dimicarent, filii mortui ultionē ſibi uni relinquerent. Sed antiquior P. Craſſus, vir clarus, & conſularis, P. Craßi filii

mortem,

mortem, & vidit, & moderatiſſime tulit. Nec ab eius laude abſuit. ac fortaſſe Craſſo præſtitit Cn. Cæpio, qui Cæpionem filium naufragio abſumtum ita non doluit, ut eum ne leviter quidem è vultu, aut ulla corporis parte commotum è familiaribus quiſquam ullo pacto ſenſerit. Iam quid Piſones, Scævolas, Brutos, Marcellos, Metellos, Lepidos, Aufidios enumerem? quorum ſinguli pluribus amiſſis filiis, vel uxoribus, vel parentibus, nec lugendum exiſtimarunt, & ſuam in illorum funeribus virtutem, atque conſtantiam non ſibi ſolum, ſed etiam generi, nominiq; Romano glorioſam fore putaverunt. Pudet in virorum graviſſimis caſibus repetendis longiori uti oratione, cum virorum maxime peculiaris virtus ſit, & in viris effloreſcat, ac vigeat maximè. quamobrem de feminis potius dicendum eſt, ut, cum eas fortiſſimas fuiſſe cognitum ſit, tum pudeat viros, a mulierculis virtutis exempla petere, & ab iis ea virtute, quæ ipſorum propria eſſe debeat, videri aliquando ſuperatos. nam, ſi verum eſt, quod a Theophraſto alicubi proditum memoriæ mandavimus, orbem terrarum Theatrum quoddam eſſe magnum, divina mente repletum; & cœleſtis indicandæ ſapientiæ gratia tam multis undiq; collucentibus ornamentis illuſtratum, ac depictum; in eo autem medio collocatos eſſe homines à Deo, ut cum fortuna, dolore, morbis, egeſtate, caſibusque permultis aſſidue luctentur; Deum verò ipſum, quantum quiſque pugnando valeat, quamque viriliter fortitudine divinitus accepta utatur, deſuper aſpectare; hoc, inquam, ſi verum eſt, dubitari profectò non poteſt, quin, quemadmodum Populus Roma. in muneribus publicis inviſos habet gladiatores, qui omni modo vitam impetrare cupiunt, favet

iis,

iis, qui contemtum eius præſeferunt; itidem Dii immortales, ſi quos ex hominibus nimis anxie de vita ſollicitos, eiusq; exitum detrectantes aſpiciant; iis dii aliquo modo ſuccenſeant; eos verò & charos habeant, & muneribus proſequantur, qui ſi è vita revocentur ipſi, vel ſuos revocari videant, alacres lætiq; Deo pareant, nihilq; propterea mali ſibi accidiſſe judicent. quod ſi feminas præſtitiſſe intelligimus; cur iis imbecilliores, atq; infirmiores videri velint viri? Neq; ſolum unam aliquam è multis feminam, ſed totam gentem, ac nationem, ut marium virtute, ſic feminarum eximia quadam magnitudine animi præſtitiſſe accepimus. Lacænas enim matronas traditum eſt, occiſis filiis vulnera inſpicere conſueviſſe, ac, ſi adverſos vulneratos eſſe comperiſſent, lætabundas funus ducere, eosq; in avita ſepulcra inferre ſolitas eſſe; contra verò, quos averſis vulneribus conciſos agnoſcebant, ab iis refugientes, clam ſepeliendos curabant, nec ullo prorſus honore funeris proſequendos ſtatuebant. tantũ in fæmineis quoq; animis decus poterat, & ſtudium gloriæ. quæ ex gente etiam illud ad nos præclarum dimanavit, matrem quandam filium, ſenis confoſſum vulneribus, ingemere noluiſſe, nec coronam è capite deponere, ſed ad comites converſam, ita locutam; Quanto pulchrius, & optabilius eſt, in acie victorem animam efflare, quam in Olympio certamine parta victoria vivere? at alia filium interfectum audiens, iccirco, inquit, genueram, ut mortem pro patria fortiter occumbere non dubitaret. Quid his fæminis facias, aut quo non honore, ac gratulatione dignas putes, quæ de patria dignitate, deq; gloria ſollicitæ, honeſtam mortem cuivis ſaluti, ac lucro anteponerent? Age vero; num Lacænis Romanarum

rum

rum virtus inferior? par fortaſſe, niſi malis etiam ſuperiorem appellare. quam fortis enim, & quam magnifica illa Corneliæ vox, quæ duodecimo jam fœtu amiſſo, cum Tiberium & Caium filios interfectos ſpectaviſſet, nullo timore perculſa, nulloq; dolore confecta; Nunquam, inquit, ego me non felicem dixerim, quæ Gracchos pepererim. fortem vero fæminam, & cuivis ex veteribus mentis præſtantia, ac magnitudine animi conferendam. non enim dolori conceßit, ſed potius, cum virtute viciſſet, victrix de dolore triumphum egit. Nihil jam Rutiliam miremur, quæ C. Cottam filium in exſilium ſecuta, cum poſtea reverſum in patriam amiſiſſet, nemo eam lacrymantem poſt elatum funus vidit. pariq; fato Clodia uſa eſt, quæ D. Brutum filium conſularem mortuum ſuperſtes vidit, neq; tamen eius obitum non fortiter, & patienti animo tulit. quæ virtutis non vulgaria in fæminis exempla mirari aliquis poßit, qui ſexus imbecillitatem, ac mollitiem cogitet. at vero, qui fortißimis genitas parentibus, & fortibus etiam avis maioribusq; prognatas recordatus fuerit, nihilo ab eis minorem vel prudentiam, vel animi magnitudinem requirat. Eſt ergo ulla res tanti, aut commodum ullum tam expetendum, ut illo amiſſo, ne prudentiam quidem retineamus? quæ ſi ulla in nobis reſidet, nos profecto vel avitæ, vel patriæ virtutis admonet, nec de Piſonibus, Fabiis, Brutis, Marcellis cogitantes, quos imitemur, & a quibus ortum ducamus, immemores eſſe patitur. Horum enim armis imperii fines producti ſunt: horum ſanguine parta, ac ſtabilita libertas: horum deniq; labore, ac ſtudio Reſpublica ad tantam pervenit ſive bellicæ laudis, ſive domeſticæ virtutis gloriam. quorum in veſtigia pedem ponere oportet qui landa-

laudabiliter vivere, quiq; honeſtis in actionibus exerceri volunt, nec ullo mentis errore ad nimium dolorem, atq; inſaniam traduci. Nominavimus externos magnos, clarosq; viros; collegimus de noſtris plurimos, quibus mortis ſenſus non modo ingratus, ſed etiam optatus, & jucundus accidit. Addatur, ſi placet, etiam, Theramenes, qui veneno epoto, maxima æquitate animi, ludens in morte, quod erat in poculo reliquum, Critiæ propinavit. Ergo ille in ſua morte vir clarus, & ſapiens ludebat, nos in filiorum, aut affinium morte lugebimus? & veterum dicta quotidie legentes, atq; addiſcentes, præclara ducemus, exempla repudiabimus? aut eam vitam, quæ mortem hanc conſecutura eſt, immortalem, beatam, a miſeriis omnibus vacuam, negligemus? quamvis enim nudum corpus, & exanime diſcedens relinquat animus, nec amplius liceat homini, qui è vita diſcedat, ſuis opibus, bonis, divitiis perfrui;

Aſtante, ut ille ait, ope Barbarica,
Tectis cælatis laqueatis,

Tamen multo maioribus & bonis, & opibus, quæ nulla vetuſtas abſumet, nulla vis eripiet, piorum mentes aſsidue potiuntur. Sed dimittamus & exempla clarorum hominum, & illorum virtutis impreſſam hiſtoriis memoriam: veniamus ad id, quod unusquisq; ſenſu percipit, quantumq; ex morte conſequamur emolumenti, ac commodi, re ipſa factisq; probemus. ex qua docendi, ac diſputandi ratione perſpicue veritas eluceſcit, quidq; hoc modo ſe habeat, vel illo, facile poteſt perſpici. Si quisquam eſt, qui ſecundos in omni vita rerum exitus adipiſci, & conſequi poſsit, nihilq; timeat adverſi, hunc nemo inficiari poterit, jure dicturum, ſi vitam ſibi morte multis partibus meliorem affirmet: atqui

qui nemo eſt, qui non modo miſerias, atq; ærumnas ab humana vita ſegregare, ſed ne ſemihoram quidem felicem ſibi, ac beatam polliceri poſsit. Metelli ſibi fortunam ſperant omnes: Priami ſobolem, ac Regnum exoptant alii: quaſi non & Metellus tam multos nactus filios, ac nepotes, cum maxime beatus eſſe poſſet, invitus obierit, & Priamum non omni orbatum progenie, ſummoq; dolore confectum, hoſtilis manus interemerit. His vitam ſi mors aliquot ante annis ademiſſet, è multis eos miſeriis, ac luctibus ſimul eripuiſſet. quos iccirco experti ſunt, quia vitam diutius, quã ipſorum requirebat felicitas, produxerunt. hinc illa miſerabiliter decantata:

Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam auferri,
Iovis aram ſanguine turpari:

Quæ non modo viſu, ſed etiam auditu acerbiſsima ſunt; quid putamus miſero Regi, qui omnia & videre, & audire, & experiri coactus eſt? num ei multo melius eveniſſet, ſi vitam omnino multis ante annis, quam hæc acciderent, amiſiſſet? Forſitan quiſpiam dixerit; multa, quæ vivens nactus eſt, bona cito decedens penitus reliquiſſet, ſed a malis etiam multo gravioribus, qualia multa ſæcula non viderunt, feliciſsime liberatus eſſet. Ex quibus omnibus, multisque aliis perſpicuum eſt, pervertere homines ea, quæ ſunt humanæ fundamenta felicitatis, cum utilitatem à morte ſejungunt, aut cum miſeriam cum morte connectunt. L. Craſſum ex noſtra civitate clariſsimum, & eloquentiſsimum virũ, matura mors, quantis e moleſtiis quantisq; incommodis eripuit? nam, qua in patriam pietate fuit, ex iis malis, quæ mortem eius conſecuta ſunt, incredibilem, ſi vixiſſet, dolorem accepiſſet. flagravit enim bello Italia,

lia, exarſit ſenatus invidia, nihil deniq; in civitate fuit, quod non eius temporis calamitatem, luctumq; perſenſerit. Nam quid fugam Marii, quid cætera, quæ in illius diſceſſu acciderunt, maxime luctuoſa, ſummeq; miſeranda commemorem? quid reditum illum ſanguinarium, cuius ex recordatione nemo eſt, qui non intimis ſenſibus exhorreſcat. tenemus enim memoria, aut ſaltem ex patrum ſcriptis accepimus, crudeliſsimam omnium cædem illo tempore eſſe factam, trucidatos viros, & cives, inciſas eorum cervices, in Roſtrisq; poſitas, qui multorum civium ſalutem, ac dignitatem eloquentia peperiſſent. quam multos ex illa Reipub. tempeſtate commemorare poſſumus, innocentiſsimos homines, atq; optimos, ut acerbiſsimam calamitatem effugerent, libertatem morte quæſiſſe. O acerbum, ac nemini non pœnitendum Reipub. ſtatum, conditionemq; vivendi. cum eos ipſos, qui Rempub. ſuo labore, ſuoq; ſanguine auxerint, juvarint, ſervarint, nusquam tutos, nihilq; magis, quam propinquorum manus, ac gladios, timentes, horreſcentesq; videas. illorum autem, quorum ope, atq; auxilio ſervatus ſis, cum horribiles, miſerosq; caſus ſpectes, nulla tamen ratione opitulari, nihilq; afferre adjumenti queas. quis neget iis ipſis, qui hæc intueri cogantur, mortem eſſe non modo detrectandam, ſed etiam optandam? qui autem, ne in horum temporum flammam incidant, mortis beneficio conſecuti ſunt, eos vero beatiſsimos jure omnes exiſtimabunt. qualem fuiſſe L. Craſſum, niſi res ipſa probaviſſet, nihil eſſet, cur oratione perſuadendum videretur. Sed hæc paullo antiquiora, quàm ut omnibus in memoriam redigi, ac cogitatione comprehendi poſsint. Pompeii autem noſtri familiaris caſu quid in civitate notius, quid illuſtrius?

aut

ut quid omnium oculis, ac mentibus perſpectius, & larius? hunc, ſi mature extinctus eſſet, nihil doloris, ihil invaſiſſet mali. quòd tam diu in vita manſit, ic-irco factum eſt, ut ſingularis calamitatis exemplum mnibus præbuerit. cui eo luctuoſior fortunæ acerbitas viſa eſt, quo feliciore, ac ſecundiore fortuna in omni vita uſus erat. quis enim univerſis civibus aliquando arior? quis in toga, vel rebus geſtis, vel honoribus ex-ra ordinem delatis clarior? quis opibus, propinquita-ibus, amicitiis florentior? cui nihil prorſus ad ſum-nam, abſolutamq; felicitatem, præter honeſtum, ac ju-undum vitæ exitum, deeſſet. Sed videamus, quantũ n rebus humanis fortunæ poſsit injuria. niſi malimus ad ropriam mortalis vitæ nimis aſperam, miſeramq; con-ditionem omnia mala revocare. qui enim ampliſsimis ortunis uſus erat; qui nihil, niſi ſublime, ac beatum nec cogitare, nec optare conſueverat; cui omnia vel ad uſum, vel ad voluptatem ſupererant, bellum cum ſoce-ro ſuscepit; deſeruit domum, profugit ex Italia; & cum antea nihil in cæteris bellis, niſi ſummo conſilio, pru-dentiaq; geſsiſſet, cum vel maximè ingenio, judicioq; excellere debuiſſet, ſui pene oblitus eſt. itaque imbelles, & infirmas copias, tirones, collectitiosq; milites cum ro-buſtiſsimis legionibus conferre non dubitavit: & amiſ-ſo exercitu, ereptisq; caſtris, turpiſsime victus, in ſervo-rum manus vir ſummus, & clariſsimus incidit. vita verò ut miſerabiliter privatus ſit, commemorare nihil eſt neceſſe: cum eo ipſo, quòd in tam miſeram fortunam delapſus, vitam cito amiſerit, minus fortaſſe miſer cen-ſeri poſsit. beatiſsimus autem obiiſſet, ſi, cum in Repub. florebat, cum valebat auctoritate, & gratia, cum co-piis opibusq; affluebat, è vita deceſsiſſet. cuius propaga-

*tio quantum illi mœroris, ac luctus attulerit, non mo-
do ſcribendo, ſed vix etiam cogitando conſequi quiſ-
quam poßit. itaq; hoc ſtabilito, & fixo, mortem ſæpißi-
me beatam homini contingere, non ſolum, quòd nos in
beatam vitam inducat, ſed etiam, quòd multarum,
magnarumq; miſeriarum ſenſu liberet, et a futuris vel
calamitatibus, vel doloribus abſtrahat, quid jam re-
linquetur, cur non morte lætari, ac clarorum hominum
virtutem, qui nullius interitu perturbati ſunt, imitari
debeamus? An non optimam beatamq; mortem judi-
cabat L. Brutus, cum Tyrannum arcens, quem expu-
lerat, vitam pro nihilo ducebat? item Decii, quo tem-
pore, cum Latinis pro patria dimicantes, ſeſe hoſtium
telis objiciebant? præterea Scipio, Paullus, Marcellus,
Albinus, quos vitam in acie juvandæ patriæ cauſſa for-
tißime profudiſſe memoriæ proditum legimus. Et verò
nihil fuit, quamobrem elato excelſoq; animo homines
vitam non deſpicerent, ut ſempiternam gloriam conſe-
qui poſſent. nam cum nullo, vel certe minimo doloris
ſenſu, quem morientes perferunt, infinitã laudem com-
mutabant. hunc enim locum de exiguo, vel nullo potius
dolore mortis, quem ſupra perſtrinximus, paullo uberi-
us percurramus. Neq; enim abſurde dixiſſe mihi vide-
tur is, qui morientium mortuorumq; hominũ ſtatum,
et conditionem duabus potißimum ex rebus percipi, at-
que intelligi poſſe affirmavit; quarum unam ſomnum
ſtatuit, alteram verò tempus illud, quod noſtrũ cuiusq;
ortum antecеßit. & ſane ita eſt, ut ex omnibus opinio-
nibus, quarum errore duci vulgus ſolet, cum de morte
loquitur, nulla planè ad veritatem videatur eſſe pro-
penſior. ita enim multi vivunt, ut præſentibus bonis fru-
antur; nec ſane cogitent, quid paucis poſt annis vel
ipſis,*

ipſis, vel cæteris boni, aut mali poßit evenire. Itaq; ſæpe non opinatis morbis, perturbationibus, et angoribus vexantur. mortis vero, de qua potißimum cogitare debuerant, ita non reminiſcuntur, ut ad ſe minimum illam pertinere, nec ſua quidquam intereſſe exiſtiment. qui, ut Panætius Africanum dicere ſolitum tradit, ferociores equos domitoribus tradendos eſſe, ut paullatim parere, ſeq; mitiores, ac molliores præbere incipiant; ſic ipſi in gyrum fortitudinis, ac patientiæ reducendi ſunt, ne, ſi mors imprudentes oppreſſerit, perterreantur, planeq; concidant. Sed neſcio quo modo voluptate, luxuq; delinita hominum conſuetudo de recta maiorum via deflexit, eoq; ſenſim delata eſt, ut nihil minus, quã verum, agnoſcat, nec cum aliquid agitur, rectum id necne ſit, magnopere cogitet. qua nulla maior peſtis, ac pernicies humanis rebus, valde jam labefactatis, potuit afferri. atqui, ſi in ullo homine, certe in his ipſis vulgare dictum & verum, & acute cogitatum eſſe deprehenditur. quid enim iſti aliud agunt, niſi totos dies per inertiam perdunt, atq; ita vivunt, ut ſtertere potius, quàm ullo pacto vivere videantur? dormiens autem ut nihil ſentit, nihil agit, nihil curat; ſic mortuus quid agere, quid curare, aut ſentire poßit, haud ſane intelligas. itaque in fabulis, quos Dii maximè adamarunt, eos, ne imminentem aliquã calamitatem ſentire cogerentur, ſi vigilaſſent, a Diis immortalibus conſopitos eſſe accepimus. mortem igitur, ſiquidem ſomno ſimilis eſt, ſingulis noctibus induimus, et cum in ſomno ſenſus ſit plane nullus, nullum etiam in morte futurũ eſſe ſenſum, verißimè ſtatuere debemus. quod ut ſenſu ipſo plane percipitur, ſic ne de altero quidem dubitari ullo pacto poteſt, quin, quales ante, quã oriremur, fuimus, tales etiã mortui fu-

turi ſimus. mors enim quemadmodū ad eum, qui nondum ortus eſt, nihil pertinuit, ſic ne ad eum quidem, qui mortuus eſt, ulla ratione pertinebit. ad morientem vero vel nihil, vel parum certe pertinet. ſiquidem tam anguſto ſpacio tamq; brevi curriculo coërcetur, ut nec ſi velit quidem, vires ſuas nimium porrigere, aut explicare poßit. Quæ eſt igitur eorum oratio, qui tantum in morte dolorem ſe timere, atq; expaveſcere dictitant? quamquam non ſane video, quomodo aliter facere poſſint: qui enim mortem nunquam experti ſint, quam ſemel homo ſubiturus eſt, quo modo, bona, mala ne ſit, vere ſentire, ac dijudicare poſſunt? Morientes aiunt cruciari, angi, diſtorqueri. quod in nonnullis fortaſſe animadverti, atq; obſervari potuit. in quo tum iſti aliquid dixiſſe videri poſſent, ſi hoc ex ipſo mortis ſenſu penderet. nam, ſi mors ipſa dolore ſuo corpus uſq; eo cruciaret, atq; angeret, ut hæc doloris edere indicia cogeretur; negari profecto non poſſet, quin dolorem non levißimum mors ipſa eſſet allatura. Cum verò huiusmodi cruciatus paucißimos angat, & eos maximè, qui intemperanter, flagitioſe, nefarie vixerint, nunc dubitari non poteſt, quin tales homines non mors, ſed admiſſorum ſcelerum conſcientia vexet, habeatq; ſollicitos. qui enim ſe morituros nunquam crediderint, ac ne cogitarint quidem, cum ad ipſam mortem pervenerint, anguntur, non dolore moriendi, ſed quòd è vita inviti diſcedunt. in qua cum omnia ſecunda feliciaq; experirentur, ne ſecus mortuis accidat, valde vereri, ac dubitare coguntur. At bonis, qui mortem ſemper, tanquam præſentis tempeſtatis portum in ore, ac ſermone habuerint, quiq; ex huius vitæ procellis, mortis beneficio, aliquando egredi, ſæpißime concupiverint, nihil libentius,

ac

ac jucundius mentione, ac nomine ipſo mortis accidit. Atq; in iis etiam præſtans, planeq; admirandum Deorum munus agnoſcitur. bonos enim, & quidem plurimos, non modo cum exiguo dolore, ut optare homines vulgo ſolent, ſed omnis plane doloris expertes ex hac vita egreſſos, ſine ulla dubitatione reperias. ex quibus Q. Fabius Conſulatum adeptus, cum in Curia prætereuntes ſalutaret, nihil dolens, nihil moleſti ſentiens, immo plane gaudens, è vita diſceſſit. atq; idem contigit A. Pompeio, cum in æde Iovis Capitolini ſacra feciſſet, itemq; Thalnæ Conſuli, Diis immortalibus ſupplicanti. quid hos in ipſo mortis articulo doloris expertos exiſtimes, qui paullo antè læti vivebant, & in eo, quo moriebantur, puncto temporis, nihil lugubre teſtati ſint, nihil flebile dixerint? Morte, inquies, oppreſſi ſunt. at ſapientiſſimi, & optimi viri; quibus mortem, tanquam beatæ vitæ initium, dii immortales largiri voluerunt. quã eo fortaſſe jucundiorem ipſis fore videbant, quo minus eo tempore tantum boni expectaverant, ac ne ſperare quidem poterant. nam, cum mors è divina voluntate tota pendeat, haud ſane in hominis poteſtate eſſe poſſit, quo potiſſimum die, quaq; conditione mori velit. Nec verum eſt quod dicitur à quibusdam, mortis eundem omnibus hominibus diem, ac terminũ divinitus eſſe conſtitutum: ut autem vel citius, vel ſerius moriamur, ſingulorum hominum vel intemperantia, vel negligentia contingere. nam, ut illud veriſſimum eſt, præfinitum eſſe vitæ terminum à Deo, quem præterire, aut ex quo egredi nemini liceat, ſic illud affirmare nemo poſſit, eundem omnibus, eademq; hora vitæ finem impendere, quod ſi agnoſceremus, nihil ſane eſſet, cur homini prudentiam, temperantiam, pietatem, tribuere-

bueremus. quæ omnes plane virtutes, ſi hoc conſequeretur, non modo inutiles, ſed penitus inanes viderentur. cur enim prudentia uteretur homo, cur abſtinentia, cur temperantia, ſi eodem, quo reliqui omnes, temporis ſpacio vitam eſſet terminaturus? Vt diutius, inquis, vitã producere liceret. at, ſi vitæ terminus fatalis eſt, nec immutari quidem poſſe neceſſe eſt. Sin voluntarius, & in hominis arbitrio poſitus, nihil eſt, cur, eundem omnib. a Deo conſtitutum eſſe, quisquam affirmet. Sed de his ſtatuat unusquisq;, ut libet. quid autem verius ſit, Deus ipse viderit; hominem quidem ſcire arbitror neminẽ. ſtet modo nobis illud, doloris eſſe nihil in morte; boni autem tantũ ex ea ad homines permanare, quantum ſperare multi poßint, cogitatione quidem aſſequatur nemo. itaq; hoc divinitus hominibus datum eſt, ut quoties moleſti aliquid experiantur, tum mortem exoptent, ac votis etiam conceptis ſæpe implorent. quid ita? quia bonam, utilemq; eſſe mortem, coguntur agnoſcere, malam autem, aut acerbam eſſe nunquam poſſe, homini a natura inſitum eſt. itaq; dolore perculſi mortem imploramus, eamq; unam, ut miſeriarum malorumq; terminum, exoptamus. Admonet me locus, ut, cum neminem ipſa morte magnopere commoveri debere probatum ſit, iis præcipue dolendum nihil eſſe contendam, quos mors cum laude oppetita conſolari poteſt. ſatis enim diu vixiſſe putandi ſunt, qui vitam honeſte clauſerunt. eosdemq; è vita abeuntes non modo laus, ſed etiam perpetua voluptas, delectatioq; proſequitur. quæ ſane eo maior in animo exoriri, ac vigere ſolet, quo latior alicuius in colendo officio, vitaq; honeſte ducenda manavit induſtria. certe enim, cum ad recte agendum natus homo ſit, ideoq; mentis, & rationis munere

præ

præ cæteris animantibus, ornatus, atq; inſtructus, unde potius laudem, ac voluptatem, quàm ab honeſtis actionibus petat? An, unde ortum duxerit, obliviſcatur? ille vero nec ſui oblitus eſt, qui rectè vixit, nec iniquo animo mori poteſt, cum multos relinquat ſuæ teſtes, memoresq; virtutis. quanto autem gaudio exſultare credendus eſt illorum animus, qui corporis admiſtione ſolutus, in cœleſtes ignes, ſempiternasq; domos, unde exierat, revertit? profecto enim ex divina mente delibatos habemus animos, qui hac mole incluſi, tanquam terræ gravitate, ſic ipſi nimio pondere corporis opprimuntur. ubi autem ſoluti corporibus ad proprias ſedes evolaverunt, tum vere vivunt, nec libidini, voluptati, dolori ſerviunt, ſed ſui compotes, nulla re anguntur, nihil requirunt, omnibus imperant. Recte igitur dictum eſt, corpus terram eſſe, mentem aũt ignem de cœlo ſumtum. id quod clarorum virorũ acta cum virtute vita, præclaræque actiones facile teſtantur. quo modo enim aut omnia humanæ vitæ commoda contemneret, aut voluptates cunctas pro nihilo duceret, aut vitam ipſam laudis, honeſtatisq; gratia profunderet, qui nihil quidquam ad ſe, præter hæc ipſa mortalia, quæ manibus contrectat, quæ terit pedibus, pertinere cogitaret? verum hæc non ita ſe habent. corpus enim è terra concretum, tamdiu terreſtrium rerum amore ducitur quoad in terram ipſam, unde ortum duxit, revertatur. animus vero, qui è cœlo ſumtus eſt, ſempiternum quiddã, & cæleſte appetit, nec iisdem, quibus corpus, finibus cogitationes coërcet ſuas. itaque nunquam quieſcere, nec vere vivere putandus eſt, quamdiu corpore concluſus, invitus propemodum mortali labe, terrenisq; vinculis cohibetur. At illa quanti ſunt, graviſsimis vitæ labori-

bus liberari, in mediis doloribus, & ærumnis obdormiſcere, & quaſi emiſſos è moleſtiſsima vitæ cuſtodia, in jucundiſsimam, ſuaviſsimamq; domum remigrare? huc enim pertinent quæ de piorum quiete, deque voluptate illa, qua egreſsi è vita perfrui dicuntur, diſputari a ſapientibus ſolent. qui cum intelligerent, non fortuito, aut temere ſatos, & creatos homines eſſe; nec eadem mereri bonos, qui multis exantlatis laboribus vitam in medio dolore amiſiſſent, & improbos, quorum in patrandis flagitiis ſemper eſt animus, cogitatioq; defixa, iccirco non eundem probis, et improbis vitæ terminum, nec eadem mortuis præmia ſtatuerunt. Qua nos recordatione potiſsimum refici, ac recreari decet, qui cariſſimam filiam, optimeq; de nobis meritam ita vixiſſe ſcimus, ut ad optimos mores, ſummamq; prudentiam nihil poſſet accedere; & ita mortuam, ut in dolore, quem ex partu contraxerat, ſummam animi magnitudinem, ſummamq; conſtantiam præſtiterit. cuius mentio nobis, dolore jam, ſi non penitus extincto, certe magnopere levato, non ſolum acerba, ſed etiam jucunda accidit. qui enim aliter debet? cum nec ipſi quidquam acciderit mali, nec ego ulla re, quæ tantopere cum natura congruat, & cum omnibus hominibus communicet, angi aut perturbari debeam. Quid ergo mihi reſtat? nihil ſane, niſi, cum ea divino potiſsimum beneficio vitæ munere perfuncta ſit, ut ad eam maxime vivendi conditionem cogitationem meam mentemq; referam, qua nunc ipſam perfrui credimus, ac ſi, quod æquum eſt, fateri velimus, etiam intelligimus. qua ex meditatione eo maiorem voluptatem percepturus ſum, quo meliore illa nunc ſtatu, quam quem vivens experta eſt, ſine ulla dubitatione perfruitur. quid enim boni

non

non merita eſt, quæ nihil unquam egit, ac ne cogitavit quidem mali; & iis angoribus, ac malis, quæ viventi objecta ſunt, ita patienter perfuncta ſit, ut non ſecus de adverſis, quàm de ſecundis rebus Diis immortalibus gratulari, gratiasq; agere ſoleret? &, cum nihil, niſi rectum, honeſtumq; cogitaret, tamen una conſcientia contenta, nec ſua benefacta in luce collocari, nec ſibi quidquam propterea laudis, aut gloriæ deberi arbitraretur. Quæ ergo ita animata fuerit, ut de ſe quidem minimum, de recta mente, ac de æquitate plurimum laboraret, an non diis ipſis cenſemus maximè gratam, & probatam fuiſſe? in qua non ficta, & adumbrata, ut in multis, ſed maximè ſolida, & expreſſa virtutis elucebat effigies. nam, cum eam talem natura genuiſſet, ut quod pulchrum, rectumq; agnoſcebat, ſua ſponte ſequeretur; tamen eo non contenta, ſumma vi rationis, prudentiæq; perfecerat, ut nulla re minus, quam natura duce, egere videretur. itaq; qui eius inſtituta, & mores paullo diligentius inſpexiſſet, qui regundæ familiæ ſollertiam, qui ſummum in cunctis rebus ingenium, ſingularemque doctrinam advertiſſet; haud fuiſſet ſane, quod aut virilem in intelligendis, judicandisq; rebus prudentiã, aut exquiſitam patrisfamilias ſollertiam requireret. itaq; quibus maxime rebus egere ſæpe homines ſolemus, fortitudo, & prudentia, hæ ita in muliere abundabant, ut ſui mœroris medicinã non peteret foris, ſed in ſeipſam ſpectans, ex ſua ſemper virtute penderet. Quanto autem graviores, ac difficiliores animi morbi ſunt, quàm corporis, eo magis mirandum eſt, talem extitiſſe illam, cuius fortitudini corporis mala parerent, prudentiæ vero omnes animi morbi facile cederent. itaq; quanquam ex calamita-

te, temporibusq; noſtris moleſtiæ plurimum traxerit, nunquam tamen animo perculſam, aut dejectam ſenſimus. angebatur patris exſilio, totiusq; familiæ luctum, bonorumq; direptionem invita videbat: ſed matri tamen conſilio, prudentiaq; aderat; et rebus in magnum ſæpe discrimẽ adductis, reditus ſpem nobis afferre nunquam dubitavit. ita, quantum ex calamitate doloris, tantundem ex filiæ ſuavitate, ac pietate ſolatii capiebamus. quod ut eſſet diuturnius, ſi commodum noſtrũ, aut eam, quæ omnibus antiquiſſima eſt, liberorum charitatem cogitaremus, magnopere optare debuimus. at, cum illam corporis vinculis ſolutam, omnib. exſutam miſeriis, & immortalitatis compotem factam, animo reputamus, non modo in dolore conquieſcimus, ſed etiam præcipue lætamur. quid enim mihi accidere lætius poteſt, quàm de immortalitate animorum cogitanti, de filiæ ſimul æterna, beataq; vita confidere? animos .n. eſſe immortales, ne dubitandum mihi quidem videtur. faciam autem non invitus, ut ſapientiſſimorum hominum percurrã hac de re ſententiam, quando me in hunc locum deduxit oratio. Neq; vero hæc ita disputanda cenſeo, ut animos iccirco non interire probari poſſit, quòd mortuorum corporibus vis quædam ineſſe veneratione digna putetur, quæ ſignificare debeat, non deleri morte animos, ſed immortalium animorum, veluti ſepulcra quædam mortalia corpora fuiſſe. quaſi non & maiora, & firmiora multa ſuppetant, quibus planum fieri poſſit, qui animos ſimul cum corporib. interire contendat, eum contra rationem, nulla nixum ratione, pugnare. quòd ſi auctoritas quærenda ſit, quem graviorem nominare auctorem poſſum, quàm eum, quem Apollo ipse ſapientiſſimum omnium pronunciavit?

vit? cuius teſtimonium tale fuit, ut divinos eſſe hominum animos, & eos, corpore ſolutos, in cœlum remigrare, unde prius veniſſent, in omni ſermone aſſeveraret. in quo cum Philoſophis illis conſenſit, quos quondam Italicos nominavit antiquitas, maximeq; nobiles judicavit. quorum ſemper conſtans fuit opinio, demitti animos è cœlo, divinæq; mentis eos eſſe non ſolum munus, ſed etiam partem præcipuam, ac propriam. quod ſi ſecus eſſe quisquam putet, haud ſane facile, quid multis, & firmiſſimis in hanc ſententiam argumentis reſpondere poſſit, inveniet. Sic enim plane cognoſci, ac ſenſu ipſo dijudicari poteſt: ſummam eſſe peneq; incredibilem in animis celeritatem, ac feſtinationem, cuius ope, quæ corpus non modo certo menſium, ſed vix etiam annorum ſpatio perficere, atq; exſequi poſſet, ea ipſi non modo ſemel puncto temporis percurrere, ſed etiam ſæpius excogitare, & repetere facillime queant. quod ſi mirum videtur, cur non admirabilius cenſeatur, meminiſſe animum tam multa, innumerabilibus ante ſæculis geſta; quæ futura ſunt, cogitando proſpicere, ac non modo præſentia, ſed etiam præterita, & futura, veluti Deum, omnia complecti, ac ſub oculos ſubjicere conari? quis dubitet, cum hæc intelligat, eademq; in ſe ipſo agnoſcat, divinum eſſe animum, nec, ſi divina æterna ſunt, ipſum eſſe mortalem? cum præſertim duabus ex rebus, quæ præcipue in animo ſunt, illius æterna natura facile intelligi, ac deprehendi poſſit. hæc autem ſunt, motus, qui in eo præcipuus eſt, principium, ac perpetuitas. cum enim ex ſeipſo moveatur, nec aliunde, ut cætera, principium motus mutuetur, ſumma autem in eo, quamdiu in corpore eſt, perpetuitas motus appareat; quippe quæ etiam in dormientibus agnoſcatur,

& vi-

& vigeat; iccirco dubitari nullo modo poteſt, quin divinus ſit, & ſempiternus futurus. & ſane ita eſſe ratio vincit, & rerum probat exitus. Dei enim imago quædam animus eſt, ex ipſo Deo delibata, ac profecta. quòd ſi Deus immortalitate fruitur, cur eam partem, quam ex ſe ipſo ſumſit, mortalem eſſe velit? quin hoc ipſo ſingularem, & eximiam divinam eſſe vim judicandum putavit, quòd non ſolum ipſe immortalis ſit, ſed etiam, quos velit, ſuæ naturæ compotes, & plane immortales efficiat. Corpus autem voluit eſſe mortale. nec immerito. cum è terra, cuius mutationi ſubjecta natura eſt, initium duxerit, & in eam ipſam, vitæ curſu confecto, abire debeat. Sed animus, profectus à Deo, cœlum ipſum appetit: nam in eum locum, unde discesſit, ſemper optat redire. terra autem, ſi cui appetenda, corpori ſoli eſt. at vero animis æterna cœli ſedes quærenda, eaque propria illorum patria; ſiquidem animorum nulla in terris origo inveniri poteſt. nihil enim eſt in animis mixtum, atq; concretum, aut quod ex terra natum, atq; fictum eſſe videatur. nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum. his enim in naturis nihil ineſt, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat; quod & præterita teneat, & futura prævideat, & complecti posſit præſentia. quæ ſola divina ſunt, nec invenietur unquam, unde ad hominem venire posſint, niſi a Deo. ſingularis eſt igitur quædam natura, atq; vis animi ſejuncta ab his uſitatis, notisq; naturis. Ita quidquid eſt illud, quod ſapit, quod vult, quod viget, cœleſte, & divinum eſt, ob eamq; rem æternum ſit, neceſſe eſt. nec vero Deus ipse, qui intelligitur a nobis, alio modo intelligi poteſt, niſi mens ſoluta quædam, & libera, ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens,

tiens, & movens, ipſaq; prædita motu ſempiterno. itaq; eandem æternitatem animis quoq; noſtris, ex ſe ipſa exortis, impartivit. quorum ex cogitationibus, atq; operibus nihil aliud, niſi divinos eſſe illos, & ſempiternos, colligere poſſumus. nam ſi ædificiorum magnitudinem, atq; ornatum, ſi monumenta litterarum, ſi pecuniæ vim infinitam in res maxime ſtabiles, & admirandas effuſam, ſi plurimarum maximarumq; rerum adeptionem cogitare voluerimus, profecto intelligemus, hæc nunquam facturum fuiſſe hominem, niſi diuturnitatem temporis, ipſamque æternitatem plurimum ad ſe pertinere exiſtimaret. Iam, ipſa gloriæ cupiditas, honorum ſitis, opum ac divitiarum aſsidua procuratio quid aliud indicat, niſi cogitare hominem in poſterum, nec eodem veſcendi, vivendiq; ſtudio, quo cæteras animantes duci videmus, humanum animum detineri. Sed hæc abjectiora, atq; humiliora, nec ullis, niſi ſane anguſtis naturæ terminis, circumſcripta. Quid illa in primis gravia, atq; præſtantia, nec ulli planè in terris degenti, niſi ſoli homini, tributa? contemplatorem eſſe ipſum cœli, rerumq; cæleſtium; frui magnarum, obſcuriſsimarumq; rerum ſcientia, quæ vel ad excolendos ad integritatem, atq; innocentiam mores, vel ad comparandam Solis, aſtrorumq; cognitionem, vel ad exercendam in abditis, obſcuriſq; rebus memoriam, mentemq; pertineant; nonne hæc ipſa tanta, ac talia, divinum eſſe animum oſtendunt, nec illius naturam aliunde, quam è cœlo, delibatam, ac deductam? An cenſemus, ſi unà cum corporibus animi interirent, aut ſapientiſsimos homines tam æquo animo mori poſſe, aut tam iniquo planeq; invito ſtultos, & fatuos? Socratem ferunt, morti proximum, de piorum immortalitate, beataq;

atq; vita, quæ mortem conſequitur, diſputaviſſe. itaq; læto, ac libenti animo lætale illud poculũ hauſiſſe, quaſi non ad mortem, ſed ad regnum, atq; imperium vocaretur. At vero, quorum animus in terra defixus hæret; qui nihil, niſi mortale, terrenumq; cogitant, eos plane repugnantes, atq; invitos è vita diſcedere videmus; nec immerito, cum animorum æternitatem propius jam intuentes, crucientur mirum in modum, quaſi flagitioſe actam vitam pœna etiam ſit immortalis conſecutura. Atq; illud etiam (ô ſtultum hominem dixerit aliquis, & naturæ ſuæ penitus ignarum) nemini obſcurum eſſe poteſt, ex ipſis etiam ſacris, cæremoniisq; maiorum æternam hominis vitam facile cognoſci, atq; intelligi poſſe. neq; enim illi aut mortuos tanto honore coluiſſent, aut tam multas, tamq; varias ſepulchrorum cæremonias poſteris tradidiſſent, niſi cognitum, perſpectumq; habuiſſent, vigere animum in morte, nec, quamquam corpus occidat, hominẽ ipſum penitus evaneſcere. itaq; ſtatuiſſe videntur, mortem ipſam non eſſe humanæ vitæ confectricem, nec ex ea ſequi interitum; ſed potius ad aliam multo feliciorem vitam iis, qui recte vixiſſent, ducem optimam ſolere exiſtere. quicumq; enim convenienter naturæ vixerint, nec illam ſecuti ſint malæ conſuetudinis corruptelam, quæ divinitus datos igniculos extinguit, vitiaq; gignit, & confirmat omnia, eos & viventes gloria, & è vita excedentes præmiis proſequi oportet. id enim non ſolum rationi conſentaneum, ſed etiam veriſsimum, atq; æquiſsimum eſt. cui autem æquitatis antiquior cura, quam Deo? itaq;, cum homo ſolus ex omni propemodum genere nactus ſit aliquam notitiam Dei, niſi vitæ iniquitate Deo iniquus, atque invíſus evaſerit, ad Deum certe evolabit. idq; æternitatis humanæ,

manæ, vel maximum, ac firmiſsimum argumentum eſt, ſolum hominem divinæ voluntatis participem, conſciumq; exiſtere: ut quanquam agreſtibus, ſilveſtribusque in locis natus ſit, tamen, ipſa docente natura, & eſſe Deum, & colendum, ac verendum eſſe, dubitare non poſsit. O rem dignam, in qua non modo homines, ſed ipſas etiam pecudes obſtupeſcere, ac, ſi fieri poſsit, etiam erubeſcere oporteat: cognatum eſſe hominem Deo, nullum aliud in terris animal, niſi hominem ſolum, Dei cognitione imbutum eſſe: nec quidquam eſſe aliud, quod animo, è divina mente hauſto, præditum ſit: tantamq; ineſſe homini cæcitatem, atq; ſocordiam, ut divinæ cognationis immemor, averſetur migrationem ad Deum? nec enim aliud eſſe mors, quam migratio ad cœleſtes, ſuperasq; ſedes, exiſtimanda eſt. nec id ſolum ratione quadam æquitati, veritatiq; conſentanea, ſed etiam ſapientiſsimorum hominum maximè firmo, ſtabiliq; conſenſu. Atqui eum, qui hoc pacto vivere, ac pene à ſeipſo diſſentire velit, meminiſſe certe oportuit, terram ipſam, omniaq; quæ ſub cœlo ſunt, divina voluntate regi, proptereaq; quiddam nobis, quod obſervandum, & addiſcendum videatur, præſcribere. quis ergo terram ipſam, aut quotannis feracem, aut ſemper optimas fruges, & nunquam malas inutilesq; herbas edentem efferentemq; vidit? quis animalia ſemper uberes fœtus edidiſſe, nunquam ſterilitatem paſſa eſſe, recordatur? quòd ſi hæc ipſa ſecus ſe habent, nihilq; in rebus humanis perpetuo firmum, eiusdemq; naturæ optare licet; cur, quam in omnibus & rebus, & animantibus viciſsitudinem cernimus, eam ab homine ſejungamus? qui ſi multos annos feliciter vixerit, ſi ſobolē, honores, opes aſſecutus, diu tantis bonis frui potuerit;

præcla-

præclare ſecum eſſe actum vere dixerit. Sed adverſi tamen aliquid ſubeundum perferendumq́ relinquetur: demum oppetenda mors erit, quæ eò levior eſſe debet, quòd omnibus communis eſt, nec cuiquam ſingularis, aut præcipua. Sed hoc quoq gratior, quòd nos a multis erroribus abſtrahit, quibus, quoad vivimus, in tanta opinionum varietate, aßiduaq veri inquiſitione perturbari ſæpe ſolemus, & ad ipſam cernendam, fruendamq veritatem jucunde traducit. quo nihil beatius homini poſſe contingere, ſatis, ut arbitror, ex eo ſuſpicari poſſumus, quòd innata eſt homini cupiditas ſcientiæ; eius autem præſtantia non ſane video, qua alia in re, niſi in perfecta veritatis cognitione poſita ſit. ex quo fit, ut veritatis cognitionem aſſecuti, perfecta, abſolutaque ſcientia potiamur. vereq dici poteſt, qui veritatem intueatur, ſenſuq percipiat, eum voti ſui compotem, vereq beatum eſſe. Quòd ſi beata vita quærenda nobis eſt, nec quidquam fugiendum magis, quàm ne miſeriarum gravitate premamur; quid illo homine ſtultius, aut ſtolidius reperiri poteſt, qui cæterorum morte ita angitur, ut beatæ vitæ oblitus, miſeram, atq infelicem conſectetur? profecto enim ita ſe res habet, ut, niſi mortis, dolorisq timore liberatus ſit, etiamſi multas cognitas, perceptasq virtutes habeat, rectumq & æquum omni plane utilitati anteponat, beatus tamen eſſe nemo poßit. quid enim aliud dolor eſt, niſi cruciatus animi, isq perpetuus? quid aliud timor, niſi aßiduus inviſarum, ac moleſtarum rerum metus? at quo modo felix, aut beatus eſſe poterit, qui aßiduo cruciatu, metuq́ urgebitur? Quin eo miſerior, atq infelicior exiſtimari debet, quòd non ſolum ſibi ipſi moleſtiam, miſeriamq comparabit, ſed in cæterorum etiam ſermonem

monem

monem, ac vituperationem incurret. nihil enim nimio dolore deformius, nihil à viro alienius: & ,ſi corporis pravitatibus vituperatio propoſita eſt, vitiis ipſis, quibus laborat animus, nihil turpitudinis, nihil inuretur infamiæ? Illa vero & graviora ſunt, & maiori animadverſione vindicanda, quo nobiliorem, quam corpus eſt, ſedem, nempe animum ipſum, occupaverunt. quòd ſi turpis dolor nimius, & vituperatione dignus, certe illud conſequetur, ut, qui nimio dolori ſeipſum tradat, ne laude quidem ulla dignus cenſeatur. eſt enim ſeries quædam maxime veritati conſentanea, ut ſententiarum, ſic rerum; & quemadmodum in ſermone, diſputationeq; noſtra nectitur aliud ex alio, ita qui ſe una aliqua vel deformitate, vel turpitudine implicari patitur, multis ſtatim miſeriis, ac deformitatibus opprimetur. Nec vero credi velim; me, quia dolori nimio repugnem, iccirco dolorem omni ex parte improbare, omnesq; illius ex animo fibras evellendas exiſtimare. eſt enim, quatenus homo doleat, & (quod prudenter à Crantore dictum eſt) ſive ſecetur pars aliqua corporis, ſive avellatur, ſenſus tamen adeſſe debet. iſtuc enim, nihil dolere, fieri non poteſt, quin quemadmodum feritatem corporis quandam, ſic animi ſtuporem maximum indicet. Sed nimirum illud eſt, quod improbamus, dolori nos ipſos ita tradere, ut in aliam fortaſſe graviorem ex alia parte vituperationē incidamus. nam quemadmodum qui nihil prorſus doleat, deſciſcere videatur ab hominis natura, quæ morte perculſa dolorem, ac luctum aliquo modo indicare cogitur; ita, qui dolori nimis indulgeat, humanæ naturæ penitus obliviſci communemq; omnium conditionem recuſare judicabitur. quibus rebus intelligitur, graviter pecca-

re homines,cum vel ea,quæ omnibus perferenda, ſubeundaq; ſunt, detrectare audent,vel, quid ipſos in vita deceat, quæq; ſequi,aut refugere debeant, non cernunt ſatis. quod proprium prudentiæ munus eſt; quam humanarum actionum moderatricem a Diis immortalibus eſſe conſtitutam,inficiari nemo poteſt. atqui huic tam præclaro,divinoq; muneri planè obſiſtit, qui nimio dolore ducitur. non modo enim ſe ipſum ſine ullo fructu lacrymis, ac triſtitiæ tradit, ſed etiam omni planè conſilio,ac judicio vacat. ubi enim ratio,ſi ſe dolore auferri ſinat? ubi conſtantia,ſi ſibi ipſe repugnet, & in mœrore jaceat? ubi deniq; humanitas, ſi ſe hominem eſſe oblitus, nihil ſibi cum morte commune eſſe contendat? Iam vero illud ſtultiſſimum,exiſtimare, quæ cæteri homines libenti animo ſubeant, iis ſe non eſſe obſtrictum. quid enim? an ignorare quiſquam poteſt, quanta inter homines cognatio ſit, quantaq; ſimilitudo? etenim niſi hoc verum fateremur, cauſſæ nihil eſſet, cur homo hominem conſilio, re, gratia juvaret; ab hoſtium impetu, ac læſione defenderet. quod contra videmus accidere; ut qui ab his actionibus avertat animum, non modo in vulgus improbetur, ſed etiam inhumanitatis ac feritatis accuſetur. certe enim non è marmore ſculpti, aut è robore dolati ſumus; eſt in nobis quiddam quod pietate, miſericordiaq; moveatur, nec extingu ſinat illam,qua Diis proximi ſumus, juvandi,ac bene faciendi voluntatem. itaq; inſitum homini, atq; innatum videtur, ut, quoties alium hominem quamvis ali enum,premi calamitate, atq; ærumna videat, crucie tur animo, nec, ſi facultas ſuppetat, dimittendam pu tet illius ſublevandi occaſionem. quam enim ipſe, ſi e loco eſſet, benignitatem ſibi impartiri optaret, ea ut i

alim

ɛlium utatur, natura tacita quadam voce monere, ac ɔræcipere videtur. quæ igitur ſibi evenire poſſe dubi-et, ea ſi contingant, cur angi, ac perturbari velit? aut, ur non potius humana illa eſſe, & omnibus hominibus ɔroclivia, fateatur? quanto rectius ille, qui hominem ſe ɪgnoſcit, nihilq; humani a ſe alienum putat? itaq;, cum hanc ex animis noſtris opinionem, mala omnia non eſſe humana, veluti immitem quandam, & immanem bel-uam, extraxerimus, profecto minus miſere, minusque ſollicite vivemus. relinquetur enim illa cogitatio, quæ-cunq; accidant, fortiter ferenda eſſe, nihilq; poſſe homi-ni evenire, quo funditus proſternatur. idq; ita erit, ſi nobismetipſis non aſſentabimur, ſed veritatem, qua ni-hil præclarius, præſtabilius, uberius eſſe poteſt, toto pe-ctore amplectemur. hæc enim illa eſt, quam aſſecuti, meliores multo efficimur, & ad perferenda incommo-da, præclaraq; peragenda alacriores. cum nihil, niſi quod rectum, & æquum eſt, laudabile arbitramur, nihilq; aliud, niſi egregia illa, ex quibus vera gloria naſcitur, expetimus. At mihi videor nimis etiam nunc anguſte, atq; exiliter agere. qui enim latior objici cam-pus queat, in quo fidentius, atq; alacrius exſultare poſ-ſit oratio? ſed faciam impudenter, ſi medicinam deſe-rens animorum, quam ex omnibus maxime utilem eſ-ſe intelligo, ad meam unius delectationem ſermonem o-mnem mentemq́; convertam. Dolorem igitur nimis a-crem, ac diuturnum fugiendum diximus, & quidem probabiliter; cum ex eo mala multa, maximeq; gravia ſoleant exoriri; contra vero nihil boni. neq; .n. dolor ex illis reb. eſt, in quib. vel ad probandum, vel ad vitu-perandũ, multa et magna contrariarum rationum pa-ria momenta agnoſcantur. hoc .n. ſi accideret, agerem

E 2 vere-

verecundius, neq; me in eum locum demitterem, unde nullum plane exitum viderem. Sed quoniam hæc ita ſe habent, contendo, vincendum eſſe animum, dolorique acriter obſiſtendum. ſive enim noſmetipſos, ſive amicos, ſive vulgi opinionem cogitemus, id nobis ſine ulla dubitatione faciendum eſt. at, ſi ad mortuos ipſos animum traducamus, qui poſſumus exiſtimare, gratum illis fore, quòd nimio dolore cruciemur: præſertim cum ex eo nihil ad illos utilitatis, ſed permultum ad nos dedecoris, atque incommodi permanet. Quid igitur eos ipſos à nobis optare, atq; expetere arbitremur? nihil ſane, niſi ut eos illuſtri memoria, ac recordatione decoremus. Nemo me lacrymis decoret, ait Ennius; cur? quia volito vivus per ora virum. quid igitur eſt cauſſæ, cur fletum lacrymasq; recuſet? nimirum ea gloria, quam ſe adhuc viventem aſſecutum eſſe confidebat. eandem igitur ob cauſſam noſtrum quoq; luctum mortuis ingratum, moleſtumq; fore ſuſpicemur, nec aliud eos à nobis quidquam flagitare credamus, quàm, ut id ipſum illis, quo maxime delectamur, tribuamus. hæc autẽ gloria eſt, & aſsidua illorum virtutis recordatio. quam ſi ſermone, laudationeq; noſtra immortalem efficere liceat, hoc uno de mortuis nos vel optime meritos exiſtimare poſſemus. Quid, quòd eum, qui ſic doleat, ut recreari confirmariq; non poſsit, ne divinum quidem numen horrere, ſapientiſsimi homines prodiderunt? impium autem eſt, quibus debemus omnia, iis peſsimam referre gratiam. contra vero, qui deorum voluntati paruerunt, nihilq; ſe, quod ab illis ultro daretur, moleſte ferre declaraverunt, eos non ſolum viventes præcipua laude ornavit antiquitas, ſed etiam è vita egreſſos perpetuo coluit honore. idq; eo ſtudioſius, ac

ſ, ac libentius, ſi quos intellexit cum Deorum cultu xercitationem virtutis, & præcipuam in mortales beeficentiam conjunxiſſe. ſicut profecto, ut cætera ferme nnia. quid enim maiori laude dignum, ex omnibus ebus humanis commemorare poſsimus, quam eum, qui itam ducat cum virtute conjunctam, ad Deorum ultum, atq; honorem perpetuum in homines ſtudium, c pietatem aggregare? nec quidpiam tantulum moo in eius animo exiſtere, quod non vel pietati, vel huanitati, vel deniq; virtuti ſit conſentaneum? Nec aam ſanè ob cauſſam perturbari omnem vitam errore ſcitiaq; videmus, niſi quòd, quæ in hominis vita præipua eſſe deberent, pietas erga deos, in homines benecentia, virtus in ingeniis, ac moribus, ea fere omnia egliguntur. eademq; ratione quæ maxime vitare deeremus, ea ſtudioſe expetimus, cæcoq; impetu ferimur d illa, quibus vita noſtra planè fera, atq; immanis efcitur. ex hoc fonte cupiditates inſatiabiles exoriunur, quibus non modo ſingulos homines, ſed totas famias, & univerſas funditus everſas civitates videmus; ræterea ſeditiones, inſidiæ, diſcordiæ, rerumq; et homiıum clades, & interitus. ex his etiam incredibiles doores emanant, quibus perturbari vitam, neque ſolum nſuavem, ſed acerbiſsimam effici neceſſe eſt. quod conra probis virtutemq; amantibus accidit. nam divinæ oluntati obtemperantes, nihil in ſe ipſis, ſed in ea ſe ſos, ac ſua ponunt, & locant omnia: neminem lædunt: mnes liberalitate, benignitate, charitate amplectunur: nulla re cruciantur: nihil appetunt, omnium viiorum fracto impetu, cupiditatumq; radicibus ex aımo penitus evulſis. Num igitur eos, qui ita vixerunt, t ſibi jucundi, diis grati, hominibus fructuoſiſsimi ex-

ſtiterint, divinis honoribus jure dignos maiores noſtri cenſuerunt; eosq; cum diis immortalibus ævum agere ſapientiſſimus poëta non immerito cecinit? Nec tamen iccirco, quòd eorum corpora in cœlum perlata, credere ſapienter quisquam poſſit; quod quia natura non patitur, ut, quod e terra eſt, alibi, quam in terra maneat, nec credi quidem debeat, neceſſe eſt; ſed quod eorum animi, tanquam hominum de Diis immortalibus humanoq; genere optime meritorum, in cœlum putentur elati. quod de Romulo, Vrbis noſtræ conditore, memoriæ proditum accepimus; quem ſingulare in genus hominum collatum munus tam præclare urbis condendæ, in Deorum numero collocavit. idq; eo tempore, quo litteris, & doctrinis homines exculti facile fictum a germano, verum a falſo ſecernebant: ut credi non poſſit, quidquam illis perſuaderi potuiſſe, quod ullam ficti, aut falſi imaginem præſeferret. ſed, quod ille mortalis, eximia virtutis, ac beneficentiæ gloria, conſecutus eſt, ut non ſolum immortalis, ſed Deus judicaretur; id ipſum aliis etiam tributum eſſe, ut inter Deos recepti putarentur, cum exceſſiſſent è vita, annales veterum loquuntur. quod & apud Græcos prius contigit, & inde fortaſſe ad noſtros permanavit. nam & Hercules, & Liber, fratres Tyndaridæ, & feminæ plurimæ, quibus nunc inter deos locus eſſe præcipuus creditur, & hominibus nati, & homines fuerunt. Sed, quòd virtute præſtiterunt, &, ut cæteris ad recte vivendum, beneque merendum prælucerent, laboraverunt, ideo eos hominum fama, beneficiorum memor, in conſeſſu, concilioque cœleſtium collocavit. atque ipſos, quos vocamus maiorum gentium Deos, aliosque quàm plurimos, quos in Deorum numerum retulimus, hinc

inc a nobis egreſſos, & in cœlum profectos, facillimum erit agnoſcere. Maximum vero argumentum eſt, quod de illis credimus, id eſſe veriſsimum, quod & tantus tot ſæculorum, doctiſsimorumq; hominum conſenſus veritatis vox ipſa eſſe videtur; & quod tantæ, tamq; præclaræ virtuti, quem alium vere congruentem locum tribuere oporteat, non ſane reperies. quis eſt autem tam demens, ut quos innocentia, liberalitate, & ſingulari quadam, ac præcipua virtute diis proximos intelligat, iis ſejunctum a Diis tribuendum locum cenſeat? &, cum hominis animus terrena reſpuat, ad ſupera ſemper feratur; qui non ſolum tacito naturæ impulſu, ſed voluntate, req; ipſa, ut quam maximè cœleſtibus ſimiles eſſent, præſtiterunt, eos licebit ne, cœlo eſſe privatos? Mihi vero eo juſtius in cœlo collocati videntur, quo clarior eorum inter homines vel eluxit liberalitas, vel virtus enituit. quis enim Hercule fortior? quis prudentior? quis ab omni cupiditate remotior? quos ille labores, ut fortiter ageret, & hominibus prodeſſet, ſuſcepit, & pertulit? aut quid non doloris, & calamitatis exhauſit? quis ergo hunc cœlo excludi patiatur, cum eius virtuti ſempiterna gloria, & laudis patuerit immortalitas? eademq; cæterorum conditio eſt; quorum alius alio genere virtutis, omnes ſummis, & ſingularibus, vel in ipſos Deos, vel in homines meritis præſtiterunt. itaq; tam egregiis eximiisq; factis non infixas plumbo ſtatuas, non areſcentes triumphorum coronas ſatis diuturna perſolvere poſſe præmia judicatum eſt, ſed florentiora ſtabilioraque munera quæſita ſunt, quibus ornarentur ii, qui virtutem, honeſtatem, gloriam, otio, libidini, voluptati, vitæ denique prætuliſſent. tamque id æquum eſt, quàm illud

decorum, maximeq; probandum, non eaſdem improbis ſedes, quas bonis, atq; integris, poſt mortem eſſe propoſitas. intellexerunt enim ex maioribus noſtris complures, qui ſapientia præſtiterunt, cum in Diis æquitas præcipue vigeat, eaq; in eorum gubernatione appareat maxime, fieri non poſſe, quin nequitiam ſceleraq; averſentur, quiq; ea in vita exercuerunt, eos a ſe ipſis longiſſime ſejungant. quod in vulgus edi, verumq; exiſtimari, non modo rationi conveniens, ſed utile quoq; in primis eſt futurum. nam, ſi quid in hominum animis pietatis, ſi quid religionis inerit, certe ob hanc potiſſimum cauſſam ſe a flagitiis, ac facinoribus abſtinebunt, quòd impios, ac nefarios homines a deorum concilio, ac ſocietate arceri judicabunt. Nec enim omnibus iidem illi ſapientes arbitrati ſunt eundem curſum in cœlum patere. nam vitiis, & ſceleribus contaminatos, deprimi in tenebras, atq; in cœno jacere docuerunt. caſtos autem animos, puros, integros, incorruptos, bonis etiam ſtudiis atq; artibus expolitos, leni quodam, ac facili lapſu ad Deos, id eſt, ad naturam ſui ſimilem, pervolare. quod ſi ita eſt, certe nobis, quantum conniti animo poſſumus, quantum diligentia conſequi contendendum, atq; elaborandum eſt, ut ne ab iis ſegregemur, quorum eſt proprium, vita frui ſempiterna, ac beata. quod efficere qui voluerit (omnes autem velle debebunt, qui ſe ipſos diligere, convenienterq; naturæ volent vivere) nunquã committet, ut quæ ceteris exitioſa fore crediderit, ea ipse perſequatur. neq; enim in ſpem venire poterit, aut ignoraturos eſſe Deos quæ ipse agat, cum divinam naturam nihil præterire credibile ſit, aut illa probaturos, a quibus non modo Dii, ſed etiam ſani homines abhorreant. quid enim turpius libidine?

ne? quid tætrius avaritia? quid deteſtabilius crudelitate? quæ quamvis in hominibus aliquando exiſtant, tamen ab hominis natura tam aliena ſunt, quam humanum illud erit, ſi omnia nobis bona, omniaq; commoda expetamus. atq; in hoc comprimendæ ſunt cupiditates, quibus trahimur perſæpe ad ea, quæ virtuti adverſantur. quod facillime perficiet, qui tam glorioſi facinoris exitum ſecum ipse aßidue cogitabit. tantaque eſt huius cogitationis ſuavitas, ut, quod libenter, alacriterq; agimus, etiam ſine labore peragamus. idq; in præſtantibus, laudisq; appetentibus hominibus facile cernitur. quorum tanta eſſe ſolet, vel in obeundis prælíis, vel in agendis cauſis, vel in contentionibus pro Reipub. ſuscipiendis alacritas, tantaq; virtus, ut quod in iis rebus periculi, aut laboris eſt, aut non ſentiant, aut pro nihilo ducant. magnum enim eſt contendentis, & ad gloriam anhelantis animi fomentum, magnum ſolatium, ſpes futuræ, ac propinquæ ſive utilitatis, ſive gloriæ. neq; id ſolum in magnis, ſed etiam in levioribus laboribus, ac ſtudiis. Quos enim curſus, quos venatio delectat, eos quamvis de via feſſos, ac pene exanimes videas, nunquam tamen minus alacres, minusq; concitatos animadvertas. Iam, honorum cupiditas quid non in noſtra civitate laboris, quid non ſollicitudinis, negociiq; faceßit? quotus tamen quisq; eſt, qui ſe vel labore defatigatum, vel prenſationis moleſtia, curaq; confectum audeat dicere? ſic, quorum oculos virtutis ſplendor occupavit, gloriæq; ſtudium animos delenivit, ii nec laborem ſentiunt, &, ſi tantus eſt, ut aliquando erumpat, eo tamen non magnopere moventur. toti enim in eo ſunt, ut proſint patriæ, immortalemq; ſibi nominis memoriam comparent. quam ſi quis negli-

gendam ducat, omnemq; hominis felicitatem recte factorum conſcientia metiri velit, is certe divinos honores, qui claris viris tribui conſueverunt, nunquam negliget. etenim de Diis ipſis, qui eosdem ſibi honores aſciverunt, peſſimè judicaſſe videretur. tanta autem eorum, qui huiusmodi conſuetudine delectati ſunt, & ſapientia, & æquitas agnoſcitur, ut dubitari non poſſit, quin, ipſi quod egerunt, à certa ratione proficiſcatur. quales numerare Lacedæmonas poſſumus, clariſſimos, & fortiſſimos viros, qui cives ſuos, mortem pro patria obeuntes, divinis honoribus afficere ſolebant. Quid vero illæ, omnis planè doctrinæ, omnisque ſapientiæ parentes Athenæ? nonne Codrum Regem ſuum, ob pietatem in patriam, meritaq; illa, quibus excelluit, magno conſenſu in Deos retulerunt? Atque haud ſcio, an recte ſenſerint viri doctiſſimi, quorum ea fuit opinio, viros claros, & fortes iccirco deorum immortalium honore conſecratos, ut incitaretur virtus acrius, & acuerentur vehementius ad obeunda pericula qui patriæ amore, ſtudioq; tenebantur. vera enim virtutis merces gloria eſt, nec quidquam eſt aliud, quo magis ad recte, honeſteq; agendum præſtantis animi homines incendantur. quod optimè agnovit, ac diutiſſime retinuit, omnium litterarum præclara cuſtos, & altrix Græcia; quæ multos habet virtutis gratia factos ex hominibus Deos. quorum alios fatentur novos; alios multis jam ſæculis receptos in cœlum, conſecratosque contendunt. quam multi autem ſint, qui reconditas eorum ſcrutantur litteras, noſſe fortaſſe poſſunt. Neq; verò hæc a me ideo copioſius diſputantur, quòd eos temere, neq; ſatis conſiderate tam multos conſecratos eſſe, credi velim; cum eos ipse quoque venerer, Deorumque loco habendos

bendos putem; ſed potius, cum tot apud omnes pene gentes immortalitate, diviniſq; honoribus affecti reperiantur, ut exacuam bonorum mentes ad ea promerenda, quæ ſapientium judicio ducuntur ampliſſima. nihil enim præſtantius, aut beatius accidere homini poteſt, quàm eo loco donari, in quem, ut aſcenderent urbis noſtræ conditores, nullum periculum, nullum laborem, nullum denique certamen prætermiſerunt. ac, ſi privatæ utilitatis, & commodi habenda ratio eſt, nullam aliam expetere, aut optare vir ſapiens, & eruditus, præter hanc unam, debet. Templa vero publicè vota, & dedicata, quantum in vulgus dignitatis, quantum habent gloriæ? cum omnes, qui Deos illos, quibus Templa voventur, publicè colunt, fateri cogantur, & fuiſſe homines, & ad Deos, divinoſq; honores, una virtute fretos, aſcendiſſe. Nec mirandum eſt, Deos illos publicè coli, eorumq; delubra, & Templa auguſte, ſanctèque exornari, qui vel patribus nati ſunt diis, vel matribus. nam, quemadmodum eorum cultus & ſanctus, & religioſus eſt, maximeq; pietati, atque æquitati conſentaneus, ſic admirationis, aut dubitationis nihil habet. totus enim ex natura oritur; ut jure ipſo naturæ, qui Deo ſatus, vel Dea editus procreatusq; ſit, Deus eſſe debeat. at vero, qui homine patre, vel mortali matre natus eſt, hunc eſſe Deum, & magnũ quiddam videri poteſt, & dubitandi occaſionem nec fortaſſe ineptam, multis afferre ſolet. non enim, ſi eximius talium virorum virtuti tribuatur honos, quin id jure fiat, aut dubitare, aut negare quiſquam poteſt: ſed, quòd tantam virtutis eſſe vim velimus, ut vel natura ipſa eius unius ope immutetur, hoc illud eſt, de quo quærere doctiores viri non immerito ſoleant. quibus

ita reſponſum eſt, non immutari virtute naturam; nec enim id, ſine prioris naturæ corruptione, poſſe evenire, ſed, eadem in illis manente natura, evolare animum ad Deos, & in eorum adſcribi concilium, cum immortalis ſit, & immortalitatis divinæ particeps. corpus autem, ſuapte natura mortale, manere in terra, quodque terrenum eſt, nullo pacto ſuam exſuere poſſe naturam, ut alienam induat. quamvis enim hæc ipſa quæſtio perobſcura videri ſoleat, nec omnino proclives, aut faciles habeat explicatus; tamen, niſi auctoritatibus contra rationem pugnetur, non incommode, opinor, a nobis expoſita cenſeri poteſt. Et quoniam, quæ in hoc genere præcipua, cognituq; digna ſunt, perſequimur omnia (volumus quidem certe) prætereundum non eſt, quales, quamq; multæ virtutes, erudiendorum hominum gratia, ſint honore Deorum immortalium conſecratæ. cuius rei finis eſt, publica utilitas; ut, quo honore virtutes ipſas decoratas videant, eundem ſe conſecuturos eſſe homines ſperent, ſi iiſdem virtutibus excellant. quo in genere multum boni eſt in imitatione. libenter enim ea imitantur, & perſequuntur multi, ex quibus alios illa eadem, quæ ipſi appetunt, conſecutos vident. atq; ex eo plerunq; accidit, ut multis in rebus, quas antea ne cogitaverant quidem, cum ad clarorum virorum imitationem ſe contulerint, multorum vigeat induſtria. quæ cum paullo manavit latius, quantos progreſſus, quantaq; acquirat incrementa, nihil neceſſe arbitror commemorare. conſtat enim inter omnes, quæ præclara ducuntur, ea fere omnia a tenuibus initiis ſumſiſſe exordium. quod paullatim, imitatione progrediente confirmatum, ita increbuit, ut ne augeri quidem, aut exaggerari magis poſſet. quod ſi ulla in re

gratum

gratum nobis, atq; optatum eſſe debet, certe in comple-
ctendis provehendisq; virtutibus non video, quid eſſe
poſsit optatius. ſi quidem ex his informatio pendet, edu-
catioq; vitæ; quæ cum recte inſtituitur, atq; excolitur,
incredibile dictu eſt, quantos, quamq; uberes juſtitiæ,
integritatis, omnisq; ampliſsimæ laudis fructus afferat.
Sed cum virtutes multæ merito colantur, quòd & ipsæ
cultu dignæ ſint, & multæ ab iis ad univerſum genus
hominum utilitates proveniant: quid ſit, cur beſtiæ quo-
que ipsæ ab Ægyptiis ferme omnes conſecratæ ſint, ſcire
ſane velim. ſit Piſcis in cultu, ac Deorum opinione apud
Syros, homines nec tanta ingenii acie præditos, nec tan-
tis doctrinarum præſidiis inſtructos, ut, hæc inepta, ri-
diculaq; eſſe, poſsint agnoſcere. Ægyptii vero, omnibus
affluentes eruditionis, & ſcientiæ laudibus, quo modo
in tam inanem, tamq; abſurdam delabi opinionem po-
tuerint, equidem intelligere vix poſſum. quid enim? an
boves, canes, lupos, feles, piſces in Deorum numero habe-
bimus? & quos nobis natura præſidii, auxiliiq; cauſſa
animantes genuit, eos per inſcitiam Deos judicabimus?
quibus nihil fœdius, obſcœnius, lutulentius ne natura
quidem ipſa viderit. Etiam ne animalium monſtra illa,
a quibus hominum generi præcipua incommoda infe-
runtur, crocodilos, aſpidas, ſerpentes, ceteras feras, &
immanes belluas, in Deorum numerũ referemus? quid
erit aliud, naturam invertere, & ima ſummis, ſumma
infimis commutare? &, cum tantam in his imperiti-
am, barbariamq; agnoſcamus, tamen ne iſta penitus
inania pertinaciter defendemus? Eademq; inſcitia cœ-
pas, allia, fructos cæteros, qui oriuntur è terra, in Deo-
rum numero repoſuit Aegyptus. quæ haud ſcio, cur lon-
giori oratione refellere ſit neceſſe. incredibilis eſt enim
eorum

eorum abſurditas, ut nulla eſſe poßit, aut pertinacia, aut imperitia tanta, quæ non iſta aſpernetur, atq; refugiat. Imbres autem, nimbi, procellæ ſi a noſtris conſecratæ ſunt, id antiquißimis Populi Rom. ritibus, ac ceremoniis receptum, & confirmatum eſt. quæ tolli, aut perturbari, cum & ſatis firma ratione nitantur, & uſu jam ipſo confirmata, & approbata ſint, ſine nefario ſcelere non poſſunt. Græciam vero, quam paullo ante laudibus ornavimus, hoc loco non ſanè laudare poſſumus, quæ Cupidines & Amores ſatis audacter, & temere in Gymnaſiis, ædibusq; publicis conſecrarit. quid enim Cupidini, aut Amoribus cum Gymnaſiis? aut, quid ea conſecratio, vel ad conſiderandum, vel ad imitandum afferre potuit honeſtatis, aut boni? nihil enim temerarium, nihil inſipiens in Deorum conſecratione eſſe debet, nec quod ullam vel levißimam, aut turpitudinis, aut ullius omnino impudentiæ ſuſpicionem afferat. quales videri poſſunt eorum conſecrationes, quorum in rebus probitati, pudoriq; contrariis numen eſſe, potentiaque creditur. Qui ergo ad hominum vitam vel adjuvandam vel excolendam, atq; exornandam aliquid attulerunt, quiq; virtutibus, rerumq; geſtarum gloria præſtiterunt, eos nemo dubitet, jure deos habitos, divinoq; cultu affectos eſſe. Neq; ego ullo pacto auderem hoc primus prodere. non enim tam ſtudioſe, quæ laudari poſſunt, appeto, quã reformidare ea ſoleo, ex quibus poßit aliquid, vel levioris culpæ redundare. Cum vero, & mares, & feminas complures in Deorum numero eſſe videamus, & eorum in urbibus, atq; agris auguſtißima templa veneremur; aſſentiamur eorum ſapientiæ, quorum ingeniis, & inventis omnem vitam legibus, & inſtitutis excultam, conſtitutamq; habemus.

mus. tantis enim ducibus aberrare non poſſumus, nec a nobis, ſed ab illis ipſis, quos ſequimur, rei tam juſtæ, ac debitæ ratio repoſcetur. jure enim feciſſe putandi ſunt, qui ne quem virum, aut feminam præclare meritam debito honore ſpoliarent, eorum memoriam ſanctam venerandamq; eſſe voluerunt. nos autem injuſte ageremus, ſi, quos pari cultu venerationeq; dignos cognovimus, eos pateremur ſilentio præteriri. Neq; hoc de te una, mea Tullia, dictum volumus, cuius exſtabunt virtutis, prudentiæ, doctrinæ, continentiæ, ad omnem æternitatem impreſſa veſtigia, ſed de iis omnibus, quos tali honore dignos, aut ipſi vidimus, aut futuro tempore poſteritas intuebitur. Nunc autem de te loquar, quam non ego amiſſam, aut mihi penitus ademtam, velim dicere; cum illuceſcat menti meæ quotidie magis præclariſſima nominis tui, tuarumq; virtutum gloria. Vigebis autem memoria, quamdiu monumenta exſtabunt illa, quibus eximia conſignata ſunt tam excelſæ laudis teſtimonia; quæ ſempiterna fore, cum præſtantiſſima ſint, planè confidere debemus. Tibi igitur nunquam me debitum perſolviſſe officium putabo, niſi de me optime meritam, quem eximie coluiſti, ac de patria, quam ſemper ornaſti, ſupremo honore decoravero. Id autem facile conſequar, cum is locus, quem tibi delegi, ſempiternam habiturus ſit religionem. noſtra vero ſi qua erit ex ea re conſolatio, quæ magna certe erit; aut, ſi qua laus ex paterna pietate; mihi certe jucundiſſima acciderit. nihil enim aliud, vel audire, vel memoria repetere libentius poſſum, quàm me in eam, quam ſumme dilexerim, ſummeq; diligendam merito ſuo cenſuerim, quammaxime pium, gratumq; eſſe. cum præſertim in alienos, quia de ſe optimè erant meriti,

riti, tam prolixos liberaleſq; ſeſe, & maiores noſtri, & exteri præbuerint. Quòd ſi ullum unquã animal conſecrandum fuit, qualia multa conſecraverunt Ægyptii, quod nullum profectò fuit; ſi Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in cœlum tollenda fama fuit; huic idem honos certe dicandus eſt. quod quidem faciam, teq; omnium optimam doctiſſimamq; approbantibus diis immortalibus ipſis, in eorum cœtu locatam, ad opinionem omnium mortalium conſecrabo. Tu ergo in eo ipſo fano, quod ad nominis tui memoriam, ac cultum votum, dedicatumq; eſt, & laudari te, & coli ſenties. maxime autem lætaberis in eo, quòd & eum tibi, quem maxime debui, honorem perſolverim, & me ſimul iniquiſſimo fortunæ imperio penitus exſolverim. noſti enim, quàm ſemper alacri fortiq; animo cunctis caſibus reſtiterim; ut ne me quidem, pulſum patria, omniq; plane dignitate ſpoliatum, tam acri impetu frangere, ac dejicere fortuna potuerit. Cum inimicis autem quanta contentione decertaverim, quæq; mea fuerit in iis refutandis, frangendiſq; virtus, et conſtantia, norunt omnes, qui varios civitatis noſtræ caſus curioſe notaverunt. Cum vero, Tullia, te mihi extremo loco fortuna ademiſſet, tum equidẽ intellexi, quantum illa in rebus poſſet humanis, quantaque adverſus me ipſum vi, ac poteſtate niteretur. itaq; nihil habui, quod dicerem, niſi, cedo, & manum tollo, cum tam gravi accepto vulnere, plane dolore perculſus, atq; afflictus eſſem. Nunc autem et præceptis ſapientiæ adverſus omnem fortunæ vim confirmatus, &, te conſecrata, in cœlumq; recepta, tanta affectus voluptate, ac lætitia, quantam animo capere maximam poſſum; exſultare planè videor, victorq; de fortuna, ac de omni prorſus

ius dolore triumpho. Tu ergo, quando me inſigni, & excellenti tuarum laude, memoriaq; virtutum, tam præclare juviſti, nunc ab hominibus ſejuncta, non me deſerens, ſed aliquando reſpectans, perduc eo, ubi tua tandem collocutione conſpectuque fruar: ut & parenti tui amantiſsimo, quam potiſsimum optare debes, gratiam referas, & ego multo mihi gratiorem, multoq; jucundiorem congreſſum noſtrum futurum intelligam, quam inſuavis, & acerbus digreſſus fuit.

F I N I S.

FRAGMENTA CON-
SOLATIONIS CI-
CERONIS

A Carolo Sigonio collecta, & digeſta anno M D LIX.

Lvendorvm ſcelerum cauſſa homines naſci.

Non naſci longe optimum, nec in hos ſcopulos incidere vitæ. proximum autem, ſi natus ſis, quam primum mori, & tanquam ex incendio effugere violentiam fortunæ.

Sed neſcio, qui nos teneat error, aut miſerabilis ignoratio veri.

Animorum nulla in terris origo inveniri poteſt. Nihil enim in animis mixtum, atque concretum, aut quod ex terra natum, atq; fictum eſſe videatur, nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum. his enim in naturis nihil ineſt, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat, quod & præterita teneat, & futura prævideat, & complecti poſſit præſentia. quæ ſola divina ſunt. nec invenietur unquam, unde ad hominem venire poſſint, niſi a Deo. ſingularis eſt igitur quædam natura, atq; vis animi, ſejuncta ab his uſitatis, notiſq; naturis. Ita quidquid eſt illud, quod ſapit, quod vult, quod viget, cæleſte, & divinum eſt, ob eamq; rem æternum ſit, neceſſe eſt. nec vero Deus ipse, qui intelligitur a nobis, alio modo intelligi poteſt, niſi mens ſoluta quædam, & libera, ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens, & movens, ipſaq; prædita motu ſempiterno.

Nec

Nec enim omnibus iidem illi ſapientes arbitrati ſunt, eundem curſum in cælum patere. nam vitiis, & ſceleribus contaminatos deprimi in tenebras, atq; in cœno iacere docuerunt: caſtos autem, puros, integros, incorruptos, bonis etiam ſtudiis, atq; artibus expolitos, leni quodam, ac facili lapſu ad Deos, id eſt, ad naturam ſui ſimilem, pervolare.

Cum vero mares, & feminas complures ex hominibus in Deorum numero eſſe videamus. & eorum, in urbibus, atq; agris auguſtiſſima templa veneremur, aſſentiamur eorum ſapientiæ, quorum ingeniis, & inventis omnem vitam legibus, & inſtitutis excultam, conſtitutamq; habemus. Quod ſi ullum unquam animal conſecrandum fuit, illud profecto fuit. ſi Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in cœlum tollenda fame fuit, huic idem honos certe dicandus eſt. Quod quidem faciam, teq; omnium optimam, doctiſſimamq; approbantibus diis immortalibus ipſis, in eorum cœtu locatam ad opinionem omnium mortalium conſecrabo.

Cedo, en manum tollo.

EIVSDEM SIGONII EXPOSITIO.

CVm Cicero iucundiſſimam filiam amiſiſſet, incredibile auditu eſt, quanto propterea dolore exarſerit. Vt autem ſapiens, cum alia remedia multa ad mitigandam animi acerbitatem ſui quęſivit, tum vero librum etiã ſcripſit, in quo, ut philoſophus, ſemetipſum quantum potuit, conſolatus eſt. quem librum Conſolationem, vel de luctu minuendo inſcripſit. Huius autem rei teſtem ipſum habemus in Tuſculanis ita loquentem: *Ægritudinis ſedatio & heſterna diſputatione explicata eſt, & in Conſolationis libro, quem in medio (non enim ſapientes eramus) mœrore, & dolore conſcripſimus. quodq; vetat Chryſippus, ad recentes quaſi tumores animi remedium adhibere, id nos fecimus, naturæq; vim attulimus, ut magnitudini medicinæ doloris magnitudo concederet.* Item alio loco: *Sed quid neceſſe eſt, cum id agam, ne poſt mortem miſeros nos putemus fore, vitam etiã efficere deplorando miſeriorem? fecimus hoc in eo libro, in quo nosmetipſos, quantum potuimus, conſolati ſumus.* Item in epiſtolis ad Atticum: *Quòd ſi me ipse per litteras conſolatus ſum, non pœnitet me, quantum profecerim. mœrorem minui, dolorem nec potui, nec, ſi poſſem, vellem.* Et in ſecundo de divinatione: *Quid ego de Conſolatione dicam, quæ mihi quidem ipſi ſane aliquantum medetur. ceteris item multum illam profuturam puto.* Aug. lib. 19. c. 4. de civit. *Vitæ huius miſerias lamentatus eſt Cicero in Conſolatione de morte fi-*

te filiæ, ſicut potuit. Huius autem libri, quantum ego aſſequi judicio, & conjectura poſſum, tale fuit argumentum, atq; adeo etiam artificium. Primum miſerias hominum mihi videtur deploraſſe, qui quaſi luendorum ſcelerum cauſſa in hanc vitam prodierint. Sed tamen leviſsime omnia eſſe ferenda adjeciſſe, cum his nos calamitatibus uno mortis ſubſidio facile perfungamur, deinde caſum ſuum acerbiſsimum multorum clariſsimorum virorum, quos collegerit, exemplo mitigaſſe. Tum vero, de æternitate animorum, & de filia inter Deos ad immortalitatis famam conſecranda, quomodo multi homines ſunt conſecrati, disputaſſe. Crantorem autem philoſophum in primis eſt ſequutus. Quas res ſigillatim, fragmentis ipſis explicandis, non erit fortaſſe inutile demonſtrare.

Luendorum ſcelerum cauſſa.) Hæc ex principio Conſolationis fuiſſe docet Lactantius his verbis. lib. 3. cap. 18. *Quid Ciceroni faciemus, qui cum in principio Conſolationis ſuæ dixiſſet, luendorum ſcelerum cauſſa naſci homines, iteravit id ipſum poſtea, quaſi objurgans eum, qui vitam non eſſe malis plenam putet.*

Non naſci longe optimum.) Hæc ad leniendam miſeriam, in quam homines naſcendo incidere dixerat, ſubjecta ſunt. de quibus eodem loco Lactantius, ita: *Ita primum bonum eſſe non naſci, ſecundum citius mori. Quæ ſententia ut maioris ſit auctoritatis, Sileno attribuitur. Cicero in Conſolatione, Non naſci, inquit, longe optimum, nec in hos ſcopulos incidere vitæ, proximum autem, ſi natus ſis, quàm primum mori.*

Expreſsit autem hos verſus Euripidis:

Ἀρχὴ μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον.
Φύντα δ᾽ ὅπως ὤκιστα πύλας ἀίδαο περῆσαι.

cuius ſententiæ meminit quoque Sophocles in Coloneo.

Sed neſcio qui nos.) Lactantius lib. 3. cap. 14. contra Ciceronem loquens ſic ait: *Idem in Conſolatione, id eſt, opere non ioculari, hanc de philoſophia ſententiam tuliſti: Sed neſcio, qui nos teneat error, aut miſerabilis ignoratio veri. Vbi ergo eſt philoſophiæ magiſterium? aut quid te docuit illa vitæ parens, ſi verum miſerabiliter ignoras?*

Quod autem ad eam partem attinet, in qua exempla clariſsimorum virorum collegiſſe dixi, qui acerbiſsimos caſus amiſſorum filiorum æquiſsimo animo tolerarunt, hæc affero ſatis gravia, ut arbitror, teſtimonia. Ipse in tertia Tuſculana ſic ait. *Quid? qui non putant lugendum viris? qualis fuit Q. Maximus efferens filium conſularem, qualis L. Paullus, duobus paucis diebus amiſſis filiis, qualis Marcus Cato, prætore deſignato, mortuo filio, quales reliqui, quos in Conſolatione collegimus.* & in 2. de divin. ita: *Clariſſimorum hominum noſtræ civitatis graviſſimos exitus in Conſolatione collegimus.* Vnde illa ſunt etiam eiusdem ſcripta ad Atticum, tum cum hunc librum in manibus haberet: *Velim me facias certiorem, Cn. Cæpio Serviliæ Claudii pater vivo ne patre ſuo naufragio perierit, an mortuo. item Rutilia vivo ne C. Cotta filio ſuo mortua ſit. pertinet ad eum librum, quem de luctu minuendo ſcripſimus.* Item: *Velim me certiorem facias, Vinuliæ filius, vivone P. Craſſo, conſulari*

ri

ri patre ſuo mortuus, an poſt. item quæro de Regillo Lepidi filio, recte ne meminerim, patre vivo mortuum. Neque vero ſolum ipse Cicero, ſed D. etiam Hieronymus, Ciceronis maxime ſtudioſus, quid in eo libro ſpectaverit, quemque ſit ſequutus, expreſsit. hoc enim pacto ſcripſit in Epitaphio Nepotiani: *Legimus Crantorem, cuius volumen ad confovendum dolorem ſuum ſequutus eſt Cicero. Platonis, Diogenis, Clitomachi, Carneadis, Poſidonii ad ſedandos luctus opuſcula percurrimus, qui diverſis ætatibus diverſorum luctum, vel libris, vel epiſtolis minuere ſunt conati, ut etiam ſi noſtrum areret ingenium, de illorum poſſet fontibus irrigari. Proponunt innumerabiles viros, & maxime Periclem, & Xenophontem Socraticum, quorum alter amiſsis duobus filiis, coronatus in concione diſſeruit, alter cum ſacrificans filium audiſſet occiſum, depoſuiſſe coronam dicitur, & eandem capiti repoſuiſſe, poſtquam fortiter in acie dimicantem repperit concidiſſe. Quid memorem Romanos duces, quorum virtutibus quaſi quibusdam ſtellis Latinæ micant hiſtoriæ? Pulvillus Capitolium dedicans, mortuum, ut nunciabatur, ſubito filium, ſe juſsit absente ſepeliri. L. Paullus ſeptem diebus inter duorum exequias filiorum triumphans urbem ingreſſus eſt. Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Piſones, Brutos, Scævolas, Metellos, Marcios, Craſſos, Marcellos, atque Aufidios, quorum non minor in luctu, quàm in bellis virtus fuit. & quorum orbitates in Conſolationis libro Tullius explicavit, ne videar potius aliena, quàm noſtra, quæſiſſe.* Quibus ex verbis ſatis intelligi poteſt, idem fere fuiſſe Conſolationis ar-

 gumen-

gumentum,atq; eius epiſtolæ, qua reſcripſit a
Serv. Sulpicii conſolationem, in qua ita egit
Sed opprimor interdum,& vix reſiſto dolori; quod e
me ſolatia deficiunt, quæ ceteris, quorum mihi exem
pla propono, ſimili in fortuna non defuerunt. Nam &
Q. Maximus, qui filium conſularem, clarum viru
amiſit,& L. Paullus,qui duos ſeptem diebus, & veſte
Gallus, & M. Cato, qui ſummo ingenio, ſumma vi
tute filium perdidit, iis temporibus fuerunt,ut eos tu
ipſorum dignitas conſolaretur ea, quam ex rep. conſe
quebantur.

Animorum nulla in terris origo.) Iam de immor
talitate agit animorum. hæc autē poſuit in pri
ma Tuſculana, his verbis: *Sin autem eſt quint*
quædam natura ab Ariſtotele inducta, primum hæ
& deorum eſt, & animorum. hanc enim nos ſententi
am ſequuti his ipſis verbis in Conſolatione hæc expreſſi
mus. Animorum nulla in terris origo, &c. Lactanti
us etiam lib. 1. cap. 5. poſtrema huius loci ver-
ba ex Ciceronis Conſolatione profert.

Nec enim omnibus iidem illi.) Ad eandem dis
putationem de immortalitate animorum hi
locus pertinet. in quo non eaſdem ſedes ab im
piis,atque a piis poſt mortem incoli ait. Siqui
dem Lactantius lib. 3. cap. 19. ſcribit ita: *No*
eſt fas eum, qui ſceleratus in vita feliciter fuerit, effu
gere quod meretur, aut eum, qui ob juſtitiam miſerri-
mus fuerit, ſua mercede fraudari. Quod adeo veru
eſt, ut idem Tullius in Conſolatione non eaſdem ſedes
incolere juſtos, atq; impios prædicaverit. Nec enimo-
mnibus, inquit, iidem illi ſapientes arbitrati ſunt ean-
dem curſum in cœlum, &c.

Cum

Cum vero, & mares.) Iam de conſecranda filia ad immortalitatem diſſerit. cuius loci ſententiam Lactantio, ut alia multa, debemus, qui lib. 1. cap. 15. ſic agit: *M. Tullius in eo libro, quo ſeipſum de morte filiæ conſolatus eſt, non dubitavit dicere, deos, qui publice colerentur, homines fuiſſe. quod ipſius teſtimonium eo debet graviſſimum judicari, quòd & augurale habuit ſacerdotium, & eosdem ſe colere, venerariq; teſtatur. Itaq; intra paucos verſiculos duas res nobis dedit. Nam dum imaginem filiæ eodem ſe modo conſecraturum eſſe profitetur, quo illi a veteribus ſunt conſecrati, & illos mortuos eſſe docuit, originem vanæ ſuperſtitionis oſtendit. Cum vero, inquit, & mares, & feminas, &c.* Quibus verbis recitatis, ſubdit: *Fortaſſe dicat aliquis præ nimio luctu eum deliraſſe. atqui omnis illa oratio, & doctrina, & exemplis, & ipſo loquendi genere perfecta non ægri, ſed conſtantis animi, ac judicii fuit. neq; enim puto illum tam varie, tam copioſe, tam ornate ſcribere potuiſſe, niſi luctum eius, & ratio ipſa, & conſolatio amicorum, & temporis longitudo mitigaſſet.* De conſecranda autem filia ſæpe item Cicero Atticum in epiſtolis conſuluit, ut tum cum dixit: *Inſula Arpinas habere poteſt germanam* ἀποθέωσιν. Et alibi: *Fanum fieri volo. neque hoc mihi erui poteſt. Sepulcri ſimilitudinem effugere non tam propter pœnam legis ſtudeo, quàm ut maxime aſſequar* ἀποθέωσιν; *quod poteram, ſi in ipſa villa facerem. Sed ut ſæpe locuti ſumus, commutationes dominorum reformido. in agro ubicunq; fecero, mihi videor aſſequi poſſe, ut poſteritas habeat religionem. hæ meæ ineptiæ (fatebor enim) ferendæ ſunt. non habeo ne me quidem ipſum, qui cum tam audacter communicem,*

quàm te. Si tibi res, ſi locus, ſi inſtitutum placet, lege quæſo legem, mihiq́ eam mitte.

Cedo, en manum tollo.) Lactantius lib. 4. cap. 28. *Iam quicunq́ alios conſolati ſunt ob interitum, amiſsionemq́ carorum, Fortunæ nomen acerrimis accuſationibus proſciderunt. nec omnino ulla eorum diſputatio de virtute eſt, in qua non fortuna vexetur. M. Tullius in ſua Conſolatione pugnaſſe ſe ſemper còntra fortunam loquitur, eamq́ a ſe eſſe ſuperatam, cum fortiter inimicorum impetus retudiſſet, nec tum quidem ſe ab ea fractum, cum domo pulſus patria caruit: tum autem cum amiſerit cariſsimam filiam, victum ſe à fortuna turpiter confitetur. Cedo, inquit, en manum tollo. Quid hoc homine miſerius, qui ſic jaceat?*

ANDREAE

ANDREÆ PATRITII
STRICECONIS

In eadem Fragmenta expoſitio
ANNO M D LXV.

DE HOC LIBRO, VLTRA EOS locos, quos accuratiſsime adnotat Sigonius, meminit præterea Cicero lib. 1. Tuſc. quæſt. Hæc quidem vita mors eſt, inquit, quam lamentari poſſem, ſi liberet. A. Satis tu quidem in Conſolatione es lamentatus, & quæ ſequuntur. Item lib. 12. Attic. Quod hoc mærore recreari vis, facis ut omnia. ſed me mihi non defuiſſe tu teſtis es: nihil enim de mœrore minuendo ſcriptum ab ullo eſt, quod ego non domi tuæ legerim: ſed omnem conſolationem vincit dolor. Quin etiam feci quod profecto ante me nemo, ut ipse me per litteras conſolarer. quem librum ad te mittam, ſi deſcripſerint librarii. affirmo tibi nullam Conſolationem eſſe talem. Nimirum cum mors Tulliæ filiæ acerbitatem ei attuliſſet incredibilem, hoc libro ſeipſum eſt conſolatus. Conſolati autem fuerunt eum alii quoque: ut Servius Sulpicius lib. 4. ad Famil. ut M. Brutus lib. epiſtolarum ad Brutum, ut Cæſar ipse, & fortaſsis Hirtius. Quod autem Attico ſcribit Conſolationem talem eſſe nullam, nimirum ad illud, mea quidem ſententia, reſpicit, quod ita expreſsit lib. 4. Tuſc. Sunt qui unum officium conſolantis putent malum illud omnino non eſ-

ſe,

ſe, ut Cleanthi placet: ſunt qui non magnum malum, ut Peripatetici: ſunt qui abducunt a malis ad bona, ut Epicurus: ſunt qui ſatis putant oſtendere nihil inopinati accidiſſe, nihil mali. Chryſippus autem caput eſſe cenſet in conſolando, detrahere illam opinionem mœrenti, ſi ſe officio fungi putet juſto, atq; debito. Sunt etiam qui hæc omnia genera conſolandi colligunt: alius enim alio modo movetur, ut fere nos omnia in Conſolationem unam conjecimus. Erat enim in tumore animus, & omnis in eo tentabatur curatio. Hocq; adeo illud eſt, quod eidem Attico deinceps ita ſcribit libro eodem: Omnia ſcripta doctiſsimorum hominum, quæcunq; ſunt in eam ſententiam, non legi ſolum, quod ipſum erat fortis ægroti, accipere medicinam, ſed in mea etiam ſcripta transtuli, quod certe afflicti, & fracti animi non fuit.

Crantorem ſequor.) Ex Plinii præfatione hoc deſumtum eſt, quo quidem fragmento M. Cicero profiteri videtur, ſe in lib. de Repub. Platonem, in de officiis Panætium, ſic in hoc libro Crantorem imitari, ſicut ibidem ait Plinius, & admonet Sigonius ex Hieronymo in epitaphio Nepotiani. Intelligit autem Crantoris illum de luctu librum: quem inter ipſius libros maxime laudari ſcribit Diogenes Laertius. De quo etiam ipse Cicero in Lucullo ita habet. Legimus omnes Crantoris veteris Academici, de luctu, eſt enim non magnus verum aureolus, &, ut Panætius Tuberoni præcipit, ad verbum ediſcendus libellus. Eundem librum, in extremo Tuſcu-

lanæ

lanæ primæ Conſolationem Crantoris vocat, ex eoq; nonnulla adfert. Et certe non Crantoris modo, quamquam huius quidem præcipue, ſed & omnium virorum doctorum, quæ eſſent in eam ſententiam, omnia in hunc ſe librum contuliſſe profitetur lib. 12. Att. epiſtola longiſsima. Quantum autem hoc genere medicinę profecerit, ſcribit Attico paullo poſt, non ſe pænitere.

Idcirco nati ſumus.) Ex Lactantio lib. 3. cap. 18. Sed cum bis illic ea ſententia recitetur, priorem locum in conformando fragmento ſequi maluimus. Sic enim ibi Lactantius. Quæ ignorantia, inquit, effecit, ut quosdam dicere non puderet idcirco nos eſſe natos, ut ſcelerum pœnas lueremus. Infra autem declarans, veluti quem his dictis ſignificaret, ait. Quid Ciceroni faciemus? qui cum in principio Conſolationis ſuę dixiſſet, luendorum ſcelerum cauſſa naſci homines, &c. Eandem ſententiam aliis etiam verbis ita extuliſſe videtur Auguſtinus lib. 22. civit. cap. 22. Si paucis, inquit ille, divinitus datum eſt veræ philoſophiæ contra miſerias huius vitæ unicum auxilium, ſatis & hinc apparet humanum genus ad luendas miſeriarum pœnas eſſe damnatum. Prę- ſertim ſi pro Damnatum, Natum legatur.

Quamprimum mori, & tanquam ex incendio effugere fortunæ.) Vetuſti libri Lactantii, quos aut ego viderim, aut Fr. Petrarcha lib. 1. epiſt. rerum ſenilium vidiſſe ſe ſignificat, legunt *Quamprimũ tanquam ex incendio effugere fortunæ.* Recentiores, *Quamprimum mori, tanquam ex incendio effugere violen-*

violentiam fortunæ. Sigonius recentiorum lectionem ſequi videtur. Addit ſolum, *mori, & tanquã, &c.* Ego. *Quamprimum, mori, & tanquam ex incendio effugere fortunæ.* Retineo videlicet verbum, *Mori,* cum particula *&,* ex libris poſterioribus, tollo autem verbum *Violentiæ,* quod etſi Plinius lib. 7. cap. 40. natur. hiſtor. tribuat fortunæ, tamen hoc quidem in loco abeſt a vetuſtioribus exemplaribus. Adducor ad omnia verbis ipſius Lactantii, quæ ibi ſequuntur, dum ſignificat Ciceronem integram ipſam Sileni ſententiam, quã ibidem refert, uſurpaſſe, de ſuo autem præterea nonnihil adjeciſſe, ut ornaret. Neq; enim ſine verbo, Mori, integra eſſet Sileni ſententia, & ornatus, detracto verbo Violentiæ, magis eſt ἐμφατικὸς, minusq; affectatus. Sic ſupra in or. in Clodium, & Curionem, Quo ex judicio, velut ex incendio, nudus effugit. Eandem Sileni ſententiam expreſsit Pli. lib. 7. in præfatione.

Animorum nulla in terris.) Totus locus deſumtus ex Tuſculana prima, ut indicat ipse Sigonius. Eius fragmenti etiam principium vide apud Lactantium libro de ira Dei, cap 10. Extremum lib. 1. cap. 5. divinarum inſtitutionum. Sed Cicero & Lactantius variant in quibusdam. Nam quod apud Ciceronem eſt, *Ex terra natum, atq; fictum,* Lactantius legit, *Atq; factum.* Quod illic, *Nihil ne aut humidum quidem, aut flebile:* hic. *Nihilq; humidum, aut flabile.* Quod illic, *His enim in naturis nihil eſt.* hic, *His enim innatum nihil ineſt.* Ibi, *Quod etiam plura,* hic. *Quo & plura.* Ibi, *Nec invenietur unquam.* hic, *Nec enim invenientur unquam.*

unquam. Ibi, *Omnia ſentiens, & movens,* hic, *Omnia ſentiens, & omnia movens.*

Et eorum, in urbibus.) Sic lego ex meo Lactantio. Nam alii legunt, *In eorum urbibus.* ſententia ipſa prorſus, non ſolum verbis commutatis. Neque enim, *Eorum,* ad, *Vrbes,* quod proximum eſt, ſed ad, *Templa,* quod eſt paullo remotius, referendum eſt. Ex eodem quoq; meo Lactantio, infra, pro *Aſſentiam,* lego *aſſentiamur.*

Illud profecto fuit.) Suſpicor de mendo. Neque enim ſatis intelligi poteſt, qua de re loquatur. Nam ſi de Tullia, in eo quidem nec genus ſervavit feminæ conveniens, cum neutro uteretur, nec tempus, aut perſonam cum illo tempore, aut perſona congruentem, quam infra uſurpat de eadem Tullia verba faciens. Huic idem honos, inquit, certe dicandus eſt. Neq; enim, aut ibi dicit, Illi dicandus fuit. aut hic, Hoc profecto eſt. ſed ibi quidem, Huic dicandus eſt: hic autem, Illud profecto fuit. Itaque cum de hoc univerſo loco attentius cogitavi, ſic judico, aut abundare totum hoc, *Illud profecto fuit,* aut legendum eſſe, *Sicut profecto fuit,* aut verò ab auctore ipſo ita fuiſſe repoſitum, ut tribus propoſitis periodi membris, a particula, *Si,* incipientibus, & in, *Fuit,* deſinentibus, quarto ipſo membro periodus, per verbum, *Eſt,* clauderetur, ad hunc aliquem conſimilem modum. *Quod ſi ullum unquam animal conſecrandum fuit, ſi cui etiã divinitatis opinio tribuenda homini ex homine profecto, fuit, ſi Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in cœlum tollenda fama fuit, huic idem honos*

honos certe dicandus eſt. Præterea ante cum de Cadmi, & Amphitryonis, & Tyndari progenie mecum conſidero, deducor ſenſim cogitatione ad illum locum, huic, ut mihi quidem videtur, perſimilem, quem idem lib. 1. quæſt. ſcriptum reliquit, ubi ita loquitur: Vnum illud inſitum erat priſcis illis, quos Caſcos appellat Ennius, eſſe in morte ſenſum, neq; exceſſu vitæ ſic deleri hominem, ut funditus interiret: idq; cum multis aliis rebus, tum è pontificio jure, & cæremoniis ſepulchrorum intelligi licet: quas maximis ingeniis præditi, nec tanta cura coluiſſent, nec violatas tam inexpiabili religione ſanxiſſent, niſi hæſiſſet in eorum mentibus, mortem non interitum eſſe omnia tollentem, atque delentem, ſed quandam quaſi migrationem, commutationemq; vitæ, quæ in claris viris, & feminis dux in cœlum ſoleret eſſe, in ceteris humi retineretur, & permaneret tamen. Ex hoc & noſtrorum opinione,

Romulus in cœlo cum diis genitalibus ævum
Degit, ut famæ aſſentiens dixit Ennius. & apud Græcos, indeq; perlapſus ad nos, & usq; ad Oceanum Hercules, tantus, & tam præſens habetur Deus. Hinc Liber Semele natus, eademq; famæ celebritate Tyndaridæ fratres, qui non modo adjutores in præliis victoriæ populi Roma. ſed etiam nuncii fuiſſe perhibentur. Quid? Ino Cadmi filia nonne Leucothea nominata a Græcis, Matuta habetur a noſtris? quid? totum propè cœlum, ne plures perſequar, nonne humano genere completum eſt?

Ac

Ad opinionem omnium mortalium conſecrabo.) De
ꝫa re plenus lib. 12. epiſt. ad Attic. cuius libri
ocos omnes referre hoc tempore non eſt neceſ-
ſe. Vnus ſuffecerit. Habeo, inquit ille, nonnullos
ex iis, quos nunc lectito, auctores, qui dicunt
d fieri oportere, quod ſæpe tecum egi, & quod
à te approbari volo, de Fano illo dico, de quo
quantum me amas, velim cogites. Equidem ne-
que de genere dubito. Placet enim mihi Clua-
tii: neq; de re, ſtatutum eſt enim: de loco non-
nunquam. Velim igitur cogites. Ego quantum
his temporibus eruditis fieri poterit, profecto
llam conſecrabo omni genere monimentorum
ab omnium ingeniis ſcriptorum & Græcorum,
& Latinorum: quæ res forſitan ſit refricatura
vulnus meum, ſed jam quaſi voto quodam, &
promiſſo me teneri puto, longumq; illud tem-
pus cum non ero, magis me movet, quàm hoc
exiguum, quod mihi tamen nimium longum vi-
detur. Hæc ibi. Cetera de Fano vide alibi libro
eodem hoc iſto 12. Vnum ex verbis recitatis ad-
notandum eſt. Cum, inquit Cicero, quantum
his temporibus eruditis fieri poterit, manife-
ſte reſpicit ad illud 3. de Repub. ubi de Romuli
conſecratione diſputans, inquit: Doctis jam
hominibus, ac temporibus ipſis eruditis ad fin-
gendum vix quidquam fuiſſe loci.

Eundem curſum in cælum patere.) Ita meus La-
ctantius. Prius erat. *Inde curſum.*

Nam vitiis & ſceleribus contaminatos.) Ad ean-
dem hanc ſententiam idem iſte Lactantius, qui
fragmenti eſt auctor, reſpicit lib. 7. cap. 10. in fi-
G ne.

ne. Atq; adeò reſpicit etiam ipſe Cicero 1. Tuſc. ſcribens: Socrates diſſeruit duas eſſe vias, duplicesq; curſus animorum e corpore excedentium. nam qui ſe humanis vitiis contaminaſſent, & ſe totos libidinibus dediſſent, quibus cæcati velut domeſticis vitiis, atq; flagitiis ſe inquinaſſent, vel in Repub. violanda fraudes inexpiabiles concepiſſent, iis devium quoddam iter eſſe ſecluſum a concilio Deorum: qui autem ſe integros, caſtosq; ſervaviſſent, quibusq; fuiſſet minima cum corporibus contagio, ſeq; ab his ſemper ſevocaſſent, eſſentq; in corporibus humanis vitam imitati Deorum, his ad illos, a quibus eſſent profecti, reditũ facilem patere. Cum igitur in hoc fragmento dicit, ſapientis non unũ omnibus curſum propoſitum eſſe arbitrari, Socratem hunc iſtum intelligit, cuius illa ſunt in Tuſculana ex Phædone Platonis translata. Quo quidem in loco lego etiam pro, Velut domeſticis vitii, vel domeſticis vitiis.

Caſtos autèm animos.) Sic Lactantius l. 3. c. 19.

Facili lapſu.) Sic Vergilius 4. Aeneid. Et labere pennis. Sic ipſe in Mario, Præpetibus pennis lapſuq; volantem.

Ad naturam ſui ſimilem.) Reſpicit eo idem Lactantius lib. 7. cap. 8. in fine.

Cedo, en manum tollo.) Quid? ſi, *Et manum tollo*. Immo ſic legiſſe videtur Petrarcha, ut eſt lib 8. ſenilium rerum epiſt. 1.

D

DE CONSOLATIONIS LIBRO EDITO SVB CICERONIS NOMINE ANTONII RICCOBONI IVDICIVM.

Ad Hieronymum Mercurialem Medicum Clariſsimum, & Comitem Perilluſtrem.

PETISTI A ME, HIERONYME Mercurialis, vir præcellentiſsime, ut de edito Conſolationis libro ſub nomine Ciceronis meam tibi ſententiam aperirem; cumq; reſpondiſſem, ſuſpicari me, eum Ciceronis non eſſe, egiſti mecum, ut cauſſas ſcriberem ſuſpicionis meæ, de quibus colloqui cum domi tuæ cœpiſſemus, interpellantibus ægrorum nuntiis, qui ad te, tamquam ad Apollinem concurrunt, ſtatuere nihil potueramus. Quamobrem feci non invitus, ut aliquot meas ea de re conjecturas his litteris conſignarem; non ſolum quia tantum tibi debeo, ut omnia, quæ te velle intelligo, omnino mihi præſtanda ſint: verum etiam quia pro ea, quæ in te eſt, ingenii, ac doctrinæ præſtantia eorum omnium, quæ ſcripſero, tu optimus eſſe judex poteris; & tua, quæ in præclaris litterarum ſtudiis maxima eſt, auctoritate decernere, verus ne, an adulterinus habēdus ſit hic ipſe de Conſolatione libellus. Quemadmodum enim non deſunt quidam improbi homines, qui quaſi artem quandam factitant ſupponendi falſa teſtamenta pro veris, teſtamentorum ſubjectores, & teſtamentarii nuncupati: Ita nonnulli reperiuntur, qui lucelli ſui cauſſa, ut lectorem inducant hiantem, libris

quandoq; etiam ineptiſſimis veterũ ſcriptorum nomina præponere non verentur, quos ad exemplum teſtamentariorum fortaſſe eleganter librorũ ſubjectores poſſumus appellare. ex qua improba ſubjectione libri Anaximenis Lampſaceni de ratione dicendi ad Alexandrum Ariſtotelis nomine ornati ſunt; pro Cornificio ad Herenniũ Cicero nominatus eſt; duæ inter ſe contrariæ orationes Saluſtio, & Ciceroni tributæ ſint, alioquin ab ignaro quodam declamatore compoſitæ; alia non pauca recentiorum opera, quæ longum eſſet omnia commemorare, clariſſimis veterum nominibus illuſtrata ſunt in quibus fortaſſe eſt hæc ſub Ciceronis nomine divulgata Conſolatio. Et, quemadmodum quidam quæ ſunt aliorum, ſibi aſſumunt, & pro ſuis impudenter audent venditare, ac quandoque etiam ſub duobus nominibus eadem vendere non erubeſcunt: ſic alii, quæ ſunt ſua aliorum ſignant nomine, quò ſint vendibiliora. Id quod fortaſſe evenit huic libro, qui Ciceronis Conſolatio inſcriptus eſt. Ac nemini quidem eſt dubitandum, Ciceronem, cum anno Vrbis ſeptingenteſimo octavo poſt victum Pompeium, gerente bellum in Hiſpania Cæſar contra Pompeii liberos, Tullia eius filia ex partu obiiſſet, jam a P. Cornelio Dolobella dimiſſa, cui poſt Piſonem, & Furium Craſſipedẽ nupta fuerat, ſemetipſum ut Philoſophum, quantum potuit, conſolatum eſſe eo libro, quem Conſolationem, vel de luctu minuendo inſcripſit, cuius fragmenta collegit vir noſtri ordinis Clariſſimus, Carolus Sigonius: ſed, cum huiusmodi libr propter injuriam temporum careremus, dici non po teſt, quantum ſuperiori proximo anno a graviſſim quibusdam viris mihi gaudii allatum ſit, cum affirma tum eſt, eum Venetias delatum eſſe, ut in lucem, atq

aſpectum

aſpectum hominum proferretur, usq; adeo, ut etiam meis in hoc clariſsimo gymnaſio auditoribus ea de re publice ſim gratulatus, maximamq; de præclaro opere concitaverim expectationem, ac nihil antiquius habuerim, quam ut impetratis, quæ procurabantur, privilegiis, ipſum, de quo ſæpe quærebam, divulgaretur, & ad manus meas perveniret. Hac autem, quæ edita eſt, Conſolatione quamprimum perlecta, ut verum fatear, tanta ſuſpicione commotus ſum, ut non potuerim apud eosdem auditores meos non profiteri, tantum abeſſe, ut exiſtimem eam Ciceronis eſſe, ut nec Ciceroni quidem congruenter, tum rerum, tum verborum habita ratione fictam arbitrer. Quamobrem non ſolum ut tuæ, vir clariſsime, obtemperem voluntati, verum etiam, ut auditorum meorum, quibus id pollicitus ſum, ſerviam utilitati, conjecturas meas primum de rebus, deinde de verbis declarabo, atque hinc Deo bene juvante aggrediar. Verba Ciceronis ſunt libro quarto Tuſculanarum diſputationum; Aegritudinis ſedatio & heſterna diſputatione explicata eſt, & in Conſolationis libro, quem in medio (non enim ſapientes eramus) mœrore, & dolore conſcripſimus: quodq; vetat Chryſippus ad recentes quaſi tumores animi remedium adhibere, id nos fecimus, naturæq; vim attulimus, ut magnitudini medicinæ doloris magnitudo concederet. Hic locus a Sigonio citatus in fragmentorum explicatione occaſionem dedit auctori Conſolationis huiusmodi principium faciendi; Quamquam recentibus morbis medicinam adhibere vetant Sapientes. Quod principium ſi feciſset Cicero, veriſimile eſt eum in Tuſculana diſputatione fuiſſe id ſignificaturum, ut ſolet, ac ſcripturum in hunc fere modum; Quodq; vetat Chry-

 ſippus,

ſippus, ut in eius libri principio ſcripſimus, ad recentes quaſi tumores animi remedium adhibere. Quare, quod eſt illius diſputationis proprium, non videtur fuiſſe Conſolationis libro tribuendum. Accedit, quòd quemadmodum Cic. nonnullam rationem Chryſippææ ſententiæ ſignificavit dicens, ſe naturæ vim attuliſſe, atq; innuens id Chryſippum vetaſſe, quia natura id refugeret; ſic in hoc principio huiusmodi ſententia cum eſſet contra illud, quod ore omnium contritum, ac pervulgatum eſt, Principiis obſta, ſero medicina paratur, videbatur eſſe aliqua probatione munienda juxta illud Ariſtotelis libro ſecundo artis Rhetoricæ: Nam de controverſis, aut de iis, quæ ſunt præter opinionem non ſine epilogo uti ſententia oportet: ſed aut præponendo epilogum loco concluſionis, ut ſi quis diceret; Ego quidem, quoniam neq; invidiæ ſubjici, neq; ignavum eſſe oportet, nego eruditioni operam dandam eſſe: aut dicendo prius hoc priora ſubjicere. De iis autem, quæ præter opinionem non ſunt, ſed obſcura, adjiciendo quamobrem, concinne. Idem tradit, cum aliqua probatione ſententias dici etiam contra ea, quæ in ore multitudinis ſunt poſita, ut Non oportere, ut aiunt, amare tanquam oſurum, ſed tanquã ſemper amaturum: inſidiatoris enim alterum eſt; & Non placet mihi, quod dicitur, Ne quid nimis: oportet enim malos nimio odio habere. Melius igitur fecit Plinius, qui in epiſtolis ſententiam ſuam ſimilitudine declaravit in hunc modum; ut crudum vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atq; ultro requirit: ſic recens animi dolor conſolationes rejicit, ac refugit; mox deſiderat, & vehementer admotis acquieſcit. Melius Ovidius, qui in ſententia ſua rationem incluſit ſic;

Quis matrem, niſi mentis inops, in funere nati,
Flere vetet: non hoc illa monenda loco eſt.

Iam huius Conſolationis auctor pro recentibus quaſi tumoribus animi nominavit ſimpliciter recentes morbos, pro remedio medicinam, pro Chryſippo ſapientes, ſatis eleganter: ſed, quod ſcriptum eſt in Tuſculana ſine ulla mentione libri de Conſolatione, in ſuum videtur librum transtuliſſe; quemadmodum etiam accepit modum nominandi librũ Crantoris ex Ciceronis Lucullo. Cum enim vidiſſet hæc ipſius Ciceronis verba; Legimus omnes Crantoris veteris Academici de luctu: eſt enim non magnus, verum aureolus, et ut Panætius Tuberoni præcipit, ad verbum ediſcendus libellus; cumq; illud inſeruiſſet fragmentum, quod Sigonius omiſit, Patritius poſt Sigonium fragmentorum inveſtigator, & explicator, ex Plinii præfatione collegit, id eſt, Crantorem ſequor, addidit in hunc modum, Cuius legi brevem illum quidem, ſed vere aureum, & , ut Panætio placuit, ad verbum ediſcendum de luctu librum. Præterea non nihil adjecit in inſerendo altero fragmento, quod Lactantius bis citat lib. tertii capite decimo octavo; primum ſic; Quæ ignorantia effecit, ut quosdam dicere non puderet, idcirco nos eſſe natos, ut ſcelerum pœnas lueremus; deinde ſic; Quid Ciceroni faciemus, qui cum in principio Conſolationis ſuæ dixiſſet, luendorum ſcelerum cauſſa naſci homines, iteravit id ipſum poſtea, quaſi objurgans eum, qui vitam non eſſe malis plenã putet. Hic vero novus auctor agens de Crantore ſic inquit; Humanæ vitæ incommoda ita diligenter, & accurate expreſſit, ut quaſi luendorum ſcelerum cauſſa naſci homines, & in hanc lucem ingredi poſſis agnoſcere. Addidit ergo vocẽ Quaſi, quam non videtur La-

ctantius fuiſſe omiſſurus, ſi in verbis Ciceronis fuiſſet; quamque ipse creditur a Sigonio accepiſſe ſic ſcribente: Miſerias hominũ mihi videtur deploraſſe, qui quaſi luendorum ſcelerum cauſſa in hanc vitam prodierint; atq; addidit illud, Et in hanc lucem ingredi, tamquam gloſſema illius vocis Naſci.

Cum vero ageret de conditionibus ætatum mire ſenectutem vituperavit. quod ſi feciſſet Cicero, de ea re in libro de ſenectute, quem paullo poſt ſcripſit, ſe excuſaſſet, ubi ipſam ſenectutem magnis laudibus extulit, & a quattuor illis accuſationibus defendit; quod avocet a rebus gerendis: quòd corpus faciat infirmum: quòd privet omnib. fere voluptatibus: quòd haud procul abſit a morte. Solet enim Cicero diligenter cavere, ne ſibi ipſe quodammodo adverſari videatur. Itaq; in libro de amicitia, cum Scipionem Africanum in eo felicem celebraret, quòd ſenectutis moleſtiam minime expertus eſſet (mortuus enim eſt, cum eius ætas ſeptenos octies ſolis anfractus, reditusq; convertiſſet; id eſt ſex, & quinquaginta annos confeciſſet) de ipſa ſenectute moderate egit in hunc modum; Senectus, quamvis non ſit gravis, ut memini Catonem uno anno antequam mortuus eſt, mecum, & cum Scipione diſſerere, tamen aufert eam viriditatem, in qua etiam nunc erat Scipio. Iam apparet, quanta cautione Cicero progrediatur; quam ſine dubio non adhibuiſſet, ſi quam ſenectutem maximopere vituperaſſet, paullo poſt ſine ulla excuſatione laudaſſet. Obſervari autem poteſt, Ciceronem fere ſemper in poſterioribus libris cum quædam repeteret, quæ in prioribus commemoraſſet, id aliquo modo ſignificare ſolitum eſſe, ut præter alios multos libros, quos a ſe conſcriptos variis de rebus ipse citavit,

etiam in prima Tuſculana teſtatus eſt ſe egiſſe de animorum natura in Conſolatione: & ſe vitam hominum deploraſſe in eo libro, in quo ſe ipſum, quantum potuit, conſolatus eſt: & in tertia Tuſculana ſe in Conſolatione collegiſſe Maximum, Paullum, Catonem, alios: & ferè ſe omnia genera conſolandi in Conſolationē unam conjeciſſe. Quod cum de multis, quæ ſunt in hoc libro, in prima Tuſculana poſtea ſcripta, ubi eadem leguntur, factum non ſit: videtur fieri poſſe conjecturam, potius illa ex Tuſculana in hanc novam conſolationem, quàm ex veteri conſolatione in Tuſculanam tralata eſſe.

Sed ſi id aliquem non movet, quod potuerit Cicero de eadem re in duobus, vel pluribus libris agere, etiam ſine ulla mentione repetitionis, at ſaltem movere debebit locorum cum parva mutatione et magna plerumq; depravatione multitudo; quorum multa libet conferre, ut ingenii in efficiendo Cicerone ſe exercentis magis appareat imitatio.

In Tuſculana ſic legitur; Sacerdos advecta in fanum precata a Dea dicitur, ut filiis præmium daret, quod maximum homini dari poſſet a Deo: poſt mane inventos eſſe mortuos. In Conſolatione ſic; Argia Sacerdos, quod optimum filiis eſſet, a dea precata, eos reperit mortuos.

In Tuſc. Trophonius, & Agamedes, cum Apollini Delphis templum exædificaſſent, petierunt, quod eſſet optimum homini: poſt eius diei diem tertium mortui ſunt reperti. judicaviſſe Deum dicunt, & eum quidem Deum, cui reliqui Dii conceſſiſſent, ut præter cæteros divinaret, mortem eſſe optimum homini. In Conſ. Credamus ſane Apollini Delphico, qui exoratus a Tropho-

nio,& Agamede,a quibus templum magnifice Apollini exædificatum Delphis erat, ut, quod eſſet optimum homini,tribueret,poſt diem tertium exanimes ſunt inventi. quo munere judicavit Deus,& Deus is, cui divinitatis partes a reliquis diis ſunt relictæ, mortem homini omnium rerũ eſſe optimam.Vbi obiter illud notari poteſt, Apollini exædificatum, pro ipſi exædificatum.

In Tuſc. Fertur etiam de Sileno fabella quædam;qui cum à Mida captus eſſet, hoc ei muneris pro ſua miſsione dediſſe ſcribitur; docuiſſe regem, Non naſci hominem longe optimum eſſe; proximum autem quam primum mori.In Conſ. Ex quo intelligi licet,non naſci longe optimum eſſe, nec in hos ſcopulos incidere vitæ: proximum autem,ſi natus ſis,quam primum mori,et tamquam ex incendio effugere fortunæ. Sileni quæ fertur fabula,ſi gravioribus ludicra interdum admiſcere liceat,idem certe confirmat,qui captus a Mida, miſsionem doctrina redemit. docuit autem regem,nunquam naſci optimum eſſe,ſed celeritatem mortis proxime accedere. Lactantii verba ſunt, lib. 3. cap. 19. Hinc nata eſt inepta illa ſententia,hanc eſſe mortem,quam nos vitam putamus, illam vitam, quam nos pro morte timeamus.Ita primum bonum eſſe,non naſci: ſecundum citius mori,quæ ut maioris ſit auctoritatis,Sileno attribuitur.Cicero in Conſolatione; Non naſci,inquit,longe optimum,nec in hos ſcopulos incidere vitæ. proximum autem, ſi natus ſis, quamprimum mori, tamquam ex incendio effugere violentiam fortunæ.Sigonius addidit dictionem,Et, ut legendũ ſit, Et tamquam ex incendio effugere violentiam fortunæ.Patritius ex vetuſtis libris Lactantii delevit vocem,Violentiam,corrigens ſic; Et tamquam ex incendio effugere fortunæ. Vt correxit

Patri-

Patritius, eodem modo legitur in hoc libro; cumq; ex Lactantio apud Cicer. in Conſolatione legeretur, Non naſci longe optimum: in Tuſc. vero, Non naſci hominē longe optimum eſſe; in hac nova Conſolatione vox, eſſe, quæ in veteri non erat, ex Tuſculana tralata eſt.

In Tuſc. Qua eſt ſententia in Creſphonte uſus Euripides;

Nam nos decebat, cœtus celebrantes domū,
Lugere ubi eſſet aliquis in lucem editus,
Humanæ vitæ varia reputantes mala:
At qui labores morte finiſſet graves,
Omnes amicos laude, & lætitia exequi.

In Conſ. Idemq; Euripidis teſtimonio Poëtæ ſapientiſſimi comprobatur. Vitata eſt recitatio verſuum, ut imitatio magis occultaretur.

In Tuſc. Simile quiddam eſt in Conſolatione Crantoris: ait enim Terinæum quendam Eliſium, cum graviter filii mortem mœreret, veniſſe in Pſychomantium, quærentem, quæ fuiſſet tantæ calamitatis cauſſa: huic in tabellis tres huiuſmodi verſiculos datos;

Ignaris homines in vita mentibus errant.
Euthymus potitur fatorum munere læto.
Sic fuit utilius finiri, ipſiq;, tibiq;.

In Conſ. Sed Crantor noſter patri filii mortem ægerrime ferenti reſponſum ait datum eſſe in Pſychomantio, filio ſuo bene, beateq; eſſe, utiliusq; futurum fuiſſe, ſi etiam pater pari ratione fatis conceſſiſſet. Vbi obiter noto illud, Filio ſuo, pro filio eius. quod quàm latine, facile eſt judicare. Si enim legatur filio ſuo, id videtur referendum ad Crantorē, ut filius Crantoris intelligatur, non eius, de quo loquebatur Crantor. Sed in huiuſmodi libro alia ſunt fortaſſe minus latina, de quibus inferius.

In Tuſcul. Cato autem ſic abiit è vita, ut cauſſam morien-

moriendi nactum ſe eſſe gauderet. In Conſ. Itaq; Cato ſic e vita diſceßit, ut lætaretur, cauſſam ſe nactum eſſe moriendi. In Tuſc. Theramenes cum conjectus in carcerem triginta juſſu tyrannorum venenum ut ſitiens obbibiſſet, reliquum ſic è poculo ejecit, ut id reſonaret, quo ſonitu reddito, ridens, Propino, inquit, hoc pulchro Critiæ, qui in eum fuerat teterrimus. In Conſ. Theramenes veneno epoto, maxima æquitate animi, ludens in morte, quod erat in poculo reliquum, Critiæ propinavit. In Tuſc. Priamus ſi vivis filiis, incolumi regno, occidiſſet,

Aſtante ope barbarica
Tectis cælatis, laqueatis,

Vtrum tandem a bonis, an a malis diſceßiſſet? In Conſol. Nec amplius liceat homini, qui e vita diſcedat, ſuis opibus, bonis, divitiis perfrui,

Aſtante ope barbarica,
Tectis cælatis, laqueatis.

In Tuſcul. Metellus ille honoratus quattuor filiis: at quinquaginta Priamus, e quibus decem, & ſeptem juſta uxore nati in utroq; eandem habuit fortuna poteſtatem, ſed uſa in altero eſt: Metellum enim multi filii, filiæ, nepotes, neptes in rogum impoſuerunt: Priamum autem tanta progenie orbatum, cum in aram confugiſſet, hoſtilis manus interemit. In Conſ. Metelli ſibi fortunam ſperant omnes: Priami ſobolem, ac regnum exoptant alii; quaſi non & Metellus tam multos nactus filios, ac nepotes, cum maxime beatus eſſe poſſet, invitus obierit; & Priamum non omni orbatum progenie, ſummoq; dolore confectum hoſtilis manus interemerit.

In Tuſc. Nec tam flebiliter illa canerentur;

Hæc

Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam evitari,
Iovis aram ſanguine turpari.

In Conſ. Hinc illa miſerabiliter decantata;

Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam auferri,
Iovis aram ſanguine turpari.

Mutata eſt vox Evitari in vocem Auferri.

In Tuſc. Mors quidem ſi timeretur, non L. Brutus arcens eum reditu tyrannum, quem ipse expulerat, in prælio concidiſſet: non cum Latinis decertans Pater Decius, cum Etruſcis filius, etiam cum Pyrrho nepos, ſe hoſtium telis objeciſſet: non uno bello pro Patria cadentes Scipiones Hiſpania vidiſſet, Paullum Æmelium Cannæ, Venuſia Marcellum, Latini Albinum, Lucam Gracchum. In Conſ. An non optimam, beatamq; mortem judicabat L. Brutus, cum Tyrannum arcens, quẽ expulerat, vitam pro nihilo ducebat? Item Decii, quo tempore cum Latinis pro patria dimicantes ſeſe hoſtium telis objiciebant? Præterea Scipio, Paullus, Marcellus, Albinus, quos vitam in acie juvandæ Patriæ cauſſa fortiſſime profudiſſe memoriæ proditum legimus? Errat imitator, dum ſcribit Decios cum Latinis, pro Patria dimicantes ſeſe hoſtium telis objeciſſe, cum unus tantum Decius pater pugnans contra Latinos ſe devoverit, filius autem contra Etruſcos, at nepos contra Pyrrhum; quos idem Cicero commemorat libro ſecundo de finibus, ſcribens eorum primum ſe devoviſſe, & equo admiſſo in mediam aciem Latinorum irruiſſe. alterum patris factum imitatum eſſe quarto conſulatu ſuo, cum adverſus Etruſcos pugnavit: tertium illius nepotem, & huius filium cum Pyrrho bellum gerentem conſu-

conſulem cecidiſſe in prælio, ſeque e continenti genere tertiam victimam Reip. præbuiſſe. Errat præterea, dum unum Scipionem nominat, cum duo a Cicerone ſignificentur, quos idem libro tertio officiorum appellat fortes viros, & in Catone maiore dicit, iter Pœnis vel corporibus ſuis obſtruere voluiſſe. Anno enim ab V. C. quingenteſimo quadrageſimo primo P. & Cn. Scipiones, cum adhuc Asdrubalem, ne in Italiam tenderet retinuiſſent jam definiendo bello agitantes, a mercenariis Celtiberis deſerti cæſi ſunt, de quibus legi poteſt epitoma Livii vigeſima quincta. De illis autem, quos nominavit Cicero, prætermiſit imitator Gracchum, fortaſſe propter hiſtoriæ ignorationem, ob quam cauſſam poterat etiam omittere Albinum. Nam alia exempla ſunt notiſſima.

In Tuſc. Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu
Faxit: cur? volito vivus per ora virûm.

In Conſ. Nemo me lachrymis decoret, ait Ennius, cur? quia volito vivus per ora virûm.

In Tuſc. Ex hoc, & noſtrorum opinione Romulus in Cœlo cum diis agit ævum, ut famæ aſſentiens dixit Ennius. In Conſ. Quod de Romulo urbis noſtræ conditore memoriæ proditum accepimus; quem ſingulare in genus hominum collatum munus tam præclaræ urbis condendæ in deorum numero collocavit. In Tuſc. Et apud Græcos, indeq; prolapſus ad nos, & uſq; ad oceanum Hercules, tantus & tam præſens habetur Deus, hinc Liber Semele natus. Eademq; famæ celebritate Tyndaridæ fratres, qui non modo adjutores in præliis victoriæ populi Romani; ſed etiam nuntii fuiſſe perhibentur. Quid? Ino Cadmi filia nonne Leucothea nominata a Græcis, Matuta habetur a noſtris? Quid? totum prope cœlum, ne plures perſequar, nonne humano

genere

genere completum eſt? Si vero ſcrutari vetera, & ex his ea, quæ ſcriptores Græciæ prodiderunt, eruere coner; ipſi illi maiorum gentium dii qui habentur, hinc a nobis profecti in cœlum reperientur. In Conſ. Quod, & apud Græcos prius contigit, & inde fortaſſe ad noſtros permanavit. Nam & Hercules, & Liber fratres Tyndaridæ, & fœminæ plurimæ, quibus nunc inter Deos locus eſſe præcipuus creditur, & hominibus nati, & homines fuerunt. Sed, quòd virtute præſtiterunt, & ut ceteris ad recte vivendum, beneq; merendum, præluцerent, laboraverunt, ideo eos hominum fama, beneficiorum memor, in conſeſſu, conciliòq; cœleſtium collocavit. atq; ipſos, quos vocamus maiorum gentium Deos, aliosq; quàm plurimos, quos in deorum numerum retulimus, hinc a nobis egreſſos, & in cœlum profectos facillimum erit agnoſcere. Quid? quòd non ſolum ex prima Tuſculana, ſed etiam ex aliis vndiq; locis egregius imitator nonnulla ſumſit? ut ex tertia Tuſculana, & ex ultima epiſtola libri noni familiarium illud, quamvis pauliſper immutatum; Cicero ille,

Quem adſpectabant, cuius ob os Graii ora obvertebant ſua. & ex primo libro officiorum illud; Vos etenim juvenes animum geritis muliebrem, Illaq; virgo viri. et ex oratione pro Archia Poëta illud, aliquantulum itidem cõmutatum; Cum ad eum, veluti ad agrũ optimum cultura, ratio etiam acceſſerit, conformatioq; doctrinæ. & ex ſomnio Scipionis illud, in ſuum uſum converſum; In cœleſtes ignes, ſempiternasq; domos, unde exierat revertit. Qua levi immutatione uſus nonnullos etiam recentiores imitatus eſt, atq; inter cæteros M. Antonium Muretum virum admirabili ingenio atq; eloquentia præditum, & earum artium, quæ ad humani-

nita-

nitatem pertinent, lumen fulgentiſſimum, cuius verba ſunt in præfatione, quam habuit in quartam Catilinariam; Quid jam illos turbines, illas procellas, illas tempeſtates civilium diſſenſionum commemorem? quibus non unus, aut alter præclarus, & ſalutaris Reip. civis perculſus eſt, ſed ipſi acervi, ipſa millia immortalitate dignorum hominum nefariis conſceleratiſſimorum manibus trucidata jacuerunt. ô acerbum illud, & vel Romani nominis hoſtibus miſerabile ſpectaculum; cum paſſim per vias immanium gladiatorũ in principes civitatis debacchabatur furor: cum qui aliquando Reipub. præſidio fuerant, eis nullum in civitate præſidium reperiebatur: cum quorum eloquentia ipſis gloriæ aliis admirationi, Reipub. ſaluti fuerat, eorum ex illis ipſis Roſtris, e quibus tam ſæpe concionati erant, capita ſanguinolenta pendebant. Nihil poteſt dici elegantius. nihil oratorie magis; quem clariſſimi viri locum ante oculos habebat, cum ſic præclarus imitator, quamvis loci amplitudinem minime attingens, ſcripſit; Quid fugam Marii, quid cætera, quæ in illius diſceſſu acciderunt, maxime luctuoſa, ſummeq; miſeranda commemorem? quid reditum illum ſanguinarium, cuius ex recordatione nemo eſt, qui non intimis ſenſibus exhorreſcat? Tenemus enim memoria, aut ſaltem ex patrum ſcriptis accepimus, crudeliſſimam omnium cædem illo tempore eſſe factam, trucidatos bonos viros, & cives, inciſas eorum cervices, in Roſtriſq; poſitas, qui multorum civium ſalutem, & dignitatem eloquentia peperiſſent. Quàm multos ex illa Reip. tempeſtate commemorare poſſumus, innocentiſſimos homines, atque optimos, ut acerbiſſimam calamitatem effugerent, libertatem morte quæſiſſe? ô acerbum, ac nemini non pœnitendun

tendun

endum Reip. ſtatum, conditionemq́; vivendi; cum eos pſos, qui Remp. ſuo labore, ſuoq́; ſanguine auxerint, ju-erint, ſervaverint, (hoc ex ſomnio Scipionis, ordine ræpoſtero, ubi legitur: Qui patriam conſervaverint, djuverint, auxerint) nusq̃. tutos, nihilq; magis, quàm ropinquorum manus, ac gladios timentes, horreſcen-esq; videas: illorum autem, quorum ope, atq; auxilio ervatus ſis, cum horribiles, miſerosq; caſus ſpectes, nul-a tamen ratione opitulari, nihilq; afferre adjumenti ueas. In qua imitatione noto etiam illud, quod in ver-is Mureti eſt immutatum, nemini non pœnitendum Reipub. ſtatum, quod fortaſſe minus latine dictum eſt. Nam tametſi in epiſtola tertia lib. ſeptimi ad Att. ſic egitur; Tantum abeſt, ut meam ille ſententiam mo-veat, ut valde ego ipſi, quod de ſua ſententia deceſſerit, œnitendum putem; ob quem locum videtur dici poſ-e, Puto nemini non pœnitendum eſſe ſtatus Reipub. vel uod talis ſit ſtatus Reipub. ſcilicet ut Grammatici lo-uuntur per gerundium: tamen dicere pœnitendum tatum, ut Græci dicunt Ametameleton, an congruat, liorum ſit judicium, & Idem Muretus in eadem præ-atione; Ille omnium laudandarum artium, ipſiusque deo humanitatis parentes Athenæ. Imitator; Ille o-nnis plane doctrinæ, omnisq́; ſapientiæ parentes Athe-æ. Muretus quoq; in ea oratione, quam habuit in li-ros Ethicorum; Non ſingulos modo perdiderunt ho-nines, ſed integras funditus afflixerunt, & everterunt ivitates. Imitator quoq; Non modo ſingulos homines, ed totas familias, & univerſas funditus everſas civita-tes videmus. Hactenus de iis, quæ hic excellens imita-tor in ſuam tranſtuliſſe Conſolationem videtur. Qua in re, tantum abeſt ut eum reprehendamus, ut magna

potius laude efferendum exiſtimemus, dum modo nobis concedatur, legitimam eſſe noſtram de edita Conſolatione ſuſpicionem; etiamſi in eam ad fallendum magis inſerta ſint omnia, quæ ex Ciceronis Conſolatione citantur fragmenta, alioquin ſuſpicionem augentia ex eo, quod eodem ordine, quo a fragmentorum inveſtigatoribus edita ſunt, inſerta ſint, & ex præſcripto eruditiſsimi Sigonii, qui ex paucis fragmentis judicio, ac conjectura aſſequi, quantum potuit, conatus eſt, quale fuerit argumentum, atq; adeo etiam artificium totius libri, adornata, ac multis connexis redintegrata, et confirmata; id eſt, præter illa tria, quæ ſuperius notavimus, etiam quartum, quod citat Lactantius lib. 3. cap. 14; Sed neſcio qui nos teneat error, aut miſerabilis ignoratio veri. & quintum omnium pulcherrimum & maximum, quod legitur in prima Tuſculana; Animorum nulla in terris origo, & quæ ſequuntur. et ſextum, quod eſt apud Lactantium lib. 3. cap. 19. qui ſic ſcribit; Quod adeo verum eſt, ut idem Tullius in Conſolatione non eaſdē ſedes incolere juſtos, atq; impios prædicaverit. Nec enim omnibus inquit, iidem illi ſapientes arbitrati ſunt, & reliqua. Quæ Lactantii verba Ciceronis ſententiam explicantia ipse imitator in ſuam recepit Conſolationem paulliſper, ut eſt eius inſtitutum, immutata ad hunc modum; Non eaſdem improbis ſedes, quas bonis, atq; integris, poſt mortem eſſe propoſitas. Et ſeptimum, quod nonnullam etiam mihi ſuſpicionem affert. Etenim Lactantius lib. 1. cap. 15. ita totum conjunctim recitat; Cum vero & mares, & feminas complures ex hominibus in deorum numero eſſe videamus, & eorum in urbibus, atq; agris auguſtiſsima delubra veneremur, aſſentiamur eorum ſapientiæ, quorum

um ingeniis, & inventis omnem vitam legibus & in-ſtitutis excultam, conſtitutamq; habemus. Quod ſi ul-lum unquam animal conſecrandum fuit, illud profecto fuit. Si Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyn-dari in cœlum tollenda fama fuit, huic idem honor cer-te dicandus eſt, quod quidem faciam. Teque omnino optimam doctiſſimamq; approbantibus diis immorta-libus ipſis in eorum cœtu locatam ad opinionem omni-um mortalium conſecrabo. Hæc Lactantius. Imitator vero multa interjecit, & ad illud, Omnem vitam le-gibus & inſtitutis excultam, conſtitutamq; habemus, multa adjunxit, ſic ſcribens; Tantis enim ducibus ab-errare non poſſumus, & quæ ſequuntur omnia uſque ad illud; Quod ſi ullum unquam animal. Quæ in-terpoſitio ſignificat hoc opus non eſſe Ciceronis, cum in opere ipſius Ciceronis nulla verba eſſent interjecta, ſi Lactantio credimus, & qui ſequuti ſunt Lactantium optimis fragmentorum inveſtigatoribus, & explicato-ribus Sigonio, ac Patritio. Vltimum fragmentum ci-tat quoq; Lactantius libri tertii capite vigeſimo octa-vo, ſcribens in hunc modum; Iam quicunq; alios con-ſolati ſunt ob interitum, amiſſionemq; charorum, fortu-næ nomen acerrimis accuſationibus proſciderunt: nec omnino ulla eorum diſputatio de virtute eſt, in qua non fortuna vexetur. M. Tullius in ſua Conſolatio-ne pugnaſſe ſe ſemper contra fortunam loquitur, eam-que a ſe eſſe ſuperatam, cum fortiter inimicorum impe-tus retudiſſet; nec tum quidem ſe ab ea fractum, cum domo pulſus patria caruit: tum autem, cum amiſerit chariſſimam filiam, victum ſe a fortuna confitetur. Ce-do, inquit, en manum tollo, quid hoc homine miſe-rius, qui ſic jaceat? Ex quibus Lactantii verbis ſatis

 appa-

apparet, cum Cicero ſe conſolatus eſſet, eum tamen fortunæ ceſsiſſe, & aperte confeſſum eſſe, ſe a fortuna ſuperatum fuiſſe. Quod ſi verum eſt, ut tam verum eſſe, quam quod veriſsimum exiſtimo, videat imitator, quomodo illud ſcripſerit de Cicerone; Exultare plane videor, victorq; de fortuna, ac de omni prorſus dolore triumpho. Iam omnibus Ciceronis fragmentis, quæ ex eius Conſolatione citata ſunt, diligenter conſideratis, alia quædam perpendamus.

Illud in primis faciebat Cicero in Conſolationis libro, ut multorum clariſsimorum virorum exempla recenſeret ad mitigandum acerbiſsimum caſum ſuum. Quod ipse teſtatur in quarta Tuſculana ad hunc modum; Quid, qui non putant lugendum viris? Qualis fuit Q. Maximus, efferens filium Conſularem: qualis L. Paulus, duobus, paucis diebus, amiſsis filiis: qualis M. Cato, Prætore deſignato, mortuo filio. quales reliqui, quos in Conſolatione collegimus. Apparet quoq; ex Di. Hieronymo in Epitaphio Nepotiani, quæ Cicero exempla collegerit; cuius ſanctiſsimi viri verba etiam a Sigonio citata placet hic adſcribere, quia ad propoſitum noſtrum pertinere maxime videantur. Legimus, inquit, Crantorem, cuius volumen ad confovendum dolorem ſuum ſequutus eſt Cicero. Platonis, Diogenis, Clitomachi, Carneadis. Poſsidonii ad ſedandos luctus opuſcula percurrimus, qui diverſis ætatibus diverſorum luctum vel libris, vel epiſtolis minuere ſunt conati, ut etiam ſi noſtrum areret ingenium, de illorum poſſet fontibus irrigari. Proponunt innumerabiles viros, & maxime Periclem, & Xenophontem Socraticum; quorum alter amiſsis duobus filiis coronatus in concione diſſeruit: alter cum ſacrificans filium audiſſet

diſſet

liſſet occiſum, depoſuiſſe coronam dicitur, & eandem apiti repoſuiſſe, poſtquam fortiter in acie dimicantem eperit concidiſſe. Quid memorem Romanos duces, uorum virtutibus quaſi quibusdam ſtellis latinæ mi- ant hiſtoriæ? Pulvillus Capitolium dedicans, mortu- im, ut nunciabatur, ſubito filium, ſe juſſit abſente ſe- eliri. L. Paulus ſeptem diebus inter duorum exequi- s filiorum triumphans urbem ingreſſus eſt. Præter- nitto Maximos, Catones, Gallos, Piſones, Brutos, Scæ- volas, Metellos, Marcios, Craſſos, Marcellos, atq; Au- dios, quorum non minor in luctu, quàm in bellis vir- us fuit; et quorum orbitates in Conſolationis libro Tul- ius explicavit; ne videar potius aliena, quàm noſtra quæſiſſe. Cum igitur teſtetur Di. Hieronymus in ope- ribus ad ſedandos luctus compoſitis viros innumerabi- les proponi, quos imitemur, affirmat tamen, Periclem maxime, & Xenophontem commemorari; ac veriſi- mile eſt ordine temporum primum Periclem, deinde Xenophontem laudatum fuiſſe, quo ipſo ordine Di. quo- que Hieronymus nominavit. Nam prior fuit Pericles, qui etiam prior mortuus eſt anno quarto Olympiadis octogeſimæ ſeptimæ, poſterior Xenophon, qui obiit anno primo Olympiadis centeſimæ quinctæ. Tamen hic no- vus auctor ordine præpoſtero prius egit de Xenophonte, quàm de Pericle. cumq; ſimul egerit de Anaxagora, obſervandum eſt, Ciceronem de eodem facere menti- onem in tertia Tuſculana his verbis; Euripides fuerat auditor Anaxagoræ, quem ferunt, nunciata morte fi- lii, dixiſſe; Sciebam me genuiſſe mortalem. Nihil ta- men ipſum Ciceronem dicere, quo oſtendat, de eo ſe egiſſe quoque in Conſolatione, ut de Romanis fecit in quarta Tuſculana. Præterea ex viro ſanctiſſimo intel-

H 3 ligitur,

ligitur, Romana exempla, quæ collegerat Cicero, fuiſſe, Pulvillum, Paullum, Maximum, Catonem, Gallum qui in libro de amicitia nominatur Caius, cum fuerit C. Sulpitius Gallus, Piſonem, Brutum, Scævolam, Metellum, Marcium, Craſſum, Marcellum, atq; Aufidium: nec plura collecta eſſe, quia ille non addiderit, & alios; cuiusmodi verba additurus fuiſſe ſine dubio videtur, ſi non omnes, quos legiſſet, vir Ciceronis ſtudioſiſsimus, enumeraſſet. Tamen hic novus ſcriptor non ſolum inter externa exempla celebravit Harpagum, Dionem, Praxaſpem, quorum primũ, et tertium apud hunc auctorem corrupte Trabeſpam appellatum Herodotus nominat, quæ exempla mihi non eſt certum a Cicerone fuiſſe tractata: verum etiam de Romanis, relicto temporũ ordine in exornando Q. Fabio ante Pulvillum, præter eos, qui ab illo enumerati ſunt, meminit Cœpionis, & Lepidi, & C. Cottæ, de quib. ſe dubitare Cicero ſcripſit ad Att. Sic enim legitur in epiſtola decima nona libri duodecimi epiſtolarum ad ipſum Att. Velim me facias certiorem proximis litteris, Cn. Cœpio Serviliæ Claudii Pater, vivo'ne patre ſuo naufragio perierit, an mortuo; item Rutilia vivo'ne C. Cotta filio ſuo mortua ſit, an mortuo. Pertinet ad eum librum, quẽ de luctu minuendo ſcripſimus, & in epiſtola 22. Quæro de Regillo Lepidi filio, recte'ne meminerim patre vivo mortuum. Cum igitur ipse Cicero de illis dubitaret, incertum eſt, quid de ipſis ſtatuerit; at putem ipſos omiſſos eſſe, cum à Di. Hieronymo non fuerint nominati. Ceterum ut mittamus has noſtras de rebus conjecturas, ſi nihil aliud haberetur, quod de hoc libro ſuſpicionem faceret, elocutio ipſa, noſtra quidem ſententia, ſatis indicaret, eum Ciceronis non eſſe, in quo quædam verba

ſunt

ſunt minus Ciceroniana, quædam minus proprie dicta, quædam etiam fortaſſe minus latina. Cum autem duabus quaſi notis veteres libri dignoſcantur, ipſa rerum obſervatione, & elocutionis ratione, poſteaquã res ipſas perpendimus, de elocutione aliquid cõſcribamus. Quod igitur attinet ad huius ſcriptoris verba, ut prætercam illa, quæ Typographi negligentiæ tribui poſſunt, quemadmodum, ubi legitur, quod ſupra quoque notavimus, Traheaſpas pro Prexaſpes: &, Tantumque poteſt impietatis odium, ut tyrannum extinctum, ac ſæviſſime excruciatum, nemo miſerantur, pro miſeretur, à verbo Miſerari: & juvarint pro iverint: & alia huiusmodi; illud mihi nequaquam Ciceronianum videtur; Nec unquam vivit animus, niſi Compage ſolutus corporis, Compagibus dixiſſet Cicero, ut de ſenectute; Dum ſumus in his incluſi compagibus corporis. Nec illud; immerentes dixerit aliquis, pro Non merentes. Nec illud; Miſere ipſis, & infeliciter, pro Non feliciter. Nec illud; Vagitus, lacrymæ, imbecillitas. &, primus ille naſcentium infantium vagitus, pro actu vagiendi, etiamſi ſit Virgilianum. Nec illud; Deſpondeat animum; etiamſi ſit Livianum. Nec illud; Quanto indecentius eſt, &, Ne quid impium, aut indecens audeant. Dixiſſet Cicero, Magis indecorum, et Indecorum. Nec illud; Oſor, detractor; pro eo, qui odit, & qui detrahit. Nec illud; Captivitati, inopiæ, luctui. & pene captivitatem, & quidem miſerrimam cenſuerim pro captivorum conditione. Nec illud; Lætabundas funus ducere, pro iis, quæ abunde lætarentur. Nec illud; Numerare Lacedæmones, pro Numerare Lacedæmonios. Nec illud; Incredibilis eſt eorum abſurditas, ut nulla eſſe poſſit aut pertinacia, aut

imperitia tanta, quæ non iſta aſpernetur, atq; refugiat. Dicere enim abſurditatem, & imperitiam eum, qui Ciceroniane ſe loqui profiteatur, mira ſtultitia, atq; inſcitia eſt. Nec alia vocabula multa, quæ recenſere omnia jam piget. Nec illa verborum conjunctio, qua poſt dictionem, cum, ponitur dictio, quæ a littera N. incipiat. De qua ſic Cicero in Oratore ad Brutum; Quid illud, non olet, unde ſit, quòd dicitur, cum illis, cum autem nobis non dicitur, ſed nobiſcum? quia ſi ita diceretur, obſcœnius concurrerent litteræ, ut etiam modo, niſi autem interpoſuiſſem, concurriſſent. Ex eo eſt mecum, & tecum; non cum me, & cum te, ut eſſet ſimile illis, vobiscum, atque nobiscum. Quod reſpiciens idem Cicero libro nono familiarium ad Papyrium Pætum ita ſcribit; Quid? quòd vulgo dicitur, cum nos te volumus convenire, non obſcœnum eſt? Memini in Senatu diſertum Conſularem ita eloqui. Hanc culpam maiorem, an illam dicam? potuit obſcœnius? Non, inquis. non enim ita ſenſit. & paullo poſt ſic; Socratem fidelibus docuit nobiliſsimus fidicen. Is Connus vocatus eſt. num id obſcœnum putas? Servius quoq; in librum primum Æneidos notavit Cacophoniam in illis verbis; Numerum cum navibus æquat. Vt igitur vitaretur vocis turpitudo, quæ huiusmodi conjunctione repræſentatur propter turpiſsimam fœminarũ partem, ut cum præfatione honoris loquar, Cunnum appellatam, Cicero raro admodum in eam conjunctionem incurrit, & id vitium, maxime vitavit in operibus illis, quæ ſcripſit circiter ea tempora, cum tale tradidit præceptum, ut in Conſolatione, in Tuſculanis, in libro de ſenectute, in libro de amicitia, et aliis ſimiliter. Itaq; in ipſo libro de amicitia Ciceronianus Lælius cum probaret

beret a natura oriri amicitiam, fugit earum litterarũ concurſum in hunc modum; ſi aliquem nacti ſimus, cujus cum moribus, & natura congruamus. interpoſuit enim illas duas voces, Morib. Et, quæ poterant omitti, niſi ille turpis concurſus vitandus fuiſſet. Et inferius ſic; Tarquinium dixiſſe ferunt tum, cum exul eſſet, ſe intellexiſſe, quos fidos amicos habuiſſet, quosq; infidos, cum jam neutris gratiam referre poſſet. interjecit dictionem Iam. Idem fecit aliis in locis, quæ ſtudioſus lector poterit obſervare. Auctor tamen huius Conſolationis oſtendit ſe huiusmodi præceptum ignoraſſe, cum ſæpe in hoc vitium incurrit, & novies cum dictione, Cum, dictionem a littera N. incipientem conjunxerit, ut ad eam turpiſsimam partem, quam tam ſæpe elocutione ſua repræſentavit, maximè aptus, & natus eſſe videretur. Scripſit enim; Vel cum nullo, vel certe cum modico dolore. &, Magnaq; potius cum nominis ſui gloria. &, Cum noſtro vulneri medeamur. & Cum nullo, vel certe minimo doloris ſenſu. &, Cum neminem ipſa morte magnopere commoveri debere probatum ſit. & Cum nec ipſi quidquam acciderit mali. & Quæ tantopere cum natura congruat. & cum nihil, niſi rectum, honeſtumq; cogitaret, & Cum nihil, niſi quod rectum, & æquum eſt, laudabile arbitramur. Quæ igitur minime Ciceroniana videntur ex eo, quod aliis in locis Cicero illis uſus non ſit, illorum ſi unum, aut alterum tantum in hoc libro reperiretur, dici fortaſſe poſſet non eſſe abſurdum, ut aliquam vocem in uno tantum libro, & non in aliis ipse uſurpaverit, ſed cum tam multa in tantillo libello reperiantur, neſcio, quis ſanæ mentis eum eſſe Ciceronis poſsit exiſtimare; nunquam Cicero occaſionem habuerit utendi huiusmodi vocibus, niſi in

hac Conſolatione, vel ſibi exiſtimavit, licere magis in hoc opuſculo, quàm in aliis adhibere verborum ſordes, & ut vocabulo utar imitatoris, loquendi abſurditates. Illud vero mihi videtur minus proprie dictum;

Ad futuram vitam, tamquam ad patriam evolare. Nam ſi dixiſſet in cœlum, tamquam in patriam, magis ferendum eſſet. Accedit, quod tametſi Cicero libro ſexto de Rep. ſcribit, animis bene de Rep. meritis certum eſſe in cœlo, ac definitum locum, ubi beati ævo ſempiterno perfruantur, & civitatum rectores, & conſervatores ex cœlo profectos in cœlum reverſuros; & in prima Tuſculana, poſſe animos, cum e corporibus exceſſerint, in cœlum quaſi in domicilium ſuum pervenire; & alibi ſimiliter: tamen hæc cœleſtis patriæ appellatio, qua ſignificatur homines in hac vita peregrinari, eſt magis propria Chriſtianorum Theologorum, quàm Ciceronis, qui nunquam eam vitam, quæ poſt mortem habetur, appellavit patriam; quemadmodum loqui de die, ac termino omnibus hominibus conſtituto, & dicere præfinitum eſſe vitæ terminum a Deo, quem præterire, aut ex quo egredi nemini liceat, juxta illud quod legitur apud Prophetam Iob, Deum conſtituiſſe terminos homini, qui prȩteriri non poſſunt, ac affirmare vitæ terminum voluntarium, et in hominis arbitrio poſitum eſſe, ſcilicet ut brevior reddatur; magis Chriſtianis, quàm Ciceroni convenire, cum de hac Conſolatione mecum colloqueretur, obſervavit magnificus, & generoſus juvenis, Ioannes à Bronchorſt; & Bateburch, Liber Baro in Rymperg, & Gronsfelt, Dominus in Alpen, non ſolum nobilitate, & generis claritate, ſed etiam ſummi ingenii laude, ac flagranti optimarum artium ſtudio, in quo facit, me quidem teſte, admirabilem

curſum,

curſum, ac progreßionem ad excellentiam, ornatißimus, qui cum præſtantis ſuæ erga me voluntatis egregia, & minime dubia dederit argumenta, ita a me amatùr, & obſervatur inter nobilißimos auditores meos, ut omnia me eius amplitudini officia debere profitear. Illud præterea eſt maxime improprium, & improprie dictum; Non enim is ego ſum, qui animum ſimul cum homine interire putem, pro eo, ſimul cum corpore. Quod nuńquam dixiſſet Cicero, qui ſecutus Platonis ſententiam putavit hominem eſſe animum, ut interire animum cum homine ſit interire animum cum animo, quo quid abſurdius? Sic enim ex Platonis doctrina in Alcibiade primo libro ſexto de Rep. ſcripſit; Sic habeto te non eſſe mortalem, ſed corpus hoc. Nec enim is es, quem forma iſta declarat: ſed mens cuiusq; is eſt quisq;, non ea figura, quæ digito demonſtrari poteſt. & in prima Tuſculana; Eſt illud quidem vel maximum, animo ipſo animum videre: & nimirum hanc habet vim præceptum Apollinis, quo monet, ut ſe quisq; noſcat. non enim credo, id præcipit, ut membra noſtra, aut ſtructuram, figuram've noſcamus. neq; nos corpora ſumus: neque ego tibi dicens hoc, corpori tuo dico. Cum igitur, Noſce te, dicit, hoc dicit, Noſce animum tuum: nam corpus quidem quaſi vas eſt, aut aliquod animi receptaculum. ab animo tuo quidquid agitur, id agitur a te. Quædam autem dubito, an ſint ſatis congruenter dicta, ut præter illa, quæ ſuperius notata ſunt, Filio ſuo pro Filio eius. & Nemini non pœnitendum Reipublicæ ſtatum, etiam illud; ſe hominem eſſe meminerit; nihil autem humanius eſſe morte; ut ſi non ab ipſo divelli, atque auferri poſſet, diis propior habendus eſſet, quàm hominibus, nec omni ex parte ho-

minis

minis nomen ipſi congrueret, quia communi, & præcipua hominis conditione non uteretur. Ego dicerem; Auferri poßit, habendus ſit, congruat, utatur. Vel, Nihil humanius eſſe morte, quæ ſi ab ipſo divelli, atq; afferri poſſet, & reliqua: quemadmodum dicitur infra; Lacrymis nihil profici, quæ ſi quid adjumenti auferre poſſent, & quæ ſequuntur. Tametſi enim illud congruit; Homo curare deberet, ut diis propior haberetur: non video tamen, quomodo illud poßit congruere; Is ſe hominem eſſe meminerit, ut, ſi mors ab eo abeſſet, diis propior haberetur, vel habendus eſſet. Quod Latinitatis ſtudioſis judicandum relinquo; quemadmodum etiam illud; De quo eſt apud Herodotum illum Xerſi reſpondiſſe. pro, Quem eſt apud Herodotum Xerſi reſpondiſſe. & illud; De quo traditum eſt nihil eum putaviſſe. Et illud; Lacenas matronas traditum eſt conſueviſſe ac ſolitas eſſe, contra vero curabant, nec ſtatuebant, pro curaſſe, nec ſtatuiſſe. & illud, quod jurarem non eſſe Latinum; Erepti, vel amici, vel affinis, vel filii cogitatio adeo nobis grata eſt, quod illum pene ante oculos conſtituere videatur. pro, Adeo grata eſt, ut illum, et quæ ſequuntur. Nunquam enim nec Cicero, nec alii Latini huiusmodi elocutione uſi ſunt, quæ ab iis tantum, qui barbare loquuntur, uſurpatur, & indigna eſt, quæ tanto ſcriptori tribuatur.

Hæc ego habui, quæ de Conſolatione nuper edita raptim ſcriberem. Tu, cuius momenti ſint, pro tua ſapientia judicabis, meq; ut ſoles, amabis. Patavii Quarto Cal. Maias. M D L X X X I I I.

FRAN-

FRANCISCVS VIANELLVS CAR. SIGONIO S. P. D.

EX litteris, quas proximis hiſce diebus Paullus Taurellus ad Petrum Bonſium miſit, intellexi judicium, quod de lib. M. Tullii in Conſolatione filiæ nuper edito, feciſti. Et quoniam eæ litteræ verbum injiciunt de aliis libris, qui poſtmodum edendi ſunt, ne quisquam ſuspenſo animo editionem expectet, hoc tibi ſignificandum cenſui, non eſſe eos M. Tullii, ſed aliquorum veterum ſcriptorum, quos tamen, ſi promiſsis fides habenda eſt, ſperamus in noſtras manus eſſe perventuros qui ſi edentur, ad te ſtatim mittentur. Quod autem ad librum jam editum attinet, ob eam ratioñe ſine ulla præfatione, vel epiſtola editus eſt, ut unicuiq; liberum judicium relinqueretur cenſendi de eo, quidquid viſum fuiſſet. hoc autem judicium fieri optavimus non ab omnibus promiſcue, ſed a doctiſsimis viris, & a te in primis, cuius judicio omnia, quæ in litteris obſcuriora videntur, jure optimo demandanda ſunt. Itaq; rem gratiſsimam feceris, ſi ad me reſcripſeris, ut quæ ex alienis litteris anguſtè cognovi, a te ipſo latius intelligam. non enim cuiquam concedo, qui tui amantior, & obſervantior ſit, aut omnium commodorum, & ornamentorum tuorum cupidior. Vale doctiſsime Sigoni, præcipuum omnium litterarum, & litteratorum decus. Venetiis Non. Maii. M D LXXXIII.

CARO-

CAROLVS SIGONIVS FRANC. VIANELLO S.

QVod meum de Conſolatione Ciceronis modo edita requiris judicium, res in eum locum adducta eſt, ut mihi ab ea, quam primum dixi, ſententia recedere non ſit integrum. Nam ut librum legi, ac ſingularem eloquentiæ, ac doctrinę copiam elegantiamq; cognovi, ilico ipſum aut Ciceronis, aut certè præſtantiſsimi alterius videri eſſe ingenii, protuli. neq; aliquem ex iis, qui rem perſpexerint, ac judicium ferre poſsint, àliter ſentire poſtea reperi. Quòd autem ubi inventus, & a quo editus ſit, non adjectum ſit, multi haudquaquam rudes, & imperiti fucum propterea factum eſſe verentur. Quare ad eorum avertendum errorem eleganter admodum feceris, ſi ipse totam huiusce rei hiſtoriam comiter hominibus expoſueris. quo facto ſpero me facillimè aſſecuturum, ut incredulorum iſtorum impetum non ſolum ſuſtineam, ſed etiam feliciſsime comprimam. cuiuscunque autem opus ſit, quod meum eſt, magnas tibi, & ago, & habeo gratias, quòd illud edideris, nec diutius cæcis latere in tenebris vetuſtatis permiſeris. Gratiſſimum autem mihi feceris, ſi nomina eorum quoque ſcriptorum ad me miſeris, quos te ex ipso antiquitatis promptuario proditurũ propediem, profiteris. Vale, & me, ut facere videris, dilige, pro certo habens, me tibi mutuam benevolentiam, voluntatemq; præſtare. Bononiæ, Idib. Maii M D LXXXIII.

CARO-

CAROLI SIGONII
PRO CONSOLATIONE CICERONIS
ORATIO I.

TRICESIMVS IAM PROPE AGItur annus, cum ego Tullianorum fragmenta librorum, tanquam diſperſas aliquot ex ſævo naufragio colligens tabulas, incredibili flagrare deſiderio cœpi Conſolationis ab eo ſcriptæ legendæ, ac præcipuo quodam ſtudio cognoſcendæ. movit autem me cum grave, atq; honorificum veterum, qui illam legerant, teſtimonium, tum ipſius, qui ſcripſerat, longe omnibus anteferendum judicium. quem ſæpe admonentem animadverteram, omnia ſe philoſophorum dicta, omnia vetuſtatis exempla conquiſiviſſe, quæq; idonea viſa fuiſſent, in eam diligentiſsime contuliſſe, ita ut omnes ante ſe in eiusmodi ſcriptionis officio ſuperaſſet. Verum, ut ingenue fatear, nunquam eventurum putavi, ut me vivo hic liber in lucem prodiret, quòd omnes jam bibliothecarum arculas ſatis a doctis hominibus exploratas, omnesq; angulos excuſſos exiſtimarem, in quibus eiusmodi latere, ac contineri theſaurus poſſet. Ecce autem priorib. menſibus ex improviſo liber hoc indice inſignitus Venetiis ad me præclari muneris loco defertur. Quo accepto primum obſtupui, atque alienum eſſe aliquid, ut eſt noſtra ſuſpicioſa natura, duxi. deinde ut legere multis audientibus cœpi, ac

ſenten-

ſententiarum gravitatem, verborum ſplendorem, ac ſingularem totius compoſitionis lenitatem ſine ulla negociorum repugnantia ſenſi, illico ad contrariam ſententiam inclinavi. atq; in ea poſt firmius perſtiti, poſtquam rem per ocium, ut ſedatiore, ſic intentiore mente, ac cogitatione luſtravi. Dum autem tacitus certiores aliorum opiniones exploro, litteris ad me multorum affertur, pleroſq; fucum ab aliquo temere factum eſſe cenſere. Quod ut audivi, ſuſpicatus continuò ſum, aliquid eos vidiſſe, quod ingenii mei acies intueri non potuiſſet. atq; eorum perſpicere conſilia, & rationes optavi. Interim vero rogatus a multis, quorum adverſari voluntati non potui, ut quæ me potiſsimum ad huius approbationem operis impuliſſent, expromerem, haud gravate feci, ut quæ mihi pro illo dici poſſe viderentur, litteris conſignarem, ne præclarum, atq; utile forte opus indicta cauſſa damnatum temere a noſtris bibliothecis, & ſcholis ablegaretur. Atq; hoc quidem officium meum ſpero me æquis judicibus omnibus facillime probaturum. certe, quantum conſequi vetere revocanda harum litterarum induſtria potero, haudquaquam ſusceptam cauſſam incommoda aliquorum opinione affligi, ac labefactari, permiſero; ita tamen ut facile de propoſito deceſſurus ſim, ſi quem poſthac aut veriora, aut probabiliora vel ſenſiſſe, vel protuliſſe comperero. Quæ autem res in controverſiam veniat, quamquam neminem paullo humaniorem eſſe puto, qui neſciat, tamen imperitiorum gratia

ratia declarabo. Cæſare quartũ conſule in Hi-
pania contra Pompeii filios dimicante, Cicero
ulliam filiam, quam caritate eximia diligebat,
miſit, cuius cum ingentem ferre dolorem non
oſſet, ut ſapiens remedium a philoſophia peti-
it. ac contractis in unum omnium, qui de luctu
ninuendo ſcripſerant, commentariis, Conſola-
ionem confecit, qua ſe, ac ſimul omnes alios in
iusmodi caſu diſertiſsime confirmavit. Inde e-
erſa plane Cæſariano dominatu Rep. philoſo-
hiæ tractationem aggreſſus Hortenſium, Aca-
lemica, de finibus, Tuſculanas, de Diis, de divi-
iatione, de ſenectute, ac de officiis edidit. Hæc
leinde conſolatio in manibus hominũ diu ma-
gna approbatione verſata demum in illa teter-
ima literarum omnium tempeſtate ſic obruta
ſt, ut poſt cum ceteris eius libris haudquaquã
merſerit. Quare magna nobis adhuc omnibus
pinio fuit, eam unà cum Hortenſio, & aliis qui-
usdam prorſus evanuiſſe. Tandem ſuperiori-
us, ut dixi, menſibus liber huius argumenti
omine Ciceronis exivit is, qui nunc in quæſtio-
em adducitur. Ceterum cum de incerta alicu-
us auctoritate voluminis disceptatur, illa præ-
ipue docti exquirere conſuerunt, num librum
b auctore eiusmodi tituli ſcriptũ eſſe, conſta-
et; num quid in eo hæreret, quod inſignem ali-
quam perſonarum, ac temporum cum negociis
pſis diſſenſionem haberet; num qui veteres hu-
usce memoriam uſurparent, ex quorũ ore ipſis
ut ſententiis, aut verbis aliquid affulgere lumi-
is poſſet. Vbi vero hæc inter ſe congruere com-

pererunt, tum de ipſius ſynceritate jure poſſe ambigi, negaverunt. Atqui M. Tullium librum conſcripſiſſe, in quo ſemet ipſum de morte filiæ conſolatus ſit, omnes fatentur. hunc vero eiusmodi eſſe, ut nihil perſonis, nihil temporibus alienum includat, ipſi quoque, ut video, adverſarii aſſerunt. teſtimonia vero ſui fide digna multa habere, ne illi quidem, credo, audebunt inficiari. in quo igitur eſt controverſia? Falſum opus eſſe, atq; ab aliquo noſtri temporis homine M. Tullii nomine fictum aiunt, perinde ac priſcis temporibus duę inter ſe contrariæ Salluſtii, ac Ciceronis orationes, & altera, Antequam iret in exilium, ſimulatæ ſunt. Quo de genere meam ego hoc loco ſic ſententiam interponam, ut non de tota re aliquid aſſeverantius ſtatuam, ſed, quibus potiſsimum rationibus liber hic Ciceronis aſſeri poſsit, oſtendam: neq; ut aliquot erroris tenebras eis objiciam, qui adulterinũ, ſed ut facem veritatis eis aliquam præferam, qui germanum eſſe exiſtimant. Quod ſi forte contigerit, ut opinione, atq; conſilio labar, non ego cupidus, aut mendax, ſed humanæ conjecturæ lubricæ, ac fallaces erunt habendæ. ſiquidem fit ſępiſsime, ut maiorem vim habeant probabilitatis, quæ minorem præſeferunt ſpeciem veritatis. quam quidem nos aut his veſtigiis, aut nullis aliis in hoc rerum genere aſſequemur.

Quid igitur iſti potiſsimum dicunt, qui ab hac ratione diſſentiunt? negant, veriſimile eſſe, monumentum eiusmodi aliquod diuturna, ac cæca adeo caligine vetuſtatis oppreſſum demũ

poſt

poſt tot annorum curricula jam omnibus perluſtratis latebris erupiſſe. Verum quo tandem ſæculo hoc homines acutiſsimi diſſerunt? nempe illo, quo multa eius generis alia felici doctorum hominum diligentia exierunt. Quid enim? nonne Livii, ac Paterculi hiſtoriæ, & Ciceronis Orator, ac Brutus, atque ipſæ ad Atticum, & aliquot ad Brutum epiſtolæ memoria patrum noſtrorum, & noſtra inventæ eam hodie apud omnes obtinent auctoritatem, quæ veris, incorruptisq; veterum monumentis ſcriptisq; debetur? Verum illud omitto. ecquando alias noſtris, proximisve temporibus homo tam acri inſtructus ingenio, aut tanta præditus induſtria fuit, qui Ciceronem perite, atq; artificioſe adeo ſimularit, ut judicia eruditorum, intelligentiumq; præſtrinxerit? at veteribus aliquot extiterunt. fateor. verum in alio ſe rerũ genere exercuerunt. quippe finxerunt orationes, id eſt, actiones eas complexi ſunt, quas neque Cicero attigerat, & ipſi facile conjicere ex propinquitate ſæculi poterant. atque omnino acta illa inſeruerunt, in quibus etiam fallentes, nulla unquam, ſi ſibi conſtitiſſent, refelli hominum memoria valuiſſent. denique ea perſequuti ſunt, de quibus nemo ante loquutus erat, & quæ, cum omnino nulla fuiſſent, liberam ad fingendum ſine mendacii ſuſpicione poteſtatem omnibus tribuebant. At vero qui Conſolationem Ciceronis effingendam hoc tempore ſumſerit, næ ille non ſolum difficile cum eo certamen inſtituet, qui in hoc genere admirabili excelluiſſe ingenii gloria

 fertur,

fertur, ſed etiam ea tractabit, quæ longe a ſua memoria, notitiaque remota ſunt, & ſolida doctrinæ monumenta reſtituet, in quibus nullam, ut ibi, res ipſa materiam ad comminiſcendum ſuppeditabit, quòd tota in veterũ varietate dictorum, factorumq; poſita ſint, quæ ex ſolis philoſophorum, atque hiſtoricorum ſcriptis poſſunt hauriri. quæ quidem Cicero cognoſcere facile potuit, huic vero ne in quiete quidem videre jam prorſus amiſſa licebit. demum ea perſequetur, quorum multa veterum teſtimonia extant non ſolum eorum, qui ipſa ſtudioſe legerunt, ſed ipſius etiam, qui prodidit, Ciceronis. quorum unum ſi forte omiſerit, continuò falſi reus agetur, ac facile ſive ſtultitiæ, ſive impudentiæ convincetur. Quod ſi illi ſolis ingenii, atque eloquentiæ viribus uſi conſtantiam tamen retinere non potuerunt, ac convicti demum, exploſique ab omnibus abierunt, quid huic, ſi ſanus erit, tumultus objicietur, cui tantus rerum, tantus ſententiarum, tantus exemplorum, tantus verborum delectus, atq; apparatus erit inſtruendus, ac congerendus? aut cuius laudis, ac premii ſpe incitatus in tantas ſe adduci ſcriptionis anguſtias patietur? Age vero, ſi veritatem huius operis in disceptationem, judiciumq; adductam certiſsimis, ac locupletiſsimis hominũ teſtimoniis comprobare, ac confirmare velimus, quæ tandem aut graviora, aut veriora alia producemus, quàm vel eius, qui hoc texuit, vel eorum, qui pertractarunt? Atqui ſi Cicero ipse longè animo providiſſet, fore aliquando, ut li-

ber

ber hic in lucem editus parum apud homines fidei, atque auctoritatis haberet, nec liquidius, nec certius voluntatis ſuæ teſtimonium, atque argumentum edere potuiſſet, quàm quod pluribus in locis quaſi de induſtria conſignatum, teſtatumque reliquit. quid autem inquit? Librum ſcripſi, in quo memet de morte filiæ conſolatus ſum. audio. num quid amplius? in quo pluribus verbis humanæ vitæ miſerias deploravi, omnes ſententias philoſophorum collegi, qui mortem bonis omnibus præditam, malis omnibus vacuam oſtenderunt, itemque omnia clariſsimorum noſtræ civitatis virorum exempla, qui aut obitum ſuorum conſtantiſsime pertulerunt, aut ipſi mortem fortiſsime oppetierunt. Num hoc fuit contentus? nequaquam. addidit enim. in quo animorum immortalitatem, atq; eorum, qui ſe in vita juſte, caſte, atque integre præſtitiſſent, beatitudinem demonſtravi. quare merito eos a Græcis, tanquam Deos conſecratos, cultosq; oſtendi, ac propterea eorum exemplo filiam meam optimam conſecravi. & quam omnium Græcorum, ac Latinorum ingeniis ad immortalitatem nominis celebraram, eandem dedicato etiam fano poſteris colendam, venerandamque propoſui. Num plenum adhuc ediditſe veritatis huius exiſtimatis indicium? minime. adjunxit enim: Hæc autem omnia adeo varie, copioſe, ac diſerte perſtrinxi, ut nulla a quoquã adhuc conſcripta ſit Conſolatio huiusmodi. Non ne cum hæc tam diligenter, atq; accurate poſteris tradidit, eos tacite viſus eſt admonere,

ſi quando liber his virtutibus præditus ex latebris vetuſtatis eruperit, nolito dubitare, ne meus ſit? Quid? nonne idem prope teſtari videtur Lactantius, homo non minore fidei, quàm doctrinæ laude ornatus? cum in hanc ſententiam inquit: Legi diligenter librum hunc, atque eius ſententias, & verba longis ambitibus circunſcripta in meos commentarios pro meo commodo rettuli. in quo hæc cohærebunt, hunc pro germano Ciceronis habeto. nonne idem ceteri, quorum fides, ut antiqua, ſic integra, atq; incorrupta debet exiſtimari? His ergo, & nullis aliis in hoc judicio ſtandum eſſe cenſeo. Audiamus autem ſingulos, ſuum, ut cuiusque rei probatio inciderit, teſtimonium pure, ac ſyncere dicentes. &, quod in eiusmodi cauſsis adhuc ſemper valuit, ut antiquiſsimis teſtibus fides veritatis aſſereretur, faciamus, ut in hac etiam vel maxime valeat. in qua ſuſpiciones, ac conjecturæ nihil, aut parum habere firmamenti videntur. quæ tamen in cæteris cauſsis cum adſunt, leviſsimæ plerunque reperiuntur. ac ſententias, fragmenta, exempla, & verba huius libri diligenter adeo excutiamus, ut nihil, quod ad rem pertineat, omittamus. QVAERIMVS igitur de ſententiis? dico, quæcunque Cicero ſe in Conſolatione tractaſſe, aut alii ipſum egiſſe teſtati ſunt, omnia in hoc libro tanta expreſſa diligentia apparere, ut vel ex hoc uno fidem haud dubiam poſsimus germanæ huius compoſitionis haurire. Audiamus Ciceronem. Is libro 12. ad Att. ſic prodidit: *Quod me ab hoc mærore recreari*

vis,

vis, facis, ut omnia, ſed me mihi non defuiſſe, tute teſtis es. nihil enim de mœrore minuendo ſcriptum ab ullo eſt, quod ego non domi tuæ legerim. Sed omnem Conſolationem vincit dolor. Quin etiam feci, quod profecto ante me nemo, ut ipse me per literas conſolarer. quem librum ad te mittam. affirmo tibi, nullam Conſolationem eſſe talem. Item: *Omnia ſcripta doctiſſ. hominum, quæcunque ſunt in eam ſententiam, non legi ſolum, quod ipſum erat fortis ægroti, accipere medicinam, ſed in mea etiam ſcripta tranſtuli, quod certe afflicti, & fracti animi non fuit.* Quod Cicero ſe feciſſe in Conſolatione ſua inquit, id in hac diſertiſsime factum videmus. quippe omnium philoſophorum, qui de morte luctuque ſcripſerunt, ſententias intextas, ac digeſtas animadvertimus. Philoſophi autem illi præcipue præter Platonem fuerunt Crantor, Theophraſtus, & Xenocrates. ex quibus Crantor ſcripſit Conſolationem ad Hippoclem, cui mors liberos eripuerat, Theophraſtus Calliſthenem, ſive de luctu, Xenocrates de morte. ut Plutarchus, & Diogenes prodiderunt. qui quamquam omnino hodie nulli ſunt, de his tamen ſic noſter hic ſcriptum reliquit, ut eorum ſe libros diligenter evolviſſe, ac cognoviſſe, oſtenderit. Etenim hoc modo inquit: *Quamobrem prudenter a doctis, & ſapientibus viris & cogitatum, & factum eſt, qui de luctu minuendo ante nos ſcripſerunt. quorum extant ſatis multa ſane ſapienter litteris mandata, in primiſque a Theophraſto, Xenocrate, & Crantore. quorum libros cum ſæpe animi cauſſa ſumſerimus in manus, admirati eorum ſaluberrimis præceptis refertam, & conditam elo-*

quentiam, tum proxime legimus neceſſario. caſus enim ereptæ nobis filiæ, quam in oculis ferebamus, eximiis & virtutis, & prudentiæ laudibus præſtantem, ita nos ve perculit vel afflixit, ut ab iis opem ad leniendum, et mitigandum dolorem petere coacti ſimus, quorum maxime doctrina, atq; auctoritate antea movebamur. Itaq multa, quæ ab illis vel acute cogitata, vel eleganter enunciata ſunt, ad dolorẽ noſtrum abſtergendum colligemus. Hoc autem loco quærere ab iſtis hominibus libet, ubi ſint prudentes hi de luctu minuendo commentarii, ex quibus imitator iſte ſe præcepta collegiſſe ad leniendam doloris ſui acerbitatem oſtendit, & ſi nusquam exiſtunt, quomodo hæc ab illo ad veritatem conformata contendunt? Mox: *Atq; hic locus a Theophraſto egregie tractatus, & perpolitus eſt, itemq; a Xenocrate, quorum uterque eos, qui communes caſus recuſant, imprudentiæ, atq; injuſtitiæ condemnat, alter etiam diis ipſis adverſos non dubitat appellare.* Item: *Sed ego Crantorem ſequor, cuius legi brevem de luctu librum.* Inde poſt multa. *Quamvis multos philoſophorum libros vel de luctu, vel de morte ſatis accurate legiſſemus, ut Theophraſti, Xenocratis, aliorum, quos commemorare nihil attinet, tamen hoc ideo non fecera-mus, quod eventurum putaremus, ut iis ipſis in noſtro mœrore uteremur. itaq; neque lectionem, quantum oportuiſſet, accuratam, nec memoriam ſatis intentam adhibuimus. caſu autem repentino oppreſſi non prius ad libros confugere potuimus, quin ante acerbitatis vi proſterneremur.* Simul etiam volo, ut iidem mihi reſpondeant, ubi terrarum lateant veteres iſti vel de luctu, vel de morte ſcriptores, a quibus

bus ad imitatorem hunc monita hæc tam præclara manarint, Xenocratem dico, Theophraſtum, & Crantorem, quos quidem conſtat, multis jam ſæculis ex hominum memoria temporis injuria prorſus evulſos. Nec multo poſt: *Nam, ſi verum eſt, quod a Theophraſto alicubi proditum memoriæ mandavimus, orbem terrarum theatrum quoddam eſſe, divina mente repletum, & cæleſtis indicandæ ſapientiæ gratia tam multis undiq; collucentibus ornamentis illuſtratum, ac depictum. in eo autem medio collocatos eſſe homines a Deo, ut cum fortuna, dolore, morbis, egeſtate, caſibusq; permultis aſſidue luctentur, Deum vero ipſum, quantum quisque pugnando valeat, quamque viriliter fortitudine divinitus acceptautatur, deſuper aſpectare.* Quin etiam illud tertium ſcire cupio, unde hunc demum Theophraſti librum novus hic imitator eruerit, aut a quo tandem hanc ille tam præclaram eius ſententiam ſumſerit? Quod ſi his monumentis jampridem deletis nemo noſtrum vere has eorum adhibere ſententias potuit, quid eſt, cur Ciceronem ſemetipſum aperte prodentem hac gloria ſpoliemus, ac ſimul illo repudiando hoc damni ſtudiis noſtrorum hominum afferamus?

In Tuſculana inde quarta ſic ſcriptum reliquit: *Sunt, qui unum officium conſolantis putant, malum illud omnino non eſſe, ut Cleanthi placet. ſunt qui non magnum malum, ut Peripatetici. ſunt, qui abducunt a malis ad bona, ut Epicurus. ſunt, qui ſatis putant oſtendere, nihil inopinati accidiſſe, nihil mali. Chryſippus autem caput eſſe cenſet in conſolando, detrahere illam opinionem mœrenti, ſi ſe officio fungi pu-*

tet juſto, atq; debito. Sunt etiam, qui hæc omnia genera conſolandi colligant, alius enim alio modo movetur, ut fere nos omnia in Conſolationem conjecimus. erat enim in tumore animus, & omnis in eo tentabatur curatio. Vrgeo adhuc vehementius. ſi omnia conſolandi genera hæc, quæ Cicero ſe ferme in Conſolationem conjeciſſe denunciavit, hic quoque aperte adhibita, atq; expreſſa eſſe videmus, cur non certum, atque exploratum hunc illius eſſe commentarium aſſeremus? uſurpata vero omnes intelligent, qui ea ſibi ſigillatim conquirenda ſuscipient.

Quod ſi imitator hic ea, quæ Cicero a veteribus ſumſit, eruere hoc tempore amiſsis præſertim, ac jam prorſus extinctis eorum monumentis nequivit, num quæ ille primus prodidit, expiſcari ſedulitate aliqua valuit? multo minus. Quo modo ergo dicere illud potuit? *Neque ego auderem hoc ullo pacto primus prodere. non enim tam ſtudioſe quæ laudari poſſunt appeto, quàm reformidare ea ſoleo, ex quibus poßit aliquid vel levioris culpæ redundare.* Quod a Cicerone factum Lactantius nutu tantum obſcuriſsimo denotavit. Singulari nimirum, vel divino potius homine nobis opus eſt, qui tam longe reſpiciat, ut quæ facta ſunt, omnia præſtanti quadam animi vi, atque virtute conſpiciat. Qui ſi fuit aliquis unquam, Cres ille Epimenides, ſi fabulis credimus, extitit. Non noſtrorum temporum, non noſtrorum morum, non huius occupatæ vitæ, non huius imbecillæ ætatis eſt tanta ad præterita ſubodoranda ſagacitas. clamet, quantum velit, qui aliquem etiam

exiſte-

exiſtere poſſe Ariſtotele meliorem contendit: ego præclare mecum, & cum omnibus actum iri putabo, ſi obſcuriſsima ipſius aſſequi conſilia, decretaq; potuero.

Iam vero, ut longius orationem meam diſputando producam, quemadmodum, ſi quis mihi libros Ciceronis de Rep. amiſſos offerret, ſtatim ad explorandam veritatem præcipue partem illam inquirerem, in qua naturalium tractatio rerum hæreret, de qua Atticū apud eum in Bruto ſic loquentem viderem: *Tuis de Rep. libris nosmetipſi ad rerum naturalium memoriam comprehendendam impulſi, atq; incenſi ſumus.* &, ſi non invenirem, eos ſtatim Ciceronis eſſe, abnuerem, ſic contra hac Conſolatione oblata illico deplorationem illam rerum humanarū inſignem requiſivi, pro maximo veritatis argumento eam ducens, quòd multis teſtimoniis compertam, & confirmatam haberem. Etenim in prima Tuſculana dixit: *Hæc quidem vita mors eſt, quam lamentari poſſem, ſi luberet. A. Satis tu quidē in conſolatione es lamentatus, quam cum lego, nihil malo, quàm has res relinquere.* & in quarta: *Quid neceſſe eſt vitam efficere deplorando miſeriorem? fecimus hoc in eo libro, in quo nosmetipſos quantum potuimus, conſolati ſumus.* Item S. Auguſtinus lib. 19. cap. 4. de Civitate: *Vitæ huius miſerias lamentatus eſt Cicero de morte filiæ, ſicut potuit.* Vbi vero ſumto in manus libro comperi, ſcriptorem hunc in ipſo ſtatim diſputationis exordio omnium ætatum, ſexuum, & conditionum ærumnas copioſe adeo, ac diſerte complecti, ut facile poſsit, ſummum omnibus

vitæ

vitæ huius faſtidium excitare, atque, ut Cicerc dixit, mirificum has res relinquendi deſiderium commovere, quievi, atq; omnem omnibus de eo dubitationem abjiciendam exiſtimavi. Quæ doctrinæ laus ſi recentis huius imitatoris ingenio, facultatiq; tribuitur, quid aliud, quàm Platoni, & Crantori, ac ceteris, qui hoc argumentum antiquitus perſequuti ſunt, præſtantiſſimis viris homo obſcuriſsimæ, ac nobis adhuc incognitæ induſtriæ adæquatur?

Poſſum minora quædam alia, & quidem non pauca commemorare, quæ Cicero ſe in Conſolatione ſcripſiſſe, teſtatus eſt, hic vero ſcripta licet animadvertere. ut illud 12. ad Att: *Quod ſi me ipſum per litteras conſolatus ſum, non me pœnitet, quantum profecerim. mœrorem minui, dolorem nec potui, nec, ſi poſſem, vellem.* Etenim in hoc libro idem præcepit: *Nec vero credi velim, me, quia dolori nimio repugnem, iccirco dolorem omni ex parte improbare, omnesq; illius ex animo fibras evellendas exiſtimare.* & illud in ſecundo de Divinatione: *Quid ego de Conſolatione dicam, quæ mihi quidem ipſi ſane aliquantum medetur, ceteris item multum profuturã puto.* in hoc enim: *Neminem puto fore, quem non rationes a nobis tam ſtudioſe e ſapientum libris collectæ juvent, & delectent.* Eodem modo in Tuſculana quarta: *Ægritudinis ſedatio explicata eſt in Conſolationis libro. quodq; vetat Chryſippus, ad recentes quaſi tumores animi remedium adhibere, id nos fecimus, naturæq; vim attulimus, ut magnitudini medicinæ doloris magnitudo concederet.* At in hac: *Quanquam recentibus morbis medicinam adhibere vetant ſapientes,*

tes,

es,conemur tamen conſulere nobis ipſis. & poſt: *Hoc utem dolore afflicti conſolationem a nobis petentes nosnetipſos in dolore vincemus,ac naturæ quandam quaſi vim afferemus.* Et lib. 12. ad Att: *Omnem conſolaionem vincit dolor.* Hic: *Sed vincat dolorem conſoatio.* Item ibi: *Omnia ſcripta doctiſsimorum homiium,quæcunq; ſunt in eam ſententiam, non legi ſolum, quod ipſum erat fortis ægroti,accipere medicinam, ſed n mea etiam ſcripta transtuli. quod certe afflicti, & fracti animi non fuit.* Hic vero: *Hoc nos in mœrore noſtro, quod certe fortis eſt ægroti, non ſolum accipere, ſed etiam exquirere medicinam.* Quibus in ſingulis ad veritatem excutiendam tantum momenti quisque conſtituat, quantum proprium judicium, & res ipſa præſcribit.

Iam vero cum integra rerum a ſe in Conſolatione tractatarum capita aliis in commentariis indicata in hac ipſa inveniuntur, quid aliud, quàm hoc germanum opus eius eſſe teſtantur? In prima enim Tuſculana ſcripſit, ſe in Conſolatione de animorum immortalitate diſſeruiſſe. quod hic cumulatiſsime per multas paginas expletum eſſe videmus. In 12. vero ad Atticum de conſecranda filia egit, idq; ipſum in Conſolatione feciſſe, Lactantius affirmavit, hic vero multis adeo verbis eſt factum, ut magnam extremi operis quaſi regionem obſideat. Eodẽ in loco ſe filiæ fanum conſecrare velle oſtendit his verbis: *Hoc mihi debere videor, neq; levari poſſe, niſi ſolvero, aut videro me poſſe ſolvere, id eſt, locum, qualem volo, invenero.* Et alio loco: *Fanum fieri volo. neq; hoc mihi erui poteſt.* At in hoc libro Tulliam

am alloquens dixit: *Tibi nunquam debitũ me perſolviſſe officium putabo, niſi ſupremo honore decoravero. Id autem facile conſequar, cum is locus, quem tibi delegi, ſempiternam habiturus ſit religionem.* Ad extremum ut ibi ſe filiam ſcriptis Latinis, Græcisque celebraturũ pollicetur, inquiens: *Ego quantum his temporibus eruditis fieri poterit, profecto illam conſecrabo omni genere monumentorum ab omnium ingeniis ſcriptorum & Græcorum, & Latinorum*; ſic in hoc libro ſe id feciſſe teſtatus eſt, ad eam loquens: *Vigebis autem memoria, quandiu monumenta extabunt illa, quibus eximia conſignata ſunt tam excelſæ laudis teſtimonia, quæ ſempiterna fore, cum præſtantiſsima ſint, plane confidere debemus.* Atq; hęc quidem ipse Çicero de ſe. cui inſignem profecto injuriam faciamus, ſi aperte pro laude ſua teſtanti fidem nõ habeamus. Etenim ſi M. Scauro quondam uno verbo objectum ſibi maieſtatis crimen inficianti credidit populus Rom. cur M. Tullio cauſſam poſſeſsionis pluribus aſſerenti auctoritatem non tribuamus?

Nunc prodeant ceteri. Lactantius lib. 1. cap. 15. inquit: *Tullius in eo libro, in quo ſe ipſum de morte filiæ conſolatus eſt, non dubitavit dicere, Deos, qui publice colerentur, homines eſſe, & ipse eosdem ſe colere, venerariq; teſtatur.* Animadvertant quæſo diligenter hunc locum omnes. duas ille res in hoc libro ſuscepiſſe Ciceronem affirmat, & Deos homines eſſe aſſeruiſſe, & ſe illos venerari, ac colere. quarum hic utranque intra paucos verſus obivit. Siquidem primum dixit: *Græcia multos habet factos ex hominibus Deos.* deinde addidit:

didit: *Neq; vero hæc a me ideo copioſius diſputantur, quod eos temere, neq; ſatis conſiderate tam multos conſecratos velim, cum eos ipse quoq; venerer, Deorumq; loco habendus putem.* Quid hoc teſtimonio poteſt eſſe divinius, niſi ſi a divino illo, cui omnia perſpecta fuerunt, imitatore expreſſum fuiſſe, ſubjiciamus?

Cum autem idem libro tertio, cap. 13. Conſolationem opus non joculare vocavit, ſane ad id, quod hic ſcriptum eſt, mentem intendit: *Si gravioribus ludicra interdum admiſcere liceat.* & cum Di. Hieronymus in Epitaphio Nepotiani dixit: *Crantoris volumen ad confovendum dolorem ſuum ſequutus eſt Cicero*, ſine dubio verba illa huius libri expreſsit: *Sed ego Crantorem ſequor, cuius legi brevem illum quidem, ſed vere aureum, &, ut Panætio placuit, ad verbum ediſcendum de luctu librum.*

An igitur hunc tantum ſententiarum, dictorumve contextũ, tanquam aut temere initum, aut fucoſe nuper ab imitatore confictum repudiabimus, & locupletiora veritatis teſtimonia, quàm cum aliorum, tum ipſius, qui ſcripſit, Ciceronis deſiderabimus? aut ipſum ab inferis exploratius, ac ſolidius voluntatis ſuæ monumentum miſſurum, expectabimus? ubi enim in his, poſterius priori, ut ille dixit, non convenit? quod ſequitur non reſpondet ſuperiori? ubi nõ ſic aliud ex alio nectitur, ut non, ſi ullam litterã moveris, labent omnia? cum ferme imitatorum huiusmodi eſſe monumenta deprehendantur, ut prius a ſua oratione, quàm a noſtra ſuſpicione

ſpicione damnentur? Videte, quantum inter nos, ac veteres illos interpretes Græcos interſit,& quantum conſuetudo de ſpatio maiorum, curriculoque deflexerit. illi librum Ariſtotelis amplexi tenuerunt,licet auctoritatem ibi prolatam in iis, quos nominavit, libris diſerte expreſſam non invenerunt, nos eum repellimus, in quo plurima alibi teſtata, ac denunciata diſerte,ac ſine ulla dubitatione clauduntur. illi libello uno repudiando ſe deteriorem Peripateticorum disciplinam effecturos exiſtimarunt, nos uno admittendo Latinæ linguæ præſtantiam polluturos eſſe veremur.

Neque vero ſolum ſententiæ ab ipſo, aut ab aliis ſignificatæ hic verbis ſuis inſigniter exornatæ reperiuntur, ſed verba etiam ipſa, quæ uſurpata feruntur,membris,aut ambitibus ſuis apte devincta leguntur, quæ fragmenta vocamus. Vultis autem, ut rem iterum teſtimoniis affirmemus? procedat primus Cicero, ne forte multitudine aliorum dictorum ſic poſtea obruatur,ut non appareat. Quid ais M. Tulli? Quod factitare Demoſthenem obſervavi, ut eademmet verba,quoties apte caderent,adhiberet, id nunquam in animum induxi,ut facerem; quòd ea res mirã ingenii tenuitatem, & nimiam verborum inopiam indicaret, quibus ego ſic abundavi, ut C. Cæſar me copiæ inventorem, ac principem bene de nomine,ac dignitate populi Rom. meritum appellarit. Quanquam autem de induſtria ab hoc inſtituto refugi, tamen cum in Conſolatione perbellam quandam ſenten-

tiam

tiam de animis non unde cetera genitis intuliſſem, usq; adeo illam probavi, ut de eadem re poſt in prima Tuſculana diſceptans iisdem verbis repetiverim; quòd elegantius, ac rotundius dici non poſſe cenſuerim. meq; e Conſolatione ipſa ſumſiſſe teſtatus ſim. Age igitur quomodo loquutus es in Conſolatione? *Animis æterna cæli ſedes quærenda, eaq; propria illorum patria. Siquidem animorum nulla in terris origo inveniri poteſt. nihil eſt enim in animis mixtum, atq; concretum.* & quæ ſequuntur. Quomodo vero in Tuſculana? *Vt illa natura cæleſtis & terra vacat, & humore, ſic utriusq; harum rerum humanus animus eſt expers. Sin autem eſt quinta quædam natura ab Ariſtotele inducta, primum hæc & Deorum eſt, & animorum. Hanc nos ſententiam ſequuti his ipſis verbis in Conſolatione hæc expreſſimus. Animorum nulla in terris origo inveniri poteſt. nihil eſt enim in animis mixtum, atq; concretum.* & cætera ad verbum. Quid vultis amplius? Si Cicero in hoc judicio adeſſet, & librum hunc ſuum eſſe conceptis verbis juraret, num certius hoc dicere teſtimonium poſſet? Quid ergo iſti contra dicunt? Hoc ipſum, opinor, non Ciceronem, ſed imitatorem illum ſuum diligentem, atq; induſtrium effeciſſe. O rem indignam, & prope intolerabilē. cum de libro περὶ ἑρμηνείας ambigeretur, utrum ne Demetrii eſſet, ut ferebatur, an alterius, uni Theophylacto neſcio quid hæſitanter de illo proferenti aſſenſi ſumus, Ciceroni fidenter de Conſolatione ſua teſtificanti fidem habere nolemus? atq; acriter omnia infirmaſſe teſtimonia exiſtimabimus, ſi,

ut tragici argumentum explicare fabulæ neſcientes ad Deum, ſic nos ad novam imitatoris neſcio cuius ſagacitatem, ſolertiamq; confugiemus? Introducamus cæteros, quando Cicero, ut video, non ſolum inteſtabilis, ſed etiam deteſtabilis factus eſt.

Plinius ſic ſcriptum in ſua Præfatione reliquit: *Cicero in Conſolatione filiæ, Crantorem, inquit, ſequor.* S. Hieronymus in Epitaphio: *Crantoris volumen ad conſovendum dolorem ſuum ſequutus eſt Cicero.* Hic vero quemadmodum hæc expreſsit? *Hæc autem perite, ut dixi, a multis tractata ſunt. Sed ego Crantorem ſequor. cuius legi brevem, ſed ad verbum ediſcendum de luctu librum.* Quid fingi poteſt aptius? quid in hoc vel ipſe repræhenderet Ariſtarchus, homo a judicio inſtructiſsimus, atq; huiusmodi artificii apud veteres peritiſsimus habitus? qui notis appoſitis malos, falſosve poetæ verſus dispunxit, non uno verbo univerſum, ut noſtri, opus exterminavit.

Citate rurſus Lactantium, qui quaſi indignatus, quòd ſuperioribus dictis ſuis habita fides non ſit, nova prolaturus accedit. is lib. 3. cap. 19. inquit: *Cum Cicero in principio Conſolationis dixiſſet, luendorum ſcelerum cauſſa naſci homines, iteravit idipſum poſtea, quaſi objurgans eum, qui vitam non eſſe malis plenam putet.* Negabitis, hæc ab hoc libro abeſſe? non poteſtis. Nam in principio hæc poſita ſunt: *Ut quaſi luendorum ſcelerum cauſſa naſci homines, & in hanc lucem ingredi poßis agnoſcere.* Inde poſt deplorationem miſeriarum iterata cum prædicta objurgatione hoc modo: *Redeo*

eo ad illud,quod initio dixi, neminem eſſe, qui ſpiri-
um ducat,non miſerum, neminem vere felicem, pa-
umq; ſapiunt ii, qui hominem luendorum ſcelerum
auſſa natum felicem, aut beatum audent nominare.
Quid ergo dicunt,cum ſe urgeri hoc tam mani-
eſto dicto conſpiciunt? nempe ad ſuam, opi-
ıor,arcem, perfugiumq; recurrunt. Quod tu a
Cicerone factum, nos ab imitatore fictum eſſe
ſſerimus. Bone Deus, quis unquam aut facili-
ıs,aut felicius omnia contrariorum argumen-
orum impedimenta removit,ac diſsipavit? Er-
go quod Cicero ſcripſit, id quilibet homo re-
præſentabit? credo.Siquidem ut Herculi expri-
nendo ſatis eſt,ſi quis clavam effingat, ſic Tul-
io effingendo,ſi in clauſula, Eſſe videatur, ad-
ungat.

Transeamus ad alia. Idem eodem in loco
ſcribit: *Hinc nata eſt inepta illa ſententia, hanc eſſe*
mortem,quam nos vitam putamus,illam vitam,quam
ıos pro morte timeamus. ita primum bonum eſſe non
naſci,ſecundum citius mori,quæ,ut maioris ſit aucto-
ritatis, Sileno attribuitur. Cicero in Conſolatione Non
naſci inquit longe optimum,nec in hos ſcopulos incidere
vitæ,proximum autem,ſi natus ſis, quam primum mo-
ri,& tanquam ex incendio effugere fortunæ. An vero
hæc ipſa in hoc libro deſiderantur? non, ſed ab
imitatore illo noſtro inſerta ſunt. Divinum ho-
minem,qui tam acute intexere,tam perite con-
texere,immo vero tam providenter omnia re-
texere didicit. Et hic, cum eiuſmodi ſit, uſque
adeo tamen præclara bona iſta ſua adhuc aut
ignoravit,aut neglexit,ut terris ſe oſtendere, ac
 tantam

tantam virtutis indolem hominibus patefacere recuſarit? Videamus autem, quomodo hæc interjecerit: *Naſci vero nos non intelligo, quibus expediat. nam in ærumnas, miſeriasq; ingredientes quid gratum, quid hilare aſpicimus? qua re potius non offendimur? quod primus ille naſcentium infantium vagitus, & eiulatus ſatis declarat. tributus eſt enim ab optima parente natura, quæ nihil inane ſolet efferre, at potius iis rebus, quas efficit, admiranda ſemper edit vel pietatis, vel juſtitiæ, vel prudentiæ documenta. Ex quo intelligi licet, non naſci longe optimum eſſe, nec in hos ſcopulos incidere vitæ, proximum autem; ſi natus ſis, quamprimum mori, &, tanquam ex incendio effugere fortunæ. Sileni quæ fertur fabula idem certe confirmat, qui captus a Mida miſsionem doctrina redemit. docuit autem regem, nunquam naſci, optimum eſſe, ſed celeritatem mortis proxime accedere. idemq; Euripidis teſtimonio poëtæ ſapientiſsimi comprobatur.* Num potuit elegantius? non equidē arbitror. Quare Plutarchus, & Seneca cum hunc locum legiſſent, uterq; in ſuam Conſolationem conjecit. Ceterum hæc Sileni fabula ab Ariſtotele in libro de Animo, quem Eudemum vocavit, expoſita pluribus verbis a Plutarcho relata eſt.

Quin etiam cap. 13. repræhendens Ciceronem, qui Philoſophiam virtutis magiſtram, & vitæ parentem vocarat, infert demum ſermone ad illum converſo: *Idem in Conſolatione hanc de philoſophia ſententiam tuliſti. Sed neſcio qui nos teneat error, aut miſerabilis ignoratio veri.* Hoc vero pariter in hoc libro apte interpoſitum eſt ad hunc modum. Nam cum de philoſophia dicere inſtituiſſet:

uiſſet: *Sed nos philoſophia adverſus omnes vel tempo-um, vel fortunæ, vel naturæ inſidias munivit, quæ ita ...rtis eſt, ut nullius injuriæ impetum extimeſcat, ita ...enis, & ſuavis, ut omnes acerbitates facile mitiget, & ...nolliat, ita demum utilis, & fructuoſa, ut totam ſe ad ...humanas utilitates liberaliſſime porrigat, atque expli-...et*, deniq; infert: *Nihil accidere valde grave po-...eſt iis, qui ſpe jam propinqua futuri boni recreantur, & aluntur. Sed neſcio qui nos teneat error, aut miſe-...abilis ignoratio veri. non enim tantopere bonis dele-...ctamur, quàm malis affligimur.* Quid eſt in his, quod ab officio diſcrepare cernatur? quid eſt, quod ſuam vim, & dignitatem non tueatur?

Rurſus lib. 3. cap. 19. inquit: *Quod adeo verum eſt, ut idem Tullius in Conſolatione non eaſdem ſedes incolere juſtos, atque impios prædicaverit. Nec enim omnibus, inquit, iidem illi ſapientes arbitrati ſunt, eundem curſum in cælum patere. nam vitiis, & ſceleribus contaminatos deprimi in tenebras, atq; in cœno jacere docuerunt, caſtos autem animos, puros, integros, incorruptos, bonis etiam ſtudiis, atq; artibus expolitos leni quodam, ac facili lapſu ad Deos, id eſt, ad naturam ſui ſimilem, pervolare.* Hæc vero non ſolùm prudenter intexta, ſed etiam prætexta ita ſunt, ut admiratione intelligentes afficiant: *Nam ſi quid in hominum animis pietatis, ſi quid religionis inerit, certe ob hanc potiſſimum cauſſam ſe a flagitiis, & facinoribus abſtinebunt, quòd impios, ac nefarios homines a Deorum concilio, ac ſocietate arceri judicabunt. Nec enim omnibus iidem illi ſapientes arbitrati ſunt, eundem curſum in cælum patere. nam vitiis, &c.*

Idem libro 1. cap. 15. ait: *Cicero in eo libro, quo*

ſe ipſum de morte filiæ conſolatus eſt, dixit, Deos, qu publicè colerentur, homines fuiſſe. Itaque intra pauco verſiculos duas res nobis dedit. Nam dum imaginem filiæ eodem modo ſe conſecraturum eſſe profitetur, quo illi a veteribus ſunt conſecrati, & illos mortuos eſſe do cuit, originem vanæ ſuperſtitionis oſtendit. Cum vero inquit, & mares, & feminas complures ex hominibus i Deorum numero eſſe videamus, & eorum, in urbibu atq; agris auguſtiſſima templa veneremur, aſſentia mur eorum ſapientiæ, quorum ingeniis, & inventis o mnem vitam legibus, & inſtitutis excultam, conſtitu tamq; habemus. Num vero hæc præteriit? nequa quam, immo vero appoſite admodum attulit Nam poſtquã homines, & virtutes merito con ſecratas, beſtias vero, atq; Amores conſecran dos non fuiſſe oſtendit, meritam filiæ conſecra tionem illaturus inquit: *Qui ergo ad hominum vi tam vel adjuvandam, vel excolendam, atq; exornan dam aliquid attulerunt, quiq; virtutibus, rerumq; ge ſtarum gloria præſtiterunt, eos nemo dubitet, jure Dc os habitos, divinoq; cultu affectos eſſe. Neq; ego ullo pa cto auderem hoc primus prodere, non enim tam ſtudio ſe quæ laudari poſſunt, appeto, quam reformidare ea ſo leo, ex quibus poſſit aliquid vel levioris culpæ redunda re. Cum vero & mares, & feminas complures in Deo rum numero eſſe videamus.* & quæ ſequuntur. Num inſerere commodius potuit? ne ipſi quidem adverſarii, credo, dicent ſecus.

Age vero ſint hæc omnia imitatoris, quòd Lactantii nihil præteriit. an vero illa non erunt auctoris, quod hæc a Lactantio prætermiſſa adjunxit? *Tantis enim ducibus aberrare non poſſumus,*

nec

nec a nobis, ſed ab illis ipſis, quos ſequimur, rei tam juſtæ, ac debitæ ratio repoſcetur. jure enim feciſſe putandi ſunt, qui ne quem virum, aut feminam præclare meritam debito honore ſpoliarent, eorum memoriam ſanctam, venerandamque eſſe voluerunt. nos autem injuſte ageremus, ſi, quos pari cultu, venerationeque dignos cognovimus, eos pateremur ſilentio præteriri. Neque hoc de te una, mea Tullia, dictum volumus, cujus extabunt virtutis, prudentiæ, doctrinæ, continentiæ ad omnem æternitatem impreſſa veſtigia, ſed de iis omnibus, quos tali honore dignos aut ipſi vidimus, aut futuro tempore poſteritas intuebitur. Nunc autem de te loquar, quam non ego amiſſam, aut mihi penitus ademtam velim dicere, cum illuceſcat menti meæ quotidie magis præclariſſima nominis tui, tuarumq; virtutum gloria. vigebis autem memoria, quandiu monumenta extabunt illa, quibus eximia conſignata ſunt tam excelſæ laudis teſtimonia. quæ ſempiterna fore, cum præſtantiſſima ſint, plane confidere debemus. Tibi igitur nunquam me debitum perſolviſſe officium putabo, niſi de me optime meritam, quem eximie coluiſti, ac de patria, quam ſemper ornaſti, ſupremo honore decoravero. Id autem facile conſequar, cum is locus, quem tibi delegi, ſempiternam habiturus ſit religionem. noſtra verò, ſi qua erit ex ea re conſolatio, quæ magna certe erit, aut ſi qua laus ex paterna pietate, mihi certe jucundiſſima acciderit. nihil enim aliud vel audire, vel memoria repetere libentius poſſum, quàm me in eam, quam ſumme dilexerim, ſummeq; diligendam merito ſuo cenſuerim, quàm maxime pium, gratumq; eſſe. Cum præſertim in alienos, quia de ſe optime erant meriti, tam prolixos, liberalesque ſe-

ſe, & maiores noſtri, & exteri præbuerint. Hæc, ut di
xi, a Lactantio, dum duo fragmenta continua
ret, quia cauſſæ ſuæ non ſerviebant, omiſſa, imi
tator ſine dubio non finxiſſet, ſed Lactantio cre
didiſſet. quæ tamen huic loco aptiſsima, ac pro
pe neceſſaria ſunt. rationem enim reddit, cu
ipse veterum exemplo filiam conſecrare ſtatue
rit. Vnde ſermone ad illam converſo: *Neq; ho
de te una, mea Tullia, dictum volumus*, ita poſt per
git in fragmento a Firmiano citato: *Teq; omniu
optimam conſecrabo.* quod ineptiſsime feciſſet, ni
ſi appellationem illam Tulliæ præmiſiſſet.

Fragmentum inde alterum Lactantius cun
ſuperiore connectit, ſed vulgo imperfectum
atq; mendoſum, hoc modo: *Quod ſi ullum unqu
animal conſecrandum fuit, ſicut profecto fuit, ſi Cadmi
aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in cælun
tollenda fama fuit, huic idem honos certe dicandus eſt
quod quidem faciam. teq; omnium optimam, doctiſſi
mamq;, approbantib. diis immortalibus ipſis, in eorun
cætu locatam ad opinionem omnium mortalium con-
ſecrabo.* Quod hic noſter cum & perfectius, & e-
mendatius adhibuerit, certe ſe auctorem, non
imitatorem oſtendit. ſic enim inquit: *Quod ſi ul-
lum unquam animal conſecrandum fuit, qualia mul-
ta conſecraverunt Ægyptii, quod nullum profecto fu-
it.* ſic vero legendum eſſe perpetuus ipse diſpu-
tationis contextus docet. Quare hunc locum
præcipue cenſeo eſſe notandum, ut ad detra-
hendam omnem imitatori huic auctoritatem
aptiſsimum.

Item lib. 3. cap. 28. inquit: *M. Tullius in ſua
Conſo-*

Conſolatione pugnaſſe ſe ſemper contra fortunam loquitur, eamq; a ſe eſſe ſuperatam, cum fortiter inimicorum impetus retudiſſet, nec tum quidem ſe ab ea fractum, cum domo pulſus patria caruit. Tum autem, cum amiſerit cariſsimam filiam, victum ſe a fortuna turpiter confitetur. Cedo, inquit, en manum tollo. Hic duo tantum verba ex oratione Ciceronis allata ſunt, reliqua ſententia ſignificata eſt, non expreſſa, & tamen eam in hoc libro iis verbis exornatam videmus, ut a nemine, niſi ab ipſo rerum auctore, atq; eloquentiæ parente editam, ac perpolitam eſſe, ſuſpicari poſsimus. inquit enim, Tulliam alloquens: *Noſti, quam ſemper alacri, fortiq; animo cunctis caſibus reſtiterim, ut ne me quidem pulſum patria, omniq; plane dignitate ſpoliatum tam acri impetu frangere, ac dejicere fortuna potuerit. Cum inimicis autem quanta contentione decertaverim, quæq; mea fuerit in iis refutandis, frangendisq; virtus, et conſtantia, norunt omnes, qui varios civitatis noſtræ caſus curioſe notaverunt. Cum vero Tullia te mihi extremo loco fortuna ademiſſet, tum equidem intellexi, quantum illa in rebus poſſet humanis, quantaq; adverſus me ipſum vi, ac poteſtate niteretur. itaq; nihil habui, quod dicerem, niſi Cedo, & manum tollo, cum tam gravi accepto vulnere plane dolore perculſus, atq; afflictus eſſem.* Macte virtute Cicero, qui magis nobiscum loqui poſſes, ſi eſſet, verſarerisq; nobiscum? quis enim tanta ingenii excellentia exiſteret, qui hanc ſententiam vix, ut dixi, indicatam tam acute concipere, tam apte diſponere, ac tam ornate exprimere præter te potuiſſet? ſcilicet nos indocti, & propè barbari, qui vocem ſæ-

pe unam in præclaris tuis deſideratam ad perficiendam ſententiam ſcriptis adhuc fingere animo non potuimus, quam doctorū judicio probaremus, tam præclaros verborum ambitus ad hanc abſolvendam aut animo aſſequuti, aut oratione complexi fuiſſemus. An vero quisquam orationis faciendæ tam rudis, ac doctrinæ conformandæ tam imperitus artifex eſſe poteſt, qui hæc ipſa componi, ac ſimulari ſine ulla aut rerum, aut verborum repugnantia a quocunque ingenio poſſe exiſtimet? & quæ ipſe ſe aſſequi non poſſe, neque a quovis præſtari potuiſſe, intelligat, non continuò admiretur, & obſtupeſcat?

Venio ad exempla. Seneca in Conſolatione ad Marciam ſcripſit, omnes, qui monere aliquem volunt, a præceptis incipere, & in exemplis deſinere. neq; dubitandum eſt, quin inter hos præcipue Ciceronem ſignificarit, cuius illuſtris extabat tum Conſolatio, in qua primum rationibus, deinde exemplis contra luctum pugnavit. Quod item Lactantius libro primo, capite 15. notavit, cum dixit: *Fortaſſe præ nimio luctu dicat aliquis deliraſſe Ciceronem. Atqui omnis illa oratio, & doctrina, & exemplis, & ipſo loquendi genere perfecta non ægri, ſed conſtantis animi, & judicii fuit.* In primis autem Cicero ſe exemplis uſum eſſe, in Tuſculana tertia demonſtravit: *Quid? qui non putant lugendum viris? qualis fuit Q. Maximus efferens filium conſularem, qualis L. Paullus, duobus paucis diebus amiſsis filiis, qualis M. Cato, prætore deſignato filio mortuo, quales reliqui, quos in Conſolatione*

ne

ne collegimus. & in ſecundo de Divinatione: *Clariſsimorum hominum noſtræ civitatis graviſsimos exitus in Conſolatione collegimus.* & Di. Hieronymus in epitaphio Nepotiani: *Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Piſones, Brutos, Scævolas, Metellos, Marcios, Craſſos, Marcellos, atque Aufidios, quorum non minor in luctu, quam in bellis, virtus fuit. & quorum orbitates in Conſolationis libro Tullius explicavit.* At hic liber cum aliis Græcorum, & Barbarorum exemplis multis, tum potiſsimum etiam Romanorum abundat, atque eorum potiſsimum, quos D. Hieronymus a Cicerone commemoratos fuiſſe aſſeruit. usque adeo ut ipse ſcribere auſus ſit: *In tanta vel argumentorum, vel exemplorum copia, quibus ſe legentes pœne obrui ſentient, ecquis ſe immobilem, aut in dolore inexorabilem præbeat?* Neq; vero hoc, credo, abnuunt, qui a nobis diſſentiunt, verum ea ab imitatore ſtudioſe collecta, digeſtaque ſubjiciunt. Fateor, hoc fieri potuiſſe. Eſt enim multo facilius priſca exempla eruere, atque ornare, quàm aut fragmenta ſupplere, aut ſententias expolire. Verum multis adeo indiciis oſtendere poſſumus, hæc non ab imitatore, ſed a Cicerone conſcripta fuiſſe, ut plane futurus pertinax videatur, qui huic ſententiæ refragetur. Primum Valerius, qui librum ſuum ex aliorum libris ita concinnavit, ut prima verba ex oratione de Aruſpicum reſponſis intulerit, hiſtoriam Pulvilli iisdem prope verbis narravit, quibus in hoc libro refertur: *Pulvillus,* inquit, *cum in Capitolio Iovi opt. maxim. ædem pontifex dedicaret, interque nuncupationem*

tionem ſolemnium verborum poſtem tenens mortuum eſſe filium ſuum audiſſet, neq; manum a poſte removit, ne tanti templi dedicationem interrumperet, neq; vultum a publica religione ad privatum dolorem deflexit, ne patris magis, quàm pontificis partes egiſſe videretur. Hic vero: *Pulvillus pontifex inter ſolemnium verborum nuncupationem poſtem tenens, ut filium mortuum audivit, neq; manum a poſte removit, ne ſacra dirimeret, nec vultum a populo avertit, ne ſuum potius dolorem, quàm populi utilitatem, ac ſalutem cogitare videretur.* Deinde Seneca in Conſolatione ad Albinam idem fecit: *Rutilia*, inquit, *Cottam filium ſequuta eſt in exilium, nec ante in patriam, quàm cum filio, rediit. eundem jam reducem, & in Repub. florentem tam fortiter amiſit, quàm ſequuta eſt. nec quiſquam lacrymas eius poſt elatum filium notavit.* Hic vero: *Rutilia C. Cottam filium in exilium ſequuta cum poſtea reverſum in patriam amiſiſſet, nemo eam lacrymantem poſt elatum funus vidit.* Neque vero negari poteſt, quin Seneca e Ciceronis Conſolatione hæc hauſerit, cum Cicero Rutiliæ hiſtoriam primus inveſtigarit. Siquidem ſic de ea ad Atticum lib. 12. ſcripſit: *Velim me facias certiorem, Rutilia vivóne C. Cotta filio ſuo mortua ſit. pertinet ad eum librum, quem de luctu minuendo ſcripſimus.* Atq; hoc idem dico de exemplo Corneliæ, quod Seneca iisdem propè verbis in eandem Conſolationem ſuam traduxit. Quin etiam P. Craſsi, Cn. Cæpionis, Lepidi, & Clodiæ exempla ut primus Cicero indagavit, ſic primus in hoc commentario prodidit. indagavit conſulens Atticum his verbis: *Velim me facias certio-*

rem,

rem, Cn. Cæpio Servilii Claudiæ pater vivone patre ſuo naufragio perierit, an mortuo. & Vinuliæ filius vivone P. Craſſo Conſulari patre ſuo mortuus, an poſt. Item: *Quæro de Regillo Lepidi filio, rectene meminerim, patre vivo mortuum.* Item: *De Rutilia, quoniam videris dubitare, ſcribes ad me, cum ſcies. Sed quam primum num Clodia D. Bruto conſulari filio ſuo mortuo vixerit.* Prodidit his verbis: *Sed antiquior P. Craſſus, vir clarus, & conſularis P. Craßi filii mortem & vidit, & moderatißime tulit. Nec ab eius laude abfuit, ac fortaſſe Craſſo præſtitit Cn. Cæpio, qui Cæpionem filium naufragio abſumtum ita non doluit, ut eum ne leviter quidem e vultu, aut ulla corporis parte commotum e familiaribus quisquam ullo pacto ſenſerit.* Item: *Nihil jam Rutiliam miremur, quæ C. Cottam filium in exilium ſequuta cum poſtea reverſum in patriam amiſiſſet, nemo eam lacrymantem poſt elatum funus vidit. Pariq; fato Clodia uſa eſt, quæ D. Brutum filium conſularem mortuum ſuperſtes vidit, neq; tamen eius obitum non fortiter, & patienti animo tulit.* Quid dicam, quòd loquens de Q. Fabio in primis laudationem eius extulit, quam in foro filio mortuo dixit, non ſingularem ſolum oratoris conſtantiam, ſed eximias etiam virtutes orationis exponens? Quod qui aſſequi potuit, niſi qui eam orationem legit, quæ jam pridem prorſus evanuit? *Neq; ſolum non doluit,* inquit, *quod fortißimi animi fuit, ſed etiam mortuo laudationem in foro dixit, quo nihil fortius, aut laudabilius ne ex omni quidem antiquitate recenſeri poteſt. cuius orationem quis non admiretur inſignem ingenii, judicii, ordinis præſtantia? quo modo ille vel ea, quæ dixit, ſine luctu dicere,*

cere, aut quæ ſcripſit, ſine dolore cogitare potuit. cum præſertim hoc in illa laudatione & admirari, & obſtupeſcere ſoleamus, quod non, ut alii, de cæterorum fortitudine diſputat, ut ſuum ipse dolorem aliorum exemplo minuat, ſed in filio hærens illius maxime virtutes, propriasq; laudes, quæ vel acerbiorem efficere doloris ſenſum poterant, longiſſimo ſermone perſequitur. Quis, quis, inquam, imitator has huius orationis opes tantas explicuiſſet, quas non noviſſet? noſſe autem qui poſſet, quas non legiſſet? Ipſum Ciceronem accepimus, cum ad dicendum invitaretur, reſpondere ſæpe conſueviſſe, ſe parum idoneum eſſe, quia pridie non legiſſet, nunc meliorem Tullio aliquem nacti ſumus, qui non ſolum dicere, ſed etiam ſcribere nulla præcedente lectione aptiſsime, cauſſa etiam ipſa proſus incognita, poſsit.

At ſententias graves ex amiſsis ſapientium commentariis ſepoſuerit, ambitus Ciceronianos peritiſsime intexuerit, infinitam ignotorum exemplorum copiam ex tota antiquitate collegerit, num vero tantis vel ingenii, vel ſtudii inſtructus præſidiis erit, ut hoc totum corpus ſuſtinere ſine firmis eloquentiæ viribus poſſit? &, ſi exempli gratia veſtem nactus oratoriam erit, num propterea etiam nervos oratore dignos habuerit? Præclare enim Iulianus Cæſar cuidam inimicum ſuum de affectato imperio deferenti, ac pro indicio purpureum ſibi indumentum ex ſerico pallio comparare dicenti, reſpondit, purpurea quoq; pedum ad illum tegmina deferto, ut ſciat, ſine maximis viribus pannu-

annulos leves nihil proficere. Præcipuum igi-
ur verborum delectum, copiam, ornatum, le-
itatem, numerum atque aptam illam, & quaſi
otundam conſtructionem neceſſe eſt afferat,
ui Ciceronem ipſum ſibi tractandũ ſuſcipiat.
Etenim ut Pythia illa quondam malos verſus,
c minime Homericis, aut Heſiodiis pares ef-
undens ſatis aperte eos ſuos eſſe, non Apolli-
is Muſarum principis oſtendebat, ſic hic, ſi
uum, non divini oratoris ornatum attulerit,
emet verſiculo primo prodiderit, ita ut facile
uilibet audiens dicere poſsit: Non hæc vox
Dei eſt, non ſonus, non dictio, non numerus,
ed mulieris longo intervallo Dei maieſtatem
imilitudine conſectantis. Hunc vero magnifi-
um, ac ſplendidum orationis apparatũ a Tul-
io in Conſolatione ſua fuiſſe adhibitum, docet
Lactantius libro primo, cap. 15. *Non puto illum
am varie, tam copioſe, tam ornate ſcribere potuiſſe,
iſi luctum eius, & ratio ipſa, & conſolatio amico-
um, & temporis longitudo mitigaſſet.* eundem ve-
ro etiam in hac, quæ repræhenditur, enitere, o-
mnes profecto probabunt, qui ſingulas com-
præhenſiones orationis huius notabunt, quæ
adeo inter ſe apte, atq; ornatæ ſunt, ut illud pro
meo jure auſim aſſerere, ipſum ſemet interdum
videri ſuperaviſſe. Quod contentione inſignium
duorum locorum inter ſe facta lubet oſtende-
re. In Tuſculana prima cum doceret, Cn. Pom-
peium, ſi mature extinctus eſſet, multa mala,
quæ poſtea contigerunt, effugere potuiſſe, ſic
ſcripſit: *Pompeio familiari noſtro, cum graviter æ-
grota-*

grotaret Neapoli, melius eſt factum. coronati Neapolitani fuerunt. nimirum etiam Puteolani vulgo ex oppidis publice gratulabantur. ineptum ſane negocium & Græculum, ſed tamen fortunatum. utrum igitur, ſi tum eſſet extinctus, a bonis rebus, an a malis diſceßiſſet? certe a miſeris, non enim cum ſocero bellum geßiſſet, non imparatus arma ſumſiſſet, non domum reliquiſſet, non ex Italia fugiſſet, non exercitu amiſſo nudus in ſervorum ferrum, & manus incidiſſet, non liberi defleti, non fortunæ omnes a victoribus poßiderentur. qui, ſi tum mortem obiiſſet, in ampliſsimis fortunis occidiſſet is propagatione vitæ quot, quantas, quàm incredibile hauſit calamitates? Belle, atq; ornate. quis negat? at in hoc libro, quanto omnia uberius, ſplendidius, ac prope magnificentius? *Pompeii noſtri familiaris caſu quid in civitate notius, quid illuſtrius aut quid omnium oculis, ac mentibus perſpectius, & clarius? hunc ſi mature extinctus eſſet, nihil doloris nihil invaſiſſet mali. quòd tam diu in vita manſit, ic circo factum eſt, ut ſingularis calamitatis exemplum omnibus præbuerit. cui eo luctuoſior fortunæ acerbita viſa eſt, quo feliciore, ac ſecundiore fortuna in omni vita uſus erat. quis enim univerſis civibus aliquandò carior? quis in toga, vel rebus geſtis, vel honoribus extra ordinem delatis clarior? quis opibus, propinquitatibus, amicitiis florentior? cui nihil prorſus ad ſummam, abſolutamq; felicitatem, præter honeſtum, ac jucundum vitæ exitum, deeſſet. Sed videamus, quantum in rebus humanis fortunæ poßit injuria, niſi malimus ad propriam mortalis vitæ nimis aſperam, miſeramq; conditionem omnia mala revocare. qui enim ampliſsimis fortunis uſus erat, qui nihil, niſi ſublime, ac beatum*

ni

*ec cogitare,nec optare conſueverat,cui omnia vel ad
ſum,vel ad voluptatem ſupererant,bellum cum ſoce-
o ſuſcepit,deſeruit domum,profugit ex Italia, &, cum
ntea nihil in cæteris bellis, niſi ſummo conſilio, pru-
lentiaq; geßiſſet, cum vel maxime ingenio, iudicioq;
xcellere debuiſſet,ſui pene oblitus eſt. Itaq; imbelles,
& infirmas copias,tirones, collectitiosq; milites cum ro-
uſtißimis legionibus conferre non dubitavit,& amiſſo
xercitu, ereptisq; caſtris turpißime victus in ſervo-
um manus vir ſummus & clarißimus incidit. vita
ero ut miſerabiliter privatus ſit,commemorare, nihil
ſt neceſſe. cum eo ipſo,quòd in tam miſeram fortunam
lelapſus,vitam cito amiſerit,minus fortaſſe miſer cen-
eri poßit. beatißimus autem obiiſſet, ſi cum in Repub.
lorebat, cum valebat auctoritate, & gratia, cum co-
iis,opibusq; affluebat, e vita deceßiſſet. cuius propaga-
io quantum illi mœroris, ac luctus attulerit, non mo-
lo ſcribendo, ſed vix etiam cogitando conſequi quiſ-
quam poßit.* Hoc mihi vere videor eſſe dicturus,
Ciceronem nullo in loco uberius flumen elo-
quentiæ profudiſſe,quàm in proœmiis librorũ
de oratorè,& tamen cum ibi, & hic argumen-
tum idem tractavit, hic videri omnia maiore
ornatu,ac copia explicuiſſe, ac neſcio quo mo-
do inſigniorem verborum florem, ac lumen o-
rationis adhibuiſſe. Etenim ſic ibi: *Vt mihi non
erepta L. Craſſo a Diis immortalibus vita,ſed donata
mors videatur.non vidit flagrantem bello Italiam,non
ardentem invidia ſenatum,non ſceleris nefarii princi-
pes civitatis reos, non luctum filiæ,non exilium generi,
non acerbißimam C. Marii fugam, non illam poſt re-
ditum eius cædem omnium crudelißimam, non deniq;*

in omni genere deformatam eam civitatem,in qua ipſ
florentiſſima multum omnibus gloria præſtitiſſet. Hi
vero: *L. Craſſum ex noſtra civitate clariſſimum, e*
eloquentiſſimum virum matura mors quantis è mole
ſtiis,quantisq; incommodis eripuit? nam qua in patri
am pietate fuit,ex iis malis,quæ mortem eius conſequu
ta ſunt,incredibilem, ſi vixiſſet,dolorem accepiſſet. fla
gravit enim bello Italia, exarſit ſenatus invidia. nih
deniq; in civitate fuit,quod non eius temporis calami
tatem,luctumq; perſenſerit. Nam quid fugam Mari,
quid cætera,quæ in illius diſceſſu acciderunt, maxim
luctuoſa, ſummeq; miſeranda commemorem? quid re
ditum illum ſanguinarium, cuius recordatione nem
eſt,qui non intimis ſenſibus exhorreſcat? tenemus enim
memoria, aut ſaltem ex patrum ſcriptis accepimus
crudeliſſimam omnium cædem illo tempore eſſe factam
trucidatos bonos viros, et cives,inciſas eorum cervice
in Roſtrisq; poſitas, qui multorum civium ſalutem, a
dignitatem eloquentia peperiſſent. quàm multos ex il
la Reipub. tempeſtate commemorare poſſumus, inno
centiſſimos homines,atq; optimos, ut acerbiſſimam ca-
lamitatem effugerent, libertatem morte quæſiſſe. O a
cerbum,ac nemini non pœnitendum Reip. ſtatum, con
ditionemq; vivendi,cum eos ipſos, qui Remp. ſuo labo
re, ſuoq; ſanguine auxerint, juverint, ſervarint, nuſ
quam tutos, nihilq; magis, quàm propinquorum ma
nus, ac gladios timentes,horreſcentesq; videas; illorum
autem,quorum ope,atq; auxilio ſervatus ſis, cum hor-
ribiles, miſerosq; caſus ſpectes, nulla tamen ratione opi
tulari,nihilq; afferre adjumenti queas. quis neget, ii
ipſis, qui hæc intueri cogantur, mortem eſſe non modo
detrectandam, ſed etiam optandam? qui autem ne in

horum

horum temporum flammam incidant, mortis beneficio conſequuti ſint, eos vero beatiſsimos jure omnes exiſtimabunt, qualem fuiſſe L. Craſſum niſi res ipſa probaviſſet, nihil eſſet, cur oratione perſuadendũ videretur. An vero credimus, aut veriſimile exiſtimamus, ſine maiore quadam ingenii vi tantam fluere eloquentiam potuiſſe abundantem, ut Ciceronis vocibus utar, ſonantibus verbis, uberibusq́ue ſententiis? aut quenquam tantam copiam, & facultatem in dicendo conſequi præter Ciceronem alium potuiſſe? cuius ingenium vix ſatis Quintilianus admirans habuit, ſi divinum, ac cæleſte vocavit. niſi forte acriora apud nos hoc tempore, quàm olim apud Græcos, exoriuntur ingenia. apud quos Iſocrates non ſolum orator bonus, ſed etiam orandi magiſter præſtantiſsimus, cum extrema ætate ad eam orationem ſcribendam ſe contuliſſet, quam Panathenaicam appellavit, duodecim annorum ſpatium ab omni publico munere liberum depopoſcit. Quod eò fuit admirabilius, quod is omne ætatis ſuæ tempus contraria opponendo, paria paribus referendo, ac ſimiliter cadentia, & ſimiliter deſinentia conſectando conſumſerat. usque adeo ut in noſtrum hunc intuentes illud dicere de Iſocrate vere poſsimus, quod, teſte Platone, ſculptores olim de Dædalo uſurparunt, ipſum, ſi ab inferis excitatus eiusmodi opera perfeciſſet, qualia fuerant ea, unde ſibi tantam gloriam peperiſſet, riſus eſſe maximos allaturum. Sed ſtulti ſumus, qui in re tam clara, ac manifeſta longiore argumentatione contendi-

 mus.

mus. Equidem ſi libri de officiis omnium præſtantiſsimi nuper inventi in eandem disquiſitionem adducerentur, vix me tam multa teſtimonia comparare poſſe ad eos confirmandos idonea ducerem, quibus hæc Conſolatio comprobatur. neq; enim aliud eſt opus, de quo plura fortaſſe aut aliorum, aut ipſius auctoris monumenta loquantur. Quare cum ita confecta ſit, vt non, quemadmodum orationes illæ, declamatorie nota omnibus de contemtu mortis argumenta complexa ſit, ſed nullum veterum, quos nos non novimus, philoſophorum huc pertinens præceptum omiſerit, nullum antiquitatis, quam nos non perſpeximus, opportunum exemplum reliquum fecerit, cum porro hic omnia, quę Cicero de ſe, aut alii de ipſo tradiderunt, accurate, ac diligenter effinxerit, ac cuncta ea ratione, ordineq;, eaq; ingenii ubertate, & copia compræhenderit, ut facile appareat, a nemine alio, quàm a Tullio, eodem modo ſcribi, diciq; potuiſſe, nemo adeo a vero averſus, aut publico bono, ne dicam, ſecundæ Ciceronis ipſius infeſtus eſſe fortunæ debet, quin ipſam, tanquam vere Tullianum fœtum accipiat, atq; aſsiduo, & ſummo ſtudio foveat, haudquaquam temere eorum orationi, opinionive conſentiens, qui monumentum huiusmodi ab imitatore induſtrio conformari, ac confici potuiſſe, contendunt. neq; enim aliqua tam accurata ſuſcipi veritatis imitatio poteſt, quæ numeros omnes expleat veritatis. nec ſi locus unus apte, ac congruenter intextus, aut ſcite, & prudenter expreſ-

expreſſus fuiſſet, propterea cuncti componi, & tractari eadem arte, ac ſolertia potuiſſent. & , ſi non operoſum, nec difficile fuit, fingere, quæ nulla omnino extabant, multo proclivius, atq; expeditius extitit, cum aliis multis invenire, quæ facta erant. Ac quibus quidem rationibus defendi edita Ciceronis Conſolatio poſsit, nobis, quatenus rogati ſumus, ut noſtram ſententiam ederemus, eſt demonſtratum. quibus ſuadeo tandiu unusquisq; aſſentiat, donec in contrariam partem probabiliora, ut dixi, atque ad veritatem propenſiora inveniat. Hoc ſi evenerit, tum *Arbitrium veſtrum, veſtra exiſtimatio valebit.*

EIVSDEM PRO EADEM.

ORATIO II.

QVAE PRO ASSERENDA CONſolationis auctoritate adverſus eos, qui illam ſimulatam eſſe dicebant, indicia edi, & dari teſtimonia potuerunt, ea ſuperiore oratione ſatis multa a nobis, & ſatis firma, credo, prolata ſunt. Reliquum eſt, ut eorum rationib. occurramus, qui imitationis vitia colligentes, eandem temere, ac parum ſcite confictam eſſe contendunt; neq; enim iis ſtantibus ſuperior noſtra ſtare defenſio poteſt. Hoc autem eò libentius faciemus, quòd hanc unam viam ad verum eliciendum idoneam arbitramur. neq; enim, ſi quis ex noſtris extitit, qui hæc tam pręclara, ac tam magni-

ſica peperit, ipse poſthac ſeſe occultare volu(
rit, ubi opus ſuum non omni ſolum crimine l
berari, ſed ſumme quoq; probari, laudari, o
nariq; perſenſerit. Vtinam autem qui ingen
um, doctrinamq; ſuam ad huius repræhender
dam induſtriam contulerunt, uno mecum ad (
am collaudandam animo conſpiraſſent. na
aut imitatorem jam ex latebris mira optatę la
dis dulcedine delinitum eduxiſſemus, aut ce
te populo librum Ciceronis eſſe perſuaſiſſemu
ac pręclaro hoc quoq; Latinam linguam mon
mento cumulaſſemus. Quod quia factum no
eſt, quæ ſecunda navigatio eſt, argumenta,
dixi, diſſentientiũ expendamus, eo animo, ut
gravia, & vera eſſe deprehenderimus, ultro illc
rum nos partibus aggregemus, ſin minus, i
noſtræ quaſi ſtationis præſidio maneamus. ce
teris vero, qui quaſi ſpectatores liberalis huius
ce contentionis aſtiterint, cauſſam certioris, a
ſyncerioris de re tota judicii præbeamus. nec
enim verum elucere, niſi cauſſarum utrinque fa
cta contentione, poteſt.

Quid igitur iſti aiunt? nempe quæcunq; d
Conſolatione a veteribus ſcripta ſunt, ea tant
ab imitatore ſolertia eſſe expreſſa, ut plane lu
ipſa veritatis nobis ſit imprudentibus infuſca
ta. Quod quidem, ut novum, etiam atq; etian
arbitror attendendum. Neque enim huiusmo-
di nunc quæſtio de huius libri veritate in diſce-
ptationem vocatur, qualis priſcis temporibus
de multis aliis eſt adducta. ſiquidem non cuius
hic commentarins ſit, quæritur, ſed verus ne,

an

an ſimulatus ſit, diſputatur. neq; opere probato ipse ad laudem opifex indagatur, ſed ars inventa unà cum ipſo ad ignominiam artifice condemnatur. Olim illa controverſia præclara doctorum hominum ingenia vehementer exercuit, utrum dialogi quidam Platonis eſſent, an Aeſchinis, quorum utrumq; operam Socrati diligentiſsime dediſſe, conſtabat; aut utrum nonnulla ſcripta Ariſtoteli, an Theodecti eſſent attribuenda, qui diſcipulus eius fuiſſe ſtudioſiſsimus ferebatur. Nimirum ſic tum de auctoribus quærebatur, ut de laude operum nihil omnino detraheretur. nunc vero nòva, atq; ante hunc diem inaudita quæſtio inſtituitur, num emerſa e tenebris Ciceronis nòmine Conſolatio vere à Cicerone conſcripta, an per ludum, temere ab erudito aliquo ocio abundante conficta ſit. in quo non modo fucatum opus, ſed etiam opifex ipſe adulterinus arguitur. Quod qui faciunt, ſane ſcribendi rationem plurimis, ac maximis anguſtiis, & ſalebris impeditam inducunt. Etenim qui imitationem iſtam ipſorum ſibi judicio depopoſcit, non ſolum univerſam quæſtionem de morte, & luctu neceſſe habuit explicare, ſed ipſius etiã Ciceronis mores, atq; animi perturbationes, factorum, & conſiliorum rationes, temporum, caſuumque varietates exprimere. atq; ut hæc ſumma inter ſe conſenſione congruerent, enixe operam adhibere. Quam laudem aſſequi, lubricum, ac difficile adeo eſt, ut etiam Cicero, ſi quando ab ipſo vigilantis, atq; accurati ſcriptoris defecit officio, tum ma-

-xime ſui diſsimilis viſus ſit, cum ad eiusmo[di] imitationem ſe contulit. Quare, quoniam q[ui] Ciceroni huius libri auctoritatem eripiunt, n[on] ſolum imitationem adhibitam eſſe aiunt, ſed v[i]tia etiam imitationis quædam adducunt, co[n]temnamus cetera, & pro nihilo ducamus, atq[ue] inſtituto ſententiarum, fragmentorum, exem[-]plorum, ac verborum ordine conſervato, ad e[a] perpendenda, quę a pluribus, prout accepimu[s], adverſus ſingulas huius libelli partes alla[tæ] ſunt, accedamus.

Negant quidam, ut exordiamur a primis, e[]iusmodi a Cicerone ſuscipi principium potui[ſ]ſe: *Quanquam recentibus morbis medicinam adh[i]bere, vetant ſapientes.* & aiunt: *Si Cicero principiu[m] hoc feciſſet, veriſimile eſt, eum in Tuſculana diſputa[]tione fuiſſe id ſignificaturum, ut ſolet, ac ſcripturum i[n] hunc fere modum. Quodq; vetat Chryſippus, ut in ei[us] libri principio ſcripſimus. Quare quod eſt illius diſpu[]tationis proprium, non videtur Conſolationis libro fuiſ[]ſe tribuendum.* Ego vero, etſi invitus facio, ut a amicorum, & quidem doctiſsimorum hominũ opinione diſcedam, tamen veritatis cauſſa, qu[æ] omnibus eſt gratiis præferenda, dico, primum illam ſententiæ Chryſippeæ in Conſolatione u[]ſurpatæ repetitionem haudquaquam conſuetu[]dini, ut aiunt, Ciceronis accommodatam futu[]ram. neq; enim quoties ille alicuius ſcriptoris auctoritatem repetiit, eam ſe alibi quoq; adhi[]buiſſe, ſignificavit, ſed quoties aut totum libr[i] argumentum, aut inſignem aliquem eius locum attigit, ea ſe alibi tractaſſe, oſtendit, ut ſe præ-

ſenti

ſenti longioris de ea re disputationis onere liberaret. exempli gratia contigit, ut in libris de officiis mentionem eloquentiæ, amicitię, & gloriæ faceret, de iis ſe in Hortenſio, Lælio, & in libris de gloria copioſe ſcripſiſſe, ſignificavit. fuit eidem etiam agriculturæ, Probabilium, & ſumtuum publicorum commemoratio inferenda, ea ſe loca perpurgaſſe antea in Catone, in Academicis, & in libris de Rep. monuit. at ſententiis ſcriptorum alibi ſe uſum, ferme neque dixit unquam, neq; id facere opus habuit. quod ex his cognoſci locis poteſt. In ſecundo enim de finibus ſcripſit: *Vt ad Architam ſcripſit Plato, non ſolum ſibi natum eſſe meminerit, ſed patriæ, ſed ſuis.* at in primo de officiis: *Vt præclare ſcriptum eſt a Platone, non nobis ſolum nati ſumus, ſed ortus noſtri partem patria, partem parentes vindicant.* Ibidem: *Oculorum, inquit Plato, eſt in nobis ſenſus acerrimus, quibus ſapientiam non cernimus, quàm illa ardentes amores excitaret ſui, ſi videretur?* Hic vero: *Formam, & tanquam faciem honeſti vides, quæ ſi oculis cerneretur, mirabiles, ut ait Plato, amores ſui excitaret.* Ibidem in quinto: *Iubet nos Pythius Apollo noſcere nosmetipſos.* at in prima Tuſculana: *Monet Apollo, ut ſe quisq; noſcat.* Item in Bruto: *Heſiodium illud laudatur a doctis, quod eadẽ menſura reddere jubet, qua acceperis, aut etiam cumulatiore, ſi poſſis.* at in primo de officiis: *Ea quæ acceperis utenda maiore menſura, ſi poſſis, jubet reddere Heſiodus.* In his certe locis nusquam elucet iſta familiaris Ciceroni, quæ dicitur, repetitę auctoritatis ſignificatio. deinde addo, Ciceronem non potuiſſe ſcribere:

Quod vetat Chryſippus, ut in Conſolationis principi *ſcripſimus*, quia hic non nominarat Chryſippum ſed ſapientes, quæ vox cadere in alios etiam po terat, quàm Chryſippum. Hanc vero Chryſipp ſententiam ab illo in hoc commentario uſurpa tam, ex eo liquere, quod poſt dixit in Tuſculana *Quod vetat Chryſippus, ad recentes quaſi tumores ani mi remedium adhibere, id nos fecimus.* ubi enim fe cit, niſi in Conſolatione? Sapientes autem hi dixit pro Chryſippo, quo modo poſtea quoq ſapientes pro Socrate. *Non omnibus*, inquit, *arbi trati ſunt iidem illi ſapientes, eundem curſum in cælun patere*, in Tuſculana vero: *Socrates diſſeruit, dua eſſe vias, duplicesq; curſus animorum a corporibus ex cedentium.* & quæ ſequuntur.

Quod autem ipſam quoq; ſententiam: *No eſſe medicinam morbis recentibus adhibendam*, pro babilem eſſe negant, quia repugnet illi alteri *Principiis obſta, ſero medicina paratur*, ac propterea ex prꝗceptis Ariſtotelis ratione muniendam fuiſſe aiunt, vereor, ut illis poſsim concedere. Etenim ſi probabile, auctore Ariſtotele, dicitur illud, quod ab omnibus, aut pleriſque, aut certe a ſapientibus approbatur, certe & hæc quoque ſummam probabilitatem habeat, neceſſe eſt, quæ ſummorum virorum Hippocratis, Platonis, & Chryſippi auctoritate firmatur. Quid dixit Hippocrates? *Concocta medicari, & movere, non cruda, neq; in principiis, modo non turgeant. plurima vero non turgent.* Quid Plato? in Timæo: *Morbi, niſi periculoſiſſimi ſint, medicamentis non ſunt irritandi. nec difficile malum pharmacis inſtigandum.*

randum. Quid Chryſippus? *Recentibus tumoribus non ſunt admovenda remedia.* Quod deinde diſertius explicuit Plinius: *Crudum vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atq; ultro requirit.* Itaque neq; Plutarchus, neque Seneca in Conſolationibus ſuis hanc culpam exhorruerunt, verum ambo in exordiis eandem ſententiam nulla ratione fultam adhibuerunt. Plutarchus: *Quando peritiſsimi medici confertim ingruentibus vitioſorum humorum fluxionibus non ſtatim medicamenta applicant, ſed tumorem inde ortum patiuntur foris illitis remediis ipſum ultro concoctione quadam emolliri.* Seneca: *In morbis quoque nihil eſt magis periculoſum, nec pernicioſum, quam immatura medicina.* Ex quibus intelligi licet, & hanc ſententiam huius loci eſſe maxime propriam, &, quia illi aperte eam quoq; Conſolationis ſuæ in exordio poſuerunt, librum hunc vel ex hoc Ciceronis eſſe, concludi poſſe, à quo illi multa etiam alia mutuati ſunt. nec Ciceronem tantum, ut medicũ, de veritate huius propoſitionis, quàm ut oratorem, de probabilitate elaboraſſe.

Quod vero addunt: *Cum ageret de conditionibus ætatum, mire ſenectutem vituperavit. quod ſi feciſſet Cicero, de ea re in libro de ſenectute, quem paullo poſt ſcripſit, ſe excuſaſſet, ubi ipſam ſenectutem magnis laudibus extulit, & a quattuor illis accuſationibus defendit. Solet enim Cicero diligenter cavere, ne ſibi ipse adverſari quodammodo videatur. Itaque in libro de amicitia, cum Scipionem in eo felicem celebraret, quòd ſenectutis moleſtiam minime expertus eſſet, de ipſa ſenectute moderate egit in hunc modum.*

dum.

dum. Senectus, quanvis non ſit gravis, ut memini Ca tonem anno uno, antequam mortuus eſt, mecum, & cum Scipione diſſerere, tamen aufert eam viriditatem in qua etiam nunc erat Scipio. Iam apparet, quant cautione Cicero progrediatur, quam ſine dubio no adhibuiſſet, ſi quam ſenectutem maximopere vitupe raſſet, paullo poſt ſine ulla excuſatione laudaſſet; aper te confiteor, me huius argumenti vim non per ſpicere: *Si Cicero in Conſolatione ſenectuti male di xiſſet, poſt in Catone eam laudans excuſationem ad hibuiſſet.* quippe non video, quomodo Cato, qu apud Ciceronem ſenectutem ab illis quattuo criminibus vindicavit, ſe excuſare potuerit, quòd Cicero eam in Conſolatione vituperaſſet Hæc enim dixiſſe Cato inducitur multis anni antè, quàm Cicero naſceretur, centum amplius quàm Conſolationem aggrederetur. ſimul etiam non reperio, quando aliàs hoc Cicero fecerit, ut per antiquas perſonas rationem ſuorum factorum, conſiliorúmve reddiderit. fecerit immo qua ratione potuerit. ſiquidem Paterculus in primo ſcripſit: *Tragicis non concedendum, ut loca vetera novis nominibus appellent. nihil enim ex perſona poëtæ, ſed omnia ſub illorum, qui illo tempore vixerunt, dixerunt.* Quod præceptum item ad eos, qui dialogos veterum perſonarum inducunt, eſt transferendum. Nam quod in Lælio inquit Scipio: *Senectus quanvis non ſit gravis, ut memini Catonem anno, antequàm mortuus eſt, mecum, & cum Scipione diſſerere,* nihil ad hanc ſententiam pertinet. Etenim uterq; ſermo cum ab eodem Lælio, tum ante ortum Ciceronis eſt celebra-

ebratus,ita ut nullæ ibi partes ipſius eſſe potu-
rint. Conſolationem autem ipse per ſe tradi-
lit,non per alios attulit. Atque Ciceronem mi-
ſerias humanæ vitæ in Conſolatione deplora-
viſſe, & ipse,ut diximus,& veteres alii prodide-
runt. inter calamitates verò eius incommoda
etiam eſſe ingraveſcentis ætatis, liquet ex Axio-
cho,quem non Platonis, ſed Aeſchinis Socrati-
ci Diogenes eſſe oſtendit. Quare ut dubitan-
dum non eſt, quin Cicero in Conſolationem ſe-
nectutis accuſationem intulerit, ex auctoritate
ipſius, quem imitatus eſt, Crantoris, ſic pro ex-
plorato habendum eſt, non potuiſſe Catonem
excuſationē eiusmodi afferre defenſionis.Nam
ſi ita eſſet, etiam L. Craſſus in primo de oratore
rationem expoſuiſſet, cur tantopere juris civi-
lis profeſsionē,ac ſcientiam collaudaret, quam
Cicero conſul in oratione pro Murena façete
admodum irriſiſſet. Quid? ſi ne fuit quidem ul-
la purgatio neceſſaria, quia defenſio Catonis
accuſationi Ciceronis non repugnavit? Cicero
enim lamentatus eſt miſerias ſenum,quod pro-
pter imbecillitatem ea gerere non poſſent, quæ
intelligerent, Cato vero excuſavit eos, quòd
quanquam viribus corporis carent, tamen ne
eas quidem deſiderant, quia res ſuas non viri-
bus corporis, ſed animi adminiſtrant. Verùm
faciamus,ipſum contraria ſtatuiſſe, ne culpam
deprecatum eſſe,quoties id ipse tempori ſervi-
ens fecit? Quod Pedianus,& alii meliores inter-
pretes obſervarunt.quæ vero in eiusmodi occa-
ſione dicta ſunt, quis unquam judicii, & aucto-
ritatis,

ritatis, non autem cauſſæ judicavit, & tempori

Verum quid ad ea dicam, quæ a nonnullis aliis contra illam ſententiam afferuntur? *Qui communi, & præcipua hominis conditione non utetur.* ſic enim illam reprehendunt, quaſi communis, & præcipua conditio ſimul hærere, atq; in eodem domicilio habitare non poſsint. quid rationem, atq; auctoritatem opponam, quibus allatis amplius quærere nihil ſolemus. Rationem hoc modo. Si mors divelli ab homine poſſet, diis propior habendus eſſet, quàm hominib. nec ex omni parte hominis nomen ei congrueret, quia communi, & præcipua hominis conditione non uteretur. id eſt, ſi mortalitas a definitione, ſeu natura hominis eximi poſſet, homo non eſſet homo, qui dicitur eſſe animal rationis, mortisq; particeps. quæ definitio est adeo propria ſpeciei humanæ, ut in nullam aliam conveniat, communis adeo ſingulis hominibus, ut cunctos amplectatur, qui ipſa ſpecie concluduntur. Auctorem vero adhibebo Cæſarem, qui ſic loquutus ad verbum eſt, teſte Priſciano lib. 17. *Cum dico, quid eſt animal rationale mortale, ſpeciem mihi volo manifeſtari, id eſt, hominem, quæ quanvis videatur eſſe communis omnium hominum, tamen eſt propria ſpeciei incorporalis.*

Lis inde gravis de repetitione hiſtoriarum, fabularum, verſuum, & ſententiarum infertur, quæ in explicanda quoniam iſti magnam orationis ſuæ partem conſumſerunt, non erit mirandum, ſi & nos multa de ea verba faciemus, cum illuſtrandæ veritatis gratia neceſſario faciamus.

Objic-

Objicitur ergo, & magni cuiusdam quaſi criminis loco ponitur, quòd multæ hic fabulæ, atque hiſtoriæ ſint expoſitæ, quæ in prima quoq; Tuſculana legantur, atq; ex eo inane imitationis ſtudium elucere, concluditur. Quod ut factum confitemur, ſic rectiſsime factum eſſe defendimus. Etenim Cicero Conſolationem primum, deinde Tuſculanam conſcripſit, atque utroque in loco quæſtionem de contemtu mortis explicuit, cum autem in Conſolationem omnia eò pertinentia intuliſſet, tum verò in Tuſculana multa repetere opus habuit. neq; enim nonnulla prætermittere ſine ſummo quæſtionis eius detrimento, neque nova omnia excogitare ſine maximo ingenii periculo potuit. Quam verò rationem adhibuit? nempe quædam ex Conſolatione decerpſit, ſed eorum ordinem immutavit. Nam ibi primum mortem nihil habere mali oſtendit, ſi animi cum corporibus interirent, deinde plurimum boni, ſi poſt eorum interitum remanerent. atq; ita animorum æternitate firmata apte ad filiæ conſecrationem acceſsit. in Tuſculana verò contra. prius animorum immortalitatem, quàm mortalitatem induxit, ac judicia Deorum de morte ibi in principio expoſita epilogo reſervavit, atq; ita pro arbitrio ſuo fecit in ceteris, ibi quidem, tanquam orator in foro cauſſam cum inſigni aliqua orationis amplitudine agens, hic vero, tanquam magiſter in ſchola, omnia ſpiritu aliquanto ſummiſsiore complectens. Quòd ſi juſtam habet rerum repetitio criminationem, certe non conſola-

ſolationi, in qua memoria eſt uſurpata, ſed Tu
ſculanæ,in qua eſt renovata,debetur.Bene enim
Lyſias,cum quidam orationem ab illo ſcriptam
ad ſe referret, atq; eam ſibi primum legenti ad
mirabilem,deinde relegenti languidam, mol
lemq́; viſam eſſe aſſereret, ridens dixit: Quid
nónne ea ſemel tantum apud judices eras uſu
rus? quaſi vero ſignificare vellet, ſi quid in re vi
tii reſideret, id non in uſurpatione, ſed in repe
titione locatum eſſe.

Cæterum hiſtoriæ fuerunt illuſtria quædam
Græcorum, & Romanorum exempla, qui aut
vitam ſuam contemſerunt, aut ſuorum obitum
æquiſsimo animo tolerarunt, Deciorum nem
pè,Scipionum,Pulvilli,Fabii,Catonis, Socratis,
& Theramenis, quæ temporibus illis ſic clari
tate ſua lucebant omnibus, ut nemo, qui illis
uteretur,mutuatus eſſe ab alio jure poſſe argui
videretur. Quòd ſi repetita in Tuſculana Cato
nis fortitudo Conſolationem propterea com
mentitiam eſſe convinceret, etiam inſignis illa
Themiſtoclis memoria ſemel in Lucullo,iterum
in ſecundo de finibus uſurpata fictum eſſe ſe
cundum de oratore probaret. in quo ita ſcri
ptum eſt: *Ad Themiſtoclem quidam doctus homo ac
ceßiſſe dicitur,eiq; artem memoriæ, quæ tum primum
proferebatur, pollicitum eſſe ſe traditurum. cum is
quæſiſſet,quidnam illa ars efficere poſſet, dixiſſe illum
doctorem,ut omnia meminiſſet,& ei Themiſtoclem re
ſpondiſſe, gratius ſibi illum eſſe facturum, ſi ſe obli-
ſci, quæ vellet, quàm ſi meminiſſe docuiſſet.* Etenim
ſic poſtea in Lucullo iteravit: *Themiſtocles pol-*

ceri

enti cuidam ſe artem ei memoriæ, quæ tum primum rofferebatur, traditurum, reſpondiſſe dicitur, oblivíſci malle diſcere. & ſecundo de finibus: *Themiſtoles, cum ei Simonides, aut quis alius artem memoriæ olliceretur, oblivionis, inquit, mallem.* Eadem ratione ductus, cum de conſecratione hominum ageret, Herculem, Liberum, Caſtorem, & Pollucem, Leucotheam, & Romulum Deos ex hominibus conſecratos in Conſolatione, & Tuſculana commemoravit. quod idem ante quoque in egibus fecerat, cum eandem conſecrationis materiam de induſtria perpoliret, neque diſputationē ſuam ad exitum ſine his commode perducere poſſet. ſunt enim hæ probationes artis expertes, quas oratores dicuntur non invenire, ſed uſurpare, ac varie pro cauſſæ commodo, atque animi ſui judicio pertractare.

Fabulæ autem trita quædam, ac prope decantata judicia Deorum de morte fuere, quam ipſi præclari muneris loco hominibus impertiſſent. n quibus Argiæ ſacerdotis filii, Trophonius, & Agamedes, Elyſius, ac Silenus præcipue prædicantur ab Herodoto, Aeſchine, & ceteris, qui in huius argumenti tractationē verſati ſunt. Quas cum ille contuliſſet in Conſolationem, repetiturus in Tuſculana ſemet quodammodo excuſarit, inquiens: *Num etiam rhetorum epilogum deſideramus? Deorū immortalium judicia ſolent in ſcholis proferre de morte, nec vero ea fingere ipſi, ſed Herodoto auctore, aliisq; pluribus, primum Argiæ ſacerdotis filii prædicantur. nota fabula eſt.* Quare neq; Plutarchus eas in Conſolatione ſua præteriit.

Hactenus hiſtoriarum, fabularumq; repetiti onem repræhenſione carere, docuimus. Nun quoniam imitatione expreſſas eas eſſe, obiecti eſt, num imitator auctore fuerit inferior, videa mus. In Tuſculana dixit: *Fertur etiam de Silen fabella quædam, qui cum a Mida captus eſſet, hoc muneris pro ſua miſsione dediſſe ſcribitur, docuiſſe re gem, non naſci homini longe optimum eſſe, proximun autem quam primum mori.* An vero quiſquam de teriora illa putabit, quæ ſunt in Conſolation perſcripta? *Sileni quæ fertur fabula idem certe con firmat. qui captus a Mida miſsionem doctrina rede mit. docuit autem regem, nunquam naſci optimum eſ ſe, ſed celeritatem mortis proxime accedere.* Item ib ſcriptum eſt: *Simile eſt quiddam in Conſolation Crantoris. ait enim, Terinæum quendam Elyſium cum graviter filii mortem mœreret, veniſſe in Pſycho mantium quærentem, quæ fuiſſet tantæ calamitati cauſſa. huic in tabellis treis eiuſmodi verſiculos datos*

Ignaris homines in vita mentibus errant.
Euthynous potitur, fatorum munere læto,
Sic fuit utilius finiri ipſiq;, tibiq;.

In Conſolatione vero ut brevius, ſic quodam modo etiam elegantius: *Sed Crantor noſter patr filii mortem ægerrime ferenti reſponſum ait datum eſ ſe in Pſychomantio, filio ſuo bene, beateq; eſſe, utiliusq futurum fuiſſe, ſi etiam pater pari ratione fatis con ceſsiſſet.* Totam autem rem Plutarchus pluribu verbis in Conſolatione ſua eſt perſequutus. Ea dem ratio reliquorum exiſtimatur, in quibu Conſolatio certe a Tuſculana non ſuperatur.

Verſus porro quoſdam veterum poëtarum

e:

ex aliis libris hic repetitos objiciunt. mirum. Quid enim? nonne alios etiam Cicero alibi ſine diſcrimine repetivit? Etenim *Egregie cordatus homo* nónne in primo de oratore, & prima Tuſculana perlegitur? & *Verſus, quos olim Fauni,* nónne in Bruto, & primo de divinatione? & *Quem aiunt populi primarium fuiſſe virum* nónne in finibus, & Catone? Quare ſi *Nemo me lacrymis decoret* in Tuſculana opportuno tempore, & loco adhibuit, cur non in Conſolatione quoque oblata occaſione potuerat uſurpaſſe? At aliter hic protulit, quàm in Tuſculana. nam ibi dixit: *Priamo vi vitam evitari,* hic vero: *Priamo vi vitam auferri.* Quid? nónne idem aliàs hoc quoq; fecit, & quidem ita, ut dubitari de vitio haud poſſit? Nam in ſecundo de finibus verſum Sophoclis recitavit: *Quod eiulatu, queſtu, gemitu* referens ad ſaxum, in Tuſculana vero ſecunda: *Qui eiulatu, queſtu, gemitu* referens ad Philoctetam. Neque vero ſolum hac libertate uſus eſt in alienis, ſed etiam in ſuis. Siquidem in Piſonem dixit: *Concedat laurea laudi,* at de officiis: *Concedat laurea linguæ.* neq; tamen quiſquam adhuc fuit, qui propterea ab officiis, ut commentitiis, abſtinendum eſſe monuerit.

Iam vero illud etiam vitio vertunt, quòd ſententias aliquot verbis paullulũ immutatis huc ex aliis Ciceronis fontibus derivarit. ut illud ex oratione pro Archia: *Cum ad eum, veluti ad agrũ optimum cultura, ratio etiam acceſſerit, conformatioq; doctrinæ.* & illud ex ſomnio Scipionis: *In cæleſtes ignes, ſempiternasq; domos, unde exierat, revertit.*

tit. Vere. poterant autem multo etiam plura,
multo illuſtriora proferre, quæ hic aliis item
libris adhibita celebravit. Verum ipſum ju
hoc quodam ſuo feciſſe, ſi conſideretur atten
us, apparebit. Etenim ſi aliena ad nos traduce
nobis licet, cur non multo juſtius noſtra ide
tidem uſurpare? Quęro enim, num ſcriptor po
ſit pro re nata ſua dicta, conſiliaq; repetere?
negabunt, auctorem opponam Platonem, q
lepidum ſane proverbium in Philebo, & Gorg
celebravit: *Bis, & ter ea, quæ pulchra ſunt, dicer
pulchrum eſt*; & Symmachum, qui dixit: *Præſt.
aures iterando obtundere, quàm reticendo fraudar*
teſtem autem Homerum, & Demoſthenem, qu
prope putide illud nulla ferme coacti neceſsit
te fecerunt. Si dabunt, rogabo, num iisdem i
plane verbis complectatur, an aliis? Si iisden
orationis inopiam arguam, retentum tamen ar
bitrium non reprehendam; ſi diverſis, quid la
boramus, ac tantopere angimur?

Verum nemine huius litis disceptatore ali
uti niſi ipſomet Tullio, libet. Velim ergo ips
rogetur, cur in aliis libris non compulſus ho
frequentarit; neque enim abnuere poteſt; loc
ſunt in promtu omnibus. profecto ſe id feciſſ
reſpondebit, quia ſecus agere non potuerit. ne-
que enim fieri poſſe, ut in eiusdem cauſſæ, & re
tractatione nova ſemper argumenta, nova ex-
empla, nova verba, nova ornamenta, & quiden
idonea omnia ſuppetant, cum quæ ſemel ſub
mentis, ſtyliq; acumen ſubierint, præſtantiſsi-
ma, & maxime illuſtria ſint. Itaque ſe dixiſſe in

primo

rimo Academicorum: *Socrates mihi videtur primus a rebus occultis, & ab ipſa natura involutis avocaſſe philoſophiam, & ad vitam communem adduxiſſe, ut de virtutibus, & vitiis, omninoq; de rebus bonis, & malis quæreret.* at Tuſculana quinta: *Socrates primus philoſophiam devocavit e cælo, & in urbibus collocavit, & in domos etiam introduxit, & cœpit de vita, & moribus, rebusq; bonis, & malis quærere.* Item in ſecundo de finibus: *Natura cupiditatem ingenuit homini veri inveniendi. quod facillime apparet, cum vacui curis etiam quid in cælo fiat, ſcire avemus.* Verum in prima Tuſculana: *Quodq; nunc facimus, cum laxati curis ſumus, ut ſpectare aliquid velimus, & diſcere.* & primo de officiis: *In primis hominis eſt propria veri inquiſitio. Itaq; cum ſumus neceſſariis negociis, curisq; vacui, tum avemus aliquid videre, audire, addiſcere.* Item pro Archia: *Illi ipſi philoſophi etiam in illis libellis, quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt.* Tuſculana vero prima: *Philoſophi nónne in iis ipſis libris, quos ſcribunt de contemnenda gloria, ſua nomina inſcribunt?* Eodem modo in oratione poſt reditum ad Quirites: *In officio perſolvendo diſſimilis eſt ratio, & pecuniæ debita, propterea quòd pecuniam qui retinet, non diſſolvit, qui reddidit, non habet, gratiam et qui rettulit, habet, & qui habet, diſſolvit,* at vero pro Plancio: *Diſſimilis eſt pecuniæ debitio, & gratiæ. nam qui pecuniam diſſolvit, ſtatim non habet id, quod reddidit. qui autem debet, is retinet alienum. gratiam autem & qui refert, habet, & qui habet, in eo ipſo, quod habet, refert.* Quam iterationem ſi aut criminoſam eſſe, aut ſuſpectam eius libri, in quo celebrata eſ-

 ſet,

ſet, fidem facere poſſe, judicaviſſet, nunquam profectò in animum induxiſſet, ut in ſecundum de officiis librum traduceret: *Commode quicunque dixit, pecuniam qui habeat, non reddidiſſe, & qui reddiderit, non habere gratiam autem & qui reddiderit, habere, & qui habeat, rettuliſſe.* Si ergo ſententiarum ſuarum repetitio culpam non habet cur demum huic Conſolationi aliquam infamiæ notam inuret?

Accedit, quòd quæ in hoc libro allata ſunt aut paribus, aut clarioribus orationis luminibus illuſtrata ſunt. Quod & ipſum demonſtrare conemur, ne qua in parte huic defuiſſe cauſſa videamur. Lactantius lib. primo, cap. 20. dixit *Magnum Cicero, audaxq; conſilium ſuscepiſſe Græciam dicit, quòd Cupidinum, & Amorum ſimulacra in gymnaſiis conſecraſſet. adulatus eſt videlicet Attico* at quanto idem hic uberius, quantoq; ſplendidius eſt complexus? *Græciam vero, quam paullo ante laudibus ornavimus, hoc loco laudare non poſſumus, quæ Cupidines, & Amores ſatis audacter, & temere in Gymnaſiis, ædibusq; publicis conſecrarit. quid enim Cupidini, aut Amoribus cum gymnaſiis? aut quid ea conſecratio vel ad conſiderandum, vel ad imitandum afferre potuit honeſtatis, aut boni? nihil enim temerarium, nihil inſipiens in Deorum conſecratione eſſe debet, nec quod ullam vel leviſsimam aut turpitudinis, aut ullius omnino impudentiæ ſuſpicionem afferat. quales videri poſſunt eorum conſecrationes, quorum in rebus probitati, pudoriq; contrariis numen eſſe, potentiaq; creditur.* Item in primo de natura dixit: *Atqui in plerisq; civitatibus intelligi poteſt, acuendæ*

endæ virtutis gratia, aut quo libentius Reipub. cauſſa periculum adiret optimus quiſq́; virorum fortium memoriam honore Deorum immortalium conſecratam. Quid? num in Conſolatione expreſſum hoc putamus eſſe deterius? *Atq́; haud ſcio, an recte ſenſerint viri doctiſſimi, quorum ea fuit opinio, viros claros, & fortes iccirco Deorum immortalium honore conſecratos, ut incitaretur virtus acrius, & acuerentur vehementius ad obeunda pericula, qui patriæ amore, ſtudioq́; tenebantur. vera enim virtutis merces gloria eſt. nec quidquam eſt aliud, quo magis ad recte, honeſteq́; agendum præſtantis animi homines incendantur.* Eodem modo in Tuſculana prima ſcriptum eſt: *Natura dedit uſuram vitæ, tanquam pecuniæ, nulla præſtituta die quid eſt igitur, quod querare, ſi repetit, cum vult? ea enim conditione acceperas.* Quis eſt, qui negare poſsit, quin hæc in Conſolatione dicta ſint ut copioſius, ſic ornatius? *Natura uſuram nobis vitæ dedit, tanquam pecuniæ, nulla præfinita die. quod ſi cum libet, ſua repetit, ea conditione commodata, ut reſtituenda ſint, cur accuſatur? aut cur non potius naturæ gratias agis, quòd, cum citius potuiſſet, tardius repetierit. quam, cum aliquando repetierit, injuſta querela inſequeris?* Hæc autem ſententia, teſte Plutarcho, fuit Euripidis:

Res procuramus a Diis nobis creditas,
Arbitrio repoſcunt illi quas ſuo.

Vnde ſubjicit, ſed jejunius aliquando, Plutarchus: *Vita nobis contigit, diis eam apud nos fatali neceſſitate deponentibus. neque certus eſt definitus terminus, ad quem reddendum illud ſit depoſitum.* Item in primo de legibus: *An corporis pravitates,*

tes, ſi erunt perinſignes, habebunt aliquid offenſion, animi deformitas non habebit? & in tertio de offi-is: *Turpitudo, ſi in deformitate corporis habet aliqu offenſionis, quanta illa turpitudo, & fœditas turpific- ti animi debet videri?* Hic vero: *Si corporis pravit- tibus vituperatio propoſita eſt, vitiis ipſis, quibus lab rat animus, nihil turpitudinis, nihil inuretur infami* Num potuit luculentius? Rurſus in Tuſculan: *Senſus adſit, ſive ſecetur quid, ſive avellatur a corpor nam iſtuc nihil dolere non ſine magna mercede conti git immanitatis in animo, ſtuporis in corpore.* Nec ve-ro in Conſolatione incommodius: *Eſt, quaten homo doleat, & quod prudenter a Crantore dictu eſt, ſive ſecetur pars aliqua corporis, ſive avellatu ſenſus tamen adeſſe debet. iſtuc enim non dolere fie non poteſt, quin quemadmodum feritatem corpor quandam, ſic animi ſtuporem maximũ indicet.* Neu-tro vero in loco ſententiam Crantoris ad ver-bum expreſsit. nam Græca verba, quæ ſunt apu Plutarchum, hoc valent: *Efferari enim par eſt, ib quidem corpus eiusmodi, hic vero animum.* Pariter i Lucullo illud Homericum: *Non enim eſt ex ſax ſculptus, aut e robore dolatus, habet corpus, habet ani-mum, movetur mente, movetur ſenſibus, ut ei multa vera videantur.* Quid? num in Conſolatione ad animos afficiendos non aptius? *Certe enim non e marmore ſculpti, aut e robore dolati ſumus, eſt in nobis quiddã, quod pietate, miſericordiaq; moveatur.* Item in ſexto de Rep. *Illa divina virtus non ſtatuas plum-bo inhærentes, nec triumphos areſcentibus laureis, ſed ſtabiliora quædam, et viridiora præmiorũ genera deſi-derat.* at quanto uberius, atq; ornatius in Con-

ſolati-

ſolatione? *Itaq; tam egregiis, eximiisq; factis non in-fixas plumbo ſtatuas, non areſcentes triumphorum co-ronas ſatis diuturna perſolvere poſſe præmia judica-tum eſt, ſed florentiora, ſtabilioraq; munera quæſita ſunt, quibus ornarentur ii, qui virtutem, honeſtatem, gloriam ocio, libidini, voluptati, vitæ deniq; prætuliſ-ſent.* Item in Tuſculana prima dixit ex Apologia Platonis: *Neceſſe eſt autem ſit alterum de duobus, ut aut ſenſus penitus omnes mors auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. Quam-obrem ſive ſenſus extinguitur, quid lucri eſt emori? ſin verum eſt, migrationem eſſe mortem.* & quæ ſequun-tur. Hic vero eadem ad verbum omnia. ſed illud ut diſsimilius, ſic ad Latinæ linguæ conſuetudi-nē aptius. *Quod ſi morte ſenſus extinguitur.* Quor-ſum enim illud, *ſive?* quis Latinorum unquam dixit, *ſive, ſin.* Quæ cum ita ſint, quid eſt, quòd huic commentario tam acriter oblatremus, ac tantas propterea tragœdias excitemus, quia nonnullas ſententias paullulum immutatas ha-beat, quas Tuſculana quoque contineat? cum idem utriusq; voluminis argumentum, eadem doctrina, eadem inſtitutio, eadem imitatio ſit, nec Cicero ſecus facere potuerit, atq; ita ſe quo-que in aliis ſapientiæ commentariis geſſerit.

Iam quòd ex eo falſi argumentum eliciunt, quòd ſententias aliquot attulerit cū Chriſtiana diſciplina convenientes, veluti, *Animum ad futu-ram vitam, tanquam ad patriam, evolare, & Præfini-tum a Deo vitæ terminum eſſe*, id multis, ut video, refelli, aut certe infirmari rationibus poteſt. Et-enim ſive Ciceronem ut philoſophum, ſive ut

 Plato-

Platonicum accipiamus,profecto abſurdi nih
faciemus , ſi quid ipſum Chriſtianæ theologi
congruenter protuliſſe dicemus. Etenim ut De
us legem Hebræis dedit,ſic philoſophiam Græ
cis ad Chriſtum impertiit, ut Clemens libr
primo Stromatum prodidit: *Philoſophia*,inqui
principaliter Græcis data fuit , priusquam Domin
Græcos quoq; vocaſſet, nam ipſa quoq; Græcos pædag
gi more docebat, ſicut lex Hebræos, ad Chriſtum. præ
parat ergo philoſophia ei viam muniens, qui a Chriſt
perficitur. Platonem porro conſenſiſſe cum Mo
ſe idem indicat , cum addit : *Quid eſt Plato , ni*
Moſes, qui loquitur Attice? & lib. 5. *Dicit Plato i*
Epinomide : Non dico fieri poſſe, ut omnes homines ſin
beati,& felices, præterquam pauci. donec vixero, ho
definio. bona autem ſpes eſt, fore , ut poſtquam exceſſe
ro,omnia conſequar. Eadem ſibi volunt,quæ dicuntur
apud Moſen : Nemo videbit faciem meam , & vivet.
clarum eſt enim,neminem unquam vitæ tempore poſſe
Deum evidenter comprehendere. qui ſunt autem
mundi corde Deum videbunt , poſtquam ad extre-
mã pervenerint perfectionem. Hæc Clemens. Quin
etiam Platonicos in eadem,qua Chriſtiani,per-
egrinationis ſimilitudine permanentes præſen-
tem , ut nos , vitam hoſpitium, ac diverſorium,
futuram vero domicilium,ac patriam appellaſ-
ſe , ex multis locis Platonis , ac Ciceronis , eſt
manifeſtum. vnde etiam Aeſchines in Axiocho :
Num tecum reputabis verbum illud, quod dici ſolet ,
Peregrinationem eſſe vitam ? ut merito hic ſcripſe-
rit : *Animis æterna cæli ſedes quærenda , & propria il-*
lorum patria. De fatali vero vitæ termino ſic ille
in

n Timæo : *Sane animalium compoſitio ab ipſo generationis exordio certis temporum curriculis terminaur, idq; et genus univerſum patitur, & animal unumquodq; ab ortu fatale vivendi ſpatium in ſeipſo exceptis neceſſariis paßionibus continet. Etenim trianguli ab ipſo initio ſingulorum vim poßidentes uſq; ad certum tempus ſufficienter ad uſum vitæ cohærent, ultra id vita nemini prorogatur.* Vnde poſt dictum eſt a poëta : *Stat ſua cuiq; dies.* Quæ cum legiſſet Cicero, atque ea in ſuos & ipse commentarios cum multis eiusmodi aliis transtuliſſet, cauſſam attulit, teſte Arnobio, ut eos multi quondam per ſenatum Rom. cenſuerint abolendos, ut quibus religio Chriſtiana comprobaretur, & auctoritas vetuſtatis opprimeretur. Quibus poſitis non video, quamobrem eiusmodi ſententiis in hoc libro permoveamur, atq; ipſum a Chriſtiano ſcriptum eſſe propterea cenſeamus ? Ac de ſententiarum quidem defenſione hæc hactenus.

Deinceps ſequitur, ut cauſſam fragmentorum agamus. de quibus eò acrior nobis erit cum noſtris neceſſariis concertatio, quod graviore videantur a nobis in his, quâm in aliis, diſsidere diſsidio. Etenim quę nos tanquam firmiſsima cauſſæ huius fundamenta ſtatuimus, eadem ipſi ad eam radicitus evertendam opponunt. eamq; diligentiam hoc uno nomine labefactant, quod imitator hæc a Sigonio, & Patritio ſumſerit, quorum labore, induſtriaq; collecta, digeſta, atque expoſitionibus illuſtrata ſint. Quod mihi auditu usque adeo mirabile accidit, ut adhuc huius repręhenſionis vim, & rationem

nem excutere, atq; explicare nequiverim. Vt e
nim qui mare neſciunt, amnes influentes duc
ſequuntur, ſic nos Tullium ignorantes iis, qu
ipſum perſpexerunt, veteribus aſſentimur. Itaq
quemadmodum ſi fragmenta Ciceronianę co
ſolationis, quæ apud priſcos iſtos diſsipata le
guntur, ab hoc libro abeſſent, omnino hunc Ci
ceronis eſſe reclamaremus, ſic, cum omnia ad
ſint, quæ a diligentiſsimis, ut aiunt, indagatori
bus diuturna erui opera potuerunt, nullum pr
eo maius afferri poſſe argumentum exiſtima
mus. Etenim ſi hæc ratio ad veritatem inveſti
gandam, & comprobandam parum nervorum
ac virium habet, quo tandem modo verum o-
pus, ſi quando in apertum evaſerit, internoſce-
mus a falſo? Quippe ſi fragmenta hæc intexta
non erunt, ego ipſum germanum eſſe, negabo,
ſi erunt, hi ab imitatore ſtudioſe concinnatum
ac perpolitum eſſe, pugnabunt. Ita fiet, ut no-
ſtra culpa jacturam indignam operis pulcherri-
mi faciamus. Quare eorum officium fuit, non
fragmenta, quia hic intexta ſint, comdemnare,
ſed ea aut alieno loco, aut incommoda ratione
incluſa oſtendere. cum autem apte adeo inter-
jecta ſint, ut, quemadmodum dixi, ſedem ſuam
videantur, ac propriam obtinere, ita ut ibi na-
ta, non agnata, aut inſita poſsimus agnoſcere,
certum eſt, ea non imitationi, ſed veritati teſti-
monium perhibere. neque enim in facto, ſed in
ratione facti debet hærere ſuſpicio. de qua illi
ne verbum quidem ullum omnino fecerunt. At-
que hęc quidem in univerſum de toto ipſo frag-

mento-

ıentorum genere dicta ſint,de quibus latius in ıperiore oratione eſt diſputatum.

Nunc ad ſingula crimina veniamus, eaq; ipſa uàm ſint juſta, diſpiciamus. Vitio dant, quòd um Cicero ſcripſiſſet,homines luendorum ſceerum cauſſa naſci, hic de ſuo addiderit: *Quaſi*. ic enim aiunt: *Hic de Crantore ſic inquit. Crantor umanæ vitæ incommoda ita diligenter, & accurate xpreßit, ut quaſi luendorum ſcelerum cauſſa naſci omines, & in hanc lucem ingredi poßis agnoſcere.* addidit ergo vocem *Quaſi*. *quam non videtur Lactantiuſ fuiſſe omiſſurus, ſi in verbis Ciceronis fuiſſet. quanuam ipse creditur a Sigonio accepiſſe ſic ſcribente: Miſerias hominum mihi videtur deploraſſe, qui quaſi uendorum ſcelerum cauſſa in hanc lucem prodierint.* Quod totum moneo, ut iterum ad rationem ccuratius revocent. Sic enim credo efficient, ıt liquidiorem ipſius ſcriptoris ſenſum, ac certius conſilium aſſequantur. Sententia nimirum Crantoris fuit hæc his apud Plutarchum expreſſa verbis: *Multi,iiq; ſapientes viri non nunc primum,ſed pridem deploraverunt res humanas, ſupplicium judicantes vitam hanc eſſe, et ſummæ calamitatis loco ducentes,hominem naſci.* Dixit ergo Cicero, Crantorem accurate adeo humanæ vitæ incommoda docuiſſe, non, *ut poßis agnoſcere, hominem quaſi luendorum ſcelerum cauſſa naſci*, ſed *ut quaſi poßis agnoſcere,hominem luendorum ſcelerum cauſſa naſci*, quod eſt,adeo aperte humanæ naturæ calamitates explicuit, ut quodammodo pro vero habere poſsis,quod a nonnullis ante, tanquam admirabile,traditum fuerat, homines luendarum

rum pœnarum gratia eſſe natos. Atq; hunc quidem ſenſum clare expreſsit idem in Hortenſio, teſte S. Auguſtino contra Donatum Pelagianum libro quarto: *Ex quibus humanis vitæ erroribus, & ærumnis fit, ut interdum veteres illi ſive vates, ſive in ſacris, initiisq; tradendis divinæ mentis interpretes, qui nos ob aliqua ſcelera ſuscepta in vita ſuperiore pœnarum luendarum cauſſa natos eſſe dixerunt, aliquid vidiſſe videantur, verumq; ſit illud, quod eſt apud Ariſtotelem* &c. Itaque idem ipse poſt repetens dixit: *Redeo ad illud, quod initio dixi, hominem luendorum ſcelerum cauſſa naſci.* neq; enim dixit: *quaſi luendorum,* facturus nimirum, ſi tantum in ea voce momenti conſtituiſſet. Dices. Si ergo ille *Quaſi* non adjecit, cur Sigonius addidit, cum dixit? *Miſerias hominum mihi videtur deploraſſe, qui quaſi luendorum ſcelerum cauſſa in hanc vitam prodierint.* quæris, quamobrem? nempe, ut doceret, ſe migrationem illam animorum ex corporibus in corpora non probare, quam illi conſtituerunt, qui homines luendorū ſcelerum cauſſa naſci dixerunt. neq; enim cum fide Chriſtiana conſentit, ut pluribus Lactantius in eodem loco diſſeruit. Quod ſi Sigonium huic ſententiæ adjunxiſſe *Quaſi,* deforme eſt, cur non Ciceroni probro tribuatur, quòd in Lælio perverſe Empedoclis ſententiam recitavit? cum dixit: *Agrigentinum quidem doctum quendam virum carminibus Græcis vaticinatum ferunt, quæ in rerum natura, totoq; mundo conſtarent, quæq; moverentur, ea contrahere amicitiam, diſſipare diſcordiam,* cum dicere debuiſſet, ea contrahere diſcordiam, diſsipare

pare amicitiam. Etenim, ut tradit Ariſtoteles in primo de ortu, & interitu, & Græci eius confirmant interpretes, diſſoluto per diſcordiam ipſo elementorum ſphæro omnia, quæ natura conſtant, generari, redactis omnibus per concordiam in ſphęrum elementis, eadem diſsipari, atque interire putavit. Quod ſi hic in Conſolatione dixiſſet, quis ferre eruditos iſtos homines poſſet, qui non ſolum falſas, ſed etiam improbabiles propoſitiones ad hanc infirmandam valere oportere exiſtimant?

Iam quod addunt, eundem quoq; de ſuo adjeciſſe, *& in hanc lucem ingredi*, tanquã gloſſema eius vocis *naſci*, ac propterea Ciceronem hunc non eſſe, contendunt, non eſt, quòd ego refellam. hanc curam ipſi Lactantio, a quo illa ſunt ſumta, relinquam. Is ſcribit lib. 3. cap. 19. hoc modo: *Cicero in Conſolatione, Non naſci inquit longe optimum, nec in hos ſcopulos incidere vitæ, proximũ autem, ſi natus ſis, quamprimum mori, & tanquam ex incendio effugere fortunæ. credidiſſe illi vaniſsimo dicto exinde apparet, quòd adjecit aliquid de ſuo, ut ornaret.* Cum.n. ita ſcribit, ſatis perſpicue docet, ut Cicero ornandi cauſſa adjunxit de ſuo, *Non naſci, nec in hos ſcopulos incidere vitæ*, ſic poſtea illi *Naſci* ornandi gratia adjeciſſe, *& in hanc lucem ingredi.* Quod ſi ita eſt, quis recuſare poſsit, hunc locum a Cicerone, vel ipſorum diſſentientium judicio eſſe compoſitum?

Sequuntur inde illuſtria fragmenta tria ſuperiore quoque a nobis oratione commemorata. quorum primum poſitum eſt a Lactantio: *Cum*

vero

vero mares,& feminas complures in Deorum numero eſſe videamus. alterum, quod huic annectitur, ab hoc eſt allatum: *Tantis enim ducibus aberrare non poſſumus.* tertium a Lactantio cum primo, ſecundo omnino prætermiſſo, conglutinatum: *Quod ſi ullum unquam animal conſecrandũ fuit.* ſecundum autem ipſi ſic excipiunt, ut totum ab imitatore fluxiſſe dicant, quia neque a Lactantio ſit allatum, neq; a Sigonio, Patritioq́: ne minima quidem ſuſpicione quæſitum. Quarum rerum facilis ſane eſt, atq; expedita defenſio. nimirũ enim prætermiſit Lactantius, quia cauſſam ſuam non adjuvabat, neq; integram paginam explicare ſine aliquo disputationis emolumento volebat. deeſſe Sigonius, Patritiusq; non ſenſit, quia uterq; expers vaticinii fuit, atque ipſi Lactantio credidit. auctor vero adhibuit, ut rationem redderet eius, quod dicere cœperat, ſe velle exemplum veterum in conſecranda filia conſectari, & ut illam ſermonis ad Tulliam converſionem inferret: *Neq; de te una, mea Tullia, dictum volumus,* cui deinde in tertio reſpondere poſſet: *Teque omnium optimam conſecrabo.* & ut, quod Attico ſe facturum oſtenderat, ſolveret. promiſerat autem, ſe Tulliam Græcis litteris, Latinisq; celebraturum. hic vero ſe celebraſſe inquit: *Vigebis autem memoria, quandiu monumenta extabunt illa, quibus eximia conſignata ſunt tam excelſæ laudis teſtimonia, quæ ſempiterna fore, cum præſtantiſsima ſint, plane confidere debemus.* An vero, ſi imitator eſſet, aliquid Lactantio addidiſſet, aut præſcriptum eius ulla ratione pervertere auſus eſſet? nunquam, opinor.

Terti-

Tertium vero fragmentum apud Lactantium vulgo ſic legitur: *Quod ſi ullum animal conſecrandum fuit, ſicut profecto fuit.* in Conſolatione vero cum illuſtri acceſsione, & emendatione hoc modo: *Quod ſi ullum animal conſecrandum fuit, qualia multa conſecraverunt Ægyptii, quod nullum profecto fuit.* Atq; hæc quidem & recte addita, & rectius emendata eſſe, ex ſuperioribus liquet, in quibus Aegyptii repræhenſi ſunt, quòd beſtias in Deorum numero collocarint. Itaq; cum vulgata lectio contrariam menti ſcriptoris ſententiam reddat, noſtri tamen ſic accipiunt, ut certum inde ſpecimen ſtulti imitatoris eliciant, quòd a vulgata Lactantii lectione diſceſſerit, ac longius aliquanto, quàm Patricius, viderit, quē inter multas hæc correctio fugit. Quæ omnia quàm idonea ſint, res ipſa per ſe etiam me tacente declarat. Etenim cum hic & vacantia explevit, & depravata correxit, ſane in eo ſe auctorem vel maxime demonſtravit. Si enim imitator eſſet, nec mederi tam deſperatis vulneribus potuiſſet, neq; a Lactantio, neq; a Patricio receſſiſſet. qui vir quàm valde, licet ingenio, doctrina, & judicio præſtantiſsimus, in eis verbis *Sicut profecto fuit* hæſitavit? quantopere in elicienda ſententia elaboravit? quàm multum in corrigendis, ſupplendisq; verbis, quæ deſiderari credidit, deſudavit? quàm longe a ſynceritate veræ lectionis abſceſsit? ex quo apparet, ſi unum ſupplere verbum nequimus, qua felicitate volumina, ut iſti volunt, integra ſuffecerimus? Si autem, quia melius hic aliquid attulit, quàm quod

excogitare Patricius potuit, ea re imitatorem eſſe volunt, anguſtum ſane locum nobis defenſionis relinquunt. Si enim hic Lactantium cum Sigonio, Patriciove repræſentavit, ineptæ imitationis inſimulant, quòd nullam mutationem attulerit; ſi eos reliquit, atq; ægro neceſſariam quaſi curationem admovit, ne ita quidem laudem germani auctoris concedunt, quia ſe ab eorum auctoritate removit.

Iam illud quanti faciendum eſt, quod adjungunt. Hic fragmenta Ciceronis omnia illo ordine intexuit, quo digeſsit Sigonius, argumentum libri eo modo explicuit, quo conjecit Sigonius, ergo Cicero eſſe non poteſt. Sit ita ſane, quoniam ita volunt. Non ſit Cicero, quia Sigonii auctoritatem, judiciumque ſequutus eſt. ergo Cicero erit, ſi quod fragmentum Ciceronis expreſſerit, quod non præmonſtrarit Sigonius. At ſi hoc fatentur, prout fateri neceſſario debent, habemus, quod volumus. Extat fragmentum hoc apud Senecam de tranquillitate vitæ: *Gladiatores ait Cicero inviſos habemus, ſi vitam omni modo impetrare cupiunt, favemus, ſi contemtum eius præſeferunt.* Hoc, ſuppreſſo a Seneca Ciceronis libro, ubi eſſet, neque Sigonius, neque Patricius potuit expiſcari. neque id ſine cauſſa. quis enim divinare potuiſſet, ipſum in Conſolatione exiſtere, quæ tum nusquam extabat? Audiamus nunc eam: *Hoc ſi verum eſt, dubitari non poteſt, quin quemadmodum populus Rom in muneribus publicis inviſos habet gladiatores, qu omni modo vitam impetrare cupiunt, favet iis, qu con-*

contemtum eius præſeferunt, itidem Dii immortales &c. Quam autem apte hanc ſimilitudinem intexuerit, cognoſcere operæ pretium eſt, ut ſimul huius operis veritas, & præſtantia cognoſcatur. *Si verum eſt*, inquit, *quod a Theophraſto alicubi proditum memoriæ mandavimus, orbem terrarum theatrum quoddam eſſe magnum, divina mente repletum, & ceteris indicandæ ſapientiæ gratia tam multis undique collucentibus ornamentis illuſtratum, ac depictum; in eo autem medio collocatos eſſe homines a Deo, ut cum fortuna, dolore, morbis, egeſtate, caſibusq; permultis aſsidue luctentur; Deum vero ipſum, quantum quisque pugnando valeat, quamque viriliter fortitudine divinitus accepta utatur, deſuper aſpectare, hoc, inquam, ſi verum eſt, dubitari profecto non poteſt, quin, quemadmodum populus Rom. in muneribus publicis inviſos habet gladiatores, qui omni modo vitam impetrare cupiunt, favet iis, qui contemtum eius præ ſe ferunt, itidem dii immortales, ſi quos ex hominibus nimis anxie de vita ſollicitos, eiusq; exitum detrectantes aſpiciant, iis aliquo modo ſuccenſeant, eos vero & caros habeant, & muneribus proſequantur, qui ſi e vita revocentur ipſi, vel ſuos revocari videant, alacres, lætiq; Deo pareant, nihilq; propterea mali ſibi accidiſſe judicent.* Quid his verbis politius, & ornatius, quid hac ſententia commodius, & argutius, quid hac auctoritate gravius, & reconditius eſſe poteſt? an inſulſi huius imitatoris potius, quam ipſius Ciceronis eſſe dicemus? Scilicet hoc ſuo labore profecit Sigonius, ut ſi quando Ciceronis libri de philoſophia aut de Repub. amiſsi reperiantur, atq; aliquas ha-

beant laudes ex iis, quibus ipse illos floruiſſ conjecit, continuò tanquam ſubdititii partu abjiciantur? Non ſunt hoc loco contenti. dabc alterum, quem neq; Sigonius, neque Patricius aut attulit, aut vidit. Inquit hic: *Nemo ſuorum fu nera experitur, cui non adverſa multa antea contige rint. cur igitur graviora, vel certe æque gravia forti ter paſſus, cum maxime occalluiſſe, & ad dolorem no vum obduruiſſe deberet, deſpondeat animum, ſeq; mæ rori tradat?* Hanc ſententiam transtulit Petrar cha in librum decimũ Senilium. atq; illa verb *Occalluiſſe, atq; obduruiſſe* ſe a Cicerone ſumſiſ ſignificavit, inquiens: *Me tenuit meæ reſpectus æta tis. nam cum virum, tum præcipue ſenem flere morta lia turpe eſt, quem tempore, & caſuum obſervatione ſi milium contra omnes inſultus obduruiſſe (utar peculi aribus Tullii verbis) atque occalluiſſe conveniat.* S igitur hæc ſententia, qua docetur, mœroren cum viro, tum ſeni minime convenire, his duo bus verbis *obduruiſſe*, atque *occalluiſſe* a Cicero ne comprehenſa in aliis libris Ciceronis no reperitur, cur non in quo invenitur, is eſſe Ci ceronis aſſeritur? At Petrarcha Conſolatio nem non habuit. quis pro certo affirmare ho poteſt? præſertim cum eam juvenis indagarit hæc vero jam maturus ætate prodiderit? ac li bro quarto de rebus familiaribus ſcripſerit: *Fe cit hoc primus in mortem dilectiſſimæ filiæ M. Cicer divino, & inacceſſibili ſtylo.*

Atq; pro fragmentis quidem hæc diximu quæ tantum hucusque ſecum ponderis attule runt, ut germanam librorum ſynceritatem os

tende

tenderint,etiam ſola cum affuerunt. Quid enim aliud Rhetorica ad Alexandrum ab Ariſtotele ad Anaximenem traduxit, niſi fragmentum unum,nempe ſeptuplex cauſſarum diviſio, quam Quintilianus Anaximeni attribuit? quid aliud Rhetorica ad Herennium Cornificio tradidit, quàm figura Traductio, cuius idem auctorem Cornificium fecit? Ergo Anaximenes,& Cornificius uno fragmento,aut una ſententia tantum a Quintiliano prolata injuſtam fortaſſe laboris alieni poſſeſsionem acquirent, Cicero multis a Lactantio,aliisq; prolatis jus induſtriæ ſuæ vetus amittet?

Transeo ad exempla.neq; enim dubium eſſe arbitror, quin omnes intelligant, quantum in ſuperioribus inſit firmitatis,ac roboris. Huiusmodi exempla & Romanorum,& Græcorum,& Barbarorum ſic amici Tullii perſequuntur, ut paucis tantummodo leviſsime tactis ipſam propterea ab imitatione dimanaſſe concludant. Quod quàm juſte faciant, demus operam, ut demonſtremus.

Decios ſcriptum eſt cum Latinis pugnantes ſe devoviſſe. hoc factum eſſe perperam inquiunt,quia in prima Tuſculana proditum ſit, Decium patrem cum Latinis decertaſſe, filium vero cum Etruſcis. magnū & inexpiabile crimen. Quid vero, ſi probem, recte hic, in Tuſculana vero perperam eſſe factum? Etenim quo modo hic ſcripſit, eodem etiam in ſecundo de finibus fecit, ut Latinos nominarit, Etruſcos omiſerit: *P. Decius cum ſe devoveret, in mediam aciem Latinorum*

norum irruebat. quod factum imitatus eſt quarto con ſulatu filius. & primo de Divinatione: *P. Deciu devovit ſe, & in aciem Latinorum irrupit armatu cuius mors ita glorioſa fuit, ut eam concupiſceret fili us.* & Valerius libro 5. ipſum, ut ſolet, ſequutus *Decius Latino bello corpus ſuum pro ſalute popu Romani devovit. filius in quarto conſulatu patris ex emplum ſequutus.* Decius autem filius in Etruri quidem pugnavit, ſed cum Gallis, non cum E truſcis, ut aperte ſcribit libro decimo Livius Ex quo apparet, Ciceronem in Tuſculana me moria lapſum. quo vitio ipſum ſæpenumero la boraſſe, docti viri juſte notarunt. Quare cave ant quæſo, ne hanc rationem argumentationi inducant. Hic liber mendoſam ex aliqua part habet hiſtoriam, ergo non eſt Ciceronis, ne for taſſe mox confiteri cogantur, paucos libros ex iſtere Ciceronis, quòd in plerisque eiusmod reſideat aliquid, quod eo modo reprehend poſsit. quod ne cui mirum accidat, legat, quic Vopiſcus in Aureliano de principibus hiſtori corum memoriæ tradat, Livio, Salluſtio, Taci to, & Trogo. Accedit, quòd ſi imitator tan tum in hanc ſcriptionem ſtudii, ac diligentiæ contulit, ut duo etiam illorum judicio ex Plinio verba Ciceronis expreſſerit, non videtur veriſi mile, eundem mox tanta incuria extitiſſe, ut lo cum inſignem Tuſculanæ de Latinis, atq; Etru ſcis omiſerit. Verum auctor, & non imitator hic fuit, qui fortaſſe, ut Scipionem, non Scipiones dixit, & Gracchum præteriit, quem alio loco commemoravit, ſic Decium quoque, non De-

cios

cios ſcripſit, ac demum in ſua oratione addidit, demſit, & mutavit, prout animus tulit, quemadmodum etiam cum in Divinatione duos Decios, in Tuſculana tres ſemet pro patria devoviſſe, ſcriptum reliquit. merito. neq; enim ſcriptor aliquis unquã extitit, qui arctis iſtis ſe regularum vinculis in referendis antiquitatis exemplis obſtrinxerit. verum varia in ſcribendo conſilia, rationesque nobis occultas ſpectavit. Quod eis facile concedimus, modo nihil eos edere falſi comperiamus. quale dixiſſe ipse in libro de ſenectute, & in oratione pro Murena videtur. duo enim duces cum Antiocho rege Syriæ depugnarunt, Acilius Glabrio, qui Catone viro conſulari legato aſcito ipſum e Græcia depulit, & L. Scipio, qui fratre Africano in Aſia debellavit, teſte Livio, & cæteris ſine ulla controverſia omnibus. Hic vero in libro de ſenectute Catonem tribunũ militarem cum Glabrione fuiſſe, pro Murena vero in Aſia cum L. Scipione verſatum eſſe prodidit, nimirum eo deceptus, quòd Scipio Glabrionem exceperit. Et tamen cum hæc ita ſint, nemo ea tanti eſſe ponderis unquam putavit, ut propterea ſcripta illa Ciceronis eſſe abnuerit.

Arguunt inde, quòd Xenophontis ante meminerit, quàm Periclis, cum tamen Pericles natu grandior fuerit, & S. Hieronymus exempla Ciceronis hæc referens Periclem omnibus præpoſuerit. Quod cum faciunt, næ illi ſe plumbeum plane pugionem inferre non ſentiunt. Neque enim Cicero hoc loco temporis ordinem,

ſed diſputationis ſeriem, nexumq́; reſpexit, ut qui non hiſtoriam, ſed Conſolationem ſcribere, nec facta, ſed præcepta litteris prodere inſtituerit. Nec S. Hieronymus exempla Ciceronis exacte ſibi recitanda, ſed rem tantum indicandam conſtituit. ſiquidem neq; omnia, neque eodem ordine protulit. Neq; idem cum Periclem propoſuit, eum ſe a Cicerone ſumſiſſe, ſed a Græcis oſtendit. ſic enim ſcripſit: *Legimus Crantorem, Platonis, Diogenis, Clitomachi, Carneadis, Poſsidonii, ad ſedandos luctus opuſcula percurrimus. proponunt innumerabiles viros, & maxime Periclem, & Xenophontem.* Quod ſi ferrum dederimus, tum eos amice monebimus, ut videant, quo modo utantur, ne eodem ictu Catonem, & quintam Tuſculanam conficiant, quo Conſolationem hanc perculerunt. Etenim ſic dixit in Catone: *Num Heſiodum, Simonidem, Steſichorum, num quos ante dixi, Iſocratem, Gorgiam, num Homerum?* in Tuſculana vero: *Xenocrates, Crantor, Arceſilas, Lacydes, Ariſtoteles.* Quis eſt autem priſcæ adeo memoriæ rudis, qui non videat, Homerum, ut natu maximum, omnibus anteponendum fuiſſe, ac S. Hieronymum, ut debuit, eundem epiſtola ſecunda præpoſuiſſe? & Ariſtotelem Crantore, & Arceſila eſſe antiquiorem? &, ſi hæc ratio valeat, neceſſario effici, eos libros Ciceronis non eſſe?

Cum autem inſtant: *Hic nominat Harpagum, Dionem, & Praxaſpem,* quos nemo a Cicerone commemoratos eſſe teſtatus eſt, ergo Cicero eſſe non poteſt, video quid agant, cui re ſtudeant,

quò

quo conſilia referant. quippe ancipitem jam mucronem intentant, ut celerius imitatorem conficiant, ſi duplices evadere non poſſe ictus ſuos intelligant. Nam ſi hos ab aliis nominatos dixerimus, ipſum arguent furti, ſi abnuerimus, impudentiæ. hoc autem quid eſt aliud facere, quàm omnibus Ciceronis operibus auctoritatem una argumentatione detrahere.

Item *Meminit*, inquiunt, *Cæpionis, Lepidi, & C. Cottæ, de quibus ſe dubitare Cicero ſignificavit, cum Atticum conſuluit.* Eſto. quid mirum? dubitavit, re incognita, affirmavit, perſpecta. conſuluit, cum hærebat, ſcripſit, cum exploratum habebat. illud quidem mirabile accidiſſet, ſi C. Cottam filium mortuum pro exemplo fortitudinis attuliſſet, & non Rutiliam matrem, quæ filium ſibi ereptum æquiſsimo animo pertulit. quod video obſervatores eius egiſſe, cum animadvertere potuiſſent, eiusmodi exemplum ab hoc, & a Seneca inter feminas eſſe relatum. cur autem non eodem modo auctoritatem libris de finibus abrogamus, quòd exemplum L. Tubuli afferant, de quo ipse ita dubitavit, ut pariter Atticum conſuluerit? Quo in loco repetere volo, ne diſſentientium aures fortaſſe prætervolet, Senecam in ſua Conſolatione Rutiliæ factum iisdem verbis, quibus hic, prodidiſſe, ut firmiſſimum argumentum ad oſtendendum, hunc librum Ciceronis eſſe germanum, cum conſtet, ipſum in eruenda Rutilia primum elaboraſſe, neq; res ſit adeo memorabilis, ut aut a gravioribus ſcriptoribus memoriæ proditam, aut a

Seneca aliunde, quàm e Ciceronis arca depromtam, veriſimile ſit.

Atque hoc quidem modo illi adverſus opportunam exemplorum prolationem invecti ſunt, contra quæ nemo unquam paullulum ingenii ſui aciem incitavit, quin ſtragem ingentem ediderit. Nam cum omnis facti eſt perobſcura cognitio, tum nulla difficilior ſuſcipitur, quàm certa de antiquitate, & re pridem geſta oratio. Equidem ubi eruditiſsimos viros quæſtionem exemplorum aggredi ſenſi, ſtatim falſum eos aliquod, aut contrarium, aut repugnans, aut alienum, aut inane, aut ridiculum, aut ſupervacaneum prolaturos eſſe pertimui. Verum, quod bene ſit, in maxima eorum frequentia nullum crimen huiusmodi objectarunt, nullum omnino finxerunt. quod præcipue poteſt huius operis integritatem arguere. Quin etiam eandem partem usque adeo titubanter, ac timide tetigerunt, ut, quo judicio præditi ſunt, ne ipſi quidem ſibi ſatis confidere, aut plurimum in ea momenti ad victoriam conſtituere videantur.

EXTREMVS elocutionis eſt locus, quam iidem præcipue ſibi oppugnandam, tanquam ſummam huius controverſiæ arcem, exiſtimarunt. neque id injuria. Etenim, ſi verum eſt, quod dixit Cicero, mandare litteris cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere, nec illuſtrare poſsit, hominis eſſe turpiter ocio abutentis, & litteris, profecto ſi hunc aut neutrum horum feciſſe, aut alieno loco feciſſe, docebunt, merito

to auctoritate Tulliana nudabunt. At tantum abeſt, ut aliquid horum, quæ graviſsima eſſent, & omni ipſum prorſus laude eloquentiæ ſpoliarent, objiciant, ut omnes in verborum tantummodo aucupiis, ac notationibus animadverſionis ſuæ vires, conatusque conſumant. Cuius rei non minimo illud ſit argumento, quòd quidam hoc dicendi genus, ut parum Ciceronianum accuſent: *Caſtos animos, & puros leni quodam, & facili lapſu ad Deos, id eſt, ad naturam ſui ſimilem, pervolare.* alii vero illa a Mureto ſumta eſſe objiciant: *Cupiditates inſatiabiles exoriuntur, quibus non modo ſingulos homines, ſed totas familias, & univerſas funditus civitates everſas videmus,* quòd ille aliquando ſcripſerit: *Non ſingulos modo perdiderunt homines, ſed integras funditus afflixerunt, ac everterunt civitates.* Quod cum dicunt, non ne ſtatim contrario ipſius Ciceronis teſtimonio, ne dicam infeſto convitio, revincuntur? quem modo ridentem, modo ſtomachantem mihi videre, modo magna voce inclamantem audire videor: Definite mihi maledicere, & quæ mea ſunt mihi detrahere. quæ vos pro alienis damnaſtis, pro certo mea ſunt, priora ex libro meo de Conſolatione, amici mei Lactantii auctoritate firmata, atque omnium adhuc aſſenſione probata, poſteriora ad verbum ex ſecundo meo de finibus: *Cupiditates inſatiabiles non modo ſingulos homines, ſed univerſas familias evertunt.* nónne meam conſuetudinem perſpexiſtis, ut, ſi res poſtulet, easdem ſententias, atque eadem

dicen-

dicendi genera repetam, neq: id luminibus eloquentiæ meæ officere poſſe ducam? Quod vos in primis homo quidem Hiſpanus, ſed mei in primis obſervantiſsimus, potuit docere Quintilianus. Verum Ciceronem ipſum quieſcere patiamur, atque omnino ex hac disputatione mittamus. vereor enim ne, ſi longius orationem ſuam provexerit, juſta iracundia incitatus durius, atq; acrius eiusmodi obſervatores ſuos excipiat, quàm eos a nobis accipi æquum eſſe cenſemus. qui paucis quibusdam verbis reprehendendis ipſum tanquam non Ciceronianum auſi ſunt poſtulare. Quid autem arguunt? nolite exiſtimare, eiusmodi aliquid eos objicere, quale optimus dicendi magiſter Libanius orationi de Haloneſo vitio vertit: *Si modo vos cerebrum in temporibus, & non in calcaneis geritis.* neq; enim ille cerebrum, aut calcaneum reprehendit, ſed meras ſententiæ inde fluentis ineptias Demoſthene ipſo graviſsimo viro indignas, ac contumelioſam non orationis libertatem, ſed linguæ procacitatem damnavit. Verum ſingulas voces ſit ponderant, ut ad calcem usq; perveniant. Hæc autem indicabo, ſi prius, ut debeo, gratulatus huic maxime ſæculo ſuperbum iſtud aurium ne, an animi judicium fuero. Nondum enim centum fortaſſe anni ſunt, cum ipſæ ad Atticum epiſtolæ in Italia ſunt inventæ ita laceræ, ac deformatæ, ut non ſolum cerebrum, ſed ne calcem quidem Latinitatis haberent. Hoc tanto invento theſauro, nemo tum extitit, qui multorum verborum, non dicam novitate, ſed

fœdi-

fœditate offenſus ſimulatas eas eſſe inſimularit. immo vero raptim, inquit Blondus, libros eos lætabundi deſcripſimus, atq; omnibus exempla per Italiam diſtribuimus; noſtri vero multò, quàm illi, ſtudio, ac doctrina præſtantes Conſolatione reperta usque adeo pauca quædam verba faſtidiunt, ut totum volumen, licet omnibus luminibus ingenii, induſtriæ, judicii, & eruditionis inſignem repudient. repudiant? immo vero arceſſunt, excuſant, ac ſine crimine, ſine teſte, ſine patrono, ſine judice incognita cauſſa condemnant, nec Roma ſolum, ſed univerſa etiam Italia, ac ſcholis, & gymnaſiis omnibus pellunt, ejiciunt, ablegant, atque usque ad Barbarorum oras amandant. Etenim ne quis me temere ita dixiſſe opinetur, hic ea adhibuiſſe genera verborum arguitur, quæ neq; Cicero unquam, neque Latinus aliquis uſurparit. grave profecto crimen, ſi verum ſit. etenim delectus ipse verborum, ut fontem, ſic laudem omnem eloquentiæ continet. neque orator alia re magis, quàm verborum ſplendore, ac copia commendatur. Sed tamen multo gravius, ſi temere ſimulatum ſit. quod me facillime demonſtraturum eſſe, polliceor; ita tamen, ut ſi quibus minus hæc mea placuerint, cum eis nullum mihi eſſe certamen velim. ac libenter eorum ſtaturus judicio ſim, qui plus in hac obſervatione aut operæ, aut induſtriæ conſumſerunt. Ac de Latinis quidem poſtea. De Cicerone in præſenti.

Equidem, ſi Ciceroniana non ſunt, quæ non in omnibus Ciceronis libris impreſſa ſunt, male

le actum iri cum ipſo Cicerone opinor, quòd ſinguli eius libri novum aliquod verbum afferant, quod non contineatur in aliis. cuius rei documento eſt, quòd teſte Cariſio, Statilius Maximus commentarium olim texuit de ſingularibus apud Ciceronem quaqua poſitis, & Nonius Marcellus caput de iis, quæ nove a Cicerone, aliisq́; Latinis dicta ſunt, edidit. Inter quæ Statilius rettulit *Repentino, Rarenter, Stomachoſe, Salutariter, Stirpitus, Oſtiatim*, Nonius vero *Condocefacere, diloricare, exanclare, fortunare, eluvionem, colluvionem, excandeſcentiam, fallaciloquentiam, magniloquentiam, ſuperbiloquentiam, infinitatem, inſulſitatem, mulieroſitatē, ſurditatem, excelſitatem, purpuraſcere, putiſcere, repueraſcere, vaſteſcere, & veteraſcere.* Quod illi nunquam feciſſent, niſi Ciceronianam eloquentiam ex uno etiam tantum hauriri poſſe fonte judicaviſſent. Quin etiam Seneca notavit, ipſum *Reapſe*, ſuaviloquentem, breviloquentem, & alia quædam nova verba in libris de Rep. adhibuiſſe. & Quintilianus eundem primum *Beatitatem*, ac *Beatitudinem*, Sidonius vero *Indoloriam*, atq; *Eſſentiam*, intuliſſe. In fragmentis certe librorum eius cum alia ſingularia multa leguntur, tum *adjutorium, conſitura, quotidiano, anxitudo, impigritas, opprobrium, captivitas, & ſanctitudo.* in oratione vero pro domo *ignitus*, pro Plancio *debitio*, pro Sextio *Mulionicus*, pro Cluentio *Materiatus*, in Rhetoricis, teſte Priſciano, *Menſurus*, pro menſtruus.

Quid quod niſi librum ille de Fato ſcripſiſſet, vox *principalis* ab eius monumentis abeſſet? & ſi

libros de oratore, & Tuſculanas haud nacti eſſemus, *Animi confiſionem, & verba anhelata* non haberemus, ſi Oratore, & Officiis careremus, *Adipatæ dictionis, & Turpificati animi,* deſiderio æſtuaremus. Quare quamquam in hoc libro nonnulla vocabula ſunt, quæ fortaſſe non extant in aliis, non tamen efficitur neceſſario, illa non eſſe Ciceronis. Etenim fieri poteſt, ut alia ab ipſo tum primum factitata, alia tum primum facta, alia vero cum aliis monumentis extincta ſint. Tantum autem abeſt, ut hac animadverſione libri huius infringi, aut lædi auctoritas poſsit, ut nullum firmius argumentum afferri poſſe ad eam conſtituendam exiſtimem. Nam ſi quis eſſet, qui luculenta imitatione nobis imponere voluiſſet, nullum, niſi notum, Ciceronis vocabulum attuliſſet, niſi plane totius huius artificii expers, atq; ignarus fuiſſet. Quid autem ſi doceo, eorum aliquot etiam Ciceronis eſſe, quæ reſpuuntur? proferam, ſed permiſte, atq; confuſe. ne quis hoc huius, illud illius eſſe poſsit arguere. Etenim *captivitatem,* dixit in illa nobili pro Cornelio, teſte Aſconio: *Atq; omnibus gentibus finem diuturnæ captivitatis, turpitudinis, & ſervitutis afferret. Confectricem, alio loco,* auctore Lactantio libro ſeptimo, capite ſecundo: *Nihil eſt, quod non ad interitum redigatur, vel injuria hominum, vel ipſa confectrice omnium vetuſtate. Filium perdidit* epiſtolarum libro quarto: *Cato ſumma virtute filium perdidit: Turpitudo peior eſt dolore,* 8. in Antonium: *Turpis fuga mortis omni eſt morte peior.* Suus pro eius a Cicerone uſurpatum eſſe,

multis

multis exemplis prolatis Budæus decreta Val læ infirmans demonſtravit.

Adeo quod ab hoc dictum, qui arguunt, im merito ſane faciunt, quia *adeo ut*, dixit. verba e ius ſunt: *Erepti filii cogitatio adeo nobis grata eſt quòd illum pene ante oculos conſtituere videatur, u etiamſi dolorem refricet, & lacrymas eliciat, tame eam deponere nolimus.* Filii cogitatio, inquit, grata eſt, quod illum ante oculos conſtituat, grat adeo, ut eam deponere nolimus.

Qui vero, *Metellus, ne in legem perniciosam juraret, in exilium abire coactus eſt,* monent, dici debuiſſe, *quòd in legem perniciosam juraret*, plane ſ neq; hiſtoriam intelligere, neq; Ciceronis conſilium aſſequi, docent. neq; enim Metellus in exilium ire coactus eſt, quia jurarit, ſed quia jurare noluerit. pro Sextio: *Unus in legem per vim latam jurare noluerat, ceſſit.*

Qui vero: *Dolorem cruciatum animi perpetuum* eo nomine damnant, quòd dolorem cruciatum æternum fecerit, ſane non attendunt, *Perpetuum* hic non eſſe æternum, ſed aſsiduum, continentem, non interruptum, non intermiſſum. ut perpetua oratio, perpetui montes, febris perpetua, & quinto epiſtolarum: *Qui a perpetuis ſuis hiſtoriis ea bella ſeparaverunt.*

Cum vero vitio vertunt, quòd dixerit: *Animum ſimul cum homine interire*, interpretantes animum ſimul cum animo mori, quòd homo ipſe ſit animus, argutius loquuntur aliquando, quàm verius. Etenim cum dicimus hominem mori, nónne intelligimus, mori partem eius morta-

mortalem, nempe corpus? nimirum. ergo qui dicit, animum interire cum homine, inquit animum interire cum corpore. Siquidem dixit in prima Tuſculana: *Neq; exceſſu vitæ ſic deleri hominem, ut funditus interiret.* & Plato in Phædone: *Num eodem die animus deletur, quo homo moritur?* Hic quis eſt tam agreſtis, indoctive ingenii, qui animum cum animo extingui interpretetur?

Quod autem injiciunt, ſe Latinitatis ſtudioſis illud judicandum relinquere: *Lacænas mulieres traditum eſt, occiſis filiis vulnera inſpicere conſueviſſe, ac ſi adverſos vulneratos eſſe comperiſſent, lætabundas funus ducere, eosq; in avita ſepulchra inferre ſolitas eſſe. contra vero quos averſis vulneribus conciſos agnoſcebant, ab iis refugientes clam ſepeliendos curabant,* ac *curaſſe* dici oportuiſſe ſignificant, quid aliud admonent, niſi, ut judicemus, an Cicero in primo de Oratore Latine dixerit: *Dici memini ludorum Romanorum diebus, L. Craſſum quaſi colligendi ſui cauſſa ſe in Tuſculanum contuliſſe. veniſſe eodem Q. Mucius dicebatur, & M. Antonius. exierant autem cum ipſo Craſſo adoleſcentes C. Cotta, & P. Sulpicius.* id eſt, exiſſe autem. & in tertio: *Namq; latus tum ei condoluiſſe, ſudoremq; multum conſequutum eſſe audiebamus. ex quo cum cohorruiſſet, cum febri domum rediit*, id eſt, rediiſſe. Demetrii autem Phalerei præceptum eſt, afferre amplitudinem in figuris, ſi non in eodem caſu maneatur. idq; probat exemplo Thucydidis,

Eodem modo cum hortantur, ut ab eo dicendi genere, tanquam impuro, abſtineamus: *De quo eſt apud Herodotum, illum Xerſi reſpondiſſe,*

quid aliud hortantur, quàm, ut Ciceronem in Bruto impuro loquutum eſſe, arbitremur? qui ſic dixit: *De quo ſit memoriæ proditum, eloquentem fuiſſe, & ita habitum eſſe, primus eſt Cethegus.*

Iam vero cum illud alterum, ut Cicerone indignum notant, quòd duobus verſibus Apollinem repetierit, ſimul illud alterũ notant, quod in principio or. pro domo uno, atq; eodem bis Remp. uſurparit: *Vt ampliſſimi cives Remp. bene gerendo, religiones ſapienter interpretando Remp. conſervarent.* & pro Cluentio: *Locum a maioribus traditum ſic tuetur, ut maiorum conſtantiam aſſequatur.* & in prima epiſtola ſexti, quòd intra octo verſus quater *etſi,* & *tamen* poſuerit. & quinta in eadem periodo bis *virtutem.*

Ad extremum pro inſigni quadam fœdioris eloquentiæ labe afferunt, ipſum *Cum natura,* & *Cum nullo* dixiſſe, idq; ipſo invito, ac repugnante Cicerone in Oratore ita ſcribente: *Quid illud non olet, unde ſit, quod dicitur Cum illis, Cum autem nobis non dicitur, ſed nobiscum? quia ſi ita diceretur, obſcænius concurrerent litteræ, ut etiam modo, niſi Autem, interpoſuiſſem, concurriſſent. ex eo eſt mecum, & tecum, non cum me, & cum te, ut eſſet ſimile illis, Vobiscum, atq; Nobiscum.* Probe. non nego. at ego idoneus ad nullam cauſſam ſim, ſi huic tam gravi impreſsioni tam multas ac tam magnas objicere moles, ac quaſi machinas, neſciam, ut ipſam aliqua ratione avertam. Primum igitur dico, Ciceronem hoc præcepto id videri tantummodo monuiſſe, ne præpoſitionem *Cum* jungeremus cum vocibus inchoantibus a *No,* ne forte

te videremur obſcæne dicere *Cunno*, atque hoc, quod dico, Quintiliano interprete dico, qui ſic præcepit: *Iunctura deformiter ſonat, ut ſi cum hominibus notis loqui nos dicimus, niſi hoc ipſum Hominibus, medium ſit, in præfata videmur incidere, quia ultima prioris ſyllabæ littera, quæ exprimi niſi labiis coeuntibus non poteſt, aut interſiſtere nos indecentiſſime cogit, aut continuata cum inſequente in natura eius corrumpitur.* & Priſciano, qui lib. 12. ita ſcriptum reliquit: *Antiquiſſimi in plurali primæ perſonæ cacephati cauſſa ſolebant per anaſtrophen dicere, nobiscum pro cum nobis; itaq; propter hoc reliquarum quoq; perſonarum ablativos ſimiliter præpoſtere proferre cœperunt teſte Plinio, qui hoc in ſecundo ſermonis dubii oſtendit. Noluimus cum me, & cum te dicere, ne eidem computationi adjungendum eſſet, cum nobis, ſed potius mecum, & tecum, & ſecum, et nobiscum diximus cum præpoſitione, quæ facit obſcænum, poſtpoſita. Antiqui tamen absque obſervatione naturali ordine hæc protuliſſe inveniuntur.* Quod ſi ita eſt, ſequitur, ut recte *cum Natura* dicamus. Quod ſi vitioſum adeo Virgilius cenſuiſſet, profecto nunquam, *Numerum cum navibus æquet*, dixiſſet. nec ſolum *cum natura*, ſed etiam *Cum nullo*, quia ſi ex his Cunna, & Cunnul fecerimus, nihil turpe dicturi ſimus. Quare quod addunt, eodem modo peccatum eſſe, cum dictum eſt, *Cum noſtro vulneri medeamur, Cum neminem ipſa morte commoveri debere proditum ſit. Cum nec ipſi quidquam acciderit mali. Cum nihil niſi rectum cogitaret*, id totum, ut apparet, ut longe diſſimile, ſic propterea ad explicandum expeditiſſimum eſt. Etenim, ſi u-

ſum quęrimus, Cicero ſic interdum loquutus e in iis etiam libris, quos iſti huius prorſus expe tes eſſe pravitatis affirmant. ut in Lælio: *Cum n id quidem adoleſcentes effugere poßint.* & in ſecund de officiis, in veteribus Aldinis: *Præſertim cum nec neceßitati ſubveniatur, nec dignitas augeatur.* & in tertio de legibus: *Cum nullo magiſtratu juvan te diem tolli, utile eſt.* Quid quod poëtæ quoque qui multo diligentius aurium judicio ſtudent quæq; offenſionem afferre poſsint, evitant, ho vitium non ſenſerunt, aut certe non declinarunt? Etenim Pomponius apud Gellium libro 10. cap. 24. dixit: *Dies hic ſextus, cum nihil egi.* & Plautus Captivis: *Hic eſt ille dies, cum nulla vita meæ ſalus ſperabilis eſt.* & in Menæchmis: *Vidi aſtare, cum negabas mihi eſſe ſanum ſinciput.* & in Sticho: *Cum nihil quamobrem faciam, meruiſſe arbitrer.* & Terentius in Andria: *Cum nihil obſint doli.* & Horatius in Sermonibus: *Cum nil procedere lintrem, ſentimus.* Sin autem auctoritatem grammaticorum veterum hoc præceptum interpretantium intuemur, alienam prorſus eſſe notationem illam intelligemus. Qui vero ſunt iſti? Victorinus, Vindex, & Valerianus. qui conſtantiſſime in hunc modum ſcripſerunt: *Cum quando præpoſitio erit, per C. ſcribi debet, ut eſt illud: Diviſum imperium cum Iove Cæſar habet. quando autem adverbium eſt, per Q. ſcribendum. veteres enim Quum ſcribebant. ut eſt: Quum navis ex Aſia venerit.* Ex quibus perſpici poteſt: *Quum na, Quum ne, Quũ ni, & Quum no,* nihil offenſionis habere, ſi hanc vocem ita, ut oportet, & ſcripſeris, & edideris.

Quod

Quod ſi quis judex acrior his ſpretis hunc eiuſmodi errato usque adeo ſe irretiſſe pugnarit, ut omnino ſe explicare non poſsit, tum eò deſcendam, ut dicam, ipſum, cum hæc ſcribebat, nondum eam partem Oratoris compoſuiſſe, in qua hæc tam ſubtilia præcepta dabat, quia eodem anno, licet non iisdem fortaſſe conſulibus, utrunq; opus in manibus habuit. Quod ſi illum adhuc ab abſolutione averſum inveniam, demum ad excuſationem confugiam, atq; ipſum præ doloris magnitudine ſuorum pręceptorum memoriam abjeciſſe, ſubjiciam. Si hæc idonea non videbuntur, ad extremum rogabo omnes, quorum ingenium ſtudio aliquo, atq; doctrina, excultum eſt, ut ſi qua in hoc corpore eiusmodi vulnera cernant, eandem huic opem adhibeant, quam ceteris Ciceronis monumentis docti viri jampridem adhibuerunt, in quibus addendo, detrahendo, ac mutando & hæc, & eiusmodi alia vitia ſanaverunt.

Transeo nunc ad ea, quę tanquam parum Latine dicta inſimulant. quo loco videndum etiam, atq; etiam cenſeo, quibus terminis ipſius Latinitatis limites circumſcribant, ne dum Latinitatem tueri, ac conſtituere volunt, prorſus exterminent. num enim Latinus Salluſtius, num Livius, Tranquillus, & Tacitus, aut his antiquiores Plautus, Terentius, Lucretius, & Varro? Atqui horum illi verborum, quæ reprehenduntur, auctores ſunt. Improbant enim quod de Pulvillo loquens dixit. *Inter ſolemnem verborum nuncupationem*, & *Ne ſacra dirimeret*, non attendentes,

dentes, utrumq; dixiſſe Valerium libro quint a Cicerone, ut dixi, ex hoc libro deſumtum. Li vium autem libro octavo: *Sicut verbis nuncupa pro populo Rom. Quiritium.* & ut Cicero *vota nun cupare*, ſic Tacitum *votorum nuncupationem* uſur paviſſe. Valerius autem ratus, *Sacra dirimere* quod legebat in Conſolatione, obſcurius acci dere mentibus noſtris poſſe, id declaravit, in quiens: *Ne tanti templi dedicationem interrumpe ret*, quòd ſciebat, *Dirimere*, eſſe interrumpere quomodo dixit Cæſar, & Livius: *Noctem prælium diremiſſe.* Vituperant etiam: *Duodecimo fœtu* pro duodecim liberis. quod Ciceronis eſſe, appare ex eo, quia Seneca in conſolatione eiusdē Cor neliæ exemplum a Cicerone ſuſcipiens dixit, *du odecim fœtus.*

Faſtidiunt porro Vagitum, licet a Lucretio, & Virgilio uſurpatum, cum hic inquit: *In ærumnas, miſeriasq; ingredientes quid gratum, quid hilare aſpicimus? qua re potius non offendimur? quod primus ille naſcentium infantium vagitus, & eiulatus declarat.* Sed injuria. Etenim ſi vocem reſpuunt, reſpuunt quoque Plinium ita loquentem: *Natura hominem nudum, & in nuda humo natali die objicit ad vagitum ſtatim, & ploratum.* ſi ſententiam, etiam Aeſchinem in Axiocho ſic ſcribentem: *Quæ vitæ pars non eſt plena meleſtiarum? nónne a primo ortu infans plorat, & a moleſtiis vitam auſpicatur?* Quanquam illud mihi quidem abſurdum videtur, Ciceronem grunnitum ſuis dixiſſe, vagitum pueri dicere nequiviſſe, aut nos eundem vagientem puerum in ſecundo de finibus

dicen-

dicentem audire, vagitum pueri in Conſolati-one prodentem ſerre non poſſe. Ergo ſi vagitus a nobis abeſſe debent, quia a Tullio abſunt, ſimul *etiam ſcreatus, & tuſſis*, ut dixit Terentius, nobis non aderunt.

Pænitendum porro cum rejiciunt, quid aliud faciunt, quàm Livium, Tranquillumque rejiciunt? quorum ille dixit in primo: *Sub haud pænitendo magiſtro.* hic in Veſpaſiano: *Flavia gens Reipub. haud quaquam pænitenda.*

Iam Detractorem Tacitus dixit libro II. *Nam ipſe haudquaquam ſui detractor.* Lacedæmones Vegetius libro tertio: *Athenienſes, Lacedæmones, & Macedonas rerum potitos.* Imperitiam Salluſtius in Iugurthino: *Iugurtha cognita vanitate, & imperitia legati.* Immerentem Terentius in Hecyra: *Inſcitum offerre injuriam tibi, immerenti iniquum eſt.* & Suetonius in Tito: *Eripi vitam ſibi immerenti.* Reliqua a quibus uſurpata ſint, Baſilius, & Robertus docebunt, quorum obſervationes huc transferre noſtri non fuit conſilii. Ex iis *Compago* eſt Livii, & Taciti. *Infeliciter* Terentii, & Livii. itaque ut Cicero alias dixit Miſer, & infelix, ſic hoc loco Miſere, & infeliciter. *Deſpondere animum* Plauti, Varronis, & Livii. *Indecens* Martialis, *Oſor* Plauti. Si porro Cicero *Lætabundum* alibi non dixit, at huius generis alia dixit. ut in 2. de Repub. *Cupido autem, & expetenti, & libidinoſo, & volutabundo in voluptatibus.* Et Salluſtius Hiſtoriarum tertio apud Nonium: *Vitabundus claſſem hoſtium ad oppidum pervenit.* *Vitabundus*, inquit Nonius, id eſt, vitans, ut hic

Lætabundus, id eſt, Lætans. & Livius ſæpe *Popu labundus*, id eſt, populans, ut inquit Gellius. Al abſurdo autem *abſurditatem*, ut a ſurdo ſurditatem, ab inſulſo inſulſitatem, ab inſano inſanitatem deflexit. ut autem hic abſurdam opinionem, & abſurditatem Agyptiorum beſtias conſecrantium dixit, ſic S. Auguſt. de eadem re loquens lib. 7. cap. 33. de civitate Dei huius fortaſſe imitatione adhibuit. Ex quibus efficitur, puram illam, ac candidam Latinorum, quam quærunt, orationem ab hoc haudquaquam abeſſe.

Quærant alia argumenta, ſi qua poſſunt. neq; enim his hoc opus Ciceronis non eſſe, aliquando poterunt extorquere. Quod ſi ne his quidem rationibus moti omnino, ut cœperunt, imitatorem hunc eſſe, & quidem noſtri temporis aliquem inſiſtent aſſerere, quæram primum de iſto tam præſtantis ingenii viro, ubi tandiu hominibus ignotus latuerit? cur tantam induſtriæ laudem, tantam virtutis indolem tandiu nobis inviderit? num ſemet perpetuo occultaturus, an aliquando tandem indicaturus ſit? Etenim ſi nomen ſuum æterno obrui ſilentio volet, ingentem ſperatæ ex labore ſuo glorię fructum, ac voluptatem amittet. ſi in tempore prodet, næ ille in magnum exiſtimationis diſcrimen incurret. Nam hi continuò tanquã victores incumbent, atque ipſum univerſa præmonſtrati argumenti gloria exuent. ego vero avidior Crantorem etiam, Xenocratem, Theophraſtum, alioſq; ab eo prolatos philoſophos repetam, ac multorum ſimul

mul exemplorum , dictorumq́; rationem repoſcam. quorum ſi locupletiſsima teſtimonia non ediderit, non dubitabo, ipſum judicio ſurreptæ Ciceroni Conſolationis arceſſere, atque ad eam in publicum edendam impenſe urgere. Inde ipſo ſtultitię ſimul, atq; impudentię condemnato ad iſtos, qui ſic loqui, ac ſcribere poſſe quemlibet hominem, jactant, iterum me convertam, eosq; orabo, primum, ut ipſi, quibus expedita adeo, ac facilis tota hæc ſcribendi ratio, fingendiq́; videtur, vires aliquando ſuas experiantur, ingenium periclitentur, ſtudium adhibeant, bene de nobis mereri ne ulterius parcant. ſi tantum animi ſuppetit, Ciceronis nobis Hortenſium repræſentent, cuius argumentum, ſententias, ordinem, ac fragmenta eodem modo Sigonii opera expoſita, & illuſtrata habent. Si totũ reſtituere abnuunt, partem moliantur; ſi operis confectionem defugiunt, ſaltem aggrediantur, ſi negocium operoſum nimis, atq; arduum ducunt, quod erit explicatius, tam multas labes, quibus adhuc ſcripta Tulliana commaculata ſunt, deleant, loca vacantia ſuppleant, quã laudem adhuc aſſequi tot viri ingenio, atque eruditione florentes non potuerunt, ipſi ſibi vindicent. tum demum periculo ſui facto intelligent, quanto proclivius ſit præſtantia aliorum monumenta notare, quàm mediocria fingere. Si vero ab his refugerint, quòd hoc ſit vaticinari, non ſcribere, ad extremum maioribus eos precibus fatigabo, ut aut aliò ingenii ſui vim, atq; induſtriæ conferant, aut ſaltem paulliſper ani-

mum ad divinas huius libelli virtutes mecum recognoſcendas ſine præjudicio referant. Etenim ſi partes ſingulas nulla jam ſuffuſi malevolentia intuebuntur, tum deniq; ſumma, atq; admirabilia bona, quibus ille eſt refertus, agnoſcent; primum quidem ſingularem veterum philoſophorum de luctu deponendo, & morte negligenda doctrinam, quæ a nullo, ut dixi, huius ætatis homine potuiſſet excogitari, deinde infinitam priſcorum exemplorum in eam ſententiam copiam, quæ ne Cicero quidem tum quivit ſine alieno, & quidem diligentis hiſtorici præſidio perſcrutari, tum quæſtionem de immortalitate, ac divinitate animorum hic multo ab ipſo uberius, ac ſplendidius, quàm ullo in loco alio pertractatam. Nam quæ de hominibus, & virtutib. divino honore afficiendis ſcripta ſunt, ac magnificam illam, & prope divinam Tulliæ laudationem, ac conſecrationem nemo certe tam varie, tam erudite, ac tam diſerte complecti potuiſſet, niſi par ingenium, ſimile ſtudium, atq; eundem doloris, atq; acerbitatis in filiæ morte ſenſum adhibuiſſet. Quod ſi ab illis obtinuero, poſtremo eos, qui horum auctoritate adducti ab huius adhuc libri lectione ſe averterunt, monebo, ne incommodis aliorum ſermonibus incitati ſalubrem huius libri eloquentiam, doctrinamq; faſtidiant, mulierum illarum exemplo, quæ fœcunditatis odio ſterilitatem præbibunt, ac fœtum ante necant, quàm in utero conceperunt, neq; in hoc genere viatorum, ſed agricolarum ſtudium ſibi ad imitandum

dum conſtituant. quorum illi quæcunq; a terra ſumma varietate feruntur, inſpicientes inſignes præcipue arborum magnitudines, umbras, ac ſtirpium omnium flores, coloresq; mirantur, hi saniore judicio nulla re alia, niſi ipſorum ubertate, ac pulchritudine fructuum capiuntur; illud in memoriam revocantes, quibus hic liber hodie doctorum virorum criminationibus agitatur, iisdem nonnullos quoq; eorum, quos ante dixi, ab eruditis hominibus fuiſſe conciſos, atq; in odium & contemtum adductos. verum demum comperta veritate rejectis illorum opinionib. ab omnib. pro ſynceris, & puris eſſe receptos, ac ſummo, ut nunc quoq;, in pretio habitos, neq; in hunc usq; diem deeſſe, qui Commentarios Cæſaris non ſolum belli civilis, ſed etiam, quod mirabilius eſt, Gallici Iulii Cæſaris eſſe reclament, ac Iulio cuidã celſo attribuant. Quæ cum ita ſint, ſequitur, ut interim dum melius aliud afferatur, magnis gratiis eorum humanitati, atq; induſtriæ actis, qui tantum nobis Conſolationis his, quibus minime ſperabamus, temporibus attulerunt, hic liber ab omnibus ultro in ſinu, oculisque feratur, id eſt, ut magnus ille Imp. dixit, *laudetur, placeat, vigeat, relegatur, ametur.*

CARO-

CAROLVS SIGONIVS FRANCISCO VIANELLO S.

QVod à me petiſti, ut judicium meum de libro Conſolationis edito ferrem, id, ut arbitror, cumulatiſsime præſtiti. neque enim ſolum expoſui, quæ me potiſsimum ad eam approbandam impulerint, ſed etiam, quæ me ab aliena non probanda ſententia deterruerint. reliquum eſt, ut & tu mihi perſolvas, quod litteris ad me vernacula lingua ſcriptis promiſiſti, te, unde hic liber erutus ſit, prolaturum, aut eum, à quo hæc accepiſti, cauſſam ſuam, quam indignè oppugnari conqueritur, ſusceptu-rum, ac juſtæ meæ, omniumque cupiditati ſatisfacturum. Quod ſi evenerit, næ ille maximam ab omnib. gratiam, quantum aſſequi conjectura poſſum, inibit. Vale.

*
* *

I. LI-

I. LIPSIVS CHRISTOPHORO PLANTINO S. D.

L*IBELLVM novitium, quem Italia nunc ſubmiſit, mi Plantine, vidi. quæris quid ſentiam? Nihil in eo quod trahere lectorem poſſit, præter nomen. Cicero enim præſcribitur. quo ipſo inductus avidè ſane legi. Sed primò diſplicuit; & cum iterum legi, eviluit. Quis autem ille ſuaviludius, qui latêre ſe poſſe cenſuit ſub hac perſona? Malè mehercules de ſæculo noſtro judicavit. Quid .n. tam diſſimile ab illo auro, quam hoc plumbum? ne ſimia quidem Ciceronis eſſe poteſt, nedum ut ille. In re & inventione, pleraq; protrita & obvia: in phraſi, pueriliter aut ineptè imitata. Nihil uſquam nervorum aut ſanguinis: ac ne color quidem, niſi cum apertâ ceruſſâ & fuco. Et viſne examinemus paullùm cauſſâ noſtræ juventutis? ſed breviter. nam relegere omnia, nedum ut ſublegere, tædeat pigeatq;.*

Exordium ipſum incohærens, inconſequens: & in contextu periodorum, non cauſſæ pro cauſſis. quod vitium ei proprium, & diffuſum toto libello.

Pagina 4. facie 2. Qui enim hominem ſe eſſe agnoſcit, cur ea quæ hominis maximè propria ſunt recuſare ac rejicere audeat? quod ſimul ut feciſſet, & imprudens & injuſtus meritò haberetur.) Satin' hæc Latina? Hoc volebas & debebas ſcribere, *quod qui faciat, & imprudens & injuſtus meritò habeatur.*

Pag. 5. fa. 1. In pares ferocia, in ſuperiores ſuperbia, in infimos arrogantia.) Vide quàm rectè gradiatur. at verum erat, *in ſuperiores adulatio, demiſſio.* aut quid tale.

Pag.

Pag. 6. fa. 1. Quam etiam vita ipſa profundenda, ſi opus fuiſſet, libentiſſimè redemiſſemus.) Nihil opus erat te profundere illud *Profundenda.*

Pag. 7. fa. 1. De avaritia verò maximâ animorum peſte nolim hoc loco diſputare. quæ in deſide atque otioſa mente quam maximè exoritur, eaq; erectiores animos & altiores dignitatis gradus maximè ſolicitat.) Satin' hîc ſanus es? In deſidem mentem cadere avaritiam vis, ſtatim in erectam. & quid hoc eſt, *ſolicitare gradus altiores dignitatis?* niſi ſermonis ſordes.

Pag. 7. fa. 2. Quantum Tullia mea ex maritorum ærumnis & difficultatibus luctus percepit?) Cur non *maritorum mortibus,* niſi quia id neſciſti?

Pag. 8. fa. 1. Mirum ni ſeſe abjiciat, &c.) Mirum ſi tu te aut verba tua capis. & hoc magis mirum, quod te non abjicio.

Pag. 8. fa. 1. Herodoto auctore Argia ſacerdos.) Egregium & aptum ſane exemplum. ſicut & reliqua hoc libello, quæ ferè ex eodem Herodoto ſumit. prorſus ad morem Ciceronis.

Pag. 9. fa. 1. Ad alendum dolorem angulus.) Dixiſſes ſaltem, *ad tegendum.* Iam illud quid eſt, quod addis, *non objiciendum eum inſipientibus?* Angulúsne ſolet objici?

Pag. 11. fa. 1. Statim eorum conſuetudinem reguſtabimus; & ad ſuaviſſimam vel conſuetudinem vel convictum redibimus.) Hæc quidem unius vocis iteratio ex ipſo myrothecio Ciceronis.

Pag. 13. fa. 1. Artabani viri ſapientiſſimi.) Sapientiſsime. & vide lector totum exemplum, ſi libido tibi ridendi.

Pag.

Pag. 13. fa. 1. Nam quem tuetur atq; diligit Deus, juvenis ſupremum mortis intrat limitem.) Etiámne facis verſus? ſanè venuſtos. Exprimere illud tritũ voluit, ὃν γὰρ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος. Sed quid eſt hîc *tuetur?* tibicen ineptus fulciendo verſu.

Pag. 14. fa. 1. M. Regulum, C. Marium, L. Brutum ob liberandam patriam interfectũ prætereo.) Quę exemplorum hæc conjunctio? Regulus ſanè ob fidem periit, Brutus ob patriam. ſed quomodo medium his C.Marium inſeris? diſsimillimũ illis, & quem morbo functum ſcire debes in patriâ, quam tunc maximè evertebat.

Pag. 17. fa. 1. Quid enim intereſt inter eum qui vinctus ab hoſtibus & carceribus concluſus obſideatur.) Fatuelle. vincti obſidentúrne in carcerib⁹?

Pag. 20. fa. 1. Deſunt nonnulla.) Iam perſuades verum te Ciceronem eſſe, quia mutilus. ubi ergo repertus? in quo ſpecu, aut ſepulcro? *Deſunt nonnulla.* ſanè. hîc & ubiq; ſigna bonæ mentis.

Pag. 37. fa. 1. Quos enim curſus, quos venatio delectat.) Falſum apertè.

Pag. 39. fa. 2. Cum verò & mares & fœminas complures.) Hoc verò germanum Ciceronis eſt. ſcimus enim relatum a Lactantio lib. 1. At tu dividis, & tua ineptè inſeris: quæ facilè ſe produnt. Longè enim aliter, ut ille ait, catuli olent ac ſues.

Pag. 40. fa. 1. De me optimè meritam, quem eximiè coluiſti, ac de patria, quam ſemper ornaſti.) In fæminámne hoc convenit? aut Tullia benè merita de patriâ? Abi, verè Tulliane puer.

Pag. 40. fa. 2. Quod ſi ullum unquam animal conſecrandum fuit, qualia multa conſecraverunt Ægyptii,

ptii, quod nullum profectò fuit.) Hoc bellum non intellexit fragmentum Ciceronis; itaq; vocibus aliquot inſitis ſententiam totam pervertit. Nam e Lactantio ſcimus Ciceronē hactenus ſcripſiſſe. *Quod ſi ullum unquam animal conſecrandum fuit, ſi Cadmi aut Amphitrionis, &c.* Homo acutus putavit animal de belluis tantum dici, & ſtultiſſimè ad Aegyptios ritus aptavit.

Pag. 40. fa. 2. In fano quod ad nominis tui memoriam votum dedicatumq; eſt.) Falſum. Concepit enim de fano Cicero &, ſi vis, vovit: at numquā dedicavit.

Pag. 40. fa. 2. Itaq; nihil habui quod dicerem, niſi Cedo & manum tollo.) Hoc quoq; Ciceronis fruſtulum (fecit idem in aliis) frigide nimis hîc inculcat, & ut planiſsimè appareat intextum.

Pag. 41. fa. 1. Tu ergo quando me, &c.) Hic quidem epilogus tam egregius, tam aptus, ut hiſtrionem hunc exſibilatura ipſa plebs ſit. Sed deſino. & jure lavo manus.

Habes judicium meum. in quo ſi aliqua aſperitas, ne mirare. Fatua enim hæc ſuperbia tanto nomini ſe inſerentis, digniſſima inſectatione fuit.

FINIS.

Bib Fict
PA
6296
.C6
1584
c. 2

6358812
21DE16